

การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

จุฑาภรณ์ อยู่ทิม

คุณฉันทน์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณนิพนธ์ของ จุฑาภรณ์ อยู่ทิม ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชลิ มาพุทธ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร.พัชกรวิภา ไพรศรี)

คณะกรรมการสอบคุณนิพนธ์

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ รุจิรานุกูล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชลิ มาพุทธ)

..... กรรมการ
(ดร.พัชกรวิภา ไพรศรี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวีพร อนุศาสนนันท์)

คณะศึกษาศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศญาญ ชีระวัฒน์ตระกูล)

วันที่ ๑ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2563

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชติ มาพุทท อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ดร.พัศตร์วิภา โปธิศรี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ รุจิรานุกูล ประธานกรรมการสอบ คุษฎีนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีพร อนุศาสนนันท์ กรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ซึ่งได้ให้ ข้อคิดเห็น ซึ่งแนะแนวทางข้อเสนอแนะคุษฎีนิพนธ์ มีคุณค่าทางวิชาการและทำให้เกิดความสมบูรณ์ มากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะขันหมาก รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต และ ดร.วรรณวิมล เมฆวิมล กิ่งแก้ว ที่กรุณา ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคมที่ประสิทธิ ประสาทวิชาความรู้และให้คำแนะนำต่าง ๆ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชา การศึกษาและการพัฒนาสังคม รุ่นที่ 10 ที่ร่วมบวกรุ่น ร่วมมูมานะในการศึกษา และเป็นกำลังใจ ให้กันและกัน ขอขอบคุณชาวสวนผลไม้ทุกท่านที่สละเวลาให้ข้อมูลในการวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ในการพัฒนาแนวทางการสืบทอดต่อไป

ขอขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ ที่ให้กำเนิดลูกมา และรอคอยความสำเร็จของลูกอยู่เบื้องบน ขอขอบคุณพี่น้อง กัลยาณมิตรทุกท่าน ที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจเสมอมา ขอขอบคุณคุณชัญญะ พรหมศรี ผู้ช่วยนักวิจัย ที่เป็นเพื่อนเดินทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกภาพ คำสัมภาษณ์ให้ ตลอดจนให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ และสุดท้ายนี้ ขอขอบคุณ หน่วยงานกรุงเทพมหานคร ที่ให้ทุนสนับสนุนในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการศึกษา และการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาแด่บุพการี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา มีอาชีพ และการทำงานที่มั่นคง และประสบความสำเร็จ มาจนตราบเท่าทุกวันนี้

จุฑาทภรณ์ อยู่ทิม

57810133: สาขาวิชา: การศึกษาและการพัฒนาสังคม; ปร.ด. (การศึกษาและการพัฒนาสังคม)

คำสำคัญ: การสืบทอด/ วิถีชีวิต/ ชาวสวนผลไม้/ การพัฒนาที่ยั่งยืน

จุฬารกณั์ อยู่ทิม: การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง (THE TRANSMISSION OF FRUIT GARDENERS' LIFE STYLES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN URBAN SOCIETY) คณะกรรมการควบคุมคณั์นิพนธ์: จันทรชติ มาพทท, ค.ค., พักตร์วิภา โปธิ์ศรี, ค.ค. 192 หน้า. ปี พ.ศ. 2563.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง 2) การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง 3) แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และนนทบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snowball) ได้แก่ ชาวสวนผลไม้ทั่วไป จำนวน 20 คน ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 13 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง จำนวนพื้นที่การทำสวนผลไม้ลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากการทำเกษตรกรรม ไปทำธุรกิจบ้านจัดสรรแทน ส่งผลให้ชาวสวนผลไม้ลดน้อยลง สภาพครอบครัวอยู่ร่วมกัน อาศัยในชุมชนมากกว่า 30 ปี การศึกษาดำกว่าปริญญาตรี ยึดหลักความพอเพียง ประหยัด การแต่งกายเรียบง่าย ปลูกพืชแบบผสมผสาน มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว การคมนาคมในสวนใช้เรือ มีการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ มีความสุขในการทำสวน มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ผลผลิตน้อยไม่พอจำหน่าย และขาดการบริหารจัดการที่ดี

2. การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มาจากบรรพบุรุษ คุรุ ภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความพร้อมจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้ สมาชิกครอบครัวช่วยกันทำงาน ครอบครัวอยู่ร่วมกัน มีรายได้มั่นคง มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาจัดการด้านตลาด และการประชาสัมพันธ์ มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมชุมชนน่าอยู่ มีการปลูกผลไม้ในเชิงเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม และเพิ่มมูลค่าทำให้ชาวสวนมีรายได้เพิ่มขึ้น และจำหน่ายกิ่งพันธุ์เพื่อเพิ่มรายได้

3. แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ควรส่งเสริม 4 ด้าน ดังนี้

การพัฒนาคน: ตระหนักและเห็นคุณค่า, จริงจังต่อผู้บริโภค, มีจิตบริการ, การใช้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ผสมผสานกัน, การทำงานร่วมกัน, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น, สืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้จากครอบครัว สถานศึกษา สื่อ ตามความสนใจ และจัดอบรมความรู้และศึกษาดูงาน

การพัฒนาสังคม: สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อที่หลากหลาย, สร้างความน่าเชื่อถือในสินค้า, สร้างคุณค่าผลผลิต แหล่งเรียนรู้ และอัตลักษณ์ชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจ: สร้างรายได้เพิ่ม, สร้างมูลค่าเพิ่ม, สร้างเครือข่ายการตลาด, วิถีชีวิตพอเพียง และปลูกพืชแบบผสมผสาน

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม: อนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว, ชุมบ่อน้ำไว้ใช้, ทำปุ๋ยชีวภาพ จากวัสดุเหลือใช้, ส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ความสุข, สุขภาพดี,ปลอดภัย บริโภคผักปลอดสารพิษ, อนุรักษ์พันธุ์สัตว์บางชนิดและทุเรียนนนท์ให้คงอยู่ชุมชน และส่งเสริมการปลูกส้มในเชิง

57810133: MAJOR: EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT; Ph.D.
(EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT)

KEYWORDS: TRANSMISSION/ LIFE STYLES/ FRUIT GARDENER/ SUSTAINABLE
DEVELOPMENT

JUTAPORN YOOTIM: THE TRANSMISSION OF FRUIT GARDENERS' LIFE
STYLES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN URBAN SOCIETY. ADVISORY
COMMITTEE: CHANCHALEE MAPUDH, Ph.D., PAKWIPAR PHOSRI, Ph.D. 192 P. 2020.

The purposes of this research were to study; 1) fruit gardeners' life styles in urban society, 2) the succession of fruit gardeners' life styles for sustainable development in urban society. 3) guidelines for fruit gardeners' life styles for sustainable development in urban society. The informant's were from 2 areas: Bangkok, and Nonthaburi. The key informants were selected by purposive selection, using snowball technique, composed of 20 general fruit gardeners, 13 successful fruit gardeners and 10 stakeholders. The instrument used was structure-interview. The data analysis was content analysis. The research findings were;

1. The life styles of fruit gardener in urban society: the fruit gardens area decreased, due to changes in the area from farming to business housing estates. resulting in reduced fruit gardeners. Family live together in the community for over 30 years, Education was at undergraduate level; life style adhered with sufficiency economy, save, simple dress, integrated plant, income for themselves and their families, transportation in garden using boats, digging well for water. Happiness in gardening with a natural environment. Products decrease resulting in not enough to distribution. And lack of good management.

2. The succession of the gardeners' life styles for sustainable development in urban society are from ancestors, local wisdom, informal learning, self-learning based on interests, and readiness by studying from other people, experience, society, environment, media and learning resources. Family members work together, family live together. Have a stable income, with the use of technology for marketing and public relations management. There is mutual learning between the old and the new generation. Help protect the environment, and promoting livable communities. Fruit is planted in the basket to solve the flooding problem and add value, causing the gardeners to have more income and sell seions to increase income.

3. The transmission guidelines of fruit gardeners' life styles for sustainable development in urban, consisted of 4 aspects as follow:

Human development: awareness and value, sincere to the consumer, service mind, using traditional and new technique combined, working together, developing local curricula, transferring knowledge to new generations through family learning, media-based interests, organizing knowledge training and study trips.

Social development: create a network to exchange knowledge, publicize information through various media, build trust in products, create value for products, learning resources, and community identity

Economic development: creating added value, creating a marketing network, sufficiency lifestyle, intergrated plants and additional income.

Environment development: create ecotourism, greens areas, dig wells for water, make bio-fertilizer from waste meterials, promote quality of life, happiness, good healthy, safe consumption of non-toxic vegetables, conservation of Bang Mod orange and Nonthaburi Durian varieties to remain with the community, Promote the planting of oranges in the basket to solve the flooding problem.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา.....	9
ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอด.....	20
ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต.....	25
ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	30
ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	35
ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้อง.....	40
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
ขอบเขตพื้นที่.....	60
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	61
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	61
การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ.....	64

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	65
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	66
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	67
การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย.....	68
4 ผลการวิจัย.....	70
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง.....	70
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืนในสังคมเมือง.....	106
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง.....	137
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	151
สรุปผลการวิจัย.....	151
อภิปรายผลการวิจัย.....	152
ข้อเสนอแนะ.....	155
บรรณานุกรม.....	156
ภาคผนวก.....	163
ภาคผนวก ก.....	164
ภาคผนวก ข.....	169
ภาคผนวก ค.....	178
ภาคผนวก ง.....	182
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	192

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	จำนวน ร้อยละ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนของชาวสวนผลไม้..... 70
2	จำนวน ร้อยละ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน จำนวน สมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน อาชีพ ของชาวสวนผลไม้ที่ประสบ ความสำเร็จ..... 106

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
2 แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	31
3 ความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	36
4 การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นพื้นฐาน.....	37
5 มิติการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	38
6 สภาพพื้นที่ทั่วไปของสวนผลไม้ (พื้นที่กรุงเทพมหานคร และนนทบุรี).....	73
7 ภาพถ่ายทางอากาศภาพถ่าย (A คือ สวนส้มเขตทุ่งครุ B C และ D คือ สวนส้ม เขตบางขุนเทียน) ภาพขวา (A B C D E และ F คือ สวนทุเรียนอำเภอเมืองนนทบุรี).....	75
8 แผนที่สวนส้มตำแหน่ง A เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร.....	76
9 แผนที่สวนส้มตำแหน่ง D เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร.....	77
10 แผนที่สวนทุเรียนตำแหน่ง E อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี.....	78
11 แผนที่สวนทุเรียนตำแหน่ง F อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี.....	79
12 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนส้มตำแหน่ง A เขตทุ่งครุ ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง).....	80
13 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนส้มตำแหน่ง D เขตบางขุนเทียน ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง).....	81
14 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนทุเรียนตำแหน่ง E อำเภอเมือง นนทบุรี ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง).....	82
15 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนทุเรียนตำแหน่ง F อำเภอเมือง นนทบุรี ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง).....	83
16 วิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้.....	84
17 การแต่งกายของชาวสวนผลไม้.....	87
18 การแต่งกายของชาวสวนผลไม้.....	88
19 การเดินทางไปสวน.....	89
20 บ้าน ที่อยู่อาศัยชาวสวน.....	90
21 ลักษณะของสวนผลไม้.....	91
22 แสดงการปลูกส้มในแง่.....	94
23 แสดงการจัดการจำหน่ายผลไม้.....	23

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-ฉบับที่ 7 มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่ อุตสาหกรรมเป็นหลัก มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม เน้นพัฒนาทาง วัตถุนิยม บริโภคนิยม ทุนิยม การพัฒนาขาดความสมดุล เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนา ไม่ยั่งยืน ประชาชนภาคเกษตรกรรมมีรายได้ต่ำ ภาคอุตสาหกรรมมีรายได้สูง สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ภาคเกษตรกรรม เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ เนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร ดังนั้น แผนการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางและ ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้เกิดการบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล สมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกัน มีการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไข จำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทย เป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคม ได้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและ อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และ วัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559, หน้า 4)

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและ สิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายใน เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและ กระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย

เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการสั่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระ ในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือนซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่ และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560, หน้า 1)

การขยายตัวทางอุตสาหกรรม เกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่นำทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศมาผลิตสินค้าประเภทต่าง ๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดย่านอุตสาหกรรมและย่านพาณิชยกรรมขึ้นตามเมืองต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากมาย เหล่านี้ล้วนมีผลทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา มีทั้งการย้ายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง ส่งผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ในชนบทและในเมืองเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมก็ดี หรือการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชวานามาเป็นสังคมกรรมกรก็ดี เป็นไปในลักษณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวไม่ทัน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นการทำตัวเอง ที่มีผลทำให้ผู้คนต้องพึ่งพากันเองและร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มาเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มีแต่ความต้องการทางวัตถุและการเป็นปัจเจกบุคคล (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558, หน้า 1-3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ชาวเมืองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เกิดสังคมเมืองเพิ่มขึ้น สังคมที่มีประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เป็นศูนย์กลางของความเจริญต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลาย ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเมืองเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน การทำงานในสังคมจะมีการแบ่งหน้าที่กันทำงานอย่างชัดเจน คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม และความทันสมัยแบบตะวันตก ทำให้ไม่ค่อยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันมีน้อย เพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่รอบตัว (อาชัญญา รัตนอุบล, 2559, หน้า 63)

พื้นที่ กรุงเทพมหานคร นอกจากเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และเทคโนโลยีแล้ว ยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์มาแต่โบราณ โดยเฉพาะพื้นที่ย่านบางมด ที่มีทั้งสวนผลไม้แบบขร่ง สวนผักพื้นบ้าน และมีการทำประมงน้ำกร่อย แหล่งปลูกส้มเขียวหวานดั้งเดิมของประเทศไทยที่ปลูกในแถบนี้เรียกว่า “ส้มบางมด” ซึ่งในอดีตส้มบางมดถือว่าเป็นส้มเขียวหวานที่คนไทยทุกคนรู้จักและเป็นที่ยอมรับไปทั่วทั้งประเทศ นั่นเป็นเพราะรสชาติที่ดีและมีคุณสมบัติพิเศษกว่าส้มเขียวหวานจากที่อื่น ๆ แต่ต่อมาการปลูกส้มเขียวหวานในย่านบางมดได้มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาของวาสนา มานิช และคณะ (2553, หน้า 2) พบว่าพื้นที่สวนส้มบางมดลดน้อยลง เพราะเกิดจากปัญหาชาวสวนมีแนวคิดที่จะขายที่ดินให้กับนายทุน ปัญหาหนี้เสียจากหมู่บ้านจัดสรรและโรงงาน รายได้จากการทำสวนไม่เพียงพอต่อภาระครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ คนวัยแรงงานและหนุ่มสาวไม่สนใจทำสวน ดินเสื่อมคุณภาพเนื่องจากขาดการบำรุงดินและใช้ปุ๋ยเคมีมานาน ปัญหาแมลงศัตรูพืชระบาด เนื่องจากการสารเคมีไม่เหมาะสมและการไม่ใช้สารเคมี ต้นส้มเป็นโรคกรีนนิ่ง ต้นโทรม เมื่อเริ่มให้ติดลูก ผลส้มมีขนาดเล็ก และยืนต้นตาย เพราะเชื้อโรคติดมากับกิ่งพันธุ์ที่ได้รับการสนับสนุน และชาวสวนขาดการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต ซึ่งสวนส้มบางมดถูกแวดล้อมด้วยสภาพชุมชนที่เปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมือง (โชคธำรงค์ จงจอหอ, 2549, หน้า 3) และพื้นที่นนทบุรีก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ปัญหาการขยายตัวของสังคมเมือง ที่ดินมีราคาแพงและขาดการสานต่อจากรุ่นไปสู่รุ่น ประกอบกับพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีปัญหาเกี่ยวกับอุทกภัยบ่อยครั้งและปลายปี พ.ศ. 2554 ได้เกิดอุทกภัยครั้งยิ่งใหญ่ น้ำท่วมสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีพื้นที่ปลูกทุเรียน ประมาณ 2,941.75 ไร่ ทำให้ต้นทุเรียนยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้เกษตรกรชาวสวนทุเรียนบางส่วนขายที่ดินและเลิกปลูกทุเรียน เพราะระยะเวลาที่ทุเรียนจะให้ผลผลิตนั้นยาวนาน ประมาณ 5-8 ปี ถึงจะให้ผลผลิต จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่เกษตรกรหันไปปลูกไม้ผลชนิดอื่นที่ให้ผลผลิตเร็วกว่าและดูแลรักษาง่ายกว่าการปลูกทุเรียน ถึงแม้ราคาทุเรียนจะมีราคาสูงก็ได้เป็นแรงจูงใจให้มีการปลูกเพิ่มขึ้นเท่าที่ควร เพราะการปลูกทุเรียนนั้นไม่ยาก แต่การบำรุงดูแลรักษานั้นยากยิ่งกว่า ประกอบกับการสูญเสียของระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรมพืชของจังหวัดนนทบุรีที่ลดน้อยลงไปทุกขณะ เพราะสังคมเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงไปพื้นที่เพาะปลูกกลายเป็นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน อาคารพาณิชย์ โรงงาน เนื่องจากพื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีได้ลดลงไปมากจากหลายสาเหตุ ดังกล่าวแล้ว ตลอดจนเกษตรกรไม่ใส่ใจบำรุงดูแลรักษาสวนทุเรียนให้มีคุณภาพ นอกจากนี้สภาพของสวนยังเป็นสวนเก่า ต้นทุเรียนมีอายุมากประมาณ 30-50 ปี จึงให้ผลผลิตน้อยลง เกษตรกรปล่อยปละละเลย สภาพสวนทรุดโทรม ต้นทุเรียนลำต้นสูงใหญ่ มีกิ่งก้านและใบน้อย ยากแก่การบำรุงดูแลรักษา รวมทั้งปัญหาจากศัตรูพืช โรค แมลง

ซึ่งปัญหาเหล่านี้ที่ทวีความรุนแรงขึ้น ตามลำดับ (ฝ่ายพัฒนาสังคม กองส่งเสริมคุณภาพชีวิต องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี, 2554)

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง เข้ามามีบทบาทในสังคมโลก องค์การสหประชาชาติให้ทุกประเทศทั่วโลกหันมาสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาทางการศึกษา และการบริการด้านสุขภาพ เสริมสร้างจิตสำนึก เพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลก ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต้องร่วมกันเป็นหุ้นส่วน เพื่อการพัฒนาและร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546, หน้า 27) การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องพิจารณาทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนของระบบนิเวศไปพร้อม ๆ กัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548, หน้า 4) ดังนั้น เพื่อให้สัมບวมด และทุเรียนเมืองนนท์ ซึ่งเป็นสวนผลไม้ที่มีชื่อเสียง เป็นเอกลักษณ์และเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ยังคงมีอยู่ยั่งยืนต่อไป ในท่ามกลางสภาพสังคมเมืองปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสืบทอดในคนรุ่นหลัง ได้สืบทอดวิถีชีวิตการทำสวนผลไม้ให้เกิดความยั่งยืน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงตระหนักและสนใจที่จะศึกษาวิจัยการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง เพื่อศึกษาการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง และศึกษาแนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนให้เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ อาชีพทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง ให้คงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างสมดุล

คำถามการวิจัย

1. สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมืองเป็นอย่างไร
2. การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองเป็นอย่างไร
3. แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองควรมีแนวทางอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง
2. เพื่อศึกษาการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

3. เพื่อศึกษาแนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในสังคมเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษา เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 2 พื้นที่ ได้แก่

1.1 กรุงเทพมหานคร จำนวน 8 เขต ได้แก่ จอมทอง ทุ่งครุ บางขุนเทียน ราษฎร์
บูรณะ บางบอน ภาษีเจริญ บางแค และหนองแขม ผู้วิจัยเลือกสุ่มแบบง่าย (Simple sampling)
จำนวน 3 เขต ได้แก่ ทุ่งครุ จอมทอง และบางขุนเทียน

1.2 นนทบุรี จำนวน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย
อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย ผู้วิจัยเลือกสุ่มแบบง่าย (Simple
sampling) จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางกรวย และอำเภอปากเกร็ด

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
และใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snow ball) ได้แก่

2.1 ชาวสวนทั่วไปที่ประกอบอาชีพทำสวนส้ม และทุเรียน จำนวน 20 คน

2.2 ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ จำนวน 13 คน

2.3 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร
จำนวน 6 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 2 คน เจ้าพนักงานการเกษตร จำนวน 1 คน และนักวิชาการ
จำนวน 1 คน

3. ขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย

3.1 สภาพวิถีชีวิตชาวสวนผลไม้

3.2 การสืบทอดการทำสวนผลไม้

3.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน 4 ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาคน การพัฒนาสังคม
การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ถึงเดือน
ธันวาคม พ.ศ. 2562

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง
2. ได้ทราบการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง
3. ได้แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง เพื่อให้หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการพัฒนา นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถีชีวิตแบบพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ ของผู้ประกอบการอาชีพทำสวนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ได้แก่ การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้จากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

การสืบทอด หมายถึง วิธีการ แนวทางในการถ่ายทอดความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวสวนทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สืบทอดกันมาในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา

สังคมเมือง หมายถึง บริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เป็นศูนย์กลางของความเจริญต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลาย ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเมือง เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน การทำงานในสังคมจะมีการแบ่งหน้าที่กันทำงานอย่างชัดเจน คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม และความทันสมัยแบบตะวันตก ทำให้ไม่ค่อยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันมีน้อย เพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่รอบตัว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ชาวเมืองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม เน้นเป็นการพัฒนาคน การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เกิด ความสมดุล โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาคน หมายถึง การเรียนรู้ของบุคคลทั้งในระบบ นอกกระบวน และตามอัธยาศัย มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความพร้อม โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้

2. การพัฒนาสังคม หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวและชุมชน การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3. การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันอย่างพอเพียง พึ่งตนเอง ประหยัด มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว

4. การพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพความสมดุลของคน ธรรมชาติ ให้มีความสุข ภาย สุขใจ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

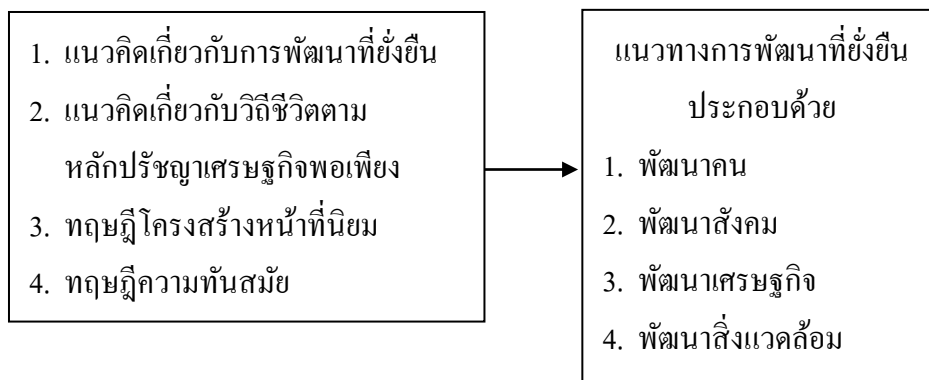
ชาวสวนผลไม้ หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพทำสวนส้ม และสวนทุเรียนเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร และนนทบุรี

ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพทำสวนส้ม และ สวนทุเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และนนทบุรี มีการผลิตในครัวเรือน และบริหารจัดการด้านการตลาด เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หมายถึง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร, นักวิชาการเกษตร, เจ้าพนักงานการเกษตร นักวิชาการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีความทันสมัย จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (พระธรรมปิฎก, 2551, สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2551, ทิศนา แคมมณี, 2558, ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2550, พัทรินทร์ สิริสุนทร, 2556, พรทิพย์ อันทิวโรทัย, 2545, Stephen, 2010, Russel, 2004) กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง 2) ศึกษาการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง และ 3) ศึกษาแนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา
2. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอด
3. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต
4. ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
6. ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้อง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา

สภาพพื้นที่กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย นอกจากเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และเทคโนโลยีแล้วยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีความสมบูรณ์มาแต่โบราณ โดยเฉพาะพื้นที่ย่านบางมด ซึ่งอยู่ในเขตทุ่งครุ มีพื้นที่ประมาณ 26.84 ตารางกิโลเมตร จำนวนชุมชน 29 ชุมชน จำนวนประชากร 26,468 คน จำนวนครัวเรือน 6,955 ครัวเรือน ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 65 และศาสนาอิสลาม ร้อยละ 35 เป็นเมืองสองวัฒนธรรม เนื่องจากมีประชากรนับถือศาสนาพุทธ และอีกประมาณหนึ่งในสามนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีวัดและมัสยิดที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง แม้แตกต่างกันแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ คือ แพะ แกะ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ส้มเขียวหวานบางมด มะพร้าวน้ำหอม (ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตทุ่งครุ, 2561, หน้า 1-2)

ทิศเหนือ เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างแนวคลองบางมดฝั่งตะวันออกกับแนวลำรางสาธารณะฝั่งใต้ (แนวลำรางที่อยู่ระหว่างคลองยายวันกับคลองกอไผ่ขวด) ไปทางทิศตะวันออก

ตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งใต้บรรจบคลองยายจ่าปีฝั่งตะวันออกไปทางทิศเหนือตามแนวคลองยายจ่าปีฝั่งตะวันออก บรรจบลำรางสาธารณะฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งเหนือจนบรรจบคลองตาเทียบฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออก ตามแนวคลองตาเทียบฝั่งเหนือ บรรจบคลองราษฎร์บูรณะฝั่งตะวันออก ไปทางทิศใต้ตามแนวคลองราษฎร์บูรณะฝั่งตะวันออก บรรจบคลองข้างโรงเรียนขจรโรจน์ฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองข้างโรงเรียนขจรโรจน์ฝั่งเหนือบรรจบลำรางสาธารณะฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งตะวันตก ถึงจุดเปลี่ยนทิศทางของแนวลำราง (ลำรางอยู่ระหว่างซอยประชาอุทิศ 21 กับซอยประชาอุทิศ 23) ไปทางทิศตะวันออกตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งเหนือบรรจบคลองแจรงร้อนฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือตามแนวคลองแจรงร้อนฝั่งตะวันตก บรรจบลำรางสาธารณะฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งเหนือบรรจบกึ่งกลางคลองบางพิงบริเวณต้นซอยสุขสวัสดิ์ 60)

ทิศตะวันออก เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างลำรางสาธารณะฝั่งเหนือกับกึ่งกลางคลองบางพิงบริเวณต้นซอยสุขสวัสดิ์ 60 ไปทางทิศใต้ ตามแนวกึ่งกลางคลองบางพิง บรรจบกึ่งกลางลำรางสาธารณะ ไปทางทิศใต้ตามแนวกึ่งกลางคลองรางใหญ่บรรจบกึ่งกลางคลองบางจาก

ทิศใต้ เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างกึ่งกลางคลองรางใหญ่กับกึ่งกลางคลองบางจาก ไปทางทิศตะวันตกตามแนวกึ่งกลางคลองบางจาก กึ่งกลางคลองกะออม ในกึ่งกลางคลองท่าเกวียน บรรจบกับกึ่งกลางคลองตาสน ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามแนวกึ่งกลางคลองตาสนบรรจบกับกึ่งกลางคลองกะออม ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตามแนวกึ่งกลางคลองกะออมจนบรรจบกับแนวกึ่งกลางคลองบางมด

ทิศตะวันตก เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างกึ่งกลางคลองกะออมกับกึ่งกลางคลองบางมด ไปทางทิศเหนือตามแนวกึ่งกลางคลองบางมดจนถึงบริเวณจุดแยกคลองนา เลียบไปทางทิศเหนือตามแนวคลองบางมดฝั่งตะวันออก บรรจบกับแนวลำรางสาธารณะฝั่งทิศใต้ (กระทรวงมหาดไทย, 2540, หน้า 58-60)

แนวเขตการปกครองของแขวงบางมด

ทิศเหนือ เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างแนวคลองบางมดฝั่งตะวันออกกับแนวลำรางสาธารณะฝั่งใต้ (แนวลำรางที่อยู่ระหว่างคลองยายวันกับคลองกอไผ่ขวิด) ไปทางทิศตะวันออกตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งใต้บรรจบคลองยายจ่าปีฝั่งตะวันออกไปทางทิศเหนือ ตามแนวคลองยายจ่าปีฝั่งตะวันออก บรรจบลำรางสาธารณะฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งเหนือจนบรรจบคลองตาเทียบฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองตาเทียบฝั่งเหนือบรรจบ คลองราษฎร์บูรณะฝั่งตะวันออก ไปทางทิศใต้ตามแนวคลองราษฎร์บูรณะ

ฝั่งตะวันออกบรรจบคลองข้างโรงเรียนจรโรจน์ฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองข้างโรงเรียนจรโรจน์ฝั่งเหนือบรรจบลำรางสาธารณะฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งตะวันตกถึงจุดเปลี่ยนทิศทางของแนวลำราง (ลำรางอยู่ระหว่างซอยประชาอุทิศ 21 กับซอยประชาอุทิศ 23) ไปทางทิศตะวันออก ตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งเหนือ บรรจบคลองแจรงร้อนฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือตามแนวคลองแจรงร้อนฝั่งตะวันตก บรรจบลำรางสาธารณะฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวลำรางสาธารณะฝั่งเหนือบรรจบกึ่งกลางคลองบางพิงบริเวณ ดันซอยสุขสวัสดิ์ 60

ทิศตะวันออก เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างลำรางสาธารณะฝั่งเหนือกับกึ่งกลางคลองบางพิงบริเวณดันซอยสุขสวัสดิ์ 60 ไปทางทิศใต้ตามแนวกึ่งกลางคลองบางพิงบรรจบกึ่งกลางลำรางสาธารณะ ไปทางทิศใต้ตามแนวกึ่งกลางลำรางสาธารณะบรรจบคลองสะพานควายฝั่งเหนือ

ทิศใต้ เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างกึ่งกลางลำรางสาธารณะ กับคลองสะพานควายฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันตกตามแนวคลองสะพานควายฝั่งเหนือบรรจบคลองอ้อมจากฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันตก ตามแนวคลองอ้อมจากฝั่งเหนือ บรรจบคลองราชพฤกษ์ฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันตกตามแนวคลองราชพฤกษ์ฝั่งเหนือบรรจบคลองบางมดฝั่งตะวันออก

ทิศตะวันตก เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างคลองราชพฤกษ์ฝั่งเหนือ กับคลองบางมดฝั่งตะวันออก ไปทางทิศเหนือตามแนวคลองบางมดฝั่งตะวันออกบรรจบกับแนวลำรางสาธารณะฝั่งใต้ (แนวลำรางที่อยู่ระหว่างคลองยายวันกับคลองกอไผ่ขวด) (กระทรวงมหาดไทย, 2540, หน้า 137-139)

ความเป็นมาของส้มเขียวหวาน ส้มเขียวหวาน (Mandarin; Citrus reticulate blanco) มีถิ่นกำเนิดทางตอนใต้ของประเทศจีน ชาวจีนอพยพนำพันธุ์เข้ามาปลูกในประเทศไทย แถบตำบลบางมด เขตราชบุรีบูรณะ และเขตบางขุนเทียน เป็นที่มาของส้มพันธุ์บางมดที่มีชื่อเสียง และเป็นพันธุ์หลักที่ปลูกกันแพร่หลายในประเทศไทยมากกว่า 70 ปี ส้มเขียวหวานพันธุ์โชกุนหรือสายน้ำผึ้ง เป็นอีกพันธุ์ที่กำลังได้รับความนิยมและขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีรสชาติดี และชานี้มีส้มเขียวหวาน มีเปลือกสีเขียวมเหลือง ผิวเรียบ เนื้อสีส้ม รสหวานแหลมอมเปรี้ยว เมื่อปลูกในสภาพอากาศเย็นเปลือกจะขึ้นสีส้มสะดุดตา แหล่งปลูกส้มเขียวหวานที่สำคัญในปัจจุบัน คือ จังหวัดปทุมธานีซึ่งมีพื้นที่ปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุดในประเทศ จังหวัดอื่น ๆ ที่มีการปลูกส้มเขียวหวานมาก เช่น สระบุรี นครนายก แพร่ น่าน เชียงใหม่ พื้นที่ปลูกส้มเขียวหวานรวมทั้งประเทศมากกว่าสองแสนไร่ มีผลผลิตออกสู่ตลาดกว่าสามแสนตันต่อปี ผลผลิตส่วนใหญ่บริโภครายในประเทศ ในรูปผลสด และน้ำส้ม มูลค่าการส่งออกประมาณ 36 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นการส่งออกในรูปน้ำส้ม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552 หน้า 481)

ส้มเขียวหวาน เป็นผลไม้ที่คนไทยทุกคนรู้จักดีและเป็นที่นิยมบริโภคกันทั่วไป สามารถหาซื้อได้ทุกชนชั้น เพราะมีส้มหลายสายพันธุ์ หลายระดับราคาให้เลือกซื้อ และเมื่อกล่าวถึงส้มเขียวหวานผู้คนส่วนใหญ่มักนึกถึงส้มเขียวหวานจากย่านบางมด เพราะรสชาติไม่เหมือนส้มเขียวหวานทั่วไป โดยทั้งนี้ก็มีคุณสมบัติพิเศษต่างจากส้มเขียวหวานพันธุ์อื่น ๆ คือ ชันนึ่ม ฉ่ำน้ำ มีรสหวานแหลม (หวานจัดอมเปรี้ยวเล็กน้อย) จนเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศภายใต้ชื่อเรียกอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั่นคือ “ส้มบางมด” ในอดีตพื้นที่การเกษตรริมคลองบางมดนิยมทำสวนส้มเขียวหวานกันมาก ความเป็นมาของชื่อชุมชน “บางมด” แห่งนี้ มีสาเหตุมาจากทรัพยากรดินอันอุดมสมบูรณ์ของที่นี่มีธาตุอาหารอยู่สามตัวค่อนข้างสูง ได้แก่ ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และแมกนีเซียม ซึ่งมีบทบาททำให้ผลไม้หลายชนิดที่ปลูกในแถบนี้มีรสชาติหวานแหลม เป็นพิเศษทำให้ผลไม้ต่าง ๆ เมื่อเริ่มสุกก็มีมดมากมายมาเผ่าตอมผลไม้เหล่านั้น ผลที่ตามมาคือโรสนิมที่เกาะตามเปลือกผลส้ม จนในที่สุดได้กลายมาเป็นลายขี้มดสีช็อกโกแลตอันเป็นเอกลักษณ์ของส้มบางมดอันเลื่องชื่อ สวนส้มบางมดจึงถือเป็นแหล่งผลิตของชุมชนที่มีความสำคัญยิ่งที่สร้างความมั่งคั่งแก่ชุมชนบางมดอย่างมาก ถือเป็นแหล่งสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ แหล่งทำมาหากินของชาวชุมชนแต่เดิม

เมื่อความเจริญตามกระแสโลกาภิวัตน์ไหลเข้าสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้น ทั้งด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ พื้นที่ในการเพาะปลูกส้มเขียวหวานในย่านบางมดลดน้อยลง อย่างไรก็ตามท่ามกลางสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่รุมเร้าชาวสวนบางมด ได้มีเกษตรกรชาวบางมดจำนวนหนึ่งรวมตัวกันตั้ง “กลุ่มเกษตรกรพัฒนาสวนส้มบางมด” ขึ้น ในช่วง พ.ศ. 2540 เพื่อฟื้นฟูสภาพสวนส้มบางมดให้กลับคืนมาอีกครั้ง ซึ่งความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิตของชาวสวนส้มบางมดให้ดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่งถึงเบื้องหลังของแรงบันดาลใจของกลุ่มเกษตรกรชาวบางมด เมื่อพิจารณาแล้วความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนกับสวนส้มบางมด จะยังคงเป็นเอกลักษณ์ หรือเป็นเพียงสัญลักษณ์ของชาวชุมชนบางมดต่อไปหรือไม่นั้น คงจะต้องย้อนรอยกลับสู่อดีตเพื่อที่จะพิจารณาวิเคราะห์สังเคราะห์ถึงระบบความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสมาชิกในสังคมซึ่งถือเป็นตัวที่บ่งชี้วิถีชีวิต และศึกษาถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวว่า สวนส้มบางมดนี้จะยังคงดำรงอยู่เป็นเสมือนแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนเกษตรกรชาวสวนส้มบางมดหรือไม่อย่างไรต่อไป

ชุมชนเกษตรกรชาวสวนส้มบางมด แต่เดิมตั้งอยู่ใน “ตำบลบางมด” อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรีเดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ครอบคลุมเขตจอมทอง เขตทุ่งครุ ยาวเรื่อยไปจนถึงสุดชายทะเลของเขตบางขุนเทียน โดยกั้นกลางระหว่างจังหวัดสมุทรสาครกับจังหวัดสมุทรปราการ ความอุดมสมบูรณ์ของดินปากแม่น้ำ ทำให้เกิดชุมชนเกษตรตามริมคลองมากมาย ชาวบ้านได้เลือก

ตั้งบ้านเรือนห่างกันเป็นช่วง ๆ โดยนิยมเลือกสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองเป็นหลัก และบุกเบิกทำการเกษตรอยู่เรียงรายรอบริมคลองบางมด ลักษณะบ้านเรือนในอดีตส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้สองชั้น และบ้านกึ่งปูนกึ่งไม้สองชั้น หากเป็นบ้านที่อยู่ติดริมคลองจะยกพื้นสูงด้วยเสาปูน หรือเสาไม้ขนาดใหญ่ เพื่อป้องกันน้ำท่วมสูงในช่วงหน้าน้ำ หรือช่วงน้ำทะเลหนุน ส่วนที่ดินที่อยู่ลึกเข้าไป ชาวบางมดมักซื้อหรือเช่าไว้ทำสวนผลไม้ แล้วสร้างเป็นกระท่อมไม้ขนาดเล็กเพื่อใช้เก็บผลผลิต และเป็นที่พักสำหรับนอนเฝ้าสวน ซึ่งในอดีตได้ใช้วิธีการขุดคลองขนาดเล็ก เรียกว่า “คลองลัด” เชื่อมต่อมาจากคลองบางมด และขุด “ลำประโดง” เพื่อใช้เป็นที่จอดเรือและดึงน้ำในคลองเข้าสวนของตน รวมทั้งป้องกันน้ำท่วมสวนส้ม และในพื้นที่มีลำคลองและคลองซอยต่าง ๆ ประมาณ 200 กว่าลำคลอง ซึ่งสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ การคมนาคมของชุมชนในอดีตจึงใช้ทางน้ำเป็นหลัก โดยมีคลองบางมดเป็นเส้นทางหลัก ปัจจุบันอาณาเขตเดิมของตำบลบางมดถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน โดยใช้เส้นแบ่งเขตแดนตามธรรมชาติ คือ “คลองบางมด” ที่กั้นกลางระหว่าง 2 แขวง ได้แก่ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน และแขวงบางมด เขตทุ่งครุ และปัจจุบันได้มีการตัดถนนผ่านเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมแทน ทำให้ชาวบางมดใช้รถยนต์และจักรยานยนต์เดินทางมากขึ้น

ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบางมดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม โดยสามารถสังเกตได้จากสถานที่สำคัญ ๆ และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น วัดพุทธบูชา วัดหลวงพ่อโอภาสี มัสยิดต่าง ๆ ชาวบางมดมีความเป็นอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้อง มีความเชื่อเรื่องการถือโชคถือกลางโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรชาวสวนส้มบางมดในอดีตมีการขนานให้ผลผลิตในสวนออกมาดี ไม่มีโรคและแมลงมาทำลาย และนิยมแก้บนทุกปี ในประเพณีการสมโภชน์หลวงพ่อดำวัดไทร มีการรวบรวมเงินกันเพื่อทำบุญถวายสิ่งของต่าง ๆ แก่วัด มีการจ้างคณะมหรสพต่าง ๆ เพื่อมาแสดงถวายหลวงพ่อในช่วงปีใหม่ อันถือเป็นการแก้บนที่ผลผลิตส้มในปีนั้นขายได้ราคาดี มีประเพณีและพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นการเฉพาะ ได้แก่ งานประเพณีวัดใหม่บัวผัน นอกจากนี้ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศบางมด” ได้ร่วมกันจัดงานประเพณีลอยกระทง ณ ทำน้ำวัดพุทธบูชาขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่บางมดและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยขึ้น ซึ่งเริ่มจัดกันเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา

พัฒนาการของชุมชนเกษตรกรสวนส้มบางมด แบ่งออกได้ 5 ยุค ดังนี้

1. ยุคแห่งการบุกเบิก ประมาณก่อน พ.ศ. 2468

แต่เดิมนั้นชุมชนชาวบางมดมีรายได้จากการทำนาเป็นหลัก เป็นชุมชนชาวนาชาวสวนที่ทำนาปลูกพืชผักผลไม้พอเลี้ยงชีพ จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนชาวสวนส้มนั้น เริ่มต้นจาก “นายเสม” ซึ่งเป็นเกษตรกรรายแรกที่นำกิ่งตอนส้มเขียวหวานมาทดลองปลูกในที่นาของตน และได้ประสบผลสำเร็จจนทำให้ชาวบางมดหันมาปลูกส้มกันมากมาย ประมาณ พ.ศ. 2468

ผืนนาของย่านบางมดก็ทยอยเปลี่ยนไปเป็นคันดินสูงหนาและร่องน้ำขนาดใหญ่ เริ่มมีการตั้งซื้อ กิ่งพันธุ์ส้มเขียวหวานจากบางกอกน้อยเข้ามาปลูกในพื้นที่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลง การประกอบอาชีพของคนในตำบลบางมด ถือเป็นยุคบุกเบิกของชุมชนเกษตรกรชาวสวนส้มบางมด

2. ยุครุ่งเรือง ประมาณช่วง พ.ศ. 2468-พ.ศ. 2485

หลังจาก พ.ศ. 2468 ประมาณ 10-20 ปี เศรษฐกิจของบางมดดีขึ้นมากจากขายส้ม ความมั่งคั่งของชาวบางมด ทำให้เกษตรกรหลายรายพยายามขยายฐานการผลิต โดยการนำกำไร ที่ได้จากการขายส้มไปซื้อที่ดินในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกันเพื่อบุกเบิกทำสวนส้มแห่งอื่น ในอดีต ชาวบางมดจึงมีสวนขนาดใหญ่ และกระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ รอบบางมด เกษตรกร ชาวสวนส้มบางมด ถือครองที่ดินอยู่ในระหว่าง 5-10 ไร่ หลังจากนั้นจึงเริ่มเก็บเงินเพื่อซื้อที่ดิน มาทำสวนส้มเพิ่มเติม และมีบางส่วนที่เพียงแค่ออกเช่าที่ดินในบริเวณใกล้เคียงมาปลูกส้มเขียวหวาน เพิ่มเติมเท่านั้น นับว่าเป็นยุครุ่งเรืองสูงสุดของชุมชนเกษตรกรชาวสวนส้มบางมด

3. ยุคแห่งการต่อสู้ดิ้นรน ประมาณปี พ.ศ. 2485-พ.ศ. 2535

ในปี พ.ศ. 2485 ได้เกิดอุทกภัยขึ้นทำให้ส้มเขียวหวานตายเกือบหมด แต่ชาวสวนก็ยังคง ยืนหยัดในอาชีพทำสวนส้มต่อไป โดยซื้อกิ่งตอนจากจันทบุรีมาปลูก ผลส้มที่ออกมามีสีส้ม ออกเหลือง เรียกว่า “ส้มแสงจันทร์” จากนั้นก็ได้มีการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็น “สหกรณ์การเกษตรสวนส้มบางมด” เป็นการรวมชาวสวน จากพื้นที่รอบคลองบางมดใน 3 เขต อันได้แก่ เขตจอมทอง เขตทุ่งครุ และเขตบางขุนเทียน ครอบคลุมเนื้อที่กว่า 30,000 ไร่ ทั้งนี้เพื่อหาแหล่งเงินทุนและรองรับการส่งเสริมจากหน่วยงาน ภาครัฐ ในปี พ.ศ. 2519 มีพิธีฝังลูกนิมิต ณ วัดทุ่งครุ เขตทุ่งครุ พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพล-อดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินมา และได้มีพระราชดำรัสกับชาวสวนส้มบางมด ที่มารับเสด็จว่า “ให้อนุรักษ์สวนส้มบางมดไว้” ยังความปลื้มต่อเกษตรกรชาวสวนส้มบางมด จนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นได้เกิดอุทกภัยหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2523 และปี พ.ศ. 2526 ได้เกิดน้ำท่วม ใหญ่ สวนส้มได้รับความเสียหาย ทำให้ชาวสวนขาดทุนเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อน้ำลดชาวสวนก็หัน กลับมาปลูกส้มอีก กล่าวได้ว่ารายได้ของชาวบางมดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2517-2535 มีรายได้จาก การขายส้มเขียวหวานเป็นหลัก และมีรายได้จากค่า “ถือสวน” คือ การให้เช่าที่ดินทำการเกษตร โดยเรียกเก็บเป็นข้าวหรือเงิน ถือเป็นยุคแห่งการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนสวนส้ม บางมด

4. ยุคการเปลี่ยนแปลง ประมาณปี พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2540

มีช่วงเวลาคาบเกี่ยวกันระหว่างยุค คือ พ.ศ. 2530-2535 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจกำลัง ขยายตัว ราคาที่ดินในย่านนี้แพงขึ้น และในปี พ.ศ. 2534 เกิดอุทกภัยและน้ำทะเลหนุนสูงจนทะลัก

เข้าคลองบางมด เอ่อล้นเข้าท่วมสวนส้มจนน้ำที่กักไว้ในร่องสวนกลายเป็นน้ำกร่อย ทำให้สวนส้มกว่า 30,000 ไร่ยืนต้นตาย เพราะรากโคนเน่า ยังผลให้ชาวสวนส้มสิ้นเนื้อประดาตัว ทำให้ทั้งการจ้างงานและอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวนส้มได้รับผลกระทบ ชาวสวนได้หันไปทำอาชีพอื่น อาทิเช่น ทำนา กุ้ง ปลูกกล้วยไม้ หรือไม่กี่ขายสวนทิ้งแล้วย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น และมีชาวสวนบางส่วนที่ยังคงทำสวนตามเดิมหากแต่เปลี่ยนไปปลูกผลไม้ชนิดอื่น ๆ การที่ชาวสวนบางส่วนได้ขายที่ทิ้งไป ทำให้สวนส้มบางมดแต่เดิมถูกแทนที่ด้วยหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม ทรัพยากรธรรมชาติก็เริ่มได้รับผลกระทบ คุณภาพน้ำในคลองบางมดทรุดโทรมลง โดยเฉพาะในช่วงหลัง ปี พ.ศ. 2535 ชาวบางมดหลายรายได้หันไปทำนา กุ้ง ต้องขุดพื้นที่เป็นบ่อขนาดใหญ่หลายบ่อ ทำให้มีการใช้ทรัพยากรดินอย่างหนัก ผลของการที่ชาวบางมดมีอาชีพต่างกัน ชาวบางมดส่วนที่ไปทำนา กุ้ง ต้องการใช้น้ำกร่อยในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำให้มีปัญหาในการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกัน รวมทั้งปัญหาที่เกิดจากกรณีน้ำเค็มหนุนขึ้น และกรณีน้ำเน่าในลำคลอง ดังนั้นจึงถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกษตรกรชาวสวนส้มบางมดอย่างแท้จริง

5. ยุคฟื้นฟู ประมาณปี พ.ศ. พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2540 ชาวบางมดในชุมชนหมู่ 6 พัฒนา แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน ได้รวมตัวกันตั้งกลุ่ม “เกษตรพัฒนาสวนส้มบางมด” ขึ้น เพื่อฟื้นฟูสภาพสวนส้มบางมดให้กลับคืนมาอีกครั้ง และมีการตั้ง “กลุ่มแม่บ้านสวนส้มบางมด” ขึ้น เพื่อแปรรูปผลผลิตและออกร้านจำหน่ายสินค้าของชุมชนจนมีสมาชิกกว่า 130 คนเรือน สามารถฟื้นฟูสวนส้มบางมดได้ถึง 400 ไร่ ถือเป็นกลุ่มเกษตรกรที่รักถิ่นฐานบ้านเกิดและเลือกทำสวนส้มเขียวหวานในบางมดต่อไป โดยได้รับแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสวนส้มจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินมาวัดทุ่งครุ อย่างไรก็ตามปัจจุบันสวนส้มบางมดมีปริมาณลดลง โดยเหลือพื้นที่สวนส้มกระจายอยู่เพียงประมาณ 30 ไร่ เกษตรกรที่ทำสวนส้มอยู่ส่วนใหญ่ถือครองที่ดินด้วยการเช่าแบบปีต่อปีจึงไม่กล้าลงทุนแบบเต็มตัว และมีกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบอาชีพบริการด้านการท่องเที่ยวเสริม โดยใช้สวนส้มบางมดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ปัจจุบันชุมชนได้รับการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากกรุงเทพมหานคร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จากการสำรวจพื้นที่พบว่าปัจจุบันมีชาวบางมดที่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรทำสวนส้มอยู่ประมาณ 37 ราย ซึ่งได้พยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ผลผลิตที่ถือเป็นรายได้หลักมีลักษณะหลากหลายมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ละทิ้งการทำสวนส้มซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวสวนบางมดนอกจากนั้น โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้สนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาอนุรักษ์และส่งเสริมเกษตรกรรายใหม่ ๆ ปลูกส้มบางมดเพิ่มขึ้น

วิธีการเกษตรชาวสวนส้มบางมด

การปลูกส้มเขียวหวานของชาวบางมดในอดีตเริ่มต้นในขั้นเตรียมการจากการยกร่อง คือ ปรับพื้นที่นาให้กลายเป็นร่องสวน โดยใช้จอบ เสียม ขุดหรือแทงดินให้เป็นร่องจนมีความกว้างประมาณ 1-1.5 เมตร แล้วยกดินขึ้นมากองไว้ด้านบน จึงทำการพินดิน คือ การพรวนดินด้วยเสียมให้ร่วนซุยและทำให้ดินพูนสูงขึ้นจนลักษณะคล้ายกับหลังเต่าเรียกว่า อกร่อง ต่อมาจึงทำการขุดโหนดหมายถึง การขุดหลุมเพื่อลงกิ่งพันธุ์ต้นส้ม โดยขุดให้โหนดมีความกว้างประมาณ 2-2.5 เมตร ลึกประมาณ 1 เมตร แล้วจึงตากดินไว้ให้สุกซึ่งใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

ขั้นลงโหนด ต้องนำกิ่งพันธุ์มาเตรียมไว้ล่วงหน้าประมาณ 1 สัปดาห์ ก่อนดินสุกเพื่อให้กิ่งส้มสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ ในการดูแลกิ่งตอนจะใช้ใบตองห่อดินบริเวณรากของกิ่งส้มแล้วนำไปปักไว้ในที่ร่มและให้น้ำสม่ำเสมอ จากนั้นจึงนำมาลงปลูกในโหนดที่ขุดเตรียมไว้ล่วงหน้า ในระยะนี้จะต้องรดน้ำทุกวันและคอยพรวนดินให้ร่วนซุยเสมอ

ขั้นดูแลรักษา มีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านโดยการปลูกต้นทองหลางสลัดต้นส้ม เพื่อล่อให้ศัตรูพืชหันมากินใบทองหลางแทน มีการจัดการน้ำโดยใช้เครื่องสูบน้ำระบายน้ำออกและถ่านน้ำใหม่เข้าสวน มีวิธีการกักน้ำให้ต้นส้มเหี่ยวแล้วจึงให้น้ำตามที่หลัง ซึ่งเป็นเคล็ดลับที่ช่วยให้ส้มมีรสชาติเข้มข้นยิ่งขึ้น จะมีการลอกเลนทุกปีโดยใช้อุปกรณ์ คือ ชั่งเลน เพื่อป้องกันไม่ให้ร่องสวนต้น-เงินสามารถระบายน้ำได้สะดวก

ขั้นเก็บเกี่ยวผลผลิต ต้องรอให้ต้นส้มมีอายุอย่างน้อย 3 ปี ขึ้นไป หากเก็บในช่วง 2-3 ปีแรกจะได้ส้มที่มีรสชาติยังไม่ดีพอ ใช้แรงงานคนในการเก็บส้มเพื่อป้องกันผลส้มได้รับความเสียหายและใช้ขังเป็นภาชนะบรรจุส้ม

ขั้นจำหน่ายผลผลิต มีพ่อค้าคนกลางมาคู่ส้มถึงสวนและเจรจาต่อรองกัน และมักจะใช้การเหมาลำเรือต่อมาใช้วิธีการนับมือ ปัจจุบันใช้วิธีการชั่งกิโล และมีประเพณีที่ต้องมีการแลกส้มให้กับผู้ซื้อเพื่อป้องกันการเน่าเสียหรือส้มเกิดตกหล่นหายไประหว่างทาง

ปัจจุบันเกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ในการทำสวนส้มมากขึ้น โดยเลือกใช้วิถีธรรมชาติ เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารหมักชีวภาพ โดยใช้สารเคมีอื่น ๆ ลดน้อยลง และยังได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเช่น ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีการให้น้ำ ให้ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช การมีเทคโนโลยีในการผลิตที่ดีกว่าเดิม ทำให้สามารถเร่งผลผลิตให้มีได้มากขึ้น คือ 2 ครั้งต่อปี จากเดิมเคยให้ผลผลิตเพียงปีละครั้งเท่านั้น (จวิพร กาญจนการุณ, 2551, หน้า 65-75)

สภาพพื้นที่นนทบุรี

นนทบุรี เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ภาคกลางของประเทศไทย เป็นหนึ่งในจังหวัดปริมณฑล ได้แก่ นครปฐม สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี และนนทบุรี ห่างจากจังหวัด

กรุงเทพมหานคร 20 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 622,303 ตารางกิโลเมตร แบ่งแยกออกเป็น 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย

สภาพพื้นที่ตามลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนนทบุรี มีแม่น้ำเจ้าพระยา แบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น 2 ส่วน ฝั่งตะวันออก และตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีลูกหลงทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดจากการขุดขึ้นมาใหม่เป็นจำนวนมากเชื่อมติดกัน

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วย ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน แต่เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีความแตกต่างของระดับพื้นดินเพียงเล็กน้อย สภาพภูมิอากาศจึงมีลักษณะค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดพื้นที่ (สำนักงานส่งเสริมเกษตรจังหวัดนนทบุรี, 2549)

จังหวัดนนทบุรี นับได้ว่าเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงแหล่งหนึ่งในการปลูกทุเรียน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญประจำจังหวัดนนทบุรี ความว่า “พระตำหนัก สง่างาม ลือนาม สวนสมเด็จ เกาะเกร็ด แหล่งดินเผา วัดเก่านามระบือ เลื่องลือทุเรียนนนท์ งามน่ายล ศูนย์ราชการ” ซึ่งแสดงถึงการเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของทุเรียนนนทบุรีในอดีตได้เป็นอย่างดีมีผู้สันนิษฐานว่า ได้มีการนำเอาทุเรียนเข้ามาแพร่กระจายพันธุ์ในประเทศไทย ราวสมัยของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก คือในราวปี พ.ศ. 2330 โดยพบหลักฐาน จากเอกสารฐานเกษตรกรรมระบุว่า ทุเรียนแพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2330 จากภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศพม่า และแพร่เข้ามาทางใต้ของประเทศไทย ต่อมาได้มีการนำเอาพันธุ์ทุเรียนต่าง ๆ เข้ามาปลูก เป็นสวนทุเรียนอย่างแพร่หลายในแถบธนบุรีตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา และขยายพื้นที่มาจนถึง จังหวัดนนทบุรีทำให้ตลาดนนทบุรีในอดีตกลายเป็นแหล่งขายทุเรียนที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ และเนื่องจากทุเรียนนนท์ มีเนื้อละเอียดนุ่ม รสชาติและความหลากหลายของสายพันธุ์ กล่าวกันว่า ดินในแถบนนทบุรีเป็นดินเหนียวที่มีธาตุอาหารของพืชอย่างบริบูรณ์ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากดินในแถบอื่น ๆ ที่มีการปลูกทุเรียน จึงทำให้เนื้อทุเรียนที่มาจากจังหวัดนนทบุรีละเอียด เนื้อหนาและรสชาติมาก จึงทำให้ทุเรียนนนท์มีราคาสูงและเป็นที่ต้องการของตลาด นำรายได้เข้าสู่ชุมชนและจังหวัดนนทบุรี ปีละหลายร้อยล้านบาท

นนทบุรีมีทุเรียนคุณภาพดีเมื่อคิดราคาต่อผลแล้วมีราคาแพงที่สุด และยังไม่มีประเทศใดในโลกที่ปลูก และมีทุเรียนดีเท่าประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ทุเรียนจึงเป็นผลไม้อย่างหนึ่งที่เชิดหน้าชูตาของคนไทย ทุเรียนนนท์ชื่อนี้เลื่องลือกันว่าเป็นทุเรียนที่อร่อยที่สุด รสชาติเป็นเลิศนั้นแท้จริงแล้วเป็นอย่างไรกัน ทุเรียนนนท์หรือในอีกชื่อของคนนนท์ “ทุเรียนโน” เป็นทุเรียนที่ผู้คนให้ความนิยมนกันมาตั้งแต่อดีต ทำให้ราคาสูงหาซื้อยากับประทานก็ยากเช่นกัน แต่ทุเรียนนนท์ได้หายไปจาก

ความนิยมช่วงหนึ่ง เนื่องจากทุเรียนมีมากมาย ที่เข้ามาแทนที่ไม่ว่าจะเป็นทุเรียนจาก ภาคตะวันออก ภาคใต้ ล้วนแต่มีคุณภาพแทบเกือบจะแทนที่ทุเรียนของนนทบุรีอยู่แล้ว

สาเหตุที่ทำให้ทุเรียนนั้นหายไปจากนนทบุรีมีหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมปี พ.ศ. 2538 และมหาอุทกภัยปี พ.ศ. 2554 ที่สร้างความเสียหายจากพื้นที่ปลูก 3,475 ไร่ เหลือเพียง 43 ไร่ ให้ผลผลิตแล้วเพียง 16 ไร่ จากพื้นที่ปลูกในทุกอำเภอ ความเจริญของสังคมเมือง การเกิดของ หมู่บ้าน การตัดถนนใหม่ ๆ หลายสาย ทำให้สภาพอากาศและสิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนไป น้ำเสียและ อากาศร้อนหรือปัญหาโลกร้อนด้วยก็ได้ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้หลายคนคิดว่า ทุเรียนนนทบุรีหายไป แต่ในความเป็นจริงสิ่งหนึ่งที่เป็นสาเหตุสำคัญหลายคนไม่เคยนึกถึง นั่นคือ การสืบทอด ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของชาวสวนนนทบุรี สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การสืบทอดขาดช่วงไป ชาวสวนนนทบุรีส่วนใหญ่ เป็นผู้อันมีจะกินหรือว่ารวย เพราะทุเรียนมีราคาแพงก็ส่งลูกเรียนหนังสือ จบกันสูง ๆ มากมายรับราชการ ตำรวจ ทหาร ทำงานกันมีหน้ามีตา ตั้งแต่ข้าราชการชั้นผู้น้อยถึง อธิบดี ทำให้ ไม่เคยหันกลับมามองอาชีพชาวสวนกันเลย จึงไม่มีลูกหลานบ้านไหนที่จะคิดทำสวน เพราะเป็นงานหนักและลำบากทุกคน ก็พูดกันเป็นอยู่คำเดียวว่าไม่มีเวลาทำสวน พ่อแม่เริ่มชรา ทำสวนก็ไม่ไหว ทั้งสวนทุเรียนให้ร้างไปโดยไม่มีใครเหลียวแลเลย ทุเรียนที่ไม่ถูกน้ำท่วม หรือ ไม่โดนถนนตัดผ่าน แต่ขาดการดูแลนั้นมากกว่านี้คือปัญหาสำคัญที่เห็นกัน

เมื่อถามว่าภูมิปัญญาของคนนนทบุรีนั้นสิ้นไปแล้วหรือทั้ง ๆ ที่มาของพันธุ์ทุเรียนส่วนใหญ่ เกิดจากนนทบุรีตั้งแต่ 160 กว่าปีแล้ว ทุเรียนเป็นผลไม้รสดี มีราคาแพง มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ในประเทศไทยมีทุเรียนอยู่ 4 ชนิด คือ ทุเรียนปลูก ทุเรียนคอน ทุเรียนนกก และทุเรียนป่า ต้นทุเรียน สามารถเติบโตได้ดีในแถบภูมิอากาศร้อน เกาะบอร์เนียว เป็นศูนย์กลางความหลากหลายของพืช สกกุลทุเรียน และแพร่ขยายไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ อินโดนีเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และไทย ทุเรียนเป็นพืชในสกุล Durio มีทั้งหมด 27 ชนิด แต่มีเพียงชนิดเดียว คือ ทุเรียนปลูก (*Durio zibethinus murray*) ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และมีการปลูกเชิงการค้า อย่างแพร่หลาย เรียกชื่อแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น คือ ทุเรียนในภาษาไทย และดูเรียน (Durian) ในภาษามลายู อินโดนีเซีย และภาษาอังกฤษ ชื่อของทุเรียนในภาษาไทยมีรากศัพท์จากคำในภาษามลายู และ อินโดนีเซียว่า “ดูเรียน” ซึ่งมาจากคำว่า “ดูริ” (Duri) ที่แปลว่า “หนาม” และแปลงสำเนียง เป็นทุลเรียน และ “ทุเรียน” ในที่สุด

สมัยกรุงศรีอยุธยาหัวหน้าคณะราชทูตจากประเทศฝรั่งเศส เมอร์ซีเออร์ เดอลาลูแบร์ เดินทางมาเจรจาการค้ากับไทยได้เขียนบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย โดยมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของไทยตอนหนึ่ง ได้ระบุเกี่ยวกับ ทุเรียนไว้ว่า “ดูเรียน (Durion) ชาวสยามเรียกว่า “ทุลเรียน” (Tourrion) เป็นผลไม้ที่นิยมกันมาก

ในแถบนี้ แต่สำหรับข้าพเจ้าไม่สามารถทนต่อกลิ่นเหม็นอันรุนแรงของมันได้ ผลมีขนาดเท่าผลแตง มีหนามอยู่โดยรอบ ดู ๆ ไปก็คล้ายกับขนุนเหมือนกัน มีเมล็ดมากแต่เมล็ดใหญ่ขนาดเท่าไข่ไก่ ซึ่งเป็นส่วนที่ใช่กิน ภายในยังมีอีกเมล็ดหนึ่งถือกันว่ายังมีเมล็ดในยิ่งน้อยยิ่งเป็นทุลเรียนดี อย่างไรก็ตาม ในผลหนึ่งๆ ไม่เคยปรากฏว่ามีน้อยกว่า 3 เมล็ดเลย” จากหลักฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มีการปลูกทุเรียนในภาคกลางของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามาจากที่ไหน โดยวิธีใด แต่เชื่อว่าน่าจะเข้ามาจากภาคใต้ของไทย

พระยาแพทยพงศาวตฺยราชบัณฑิต (สุน สุทรเวช) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายของพันธุ์ทุเรียน จากจังหวัดนครศรีธรรมราช มายังกรุงเทพฯ ตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2318 และมีการทำสวนทุเรียน จังหวัดนนทบุรี ในตำบลบางกร่าง ในคลองบางกอกน้อยตอนในตั้งแต่ปี พ.ศ. 2397 ในระยะแรกเป็นการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด และพัฒนามาเป็นการปลูกด้วยกิ่งตอน จากพันธุ์ดี 3 พันธุ์ คือ อีบาตร ทองสุกและเกาะเกด สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การทำสวนทุเรียนนนทบุรีนั้นนิยมทำกันแบบขอร่อง เพราะเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ ลำคลอง ในตอนบนที่ดิน ที่น้ำท่วมไม่ค่อยถึงก็นิยมทำกันเป็นส่วนใหญ่ แต่หลังจากน้ำท่วมประเทศไทยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2485 ชาวสวนที่ทำสวนทุเรียนส้มเขียวหวาน และละมุดได้รับความเสียหายกันหมด หลังจากนั้นน้ำท่วมก็เริ่มมีการปลูกทุเรียนกันอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ชาวสวนหันกลับมาเลือกปลูกทุเรียนพันธุ์ดีกันมากขึ้น จนทำให้กิ่งพันธุ์หายาก จึงทำให้การปลูกทุเรียนในยุคนี้มีการปลูกด้วยเมล็ด ทำให้มีการกลายพันธุ์ได้พันธุ์ทั้งดีและไม่ดี ลำต้น (Stem) ทุเรียนเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 6-24 นิ้ว ความสูงถึง 30 เมตร ทุเรียนอายุยืน 80-150 ปี เปลือกแข็ง สีเทาแก่เป็นสะเก็ดขรุขระจัดเป็นประเภทไม้เนื้ออ่อน มีลักษณะเหมือนไม้จามจุรี ใช้ทำประโยชน์อะไรไม่ได้ โบราณใช้ทำพินहुงต้มเท่านั้น

ทุเรียนนนท์ ไม่เหมือนทุเรียนจังหวัดอื่น ๆ เพราะนนทบุรีมีการปลูกทุเรียนที่มาตั้งแต่โบราณตามคำบอกเล่า เดิมพื้นที่เป็นป่าดิบชื้นลุ่มแม่น้ำ พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวอุ้มน้ำ ทำให้ดินได้สะสมธาตุอาหารที่พืชต้องการไว้ในดินบวกกับภูมิปัญญาของชาวสวนที่มีการถ่ายทอดการทำสวนเทคนิคต่าง ๆ การทำสวนแบบเกษตรอินทรีย์ ที่เป็นที่กล่าวขานกันในยุโรป หรืออเมริกา แต่บรรพบุรุษของชาวนนทบุรี ได้ทำกันมาเป็นร้อยปีแล้ว การเกิดของทุเรียนนนท์ในอดีต เท่าที่ฟังปู่ย่าตายายเล่าให้ฟังว่าแต่ละท้องถิ่นก็เรียกชื่อต่างกัน เช่น เรียกตามลักษณะผลตามลักษณะของแม่พันธุ์บ้าง สถานที่เกิดของพันธุ์ ชื่อเดิมผสมกับผู้พาะ จากการศึกษา พบว่า มีพันธุ์ทุเรียนที่เกิดในนนทบุรีมากกว่า 200 พันธุ์ แต่ในปัจจุบันเหลือไม่กี่พันธุ์ ในการปลูกทุเรียนหลังจากน้ำท่วม พ.ศ. 2538 มีการปลูกทุเรียนเพียงสามพันธุ์ ได้แก่ หมอนทอง ก้านยาว ชะนี เป็นส่วนใหญ่ เป็นทุเรียนที่มีผลทางเศรษฐกิจ ราคาดี เก็บรักษาง่าย และที่สำคัญขายก็คล่อง

ผลจากปัญหาน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 ทำให้ทางจังหวัดนนทบุรีจัดทำโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นโครงการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองนนทบุรีและจัดแสดงวิถีชีวิตชาวสวนนนท์โดยร่วมมือของทุกภาคส่วนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงห่วงใยทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองนนท์ จะสูญพันธุ์ไปจากสถานการณ์น้ำท่วม โดยเริ่มต้นจากการจัดหากล้าพันธุ์ทุเรียนนนท์ เตรียมดิน ไร่ดินจากสวนจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นดินเหนียวมีลักษณะพิเศษเกิดจากกระแสน้ำ พัดพาเอาตะกอนดินที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุบางอย่างมาให้ จัดหากกล้าพันธุ์ปราชญ์ทุเรียนนนท์เกษตรกรและหน่วยงานได้ร่วมกันกำหนดร่องสวนในพื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จำนวน 6 ร่อง สำหรับปลูกทุเรียนอนุรักษ์ 60 สายพันธุ์ กำหนดไม้พื้นเมืองเพื่อปลูกแซมตามวิถีชาวสวนนนท์ การจัดหากล้าพันธุ์ทุเรียนนนท์ ดำเนินการสำรวจข้อมูลพันธุ์ทุเรียนนนท์ดั้งเดิม โดยประสานไปยังโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมกล้าพันธุ์ การอนุรักษ์อนุบาลกล้าพันธุ์ ดำเนินการปลูก เก็บข้อมูลอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์เป็นศูนย์เรียนรู้ ทำให้ในปี พ.ศ. 2560 ผลผลิตทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีให้ผลผลิตดีขึ้น มีการฟื้นฟูสวนทุเรียนของชาวเกษตรกรที่เข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการเพิ่มขึ้น อบจ.นนทบุรี จึงได้ขยายผลจัดให้มีการประกวดสวนทุเรียนเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีการดูแลจัดการสวนให้สมบูรณ์ มีการมอบรางวัลสวนที่ชนะเลิศการประกวดเพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ต่อไป (สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดนนทบุรี, 2561, หน้า 8-15)

จากสภาพดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า สภาพพื้นที่สวนดั้งเดิมของชาวสวนผลไม้ ทั้งส้มและทุเรียน มีสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกันคล้ายกัน เป็นพื้นที่เกษตร เมื่อความเจริญรุกเข้ามาแทนที่ ทำให้พื้นที่สวนลดน้อยลงถูกแทนที่ด้วยบ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม มีการนำที่ดินทำนาทุ่งและขายที่ดินให้พวกนายทุน สภาพปัญหาน้ำท่วม น้ำเสีย ดินเค็ม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของการดำรงคงอยู่ของอาชีพการทำสวนผลไม้ดั้งเดิมของคนในชุมชน

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอด

การสืบทอดเป็นคำที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ทั้งนี้คำว่าสืบทอดสัมพันธ์กับคำว่า “การถ่ายทอด” เนื่องจากในการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาต่าง ๆ จะต้องมียุคประภอบที่สำคัญ คือ ผู้ถ่ายทอดหรือผู้ให้ความรู้ องค์ความรู้ วิธีการถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดหรือสืบทอด ซึ่งนักวิชาการให้ความหมายของคำว่าสืบทอดและการถ่ายทอดไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 55) กล่าวว่า การสืบทอด หมายถึง รับช่วงปฏิบัติต่อ เช่น เขาสืบทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ การส่งต่อความรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นโดยมนุษย์จะเรียนรู้จากการสังเกต ธรรมชาติให้ดำรงชีพอยู่ได้และตั้งสมมุติปัญหา ค้นกรองและลงใช้ เลือกใช้ถ่ายทอดและสืบทอดกันต่อ ๆ มาจนเป็นวัฒนธรรม

พรทิพย์ อันทิวโรทัย (2545, หน้า 34) กล่าวว่า การสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่งสืบทอดกันมาหลายต่อหลายรุ่นนั้น มักเกิดขึ้นในการศึกษาตามอัธยาศัย และ การศึกษานอกระบบมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชนมากกว่าการสอนในโรงเรียน เพราะชีวิตในครอบครัวและชุมชนมีลักษณะเป็นธรรมชาติเป็นจริง และเป็นประสบการณ์ตรงที่เด็กได้เรียนรู้ ซึมซับรับเอามาได้มากกว่าการเรียนเนื้อหาในหนังสือ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2549, หน้า 187-190) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดของชุมชน เป็นวิธีการที่ชุมชนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกันทั้งระหว่างสมาชิกชุมชนและบุคคลภายนอกที่อาศัยสื่อและวิธีการหลากหลาย ไม่แยกขาดจากความสำคัญสาธารณะการเรียนรู้ของชุมชนที่จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ การยอมรับผูกพัน โดยอาจจำแนกองค์ประกอบได้ดังนี้

1. ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน ในลักษณะของภาพรวม ที่เป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม ท้องถิ่น จำแนกเป็น 2 กลุ่มสำคัญ คือ ผู้ถ่ายทอดและผู้รับข้อมูลที่นำไปสังเคราะห์จนกลายเป็นความรู้ที่บุคคลในชุมชน หรือจากนอกชุมชนต่างฝ่ายทำหน้าที่ทั้งผู้ถ่ายทอด และผู้เรียนรู้จากการรับ การถ่ายทอด และผู้เรียนรู้จากการรับการถ่ายทอดความรู้ที่ต่างคนก็ผลักดันทำหน้าที่ในการให้และรับ

2. เนื้อหาความรู้ที่อาจจะจำแนกตามประเภทขององค์ความรู้หลัก องค์ความรู้ย่อยหรือประเภทกลุ่มวิชาความรู้ และประเด็น ถ้าเป็นองค์ความรู้ย่อยด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน ก็อาจจะจำแนกสิ่งแวดล้อมประเภทป่าไม้ สัตว์ ดิน น้ำ และแม่แต่วัฒนธรรมของคนและชุมชนที่สามารถแปลงเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ สิ่งแวดล้อมที่เป็นป่าไม้ อาจจำแนกเป็นพืชผักพื้นบ้านที่คนท้องถิ่นเลือกใช้บริโภคในลักษณะยารักษาโรคของคน พืชและสัตว์ด้วยภูมิปัญญา ทำเป็นอาหาร หรือขาย หรือเป็น ไม้ประดับและพิธีกรรมต่าง ๆ

ความรู้เหล่านี้มีอยู่จริงในท้องถิ่น (Local indigenous knowledge) และได้รับการถ่ายทอดข้ามวัฒนธรรม ข้ามชุมชน และห้วงเวลาจนกลายเป็นความรู้ใหม่ของชุมชนที่กำลังกล่าวถึง โดยบางส่วนอาจสูญหายไปบ้างแล้วก็ได้ เนื้อหาความรู้เหล่านี้อาจทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียนก็ได้ แต่โดยธรรมชาติแล้วเป็นการศึกษาตามอรรถศาสตร์ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต จึงอาจเรียกได้ว่าเนื้อหา ความรู้ที่ชุมชนเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ในวิถีชีวิตประจำวัน คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อม ดังที่กล่าวมาแล้ว

3. เป้าหมายการถ่ายทอด ควรเป็นไปตามที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด และตัดสินใจเลือกสรรเองมากกว่า เป็นการขจัดเยียดให้จากบุคคลภายนอกชุมชน เว้นแต่เป็นกรณีสำคัญที่องค์กร หรือรัฐเห็นความจำเป็นในการกำหนดเป้าหมายการถ่ายทอดตามโครงการที่วางไว้

4. วิธีการถ่ายทอดและเรียนรู้ เป็นไปตามธรรมชาติที่ชุมชนถนัด ทั้งเวลาและไม่เป็นทางการ โดยใช้ภาษาและความเข้าใจของชุมชนเองมากกว่าเป็นการกำหนดโดยบุคคลอื่นที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การจัดเวทีการเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่มย่อย หรือการประชุมชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory rural appraisal-PRA) อาจจะไม่ค่อยได้ผล และเป็นที่เบื่อหน่าย ถ้าชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้อย่างซ้ำซากจากบุคคลภายนอกที่มองชุมชนเป็นผู้เรียนรู้นักกว่าผู้ถ่ายทอดเสมอไป บางทีการศึกษาดูงานและรับฟังสิ่งที่อีกชุมชนหนึ่งประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว (Best-practice or Failure-practice learning) จากการศึกษาดูงานที่คนอีกชุมชนหนึ่งเล่าให้ฟังด้วยการใช้ภาษาและวิธีการถ่ายทอดอย่างเรียบง่าย อาจได้ผลดีกว่าวิธีอื่นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับสถานการณ์และเนื้อหาการเรียนรู้ ส่วนการเรียนรู้ในความรู้ที่มีอยู่จริงในท้องถิ่นนั้น มักเป็นวิธีการหล่อหลอมกลมกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization) ที่ไม่จำกัดด้วยเวลา วิธีการ จำนวน ผู้เรียนและการใช้สื่อ แต่เป็นการถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรมประเพณี วิถีประชาและการประกอบอาชีพ จากภายในกลุ่มเครือญาติ กลุ่มอาชีพท้องถิ่น และกลุ่มชุมชนทางวัฒนธรรมตามความสะดวกของเวลาและโอกาสที่ยืดหยุ่น

5. บทบาทหน้าที่ของเนื้อหาความรู้ที่มีการถ่ายทอดในชุมชน ทำหน้าที่เป็นกลไกการเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพของสมาชิกชุมชนและเครือญาติในทางบวกหรือลบและปรับระบบ

การประกอบอาชีพ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในด้านต่าง ๆ ตัวอย่างหนึ่งในหลายชุมชนที่มีความตระหนักและมองสภาพชุมชนของตนเองได้ชัดเจน ได้แก่ ชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ก็สามารถกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้แต่ละประเด็นที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา แล้วนำความรู้นั้นมาปรับแก้ปัญหาให้ลุล่วงด้วยดี หลังจากผ่านการลองผิดลองถูก การเรียนรู้มีอยู่อย่างต่อเนื่อง มักเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีประเพณี และการจรรโลงชุมชนให้สดชื่น สนุกสนาน และจัดการโดยคนของชุมชนเอง แต่ถ้าความรู้และการเรียนรู้ที่จัดการโดยคนนอกชุมชน ความรู้ที่ได้รับมักห่างไกลจากความต้องการที่จำเป็นของชุมชน

6. การมองเชิงกระบวนการและองค์รวม (Holistic configuration) คงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากที่สมาชิกชุมชนจะบรรยายเนื้อหาความรู้เป็นประเด็นชัดเจน โดยมีสื่อทันสมัยให้แก่ผู้เรียนรู้ที่มาจากภายนอกชุมชน ฉะนั้นต้องเป็นหน้าที่ของผู้เรียนรู้ที่ควรกำหนดขั้นตอนง่าย ๆ คือ ศึกษาบริบทชุมชน และบริบทย่อยตามประเด็นย่อยภายใต้วัตถุประสงค์หลักที่ผู้เรียนตั้งใจจะเรียนรู้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) บริบทนี้เป็นเสมือนฉากละคร ภาพยนตร์ หรือลิเกที่ฉายภาพให้เห็นสภาพแวดล้อมกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ กำหนดประเด็นหลัก ประเด็นย่อย คำถามง่าย ๆ แต่สัมพันธ์กัน ภายใต้ลักษณะองค์ความรู้ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้ถ่ายทอดและรับการเรียนรู้เข้าใจความหมายตรงกัน วิเคราะห์และตีความจากข้อมูลที่เก็บได้จากภาคสนามทันทีเท่าที่ทำได้ ถ้าข้อมูลไม่ชัดเจน ผู้เรียนรู้โดยเฉพาะเป็นคนนอก คงต้องเก็บซ้ำและตีความซ้ำจนเกิดความมั่นใจและตรวจสอบได้จากต่างบุคคล ในช่วงต่างเวลาและสถานการณ์ แต่พิสูจน์ได้ว่ามีข้อมูลและความหมายที่ตีความได้ใกล้เคียงกัน เชื่อมโยงข้อมูลที่วิเคราะห์และตีความแล้วเข้าด้วยกัน อธิบายความเชื่อมโยงของตัวแปรต่าง ๆ ภายใต้ปรากฏการณ์ และบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญ ควรมีแนวคิดหรือทฤษฎีมาประกอบการเรียนรู้และตีความด้วยการเชื่อมโยงในลักษณะองค์รวม (Holistic approach) ให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดมุมมองที่ทำให้เข้าใจบริบททางสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา

วิจิต นันทสุวรรณ (2558, หน้า 24) กล่าวว่า ในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ความสามารถ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างวัย ในแต่ละชุมชนจะมีบุคคลที่วัยต่างกันอย่างน้อย 4 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา แต่ละวัยก็จะมี การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ให้แกกัน
2. การเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสรุปประสบการณ์ของคนและสถาบันที่มีการสั่งสมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญานั้น

ซึ่งสถาบันหลัก ๆ คือ ครอบครัวและวัด นอกจากนี้ประเพณีพิธีกรรมก็มีส่วนเสริมสร้างและช่วยทำให้ภูมิปัญญาคงอยู่ต่อไป

3. การเรียนรู้เชิงประจักษ์ ภูมิปัญญาเกิดจากการรับรู้การได้เห็น ได้เข้าใจ ได้ปฏิบัติ ได้ประสบการณ์จากการทำมาหากิน การบวชเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การสังสรรค์ความรู้และประสบการณ์เพื่อดำรงชีพและถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีบ้าน วัดและวังที่เป็นแหล่งวิชา ความรู้ที่สืบทอดกันมาในอดีต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้จำแนกวิธีการสืบทอดและให้ความรู้ของครู อาจารย์แก่ผู้เรียน โดยแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. ใช้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเป็นฐาน (Social process) โดยเป็นกระบวนการที่มีอยู่ในชุมชนและสังคมตามปกติอยู่แล้ว เพียงแต่เอาตัวของผู้เรียนเข้าไปร่วมกระบวนการทางสังคม ที่มีอยู่ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีครูสอน เช่น การแห่เทียนเข้าพรรษา ผู้ที่เข้าร่วมแห่เทียนพรรษาดังแต่เริ่มต้นก็ได้เรียนรู้วิธีการขั้นตอนและกระบวนการแห่เทียนเข้าพรรษา ด้วยตนเอง มีกระบวนการเรียนรู้จากสังคมเป็นตัวสั่งสอนให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้

2. ใช้สื่อเป็นฐาน (Media process) การสืบทอดความรู้โดยใช้สื่อทุกชนิดทุกรูปแบบ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ วารสาร แผ่นพับ ใบปลิว เป็นการส่งความรู้สู่ผู้รับสื่อ ใครที่ใช้สื่อก็จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นในตัวผู้รับได้ตามความต้องการ

3. ใช้แหล่งความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเป็นฐาน (Learning center process) การสืบทอดความรู้โดยใช้แหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน เป็นต้น

4. ใช้สถาบันเป็นฐาน (Institute process) การถ่ายทอดความรู้โดยใช้สถาบันเป็นฐาน เช่น การจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ลักษณะนี้จะมีหลักสูตร สื่อการสอน ครู อาจารย์ ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนที่ได้เข้าไปศึกษาในสถาบันเหล่านั้น

5. ใช้บุคคลภูมิปัญญาเป็นฐาน (Human resources process) เป็นการให้บุคคลภูมิปัญญาที่มีความรู้และประสบการณ์ในสาขาวิชาหรือในเรื่องนั้น ๆ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ไปยังผู้เรียน เป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์นอกระบบโดยไม่ผ่านสถาบัน

สรุปได้ว่า การสืบทอดเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการให้การศึกษา โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกี่ยวพัน

ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งมักเกิดขึ้นในการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษานอกระบบมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน มากกว่า การสั่งสอนในโรงเรียน โดยมีวิธีการสืบทอดและให้ความรู้ในหลาย ๆ แบบ

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

วิถีชีวิต มีผู้เรียกวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต ลีลาชีวิต รวมทั้งวิถีชีวิต Life style หรือ Way of life ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

นันทพร ศรีสุทษะ (2544, หน้า 12) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

สุมาลี หวังพุดธิ (2546, หน้า 13) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง การอยู่อาศัยของกลุ่มคนได้ประกอบอาชีพทำมาหาเลี้ยงชีพตามสภาพแวดล้อม ผูกพันกันและมีกฎระเบียบที่ตกลงกันมา

รุ่งรัตน์ ทองสกุล (2549, หน้า 22) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง แบบแผนหรือแนวทางพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา เป็นแบบแผนในการดำรงชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อความอยู่รอด การพักผ่อนและความสุขที่ตนเองต้องการ และเห็นคุณค่าแบบแผนดังกล่าว มีปัจจัยสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมและพฤติกรรมแต่ละคนในสังคมนั้น คนกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเองเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวนี้มีหลายระดับ ทั้งทางด้านสรีรวิทยา การปรับตัวเชิงพฤติกรรมและการปรับจิตสำนึก ซึ่งทางด้านของการปรับก็มีทั้งการจัดการกับตนเอง และการเข้าไปจัดการกับปัจจัยรอบตัว เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะให้สามารถเผชิญกับแรงกดดันต่าง ๆ จากสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น วิถีชีวิตจึงเป็นทั้งวิถีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต และเครื่องมือเครื่องใช้วัสดุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและคิดประดิษฐ์ขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา วิถีชีวิตในแง่ของวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตเพื่อ

1. ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมมีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน
2. ตอบสนองความต้องการของสังคม
3. ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม

ประเวศ วะสี (2543, หน้า 21-27) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตที่มีคุณค่า ถูกต้อง ทุกคนควรที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยการดำรงชีวิตที่มีคุณค่า เรียกว่า เบญจวิถี 5 ประการ คือ

1. การปลุกมโนสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ จุดเริ่มต้นของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ที่การปลุกมโนสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเอง ให้ตระหนักว่าคนเรามีศักยภาพที่จะเรียนรู้ที่จะมีความรัก ที่จะเป็นอิสระ คือ พ้นจากความบีบคั้น มโนสำนึกทำให้เกิดพลังอำนาจแห่งเจตจำนง ก่อให้เกิดพลังแห่งชีวิต ช่วยให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ และประสบความสำเร็จ

2. การสัมผัสเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ ในสังคมสมัยใหม่ ชีวิตและการทำงานของมนุษย์ทำให้แปลกแยกจากธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทางจิต สังคม และปัญญา อันเป็นสาเหตุแห่งปัญหาต่าง ๆ เป็นอย่างมากในยุคสังคมปัจจุบัน ชีวิตที่มีคุณค่าต้องพยายามให้สัมผัสกับธรรมชาติและสัมผัสกับชีวิตเพื่อนมนุษย์ไว้เสมอ ๆ เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีความละเอียดอ่อน และพัฒนาจิตวิญญาณให้สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้ชีวิตมีคุณค่า

3. การขยายความรักเพื่อนมนุษย์และความรักธรรมชาติออกไปอย่างกว้างขวางโดยปราศจากเงื่อนไขทางลัทธิ อุดมการณ์หรือชนชั้นใดให้จิตใจเต็มไปด้วยมิตรไมตรีและเอื้ออาทรต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย มีความรัก เมื่อทำได้มากขึ้นเรื่อย ๆ จิตใจจะสงบ ประสบความงาม ความสุข และอิสระภาพ ทำให้พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทุกสถานการณ์ตามความเป็นจริง ตามปกติมนุษย์เรียนรู้ได้ยาก เพราะมัวไปข้องติดอยู่กับอารมณ์ แต่เมื่อมีความรักแล้วสามารถเรียนรู้ได้จากคนทุกคน และทุกสถานการณ์ จะทำให้มีศักยภาพมาก

4. การรวมกลุ่มทำให้เกิดความเป็นชุมชน การรวมกลุ่มของบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์เดียวกัน ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้และมีการกระทำต่อกันร่วมกัน มีองค์กรจัดการจะเกิดความอบอุ่นและความสุขท่วมท้น มีพลังการเรียนรู้และพลังสร้างสรรค์สูงมาก เมื่อเกิดขึ้นเรียกว่ามีความเป็นชุมชน และเครือข่ายของชุมชน จะทำให้แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง

5. การเป็นบุคคลเรียนรู้ ในยุคสมัยแห่งความสลับซับซ้อน และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนทุกคนต้องเป็นบุคคลเรียนรู้และมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม สามารถเรียนรู้ได้จากทุกคนและทุกสถานการณ์ การรับรู้ทำให้เกิดความสุข เพราะทำให้เกิดอิสระภาพ การเรียนรู้ที่ถูกต้องจะทำให้รู้ความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติ มนุษย์และสังคม ทั้งทางวัตถุและนามธรรม รวมไปถึงทางจิตวิญญาณ การรู้ความจริงทำให้มีศักยภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ และบุคคลจะต้องเป็นบุคคลเรียนรู้ซึ่งจะทำให้ชีวิตมีคุณค่ายิ่ง

เกสร มณีวรรณ (2550, หน้า 18) กล่าวว่า วิธีชีวิต หมายถึง การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลซึ่งสะท้อนทัศนคติและวัฒนธรรมของบุคคล ที่บุคคลได้กำหนดไว้สำหรับสถานการณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตและฝึกฝนจนเป็นนิสัย หรือแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ที่กระทำเป็นประจำทุกวัน

ภูษิต์ ชันติกุล (2552, หน้า 15) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง การกระทำตามวิธีการและแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มีความสุขและความสำเร็จในชีวิต โดยกระทำอย่างต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย กระทั่งการกระทำนั้นได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต

เฉลิมศรี ราชนาจันทร์ (2553, หน้า 11) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลในชีวิตประจำวัน เช่น การกิน การอยู่ พฤติกรรมต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตแต่ละวัน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2559, หน้า 12) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ ที่อยู่ อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้วิถีชีวิตยังหมายถึงความรู้เรื่อง สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประพฤติปฏิบัติ การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พรทิพย์ สุขอดิษฐ์ (2557, หน้า 33) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง การปฏิบัติพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่ได้ปฏิบัติบ่อย ๆ จนเป็นนิสัย หรือกระทำจนเป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งสะท้อนทัศนคติ วัฒนธรรม รวมทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความสามารถในการเลือกแสดงพฤติกรรมนั้น

สุพัตรา สุภาพ (2541, หน้า 22) กล่าวว่า วิถีชีวิตของคนถูกกำหนดให้แตกต่างกันด้วย วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เช่น ชาวเขาก็แตกต่างจากชาวเมือง คนไทยอิสลามก็แตกต่างจากคนไทยพุทธ ดังนั้น วิถีชีวิตของชาวไทยหรือต่างชาติก็จะมีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเอง จะไม่ถือว่าวัฒนธรรมของใครสูงหรือต่ำ ล้าหลัง ป่าเถื่อน กว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง

พวงเพชร สุรัตน์กุล (2545, หน้า 56) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Way of life) ไว้ว่า วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอน จนเข้านอน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำไว้ไม่ว่าจะเป็นการแปร่งฟัน สวมใส่เสื้อผ้าเครื่องประดับ ตลอดจนการเล่นกีฬา ดูโทรทัศน์ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัว เศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา ศาสนา เป็นต้น วัฒนธรรมจะกำหนดว่า สิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด รวมทั้งเป้าหมายในชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร ฉะนั้น กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การอ่าน การเขียน การคิด การทำงาน การเล่นเกม การติดต่อสัมพันธ์ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม

สุขศิริ บุญเรือง (2546, หน้า 18) กล่าวว่า วิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม จำเป็นที่ต้องเรียนรู้ปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ ๆ เพื่อการอยู่รอด แต่สิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต คือ คติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งปัจจัยสี่ จึงทำให้มนุษย์จำเป็นต้องการแลกเปลี่ยนการผลิตซึ่งกันและกันในชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547, หน้า 43) กล่าวว่า วิถีชีวิต เป็นเหมือนการสรุปความคิดและแนวการปฏิบัติตนของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ที่มีคุณค่า เกิดจากการรวบรวมจากประวัติศาสตร์ ให้ความสำคัญต่อความเป็นคน และหล่อหลอมกลมกลืนกันในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดแรงผลักดันในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ ซึ่งหากต้องการเข้าใจชุมชนจะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ

เกศยา โอสธานุเคราะห์ (2544, หน้า 24) กล่าวว่า การศึกษาวิถีชีวิต (Way of life) ของคนในสังคมซึ่งแสดงออกถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอดการพักผ่อนและหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิต แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าวิถีชีวิตจะเป็นเช่นไร นอกเหนือจากการที่บุคคลได้รับรู้และคล้อยตามแบบแนวทางปฏิบัติในแนวทางหนึ่งที่เขาเลือกแล้ว ยังต้องขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ๆ ด้วย

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล (2545, หน้า 58) กล่าวว่า ในสังคมหนึ่งหรือชุมชนหนึ่ง ๆ จะต้องมีวิธีการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะเฉพาะของสังคม วิถีชีวิตจึงเป็นเสมือนเอกลักษณ์หรือตราประจำสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุ ดังนี้

1. ความคิดเห็นและการมองโลกต่างกัน ซึ่งความคิดเห็นและการมองโลกต่างกัน จะทำให้วิถีชีวิตแตกต่างกันไป ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกแห่งของโลกต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ ความเชื่อศาสนา การปกครอง เศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนคบเพื่อนเหมือน ๆ กัน แต่รูปแบบของสิ่งเหล่านี้จะแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นและค่านิยมของแต่ละสังคม

2. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ต่างกัน กล่าวคือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ต่างกัน ทำให้พบปัญหาแตกต่างกัน มนุษย์ที่อยู่ในเขตหนาวต้องพบปัญหาต่างกับมนุษย์ที่อยู่ในเขตร้อน มนุษย์ที่อยู่บนภูเขาย่อมมีปัญหาต่างจากมนุษย์ที่อยู่ในที่ลุ่ม ด้วยเหตุนี้แต่ละสังคมจึงต้องคิดหาวิธีการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ในบางกรณีจะพบว่ามนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายกัน แต่มีวิถีชีวิตต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าการที่วิถีชีวิตจะมีลักษณะอย่างไรมัน นอกจากจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความคิดเห็น การมองโลกแล้วยังขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของแต่ละสังคม ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดลักษณะของวิถีชีวิต ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สุมาลี หวังพุดิ (2546, หน้า 13) กล่าวว่า วิถีชีวิตชุมชน ประกอบด้วย 3 ประการ คือ ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม

อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548, หน้า 35) กล่าวว่า ชุมชนย่อมมีวิธีการจัดการความรู้ด้วยตนเอง ความรู้ระดับชุมชน มักเรียกกันว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อาจจำแนกได้หลายสาขา

ตามประเภทขององค์ความรู้ ซึ่งเนื้อหาขององค์ความรู้ คือ ความเป็นธรรมชาติ หรือธรรมชาติวิทยา เพียงแต่นักวิชาการมาคิดแตกย่อยเป็นสาขาต่าง ๆ สาขาหลัก ๆ ได้แก่ สาขาสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีการแยกแยะองค์ความรู้ย่อยเหล่านี้ออกเป็นเฉพาะด้าน เช่น สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ อาจจำแนกเป็นของคน ฟิช สัตว์ ถ้าพิจารณาจากคน ได้แก่ สาขาทางการแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ เทคนิคการแพทย์ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เส้นผม ประสาท ลงไปถึงเส้นเท้าก็ได้ แต่สาขาใดจะสำคัญกว่ากันนั้น ย่อมขึ้นกับบริบทและมิติที่พิจารณากัน อย่างไรก็ตามทุกองค์ความรู้ย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งวิถีชุมชนต้องพึ่งพาความเชื่อมโยงเหล่านี้ด้วยความเข้าใจที่ปราศจากความเย่อหยิ่งแต่เอื้ออาทรกัน

ภูสิทธิ์ ชันติกุล (2552, หน้า 17) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของชุมชนในมิติขององค์ประกอบ ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของสมาชิกส่วนใหญ่ในแต่ละชุมชนที่พิจารณาได้จาก

1. บทบาทที่สมาชิกแสดงออกตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน องค์กรและชุมชน โดยที่แต่ละปัจเจกอาจมีหลายบทบาทเมื่อทำหน้าที่อยู่ต่างสถานที่และเวลา หรือแม้แต่เวลาและสถานที่เดียวกัน เปรียบเสมือนครูใหญ่ทำหน้าที่ในโรงเรียนที่มีลูกชายของตนเรียนอยู่ และมีคุณแม่เป็นครูในสังกัด โรงเรียนนี้ด้วย

2. โครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิกที่ย่อมเป็นไปตามความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและระหว่างสถาบัน องค์กร และชุมชนที่จะมีเป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่เมื่อชุมชนใดมีผลประโยชน์เหลื่อมซ้อนกันในเชิงได้เปรียบเสียเปรียบกัน สถานการณ์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบได้ ถ้าปราศจากการประนีประนอมกัน และอาจส่งผลกระทบต่อการทำลายโครงสร้างและหน้าที่ของอีกชุมชนหนึ่งที่ไม่สามารถปกป้องตนเองได้

3. การกำหนดเงื่อนไขของความสัมพันธ์ ในลักษณะเครือญาติ เพื่อน เครือข่าย คู่ค้าขาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ร่วมกัน หรือคู่แข่งกัน

4. กำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคมที่อาจพัฒนาขึ้นเป็นระเบียบ บรรทัดฐานทางสังคม ประเพณี และกฎหมายที่มีบทบังคับ

5. มีการสร้างกลไกทางสังคมเป็น Law enforcement ที่มีพลังและอำนาจบังคับใช้ กฎเกณฑ์ดังกล่าวในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม กลไกทางสังคมที่มีอำนาจและเป็นพลังของตัวแทนของสมาชิก สถาบัน องค์กร และชุมชน ทั้งประเภท Law enforcement ที่มีขอบเขตการบังคับใช้ที่มีวงกว้างแตกต่างกัน ตามอำนาจที่หนุนหลังกลไกนั้น ๆ ทั้งอำนาจที่น่าเชื่อถืออย่างเป็นเหตุเป็นผล หรืออำนาจที่นอกเหนือการควบคุมทางธรรมชาติ (Super natural power) และเนื้อหาแห่งวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันคือการทำหน้าที่ของกลไก

ทางสังคมที่แฝงไปด้วยความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ ส่วนข้อห้าม (Taboo) และกฎเกณฑ์ ในการปฏิบัติก็กลายเป็นบรรทัดฐาน (Norms) ที่ถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมา ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นิทานปรัมปรา การละเล่น ละคร เพลงพื้นบ้าน ดิเก ซอ จ้อย ลำตัด จิ้ว และ อาจมีสัญลักษณ์แทนตัวอักษร แต่สะท้อนความเชื่อหรือข้อห้าม ได้ชัดเจน โดยอาจอาศัยความเชื่อ เรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ มาเป็นกลไกในการควบคุมความประพฤติ

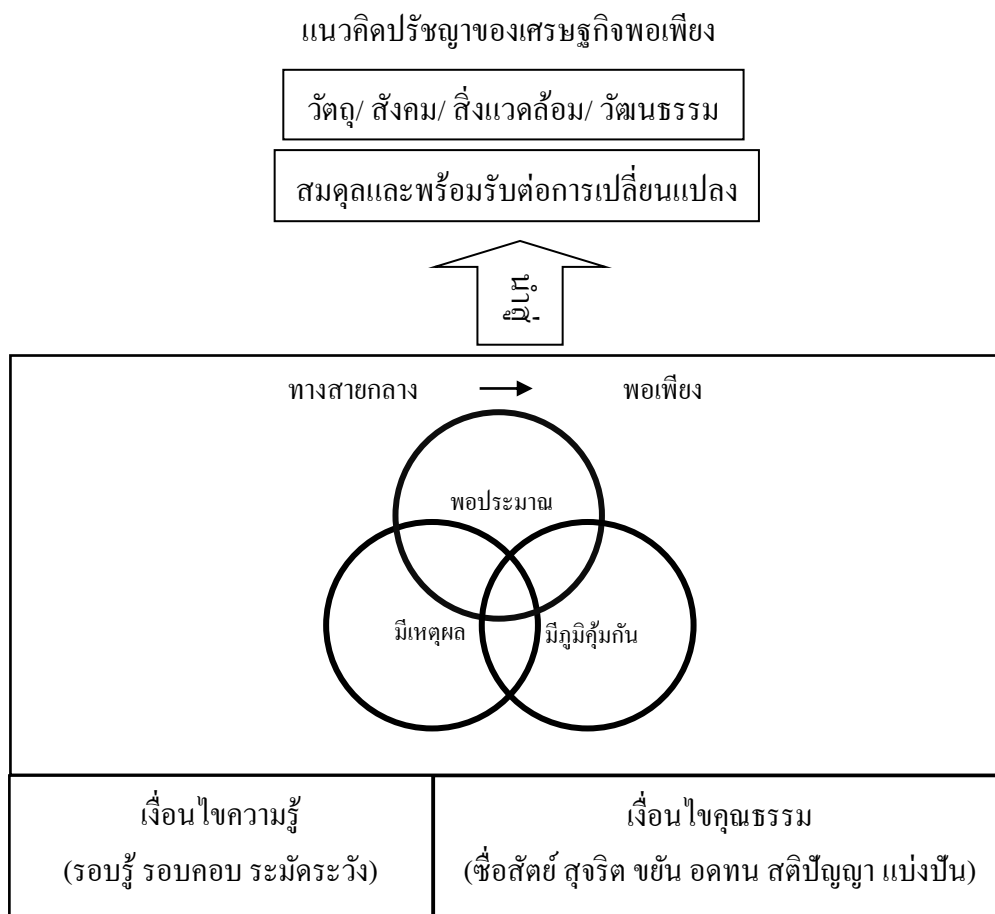
สรุปได้ว่า วิถีชีวิตเป็นการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างหนึ่งที่มีการเรียนรู้ สืบทอด กันปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับบริบทสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ เพื่อความอยู่รอด องค์ประกอบของ วิถีชีวิต ประกอบด้วย บทบาทที่สมาชิกแสดงออกมาตามหน้าที่และความรับผิดชอบ เงื่อนไขของ ความสัมพันธ์ ข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งแตกต่างกันและเป็นไปตามกลไกทางสังคม

ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient economy) เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ทรงพระราชทานแก่ประชาชนไทยอีกครั้งในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งขณะนั้นประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจอย่างหนัก และส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับ โครงสร้างและคุณภาพชีวิตของบุคคลอย่างกว้างขวาง ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 โดยกำหนดว่า ประเทศไทยจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นฐานคิดในการพัฒนา ประเทศ โดยมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ การพัฒนาที่สมดุลระหว่างระบบนิเวศ กับปริมาณผลผลิตและการบริโภค ประการที่สอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ของชุมชนในด้านการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งประกอบด้วย การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงบนเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและ การประกอบอาชีพบนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556, หน้า 413-414)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำเนินชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสแก่ชาวไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและ ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข “ความรู้” และคุณธรรม โดยมีเป้าหมาย คือ ความสมดุล และพร้อมรับ

การเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม (ทิสนา เขมมณี, 2558, หน้า 6-9) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ทิสนา เขมมณี, 2558, หน้า 6-9)

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ได้แก่ การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบคอบ มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, หน้า 12-14) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่โลภ และไม่ตระหนี่

5. แนวทางปฏิบัติ/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ธนากร สังเขป (2555, หน้า 5-6) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy philosophy) เป็นปรัชญาที่แนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชน บุคคล ในทุกระดับ ครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐองค์กรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และพระราชทานคำอธิบายเพื่อความเข้าใจให้ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง

มานิต กิตติจุงจิต (2555, หน้า 17-18) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่เน้นความพอประมาณ ไม่ทำสิ่งที่เกินตัว กินพอดี อยู่พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความสมดุลและผลและความสมดุลที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและสิ่งแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันตนเองเมื่อเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ได้กับเกษตรกร ประชาชนทุกระดับทุกอาชีพใช้ได้กับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและระดับประเทศ ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายเช่นเดียวกับทางสายกลางในพุทธศาสนา คือ สามารถพึ่งพาตนเองได้ พอมีพอกิน พอดีกินพอดีใช้ ไม่มีหนี้สิน ไม่ได้มีความหมายถึงการพึ่งตนเองแบบสุดโต่ง คือ ผลิตทุกอย่าง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิธีการที่กระจายความเสี่ยง ไม่ผลิตสินค้าเกษตรเพียงประเภทเดียว ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการผันผวนและตกต่ำของราคาพืชผลทางการเกษตร การที่เกษตรกรทำการเกษตรหลายอย่าง ทั้งการปลูกข้าว ผักสวนครัว ผักริมรั้ว สวนผลไม้ วนเกษตร หรือสวนป่า ฯลฯ ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารไว้บริโภคเองโดยไม่ต้องซื้ออาหารจากผู้อื่น เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้ว จึงขายเพื่อเป็นรายได้ของครัวเรือน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาการพึ่งตนเองตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงประเทศ คือ ระดับครัวเรือน ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เหลือจากบริโภคแล้วจึงขายเพื่อเป็นรายได้ระดับประเทศ คือ ผลิตเพื่อบริโภคภายในประเทศ เหลือจากบริโภคแล้วจึงส่งออกเพื่อนำเงินเข้าประเทศ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นความสมดุลหรือดุลยภาพระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักของคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ดังกล่าว

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

การบริโภคอย่างพอเพียง คือ การใช้ทรัพยากรรวมทั้งการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างมีขีดจำกัด ซึ่งความมีขีดจำกัดนี้ต่างจากความตระหนี่ที่เป็นโทษกับสังคมและตนเอง เพราะคนตระหนี่เป็นคนที่เห็นแก่ตัว แต่คนมีขีดจำกัดเป็นคนที่รู้จักกาลเทศะในการใช้จ่ายใช้สอย มีความพอประมาณในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล สมดุลกับรายรับและอรรถภาพของตนและคำนึงถึงความประหยัด ความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นหรือไม่เหมาะสมก็ไม่ต้องไม่ใช้ ไม่ต้องซื้อ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม โดยใช้สติปัญญาเป็นเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรมบ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สารการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม ความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รู้จักตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของโลก การกระทำของคนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย

ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมจะเกิดขึ้นได้ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรม (ปริญญช พินุลสรารูธ, 2552, หน้า 35-37)

การมีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง หรือมีวัฒนธรรมพอเพียงมีข้อปฏิบัติ ดังนี้
(สมพร เทพสิทธา, 2549, หน้า 7-8)

1. มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
2. ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี พอประมาณ และพอใจ
3. มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือและช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน
4. ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่หาความรู้เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์
5. ให้สามารถพึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน ให้สามารถพออยู่พอกินไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยมและบริโภคนิยม

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม เป็นการดำเนินชีวิตตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป เป็นไปอย่างมีเหตุผล และเตรียมตัวพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งต้องมีความรอบรู้ต่าง ๆ พิจารณาเชื่อมโยงตัดสินใจกระทำ และมีความซื่อสัตย์ อดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลก ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 ที่องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมสุดยอดว่าด้วย สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งทำให้ทุกประเทศทั่วโลกสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ประเทศสมาชิกควรมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human capacity building) ซึ่งรวมถึงการพัฒนาด้านการศึกษาและการบริการด้านสุขภาพ เสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต้องร่วมกันเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาและร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546, หน้า 27) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบัน จะต้องไม่ใช่ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง แต่ควรเป็นการใช้ทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาให้เต็มศักยภาพตลอดเวลา เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพิจารณาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนของระบบนิเวศไปพร้อม ๆ กัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2548, หน้า 4)

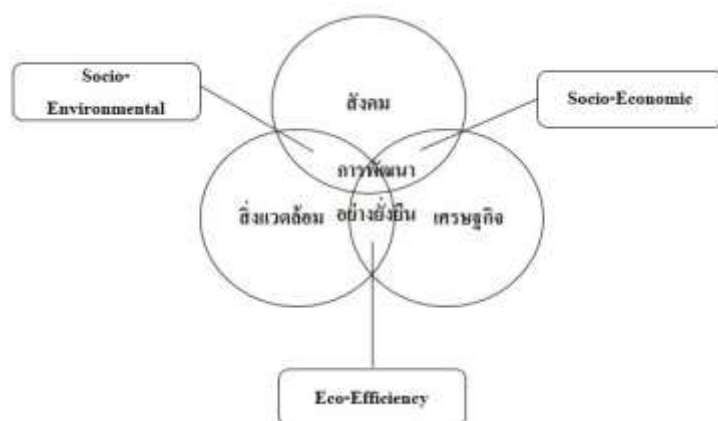
อนุช อาภาภิรม (2545, หน้า 8) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและการค้า โดยไม่ลดทอนความสามารถในการรองรับชีวิตของสิ่งแวดล้อมสำหรับคนรุ่นอนาคตหรือการพัฒนาที่ตอบสนองคุณภาพชีวิตของมนุษย์สูงสุดในคนรุ่นปัจจุบัน โดยที่ไม่เสื่อมถอยลงในคนรุ่นต่อไป

ประเวศ วะสี (2548, หน้า 22) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันที่บูรณาการทุกอย่างเข้ามาเพื่อความสมดุล เมื่อสมดุลจึงยั่งยืน ความยั่งยืนไม่ได้อยู่ที่สิ่งแวดล้อมอย่างเดียว แต่หมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันที่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการเรียนรู้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551, หน้า 66-67) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balanced) อีกนัยความหมายหนึ่งก็คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นความหมายที่ซ่อนลึกลงไป ซึ่งเป็นตัวรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

อาคม เตมพิทยาไพสิฐ (2557, หน้า 43) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนา คน การเชื่อมโยงภูมิภาค และในเรื่องของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ทำให้เกิดความสมดุล ทั้งด้านการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลังต่อไป โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังภาพที่ 3

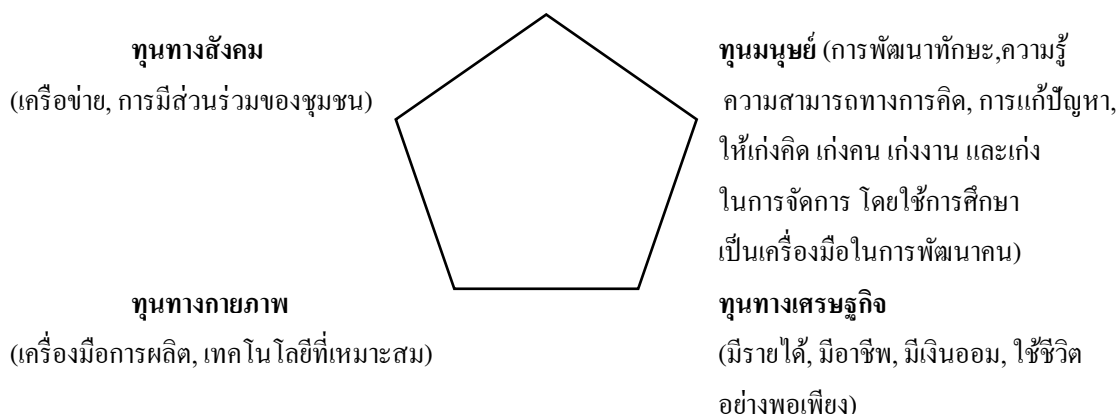

ภาพที่ 3 ความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, หน้า 11)

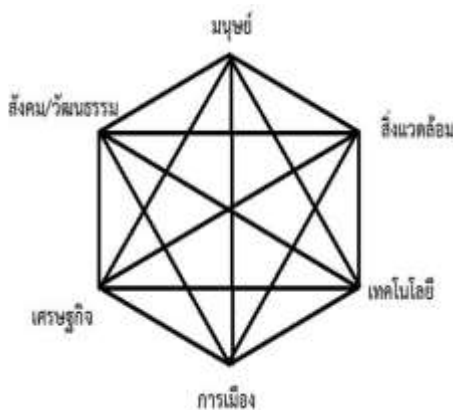
ประเทศไทยได้นำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกระแสโลก มาปรับใช้ในกระบวนการวางแผนการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยมี จุดมุ่งเน้นที่คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา บนฐานความคิดที่ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ที่เชื่อมโยงมิติด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 9 นั้น ได้ให้ความสำคัญการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจและ สิ่งแวดล้อม โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ปรับกลไกการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีประสิทธิผล ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่น และภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม
2. การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อความยั่งยืน ได้ให้ความสำคัญการพัฒนาให้ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่อง มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
3. การพัฒนาสังคมเพื่อความยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการสนับสนุนการบริโภคที่เหมาะสม และอยู่ระดับที่ธรรมชาติสามารถรองรับได้ สร้างกลไกให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาร่วมกัน สร้างฐานความสัมพันธ์ที่ดีในหน่วยการผลิต
4. การมีส่วนร่วมเพื่อนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการบูรณาการให้เกิดดุลยภาพทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตใจ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีพหุภาคีร่วมเป็นกลไกทำทุกขั้นตอน เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป ดังภาพที่ 4

ทุนทางธรรมชาติ (ทรัพยากรธรรมชาติ คงอยู่ควบคู่กับความเติบโตทางเศรษฐกิจ)

ภาพที่ 4 การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นพื้นฐาน (Stephen, 2010, p. 164)

ภาพที่ 5 มิติการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (สมพร แสงชัย, 2550, หน้า 46)

จากภาพที่ 5 มิติการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแบ่งเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ทูมนมนุษย์ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ดังนั้น มนุษย์จึงควรได้รับความเท่าเทียมของคุณภาพชีวิตในด้านการศึกษา สาธารณสุข อาหาร และการมีงานทำ เพื่อให้มีความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และพัฒนาจิตใจ สติปัญญา และพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. ทูมทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องเกิดจากการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและการดำรงชีวิตของคนในสังคม สภาพความเป็นอยู่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

3. ทูมทางเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอยู่บนพื้นฐานของการเจริญเติบโตที่ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม และในยุคอนาคต ประกอบด้วย มีรายได้ มีอาชีพ มีเงินออม ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้

4. ทูมทางธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องมองระบบธรรมชาติทั้งหมดให้เป็นองค์รวม (Holistic development) ซึ่งความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม ต้องรักษาความหลากหลายของสิ่งแวดล้อมและหลักการทางนิเวศให้มั่นคง คงอยู่ควบคู่กับความเติบโตทางเศรษฐกิจ

5. ทูมทางกายภาพ การใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสม เป็นเครื่องมือในการผลิตและต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

6. ทูมทางการเมือง เป็นปัจจัยหลักและมีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จนั้น ต้องอยู่ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีความโปร่งใส กล่าวคือ ภาครัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แก้ปัญหา ร่วมกัน อีกทั้งต้องมีการกระจายอำนาจหรือคืนอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ 7 ด้าน ได้แก่

1. ความสมดุล ทำให้โลกมีความสมดุลทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีทรัพยากรธรรมชาติ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างเพียงพอ ทั้งในรุ่นปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมทำให้ต้องเผชิญกับวิกฤตที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น วิกฤตเรื่องฤดูกาล ภัยแล้ง น้ำท่วม อากาศเป็นพิษ โลกร้อน แผ่นดินไหว เป็นต้น ตรงกันข้ามการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ ทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่มีความสมดุล

2. ความเป็นธรรม ทำให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลกได้รับความเป็นธรรม จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นธรรมของรายได้และโอกาส ต่าง ๆ เช่น โอกาสเข้าถึงระบบสวัสดิการต่าง ๆ ของสังคม โอกาสในการศึกษาและพัฒนาตนเอง โอกาสในการเข้าถึงระบบโครงสร้างต่าง ๆ ในสังคม เช่น โครงสร้างทางอำนาจ โครงสร้างในองค์กร วิชาชีพ การประกอบอาชีพ แหล่งทุน ระบบชนชั้นในสังคม เป็นต้น

3. ปัญหาสังคม ทำให้ปัญหาสังคมมีน้อยลง เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนจะมุ่งความเจริญ ก้าวหน้าที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา อย่งไรก็ตามคงไม่สามารถทำให้ปัญหาสังคมหมดสิ้นไปเพราะปัญหา บางอย่างไม่สามารถป้องกันและควบคุมได้หรือป้องกันและควบคุมแล้ว แต่ไม่สามารถทำได้อีก ร้อยเปอร์เซ็นต์ ปัญหาบางอย่างเกิดขึ้นเพราะความเข้าใจผิด ปัญหาบางอย่างเกิดขึ้นเพราะความไม่รู้ เป็นต้น ที่จริงปัญหาสังคมมีข้อดี คือ ทำให้เกิดการแก้ปัญหา นำไปสู่การพัฒนา ฉะนั้นการที่ไม่มี ปัญหาเลยก็ไม่ใช่ผลดีต่อมนุษย์เช่นเดียวกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะไม่ทำให้เกิดปัญหาที่มากไปและ ถึงขั้นวิกฤต

4. จิตใจมนุษย์ ช่วยทำให้มีจิตใจที่ดีงามไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีกิเลสน้อยลง มีธรรมะมากขึ้น เป็นการพัฒนาความเป็นมนุษย์เองด้วย ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ กับสิ่งที่มีชีวิตอื่น และมนุษย์กับธรรมชาติ

5. การพึ่งตนเองและการพัฒนาจากรากฐานของชุมชน การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนจะพึ่งทุน เทคโนโลยีจากภายนอกนำไปสู่ระบบการพึ่งพา ซึ่งทำให้ไม่ยั่งยืน แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะพึ่งตนเองเป็นหลัก พัฒนาจากรากฐานที่มีทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าต่อเนื่องมากขึ้น ตามลำดับ ถ้าพัฒนา ถูกทางและยังมีแหล่งทุนและเทคโนโลยีจากภายนอกสนับสนุนส่งเสริมก็ยังมีโอกาสเจริญก้าวหน้า มากขึ้นเร็วขึ้น การพัฒนาจากรากฐานที่เป็นภูมิปัญญาของตนเอง ภูมิปัญญาของชุมชน ภูมิปัญญา ในท้องถิ่น โดยนำเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าจากสังคมที่พัฒนาแล้วมาปรับใช้เป็นการเสริมมูลค่าเพิ่ม สร้างความสำคัญให้เป็นจุดเด่นของชุมชนท้องถิ่น เป็นมรดกทางปัญญาถึงคนรุ่นต่อไป เป็นผลดี ต่อตนเองและสังคมโดยรวมทุกระดับ

6. การเมืองและการปกครอง ฝ่ายการเมืองและการปกครอง จะต้องมีความละเอียดรอบคอบในการกำหนดนโยบายและการดำเนินนโยบาย จะต้องให้ความเป็นธรรมกับทุกสรรพสิ่ง คำนึงถึงความสมดุล ความครบถ้วนในการบูรณาการ การทำได้อย่างนี้จะช่วยยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของฝ่ายการเมืองฯ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของชีวิตทุกคน

7. ต้นทุนของเวลา มีความสำคัญในมิติของเวลา สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นและดำเนินไป ถ้าไม่มีความต่อเนื่อง เวลาที่ล่วงไปก็สูญเปล่า ไม่สามารถหามาทดแทนได้ เมื่อไม่เกิดผลหรือต้องเริ่มต้นใหม่ ก็เป็นการใช้เวลาที่ไม่คุ้มค่า การพัฒนาสังคมเกิดขึ้นได้น้อยและช้า การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ไม่เป็นธรรมในช่วงเวลาที่ผ่านไป ดังนั้น การพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง (ธนากร สังเขป, 2555, หน้า 122-124)

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้น การพัฒนาต้องคำนึงถึงทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ และทุนทางการเมือง ให้เชื่อมโยงมีความสมดุล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ที่อธิบายการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-functional theory) ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization theory) และทฤษฎีความจำเจริญเติบโต 5 ขั้นตอนของ Rostow

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-functional theory)

สเปนเซอร์เสนอว่า โครงสร้างสังคมประกอบด้วยสถาบันสังคม มี 6 สถาบัน ซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กันไป คือ 1) สถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ 2) สถาบันพิธีกรรม ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ 3) สถาบันการเมือง เช่น ประชาธิปไตย อนาธิปไตย 4) สถาบันศาสนา มีหลักคำสอนให้มนุษย์ยึดถือ 5) สถาบันอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งงานเป็นส่วน ๆ ในสังคม และ 6) สถาบันเศรษฐกิจ มีการแบ่งระบบเป็นระบบทาส ระบบศักดินา และแรงงานเสรี เป็นต้น สถาบันเหล่านี้เกิดจากความจำเป็นของสถานการณ์เกี่ยวกับหน้าที่และโครงสร้างในสังคม (สุภางค์ จันทวานิช, 2559, หน้า 140-141)

กาญจนา แก้วเทพ (2557, หน้า 315-316) ได้สรุปแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ ว่าเป็นว่า “ครอบครัว” ในฐานะสถาบันย่อยของสังคมย่อมต้องมีหน้าที่ มีการปรับตัว (Adaptation) และมีปฏิสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ของสังคม โดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การรักษาเสถียรภาพของระบบใหญ่ทั้งหมด และหากกล่าวโดยภาพรวมแล้วทฤษฎีหน้าที่นิยมจะค่อนข้างมองสถาบันครอบครัว

ในด้านบวก เนื่องจากสถาบันนี้ได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ มากมายในด้านที่เป็นคุณประโยชน์ต่อระบบใหญ่ เช่น

1. ทำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจ/ การเมือง/ และสังคมวัฒนธรรมให้แก่ระบบใหญ่ เช่น ทำมาหากิน ออกเสียงเลือกตั้ง เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ
2. ทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคมและเลี้ยงดู ซึ่งช่วยรับประกันความยืนยาวของสังคม
3. ทำหน้าที่สืบทอดวงศ์ตระกูล ทั้งในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งเท่ากับช่วยสืบทอดสังคมด้วย
4. ทำหน้าที่อบรมบ่มเพาะสมาชิกใหม่ให้รู้จักทำหน้าที่ของตนเอง และเตรียมสมาชิกใหม่ให้ออกไปทำหน้าที่ต่อสังคมภายนอก (เช่น ตัวอย่างโฆษณาแม่ที่อบรมให้ลูกไปเป็นทหารรับใช้ชาติ หรือบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่)
5. ทำหน้าที่สร้างแรงจูงใจ หล่อหลอมจริยธรรม และเป็นที่พักพิงทางจิตใจ/ อารมณ์แก่สมาชิก
6. การควบคุมสมาชิกในครอบครัวด้วยรูปแบบต่าง ๆ (Social control) เช่น การออกกฎเกณฑ์ (ล้างมือก่อนกินข้าว อาบน้ำ เข้านอน) เป็นการเตรียมสมาชิกให้รู้จักคุ้นเคยกับระบบการควบคุมที่รอคอยสมาชิกอยู่ในสังคมใหญ่ (ขับรถห้ามฝ่าไฟแดง ห้ามขโมยของในซูเปอร์มาร์เก็ต ฯลฯ)

และเนื่องจากสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ระบบใหญ่ทั้งหมดก็ต้องมีการปรับตัว ในการนี้ครอบครัวในฐานะสถาบันย่อมต้องมีส่วนร่วมในการปรับตัวนั้นด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมข่าวสารที่ต้องมีการติดตามข่าวสาร ต้องใช้คอมพิวเตอร์ แต่ละครอบครัวก็ต้องเริ่มปรับตัวด้วยการหาซื้อคอมพิวเตอร์มาใช้ภายในบ้าน ดังนั้น แม้ว่าหน้าที่บางอย่างของครอบครัวจะหมดไป เช่น หน้าที่การอบรมสั่งสอนด้านความรู้ และทักษะวิชาชีพ โดยสถาบันโรงเรียนมาโอนความรับผิดชอบไป แต่ครอบครัวก็ยังคงต้องปรับตัวปรับบทบาทมาเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านการเงินและด้านอารมณ์จิตใจแก่นักเรียน

สำหรับหน้าที่ต่าง ๆ ที่กล่าวมาของครอบครัวนั้น เมื่อเกิดมีสื่อมวลชนขึ้นมา ก็ดูเหมือนว่าสื่อสมัยใหม่จะเข้ามาทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง แทนครอบครัว เช่น หน้าที่การอบรมบ่มเพาะ (ดังที่ปรากฏอย่างชัดเจนในแนวคิดของสำนักการอบรมบ่มเพาะจากสื่อ) แม้แต่หน้าที่การเป็นแหล่งสนับสนุนทางจิตใจหรืออารมณ์ความรู้สึก ตัวอย่างเช่น เริ่มมีข้อสังเกตว่าทุกวันนี้ เมื่อเด็กวัยรุ่นมีปัญหาในชีวิต มักจะไม่ปรึกษาพ่อแม่อย่างเช่นสังคมในอดีต แต่จะโทรศัพท์เข้าไปปรึกษากับ DJ. วิทยุมากกว่า เป็นต้น สำหรับหน้าที่ด้านอารมณ์นั้น มีข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งว่า ในโลกแห่ง

ความเป็นจริงปัจจุบัน เราจะมีประสบการณ์ทางอารมณ์ที่จำกัดมาก เพราะชีวิตประจำวันของเรามีลักษณะเป็นแบบแผนปกติ พบปะผู้คนทีละคนๆ แต่ทว่าในโลกแห่งจอโทรทัศน์ เราจะได้ประสบการณ์ทางอารมณ์ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น โกรธ กลัว ตื่นเต้น รัก เศร้า แค้น ตื่นตัน ปลาบปลื้ม ฯลฯ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงเป็นแหล่งที่สำคัญของการสร้างประสบการณ์ทางอารมณ์ให้แก่บุคคล

Michael and Carolyn (2009, pp. 18-19) และสุภาวศ์ จันทวานิช (2559, หน้า 165-167)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ประกอบด้วย

1. การปรับตัว (Adaptation) คือ การที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบก็ต้องการปรับตัว เช่น สังคมต้องการให้มีการจัดการศึกษาให้สมาชิกของสังคม แต่สิ่งที่เรียกว่าโรงเรียนให้ความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตแก่ผู้เรียน ไม่ให้สิ่งที่เป็นการจัดเวลาทางสังคม (Socialization) ที่จะสอนว่าเด็กจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนแบบไหนและมีทัศนคติ/ ค่านิยมแบบใด หน้าที่พื้นฐานของระบบก็จะต้องการปรับตัว (Adaptation) ซึ่งอาจปรากฏออกมาในรูปของการปฏิรูปการศึกษาที่ระบุว่า ต่อไปนี้เราสอนคนหรือเยาวชนในสังคมให้เขาเป็นอย่างไร มีคุณสมบัติด้านทัศนคติหรือค่านิยมแบบใด การปรับตัวเป็นหน้าที่พื้นฐานที่จะทำให้ระบบสังคมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้

2. การบรรลุเป้าหมาย (Goal attainment) สังคมต้องมีการกำหนดเป้าหมายและระบบต่าง ๆ ก็จะต้องทำหน้าที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลัก เช่น สังคมอเมริกาจะระบุว่าเป็นสังคมประชาธิปไตย เป็นเป้าหมายหลัก ระบบต่าง ๆ ก็ทำหน้าที่เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายหลักอันนี้ คือ เป็นสังคมประชาธิปไตย ระบบต่าง ๆ ของสังคมก็ต้องทำหน้าที่เพื่อให้เข้าสู่การบรรลุเป้าหมาย

3. บูรณาการ (Integration) คือ หน้าที่ในการทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของระบบต่าง ๆ ซึ่งจะต้องดำเนินไปร่วมกัน เนื่องจากระบบสังคม ประกอบด้วย ระบบย่อยที่มีความแตกต่างกัน และมีกลุ่มกิจกรรมเฉพาะของตน จำเป็นจะต้องมีการดูแลให้เกิดการประสานสอดคล้องระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ จึงต้องบูรณาการเข้าหากันและกัน

4. การรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern maintenance) คือ การธำรงและฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชนและแบบแผนของสังคม ในการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือกัน ถ้ามีคนบางกลุ่มเกิดความรู้สึกท้อแท้หรือเห็นแตกต่างจนไม่อาจจะขับเคลื่อนไปข้างหน้าร่วมกันได้ ก็เป็นหน้าที่ของระบบสังคมที่จะต้องฟื้นฟูเขาเหล่านั้นขึ้นมา เพื่อให้กลับเข้ามาและยึดถือเป้าหมายหลักร่วมกันใหม่ให้ได้ นอกจากฟื้นฟูปัจเจกบุคคลแล้ว แบบแผนของสังคมก็ต้องถูกธำรงไว้ด้วย แบบแผนของสังคมที่จะต้องถูกธำรงไว้ คือ ลักษณะของสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน หรือเป็นแบบแผนแบบอนุรักษ์นิยม

นิยพวรรณ วรรณศิริ (2540, หน้า 108-110) ได้เสนอแนวความคิดว่า ระบบต่าง ๆ ประกอบด้วย โครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่มีอยู่นานแล้ว โดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม จากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรม ทฤษฎีนี้จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่ และการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม ซึ่งตัวบ่งชี้ที่สำคัญได้จากข้อมูลทางชาติพันธุ์ของแต่ละสังคม ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีความผูกพันกันทางสังคม หรือมีความขัดแย้งระหว่างกัน แต่ยอมรับในการขัดแย้งนั้น และมีการจัดการต่อความขัดแย้งอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยลดโอกาสที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และทำให้สังคมทั้งหมดคงอยู่ต่อไปได้

สนธิ สมัครการ (2544, หน้า 28-30) กล่าวว่า ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เน้นการคงอยู่หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคม รวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคม ลดความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง เป็นมโนภาพสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้น ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มทางสังคมต้องถูกนำมาศึกษา โดยคิดว่าส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมทำหน้าที่อะไรบ้างที่จะเกิดเสถียรภาพของกลุ่ม โดยเฉพาะสังคมที่ไม่ซับซ้อน จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สามารถนำมาอธิบายความมั่นคงทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ซับซ้อนในการคิดค้นองค์ความรู้ และวิธีการหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมโดยรวม สัมพันธภาพของส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมนั้น เรียกว่า “โครงสร้างของสังคม” ซึ่งหมายถึง สัมพันธภาพของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคม อันได้แก่ กิจกรรมทางครอบครัว ญาติพี่น้อง ด้านการศึกษา อนามัย การเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ฐานคติใหญ่ของการศึกษาสังคม กลุ่มโครงสร้างหน้าที่มีอยู่ประการหนึ่งว่า ภายในสังคมนั้น มีการทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ในการนี้ส่วนย่อยต่าง ๆ หรือระบบย่อยต่าง ๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเนื่อง ประสานสัมพันธ์กัน เพื่อมุ่งไปสู่ความมุ่งหมายสูงสุดของแต่ละสังคมคือความอยู่รอด ซึ่งย่อมหมายถึงรวมถึงความสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาวะต่าง ๆ ภายในสังคมให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่ผ่านไปด้วยฐานคติ (Assumption) ดังกล่าว การศึกษาสังคมนี้ถือว่าสังคมเป็นระบบกระทำการชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วย ระบบย่อยต่าง ๆ ระบบย่อยเหล่านี้จะทำหน้าที่ในส่วนตัวเองให้สอดคล้องกันไปกับการทำหน้าที่ของระบบย่อยอื่น ๆ อันจะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เปรียบดังระบบร่างกายมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วยระบบย่อยต่าง ๆ เช่น หัวใจ หู ตา จมูก แขน ขา เท้า เป็นต้น ซึ่งแต่ละส่วนทำหน้าที่ตามความถนัดเฉพาะของตน และก็ต้องประสานกันกับการทำหน้าที่ของส่วนอื่น ๆ ด้วย เพื่อความดำรงอยู่ของระบบใหญ่ คือ มนุษย์แต่ละคน เป็นต้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551, หน้า 25-26) กล่าวว่า ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีแม่บทที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทฤษฎีหนึ่งในบรรดาทฤษฎีแม่บททั้งหลาย ทั้งในแง่ของความเก่าแก่ มีชีวิตยาวนานมาจากอดีตและในแง่ของความนิยมของนักสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้ถือว่า สังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological organism) สังคมมนุษย์เสมือน (Like) อินทรีย์อย่างหนึ่ง จากข้อเปรียบเทียบเช่นนั้น ทำให้เกิดฐานคติ (Assumptions) เกี่ยวกับสังคมขึ้นมาสามประการ คือ

1) สังคมเป็นระบบ ๆ หนึ่ง 2) ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 3) ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการและอาณาเขตนั้นไว้เสมอ ต่อจากนั้นก็ได้มีการขยายต่อเติมความคิดนี้ให้ครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามแต่ความคิดของนักสังคมวิทยา โดยแบบที่สุดโด่งกว่าแบบอื่นในหมู่นักโครงสร้าง-หน้าที่นิยม มองเห็นสังคม มีลักษณะดังนี้

1. สังคมในฐานะที่เป็นระบบ ที่มีอาณาเขตแน่นอนเป็นสังคมที่วางระเบียบตนเองควบคุมตนเอง (Self-regulating) โดยมีแนวโน้มที่ส่วนประกอบต่าง ๆ พึ่งพาอาศัยกันและรักษาดุลยภาพไว้ได้
2. ในฐานะที่เป็นระบบบำรุงรักษาตนเอง ทำนองเดียวกับอินทรีย์ทั้งหลาย สังคมมีความต้องการจำเป็นจำนวนหนึ่ง (Needs or requisites) ซึ่งเมื่อสนองได้แล้วจะทำให้สังคมดำรงชีวิตอยู่ได้ส่วนต่าง ๆ สามารถพึ่งพากันได้ (Homeostasis) และสามารถรักษาดุลยภาพไว้ได้
3. เมื่อเป็นดังนั้น การวิเคราะห์ระบบที่บำรุงรักษาตนเอง (สังคม) จึงควรต้องมุ่งสนองความต้องการจำเป็นของส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งการทำเช่นนั้น จะส่งผลให้เป็นการรักษาความพึ่งพากันและดุลยภาพด้วย
4. ในระบบที่มีความต้องการจำเป็นเช่นนี้ สังคมจึงต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันให้มีการพึ่งพา (Homeostasis) ดุลยภาพ (Equilibrium) และการมีชีวิต (Survival) อาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างหลายโครงสร้างสามารถสนองความต้องการจำเป็นอันเดียวกันก็ได้ แต่โครงสร้างจำนวนจำกัดเท่านั้นที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นใด ๆ หรือความต้องการจำเป็นหลายอย่างได้ ในขณะเดียวกัน

Parson (1965, pp. 165-166) กล่าวว่า สังคมส่วนรวมเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนหรือระบบต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยว มีความสัมพันธ์กันการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นหรือเริ่มต้นได้ในทุกส่วน และส่งผลสะท้อนไปยังส่วนอื่น ๆ ซึ่งต้องถูกระทบกระเทือนไปด้วย ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เป็นระบบหนึ่ง ซึ่งต้องดำรงอยู่ตลอดไป แม้ว่าบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากกฎธรรมชาติการเกิด แก่ เจ็บ ตาย การที่สังคมดำรงอยู่ได้นั้น สังคมจะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในสังคม และทุกสังคมจะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กำหนดคตินิยาม หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตาม มีการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคม

โดยปกติสังคมจะอยู่ในสภาพที่สมดุล คือ ทุกส่วนทุกสถาบันจะปรับตัวเข้าหากันตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ของตัวเอง ตัวอย่างเช่น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเมืองกับการวางแผนของชุมชนเมือง เป็นส่วนหนึ่งของระบบโครงสร้าง หน้าที่ ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากระบบหรือชุมชนขนาดเล็กที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนั้น การแยกย่อยของโครงสร้าง หน้าที่ และการผสมผสาน จึงเป็นลักษณะของโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเมืองในฐานะที่เป็นระบบสังคม เนื่องจากชุมชนไม่ว่าจะมีขนาดใดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นระบบสังคม ๆ หนึ่ง การศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมของชุมชนเมืองแต่ละแห่ง ทำให้ทราบถึงระดับของความซับซ้อนของเมืองในฐานะที่เป็นระบบสังคม สำหรับการศึกษาคอนกรีตโครงสร้างและหน้าที่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับบุคคลนั้น ได้แก่ การศึกษาลักษณะทางสังคมของประชากรในเมือง หรือศึกษาความแตกต่างของประชากร เนื่องจากเมืองเป็นที่รวมกลุ่มของคนจำนวนมาก ยิ่งเมืองมีขนาดใหญ่มากเท่าใด วัตถุประสงค์การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมจะมีมากขึ้นด้วย เช่น ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมพื้นฐานของบุคคลในการดำรงชีวิตและครอบครัว จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น การกิน การนอน การทำงาน การเลี้ยงดูบุตร การทำงานบ้าน เป็นต้น การถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรม เช่น การอบรมสั่งสอน การให้การศึกษาแก่บุตรหลาน การรับประทานอาหาร การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การคบค้าสมาคมกับผู้อื่น เป็นต้น การหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ต้องการพื้นที่เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย เพื่อใช้สำหรับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่ต้องใช้สำหรับสถาบันทางเศรษฐกิจ บริษัท ห้างร้าน โรงงาน สถานประกอบการอื่น ๆ เพราะสถานที่เหล่านี้เป็นที่มาของรายได้ ซึ่งบุคคลจะนำมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตน ถึงแม้ว่ากิจกรรมพื้นฐานของบุคคลจะเหมือนกัน ความแตกต่างของประชากรซึ่งส่งผลไปยังเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม ระเบียบ แบบแผน ประเพณีต่าง ๆ อาจทำให้ความต้องการและรูปแบบของการใช้พื้นที่ในเมืองแตกต่างกัน การศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเมืองในระดับนี้ ทำให้เข้าใจสภาพทางสังคมและความต้องการของคนในเมืองและที่สำคัญ คือ ผลหรือข้อมูลของการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างเมือง หรือวางระบบผังเมืองได้เป็นอย่างดี กระบวนการเป็นเมือง (Urbanized process) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ประการหนึ่ง โดยพิจารณาว่ากระบวนการเป็นเมืองเป็นการเติบโตของระบบสังคมจากขนาดเล็กไปสู่ขนาดใหญ่ และในกรณีนี้กระบวนการเป็นเมืองเกิดขึ้น เมื่อมีการแยกย่อยและผสมผสานของโครงสร้างและหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเมือง ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลง

ทางโครงสร้างและหน้าที่จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่มองค์กร สถาบัน ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดการขยายตัวในชุมชนนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการให้บริการต่าง ๆ การติดต่อสื่อสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน การผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ให้กับการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมล้วนมีความสัมพันธ์กัน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม สามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถเกิดได้ในทุกส่วน และส่งผลต่อระบบต่าง ๆ ได้เช่นกัน บุคคล ชุมชน สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามกฎธรรมชาติ การที่สังคมดำรงอยู่ได้ สังคมจะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่ ทุกสังคมจะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กำหนดสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ปฏิบัติตาม ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทำให้เกิดความสมดุลและเหมาะสม โดยอาจก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ แต่โครงสร้างหน้าที่ดังกล่าวยังคงอยู่ได้ เพราะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ของคนในสังคม

ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization theory)

จอร์จ ออคิวตานิธิตี และคณะ (2548, หน้า 173-174) ทฤษฎีความทันสมัยเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศด้อยพัฒนาถูกมองว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย คำว่า ทันสมัย (Modernization) มักจะใช้กันในความหมายที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคม ประเพณีดั้งเดิมไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีลักษณะตามอย่างสังคมที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมตะวันตก ทฤษฎีความทันสมัยมีพื้นฐานความคิดที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพล้าหลังไปสู่สภาพที่ก้าวหน้าขึ้น โดยมีสังคมยุโรปและอเมริกาเป็นแบบอย่างของสังคมก้าวหน้า ลักษณะสำคัญของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตจากแบบง่ายที่เคยมีมาตามแบบประเพณีนิยม ไปสู่วิถีชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนวิธีการทำไร่แบบเก่าที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย มาเป็นเกษตรแผนใหม่
2. การผลิตทางเกษตรกรรม เปลี่ยนจากผลิตเพื่อกินเองในที่ดินแปลงเล็ก เป็นการผลิตเพื่อขายโดยทำเป็นไร่นาขนาดใหญ่ ชาวไร่ชาวนาที่เคยทำสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเอง เปลี่ยนเป็นซื้อจากตลาด และมีการจ้างแรงงานทำไร่ แทนที่จะใช้เฉพาะแรงงานในครอบครัว
3. ในการผลิตทางอุตสาหกรรม มีการเปลี่ยนจากการใช้แรงงานคน มาเป็นการใช้เครื่องจักรมากขึ้น
4. คนเปลี่ยนวิถีชีวิตมาอยู่ในเมืองมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทที่คนส่วนใหญ่อยู่ในไร่ นา และหมู่บ้านมาเป็นสังคมเมือง นอกจากมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

และการขยายตัวของเมืองแล้ว สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย มักมีการเปลี่ยนแปลง ด้านอื่น ๆ เกิดขึ้นด้วย เช่น การขยายตัวทางการศึกษา การสื่อสารมวลชน การคมนาคม มีการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองและการบริหารราชการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลง ด้านความเชื่อ ค่านิยมของคน

สำหรับอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่ความทันสมัย ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีบางอย่างของสังคม อีกทั้งทฤษฎีนี้ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ ว่ามีอคติว่าสังคมทั้งหลาย จะเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมตะวันตก และเห็นว่าลักษณะสังคมแบบเก่ากับสังคมสมัยใหม่ เป็นสิ่ง ที่ไปด้วยกันไม่ได้ กล่าวคือ ถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่แล้ว ลักษณะสังคมแบบเก่า จะต้องหมดไป แต่บางสังคมได้พิสูจน์ให้เห็นว่าลักษณะแบบเก่ากับแบบใหม่นั้น สามารถผสม กลมกลืนได้เป็นอย่างดี เช่น กรณีของสังคมญี่ปุ่น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีความทันสมัยดังกล่าว สามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในลักษณะที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพที่ล้าหลังไปสู่สภาพสังคมที่ทันสมัยตามอิทธิพล ทางตะวันตก มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแบบประเพณีเดิมมาเป็นวิถีชีวิตที่อาศัยความรู้และ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีวิถีชีวิตจากอดีตที่เป็นสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง

แนวคิดการพัฒนาของ Rostow

แนวคิดของ Rostow เน้นหนักในทางการพัฒนาระบบ การผลิต การขยายตัวด้านการผลิต การกระจายผลผลิตที่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า โดยที่ใช้ระบบเศรษฐกิจของยุโรป ตะวันตกหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นตัวแบบในการศึกษา เขาสรุปว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นั้นจะเป็นลำดับขั้น และมี 5 ขั้นตอน (Gracia, 1985) คือ

1. ระบบเศรษฐกิจสังคมแบบดั้งเดิม (Tradition society) เป็นเศรษฐกิจของมนุษย์ สังคม ดั้งเดิมที่ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีอย่างมาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจมีน้อยมาก เพราะอาชีพหลัก คือ การเกษตรนั้นยัง ไม่มีเทคโนโลยีเกิดขึ้นมากนัก ผลผลิตจึงมีน้อย ครอบครัวยังเป็นหน่วยงานสังคม ที่สำคัญที่สุด ทำหน้าที่ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

2. ขั้นเตรียมการพัฒนา (Precondition for take-off) เป็นระบบที่สังคมได้มีการติดต่อ ซื่อขายกับสังคมภายนอกมากขึ้น เพราะการคมนาคมติดต่อกันสะดวกสบายขึ้น สถาบันทางสังคม เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน การประกอบอาชีพเริ่มพัฒนามากขึ้น ทั้งปริมาณและ คุณภาพ มีการขยายตัวเพื่อเพิ่มคุณภาพการผลิต ผลผลิตกลายเป็นการผลิตเพื่อส่งขายมากขึ้น ขั้นนี้ มีการนำเทคโนโลยีวิธีการใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น มีการสร้างทุนพื้นฐานอย่างกว้างขวาง

3. ขั้นเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take-off stage) เป็นระยะที่มีการตื่นตัวด้านการลงทุนทุกสาขา ทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การศึกษา โดยภาคอุตสาหกรรมได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นรวดเร็วมาก มีโครงสร้างทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น สังคมเมืองได้เกิดขึ้น และขยายตัวอย่างรวดเร็ว

4. ขั้นทะยานเข้าสู่ภาวะของความอุดมสมบูรณ์ (Drive-to maturity stage) ขั้นนี้เป็นผลจากขั้นที่ 3 เมื่อเศรษฐกิจในสังคมขยายตัว ทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม มีความสะดวกสบายมากขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีมากขึ้น มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แรงงานส่วนใหญ่ จะเป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีเครื่องทุ่นแรงเข้ามาใช้แทนแรงงานคนมาก สภาพภาพของคนในสังคมส่วนใหญ่อยู่ในช่วงที่ต้องการความก้าวหน้าในชีวิตที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นกว่าเดิม

5. ขั้นอุดมสมบูรณ์ (Stage of high mass consumption) เป็นขั้นที่สมาชิกในสังคม มีมาตรฐานการครองชีพสูงมาก มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีคุณภาพสูงคอยอำนวยความสะดวก วิถีชีวิตส่วนใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่มาก ประชาชนมีการบริโภคที่สมบูรณ์โดยทั่วหน้ากัน มีการจ้างงานเต็มที่ ประชาชนจะมีความรู้สึกมั่นคง ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

จามะรี เชียงทอง (2549, หน้า 34-36) กล่าวถึงทฤษฎีความเจริญเติบโต 5 ขั้นตอนของ Rostow ว่าเป็นทฤษฎีที่รู้จักกันดีทั้งในทางเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยา Rostow อธิบายว่าการก้าวเข้ามาสู่ความทันสมัยและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นจะต้องผ่านขั้นตอน 5 ขั้นตอน อันได้แก่

1. ขั้นสังคมแบบประเพณีนิยม (Traditional society)
2. ขั้นที่มีเงื่อนไขสำหรับการทะยานสู่ความเจริญเติบโต (Precondition for take-off)
3. ขั้นทะยานสู่ความเจริญเติบโต (Take-off)
4. ขั้นก้าวสู่ความเจริญเติบโตเต็มที่ (Drive to maturity)
5. ขั้นที่มีการบริโภคโดยมวลชนในระดับสูง (Age of high mass consumption)

ในขั้นแรก สังคมแบบประเพณีนิยมมีลักษณะที่สำคัญ คือ การผลิตอยู่ในระดับต่ำและประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การไม่รู้หนังสือมีอยู่ทั่วไป และวิทยาการอยู่ในระดับต่ำ

ขั้นที่ 2 เงื่อนไขสำหรับการทะยานสู่ความเจริญเติบโต ได้แก่ การที่เริ่มเกิดแนวความคิดใหม่ ๆ ซึ่งต้องการจะปรับปรุงระบบเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการเกิดขึ้นของชนชั้นผู้ประกอบการซึ่งเกิดขึ้นทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาล บุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่กล้าเสี่ยง

มีความคิดริเริ่มสูง มีการเกิดขึ้นของสถาบันเศรษฐกิจใหม่ ๆ เช่น ธนาคาร ระบบการศึกษาก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเพื่อผลิตคนที่มีความสามารถและทัศนคติที่เหมาะสม สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่กำลังเริ่มเกิดขึ้น ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่ง Rostow เห็นว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญของการทะยานสู่ความเจริญ ได้แก่ การเกิดขึ้นของรัฐบาลที่มีอำนาจรวมศูนย์ (Centralized national state) ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม และให้การสนับสนุนอ้อมๆแก่ระบบเศรษฐกิจที่กำลังเกิดใหม่ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

ขั้นที่ 3 ขั้นทะยานสู่ความเจริญเติบโต (Take-off) ได้แก่ ขั้นซึ่งพลังด้านทานหรือความเชื่อเก่า ๆ ในสังคมแบบประเพณีนิยมได้หมดลงโดยสิ้นเชิง และเป็นช่วงที่กลุ่มพลังซึ่งสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้ขยายตัวเป็นพลังที่มีอิทธิพลที่สุดในสังคม ในขั้นนี้เทคโนโลยีการผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ ทำการผลิตได้ในระดับสูง นอกจากนั้นการทำกรผลิตในภาคเกษตรกรรมยังได้เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อเป็นการค้าอีกด้วย ในช่วงนี้อีกเช่นกัน เป็นช่วงที่มีการขยายตัวในระบบเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีการลงทุนในกิจการใหม่ ๆ หรือลงทุนเพื่อขยายกิจการเดิมมากพอสมควร Rostow เชื่อว่า การออมและการลงทุนในช่วงนี้จะมีประมาณ 5-10% ของรายได้ประชาชาติทั้งหมด ซึ่งเป็นระดับการออมและการลงทุนซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง เขายกตัวอย่างขั้นทะยานสู่ความเจริญเติบโตนี้เกิดขึ้นในอังกฤษ หลังจากปี ค.ศ. 1783 เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาประมาณปี ค.ศ. 1840 เกิดในรัสเซียประมาณปี ค.ศ. 1890 และเกิดขึ้นในอินเดียและจีนประมาณ ปี ค.ศ. 1950

ขั้นก้าวสู่ความเจริญเติบโตเต็มที่ (Drive to maturity) ซึ่งเป็นลำดับขั้นที่ 4 เป็นช่วงที่ระบบเศรษฐกิจและเทคโนโลยีขยายตัวในอัตราซึ่งสูงกว่าในขั้นที่ 3 จนกระทั่งการเพิ่มขึ้นของระบบการผลิตสูงกว่าการเพิ่มอัตราประชากร การออมและการลงทุนสูงถึง 10-20% ของรายได้ประชาชาติ Rostow ประมาณว่า จากขั้นที่ 3 มาถึงขั้นที่ 4 นี้ จะต้องใช้เวลาประมาณ 60 ปี เป็นช่วงที่วิทยาการสมัยใหม่ถูกนำมาใช้ในทั่วทุกสาขาของระบบเศรษฐกิจและสังคม

ขั้นที่ 5 ขั้นที่มีการบริโภคโดยมวลชนในระดับสูง เป็นขั้นซึ่งความสามารถในการผลิตอยู่ในระดับที่สูงมาก สามารถผลิตสินค้าบริโภคและจัดการให้มีการบริการสนองตอบความต้องการของคนในสังคมได้ค่อนข้างพอเพียง ประชาชนส่วนใหญ่ก็มีรายได้สูงพอ จนกระทั่งการบริโภคของประชาชนไม่ได้จำกัดเฉพาะอยู่แค่การบริโภคสิ่งที่เป็นที่จำเป็นเท่านั้น แต่สามารถบริโภคสิ่งที่เป็นของ “ฟุ่มเฟือย” ได้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น อัตราส่วนการมีรถยนต์ส่วนตัวที่เพิ่มขึ้น สัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองก็เพิ่มมากขึ้น ในทางกลับกันประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทและทำงานในภาคเกษตรกรรมก็ค่อย ๆ ลดน้อยลง Rostow คิดว่าสหรัฐอเมริกาได้ก้าวเข้ามาถึงขั้นนี้ประมาณปี ค.ศ. 1920 ในขณะที่ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่นเพิ่งเข้ามาสู่ขั้นนี้อย่างเต็มตัวประมาณปี ค.ศ. 1950

สรุปได้ว่าแนวคิดการพัฒนาของ Rostow ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น ต้องผ่านกระบวนการขั้นตอน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจตามลำดับขั้น โดยพัฒนามาจากระบบสังคมแบบดั้งเดิม คือ การเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของสังคมไทย โดยเริ่มจากหน่วยเล็กที่สุดในสังคม คือ ครอบครัว ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค ซึ่งเดิมการขายตัวทางเศรษฐกิจน้อยมาก ยังไม่มีเทคโนโลยีมากนัก หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการติดต่อกันมากขึ้น การคมนาคมสะดวกขึ้น เกิดสถาบันทางสังคมใหม่ ๆ ระบบการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการนำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้น ปริมาณการผลิตเพิ่มสูงขึ้น มีการส่งขายและมีการลงทุนมากขึ้น สังคมเมืองเกิดขึ้น และขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม มีความสะดวกสบาย อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น มีการใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรง แทนแรงงานคน การผลิตในภาคเกษตรกรรม เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการค้า ระบบเศรษฐกิจและเทคโนโลยีขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ระบบการผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนมีการบริโภคที่สมบูรณ์ มีความรู้สึกมั่นคง การออม และการลงทุนเพิ่มขึ้น มีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ประชาชนดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน ในชุมชน เป็นปัญหาที่เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนในฐานะระบบสังคมเสียดุลยภาพ โครงการการศึกษาชุมชนได้ถูกนำมาใช้เป็นวิถีทางในการแก้ปัญหา โครงการดังกล่าวเสริมสร้างบูรณาการในชุมชน โดยการให้มีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการ เป้าหมายของโครงการคือการแก้ปัญหาชุมชน และมุ่งหมายให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการ ส่วนรูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบอิงชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรูปแบบอิงสถาบัน ซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม รูปแบบที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชน ที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐาน รูปแบบนี้เน้นแนวคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาภายในชุมชน โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยชุมชนเอง และมีเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของสมาชิกเพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขต ความสามารถของชุมชน การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้นว่า องค์กรระหว่างประเทศหน่วยงานรัฐหรือโครงการ

ในพระราชดำริ อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมการศึกษาในโครงการดังกล่าว มีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของสมาชิกเพื่อให้แก้ปัญหาของชุมชนได้เองเช่นกัน

พรทิพย์ อันทิวโรทัย (2545) ศึกษาเรื่อง บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี เป็นมรดกของสังคมไทยสืบมาหลายชั่วอายุคน ชาวสวนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ยึดถือแบบแผนประเพณี มีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น เอื้อเพื่ออาทรต่อกัน เลื่อมใสในพุทธศาสนา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในรอบปี สังคมภูมิปัญญาสืบทอดกันมา การทำสวนมีลักษณะเฉพาะ คือ ยกร่อง และทำสวนผสม มีทั้งสวนไม้ผล สวนผัก และสวนไม้ดอกไม้ประดับ สวนฝั่งธนบุรี มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นถิ่นกำเนิดพันธุ์ไม้ผลชั้นดี วิถีชีวิตของชาวสวนได้รับผลกระทบมากจากปัญหาน้ำท่วม น้ำเค็ม น้ำเสีย และปัญหาการขยายตัวของเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยมีได้คำนึงถึงมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่สวนลดลงทุกที ชุมชนชาวสวนที่เคยพึ่งตนเองได้กลับอ่อนแอลง มีการละทิ้งถิ่นไปทำสวนในจังหวัดต่าง ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาเดิม ช่วงนี้จึงเป็นรอยต่อที่สำคัญในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม เพื่อพลิกฟื้นชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป ในการสืบทอดวัฒนธรรม พบว่า การศึกษาตามอัธยาศัยมีบทบาทสำคัญที่สุด เป็นกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนชาวสวนสืบต่อกันมา แต่ปัจจุบันบทบาทนี้ลดน้อยลงมากจนกระทั่งขาดผู้สืบทอดชาวสวน ซึ่งมีอายุ 45 ปี ขึ้นไป อาจจะเป็นรุ่นสุดท้ายที่ยึดอาชีพนี้ การจัดการศึกษานอกระบบมีหลักสูตรที่เอื้อต่อการสืบทอด แต่การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวสวน บางหน่วยงานของรัฐใช้แนวคิดใหม่ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชาวสวน โดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม ส่วนการศึกษาในระบบตั้งแต่ในอดีตเอื้อต่อการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตร แต่ผู้สืบทอดอาชีพนี้มีน้อยลง และในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวสวนเท่าที่ควร แต่มีแนวโน้มที่ดีที่จะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวสวนมากยิ่งขึ้น ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาปี พ.ศ. 2546 ในการพัฒนาทางวัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชนชาวสวนดำรงอยู่ได้ ทุกฝ่ายจำเป็นต้องร่วมมือกันจัดการศึกษา คือ 1) กลุ่มชาวสวน สร้างบันทึกชาวสวนและจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตน 2) กลุ่มโรงเรียนสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนานักเรียน 3) เครือข่ายการเรียนรู้ เชื่อมประสานกลุ่มทั้งสองในการแสวงหาความรู้และรังสรรค์ความรู้ใหม่ และชุมชนชาวสวนควรจัดตั้ง “ศูนย์วัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี” ขึ้น เพื่อเป็นแม่ข่ายประสานงานเป็นแหล่งรวมวิทยากร และเผยแพร่ความรู้อย่างต่อเนื่อง

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การศึกษาแบบพหุกรณี ผลการวิจัย พบว่า วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้

ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการศึกษาแบบพหุกรณี พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนบ้านคำโน ในภาคเหนือ ชุมชนบ้านบุญห้อง ในภาคกลาง และชุมชนบ้านโนนรัง-บุรพา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำรายงานการวิจัย รวมทั้งสิ้น 18 เดือน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสาร รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นำเสนอ ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิในองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิด และปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านนิเวศ เศรษฐกิจและสังคม ชุมชนให้ดีขึ้นและมีความสมดุล ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การทบทวนความยากลำบากในชีวิต การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน การกระตุ้นคนในชุมชนได้ความตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลย้อนกลับ การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น และการบูรณาการเข้าสู่ชีวิต 2) ผลที่ได้จากการคิดและปฏิบัติของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้นิเวศของชุมชน คือ ทรัพยากรป่า ดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพมีความสมบูรณ์ขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น และมีความมั่นคงขึ้น โดยผลผลิตทางการเกษตรกรรมดีขึ้นและมากขึ้น จากการที่ชุมชนได้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตที่ทำอย่างเดียว และมีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เป็นการทำเกษตรผสมผสานที่มีการบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ และสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการพัฒนา นิเวศและเศรษฐกิจของชุมชน 3) กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกัน ที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา พบปะหารือและประชุม การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ และการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน นอกจากนี้การเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม นับว่าเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญสำหรับชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับป่าธรรมชาติ

เทพราช รังสิต (2549) ศึกษาเรื่อง นัยสำคัญของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า รายได้ของนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภาคเอกชนหรือภาคเอกชนที่จดทะเบียนเป็นผู้ผลิตชุมชนนั้น ไม่สามารถเป็นดัชนีวัดของการพัฒนาศักยภาพของชุมชนหรือการกระจายรายได้ได้อย่างเป็นธรรมได้และการใช้ตัวเลขเชิงปริมาณมาเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยไม่ให้ความสำคัญต่อผลกระทบเชิงคุณภาพที่เกิดขึ้นหรือความเป็นธรรมในการค้า (หรือการจ้างงาน) อาจสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินนโยบาย ซึ่งเน้นแต่การก่อเกิดผลงานเชิงปริมาณ (เศรษฐกิจ) โดยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อ

ผลกระทบทางสังคมหรือชีววิทยาที่ตามต่อหลักทฤษฎีของการพัฒนาแบบยั่งยืน และสามารถสรุปได้ว่า การที่โครงการจะสามารถผลักดันให้เกิดการพัฒนาและเสริมรายได้ ตามต่อหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืนได้นั้น อาจจำเป็นที่จะต้องมีการจำแนกประเภทของผู้ผลิตที่ร่วมโครงการ รวมถึงการควบคุมเงื่อนไขภายใต้การทำงานของผู้ผลิตในโครงการอย่างชัดเจน เพราะอาจเป็นแนวทางที่ช่วยให้นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลายเป็นนโยบายที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน และสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

สิทธิชัย ละมัย (2550) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยเชื่อมโยงเป็นระบบด้วยกระบวนการเรียนรู้อันเดียวกัน และเป็นแนวคิดที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นำองค์ความรู้ของชุมชนเข้าไปประกอบเป็นฐานในการกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีกระบวนการทางการศึกษาชุมชนทั้งหมด 5 ขั้นตอน กล่าวคือ การคิดร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การร่วมกันปฏิบัติ การร่วมกันประเมิน การร่วมรับผลประโยชน์ และยังได้สอดคล้องกับหลักคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาเพื่อให้ชุมชนช่วยตนเอง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา การใช้เครือข่ายการเรียนรู้ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน การเสริมสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนในชุมชน การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนการเข้าถึงการศึกษาทุกคนโดยไม่จำกัดวิธีการ การจัดการศึกษาที่สนองต่อความต้องการของบุคคลและชุมชน และการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษา

โชคธำรงค์ จงจอหอ (2551) ศึกษาเรื่อง แนวการพัฒนาสวนส้มบางมดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบางมดเดิมทำนา โดยมีคลองบางมดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จากนั้นจึงเริ่มเปลี่ยนมาทำสวนส้มเขียวหวานในปี พ.ศ. 2468 ต่อมาประสบอุทกภัย และราคาที่ดินสูงขึ้น ทำให้ชาวบางมดส่วนหนึ่งขายสวนทิ้ง และย้ายไปทำสวนแห่งอื่น ในปัจจุบันคงเหลือพื้นที่สวนประมาณ 400 ไร่ ผลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว และพหุภาคีสัมภาษณ์ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่พึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว และพหุภาคีสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าควรพัฒนาเทคโนโลยีการปลูกส้มให้งามก่อน และควรให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ในการศึกษาได้เสนอแนวการพัฒนาสวนส้มบางมดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้สวนส้มบางมด สวนผลไม้ผสมผสาน สวนกล้วยไม้ส่งออก วัดพุทธบูชา วัดใหม่บัวผัน ชุมชนประมงน้ำกร่อยรอบวัดใหม่บัวผัน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกษตรพัฒนาสวนส้มบางมด ศูนย์เรียนรู้ชุมชนแสนคอและชายทะเลบางขุนเทียน เป็นแหล่งการเรียนรู้ตามกิจกรรมการท่องเที่ยว “สวนส้ม...โฮมสเตย์” โดยมีแนวการพัฒนา คือ

ด้านเทคโนโลยี (T) พัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาเสริมพลังแก่ชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านเศรษฐกิจ (E) ส่งเสริมแหล่งเงินทุนแก่เกษตรกร สร้างตลาดและจุดขายสินค้าในแหล่งการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าแก่ส้มบางมดและผลิตภัณฑ์จากสวน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R) พัฒนาระบบจัดการน้ำในคลองบางมด ด้านจิตสำนึก (M) สร้างแรงบันดาลใจแก่นักท่องเที่ยวและชาวชุมชนด้วยการเผยแพร่พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีต่อสวนส้มบางมด และด้านสังคม-วัฒนธรรม (S) ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบพี่น้อง และลดความขัดแย้งในชุมชน

วาสนา มานิช, พรรณปพร กองแก้ว และมงคล ปลั่งศรีนนท์ (2553) ศึกษาเรื่อง การจัดการ-เทคโนโลยีการปลูกส้มบางมดรูปแบบเกษตรสังคมเมืองอย่างยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมได้จัดทำแปลงสาธิตภายในสวนส้มในพื้นที่ โดยพัฒนาต่อยอด ภูมิปัญญาด้วยเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน และการเกษตรดีที่เหมาะสมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เจ้าของสวนมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติด้านการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วยสารสกัดสมุนไพร ปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองอย่างต่อเนื่องกว่า 2 ปี พบว่า สามารถลดการเกิดโรครินนิ่ง จากร้อยละ 36.30 ในปี พ.ศ. 2551 เหลือร้อยละ 11.02 ในปี พ.ศ. 2552 และพบแมลงที่เป็นประโยชน์เพิ่มขึ้น ในส่วนของดิน พบว่า มีความเป็นกรดเล็กน้อยถึงกลาง (6.1-7.2) อินทรีย์วัตถุอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 2.57-3.03) ธาตุอาหารหลักและรองอยู่ในระดับสูงมาก นอกจากนี้การทำสวนผสมผสานสามารถลดค่าใช้จ่ายและต้นทุนการผลิต ทำให้สวนมีรายรับและรายจ่ายจากภาคการเกษตรเฉลี่ย 8,864.25 และ 5,168.33 บาท/ เดือน ตามลำดับ

อภิสิทธิ์ พึ่งพร (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูง ผลการวิจัย พบว่า ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงมี 4 ตัว คือ การรักษาความเชื่อและค่านิยมของคนกะเหรี่ยงที่มีต่อธรรมชาติ การรักษาวิถีการปลูกข้าวเชิงประเพณี การรักษาภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการรักษาจริยธรรมของชุมชน ตัวชี้วัดมีลักษณะเป็นองค์รวมและความหลากหลายของความเชื่อ ซึ่งจะตอบสนองความต้องการจำเป็นของชุมชน 6 ประการ ได้แก่ การมีข้าวเพียงพอต่อการบริโภค การมีน้ำเพียงพอ การมีพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ ความเป็นธรรม การมีรายได้สมดุลกับรายจ่าย และการมีสุขภาพดี ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการเรียนรู้ตามประเพณีมาเป็นการเรียนรู้สมัยใหม่ ทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงมีความเชื่อและค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิม ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรม และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนน้อยลง มีการผลิตเชิงเดี่ยวเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ทรัพยากร

ธรรมชาติเสื่อมโทรม การพัฒนาชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงให้มีความยั่งยืน ได้จำเป็นต้องฟื้นฟูภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 7 ประการ คือ การไม่ครอบครอง การสำนึกในบุญคุณ ความพอเพียง ความเป็นธรรม การช่วยเหลือกัน การเคารพผู้อาวุโสและคนดี และการมีส่วนร่วมของชุมชน และความรู้ 12 เรื่อง ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในพื้นที่สูง รวมทั้งการประยุกต์ความรู้ใหม่ด้านการดูแลสุขภาพอนามัย และการบริหารจัดการชุมชน ส่วนวิถีจัดการเรียนรู้ นั้น ต้องผสมผสานการเรียนรู้เชิงประเพณีของชุมชน 4 รูปแบบ ไว้ควบคู่ไปกับการศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีการประสานบทบาทของผู้นำทางการและผู้นำตามธรรมชาติให้สอดคล้องกัน ในการขับเคลื่อนการพัฒนาและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

ชาคริต อาชาวอรุณ (2554) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ในด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ มนุษย์ต้องมีการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลของบุคคล สังคมและธรรมชาติ จึงจะเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านรูปแบบการศึกษา คือ การศึกษาทุกรูปแบบจะต้องประกอบไปด้วยผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องทำหน้าที่ทั้งสอนวิชาความรู้รวมทั้งทักษะ และสอนการดำรงชีวิตที่ดีและสร้างสรรค์เกื้อกูล ด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เกิดจากการรับประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส แล้วใช้ประสบการณ์นั้นเป็นข้อมูลในการพัฒนาชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีปัจจัยหลายประการที่นำไปสู่การเรียนรู้ ด้านการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ ส่งเสริมปัจจัยที่นำไปสู่การเรียนรู้ ความสนใจ และฝึกการเสพบริ โภคปัจจัย 4 2) ด้านกลุ่มเป้าหมายพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้แนวทางกับบุคคลทั่วไป และให้ความสำคัญกับเด็กเยาวชนมากเป็นพิเศษ ด้านผู้จัดการศึกษาพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้แนวทางสำหรับผู้จัดการศึกษา 5 กลุ่ม คือ พ่อแม่ ครูอาจารย์ รัฐและสังคม สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน ด้านกระบวนการจัดการต้องมีการพัฒนาฉันทะ ฝึกการคิด โดยเฉพาะจากปัญหาและสิ่งที่พบในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาต่าง ๆ ฝึกระเบียบวินัย และสอนให้เกิดความรักธรรมชาติ

ชลลดา แสงมณีศิริสาธิตกิจ (2555) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า การเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำส่วนใหญ่เกิดจากการจัดตั้งขึ้นใหม่ภายใต้การดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และมีการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ รวมทั้งมีกฎระเบียบสำหรับใช้เป็นแนวปฏิบัติ สำหรับวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศของการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้ ได้แก่ การบริหารจัดการ และการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นฐานในการพัฒนาตลาดน้ำ ส่วนปัจจัยหรือเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้ ได้แก่ 1) การมีสินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

2) การส่งเสริมและสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3) การร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ 4) อัตลักษณ์และความแตกต่าง 5) การมีส่วนร่วม 6) การบริหารจัดการ และ 7) การประชาสัมพันธ์ สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินการ 10 ประการ ได้แก่ 1) กิจกรรม สินค้า บริการและโครงสร้างพื้นฐาน 2) เครือข่ายการท่องเที่ยว 3) ฐานทรัพยากร 4) อัตลักษณ์ 5) การมีส่วนร่วม 6) การประชาสัมพันธ์ 7) กระบวนการเรียนรู้ 8) การบริหารจัดการ 9) วัฒนธรรมชุมชน และ 10) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยอาจเรียกรูปแบบนี้ว่า “A trip place model” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านการรับรองโดยเวทีประชาคม

ทิพย์สุดา พุฒจร (2556) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนนำเที่ยวพื้นบ้าน สลัดคอก มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คนในชุมชนซื้อหุ้นและได้รับเงินปันผลรายปีสัดส่วนร้อยละ 35 ของรายได้ทั้งหมดจากกิจกรรมท่องเที่ยวและร้อยละ 65 จัดสรรเพื่อการบริหารงาน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ งานสาธารณประโยชน์ และการจัดสวัสดิการสังคม ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มผู้นำในชุมชนเป็นทีมบริหารงานชมรม มีผู้จัดการชมรมทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมท่องเที่ยว สมาชิกชมรมร่วมดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว ชมรมขาดคนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการขยายตัวการพัฒนาเกาะช้างส่งผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน นักวิจัยร่วมกับชมรมกำหนดแนวทางการดำเนินงานพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และได้ดำเนินงานพัฒนาร่วมกัน เช่น กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการชมรม การทดลองจัดการที่พักในชุมชน และการกระตุ้นจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่คนในชุมชน และมีการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย หลักการ เป้าหมาย กระบวนการจัดการกระบวนการพัฒนา การประเมินผล ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยภายในชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชนสนับสนุน เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สุนทรินทร์ บินไทยสงค์ (2557) ศึกษาเรื่อง การเมืองของการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากรณีอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัย พบว่า อำเภอเชียงของเป็นพื้นที่รองรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เป็นอำเภอการค้าชายแดน มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่หลายด้าน สร้างผลกระทบต่อประชาชน ได้แก่ การเข้าไม่ถึงทรัพยากรธรรมชาติของคนในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรม การกว้านซื้อที่ดินเกษตรกรรมในโครงการอุตสาหกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผลของการพัฒนากระแสหลักที่ขาดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น จึงเป็นที่มา

ของการรวมตัวของคนในพื้นที่เป็นเครือข่ายประชาคมเชิงของ สร้างวาทกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาและตั้งรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผ่านแนวคิด “เชิงของ: หนึ่งเมืองสองแบบ” เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่มีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่ และการพัฒนาที่ไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยบทบาทของภาคประชาสังคม คือ ผลักดันแนวคิดให้เป็นประเด็นรับรู้ในพื้นที่สาธารณะ ผ่านวิธีการ 1) การจัดเวทีเสวนาให้ประชาชนมีส่วนร่วม 2) สร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่น 3) จัดกิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรม 4) เคลื่อนไหวผ่านสื่อมวลชน จนสามารถทำวาทกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความเด่นชัดนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สาธิตี บุรณ โกศล (2561) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมทัศนคติต่ออาชีพทำสวนผลไม้สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออก ผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมทัศนคติต่ออาชีพทำสวนผลไม้ 4 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงในอาชีพ ด้านความพึงพอใจในอาชีพ ด้านความเป็นแบบอย่างในอาชีพ และด้านสัมพันธภาพในอาชีพ ลักษณะกิจกรรมมี 4 รูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมโรงเรียนเป็นฐาน กิจกรรมครอบครัวเป็นฐาน กิจกรรมผู้ประกอบการเป็นฐาน และกิจกรรมท้องถิ่นเป็นฐาน การเรียนรู้ทัศนคติประกอบด้วย การสร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างความตระหนัก การสร้างการเห็นคุณค่าและประโยชน์ และการปฏิบัติ

งานวิจัยต่างประเทศ

Charles (2011) ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ของชุมชนถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างบูรณาการ: ประเทศแอฟริกาใต้ ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ได้รับอิทธิพลจากกลไกทางสาเหตุหลาย ๆ แบบที่มีเนื้อหาตามบริบท ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนความตึงเครียดและความยากลำบากที่มีประสบการณ์ในกระบวนการเรียนรู้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติโครงการและโครงการด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ (IWRM) ในชุมชน

Graham (2013) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน: กรณีสองตัวอย่างของเวสต์เทิร์นออสเตรเลีย ผลการวิจัย พบว่า การวิจัยทางภูมิศาสตร์สังคมและนิเวศวิทยาระหว่างประเทศ ในปัจจุบันร่วมกันตรวจสอบความสามารถในการตรวจสอบร่วมกัน เพื่อปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (NRM) ในทางปฏิบัติ ในประเทศออสเตรเลีย การวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่ชุมชนท้องถิ่นและการรวมตัวกันของโครงการเหล่านี้เข้ากับโครงการ NRM ระดับภูมิภาคที่มุ่งเน้นเชิงยุทธศาสตร์และทางวิทยาศาสตร์ เป็นการตรวจสอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อให้บรรลุ NRM ที่ยั่งยืนในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในพื้นที่ศูนย์กลางข้าวสาลีในแถบชนบทของรัฐเวสต์เทิร์นออสเตรเลียและ

ในโครงการด้านการจัดการสหรณ์ที่กว้างขึ้นในเมืองหลวงของเมืองเพิร์ธ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความพยายามในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อให้ได้มาซึ่งความยั่งยืนของ สภาพภูมิอากาศที่ยั่งยืนนั้นได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างมีประสิทธิภาพในระดับชุมชน ท้องถิ่น แต่ก็ไม่ได้มีประสิทธิภาพเท่าเทียมกันระหว่างชุมชนเหล่านี้ กับหน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้องในระดับที่กว้างขึ้นจนถึงระดับนโยบายแห่งชาติ การวิเคราะห์ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่ามีการแบ่งแยกระหว่างการพัฒนาแนวคิดด้านนโยบายความยั่งยืนของวัฏจักรชีวิต (NRM) อย่างยั่งยืน ซึ่งยังคงเดินหน้าต่อไปอย่างรวดเร็วและการใช้แนวคิดเหล่านี้ในทางปฏิบัติในระดับ ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีแนวโน้มลดลงในการเปรียบเทียบ การวิเคราะห์เหล่านี้ดำเนินการ สำหรับ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าอุปสรรคทางสังคมและสถาบันที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มที่สำคัญ เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะขัดขวางกระแสข้อมูล และดังนั้นความคืบหน้าในการบรรลุระบบ NRM ที่ยั่งยืนมากขึ้น ในทางปฏิบัติแม้ว่าจะมีความพยายามในการปรับตัวและร่วมมือกับโครงการ การจัดการ และโปรแกรม

Hannah (2016) ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของระบบนิเวศและชุมชน: การเรียนรู้จาก การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ผลการวิจัย พบว่า การปรับตัวตามระบบนิเวศ (Ea) และการปรับตัวตามชุมชนได้รับส่งเสริมอย่างบูรณาการในช่วงหลายปีที่ผ่านมาและผู้กำหนด นโยบายและนักวางแผนเพิ่มมากขึ้น ในแนวทาง EBA และ CBA แบบบูรณาการการเรียนรู้ที่ดีขึ้น จากสาขาการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติที่เก่ากว่า เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (CBNRM) สามารถช่วยให้การปฏิบัติของ Ea และ CBA และการกำหนดนโยบายทำได้ดีขึ้น มุมมองนี้อธิบายถึงบทเรียนที่สำคัญจาก CBNRM ที่ Ea และ CBA รวมถึงความจำเป็นของ Ea และ CBA เพื่อมั่นใจในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการวางแผน สถาบันการปกครองและบริบท ทางนโยบายของโครงการริเริ่มไว้ และสิ่งจูงใจและความจำเป็นของหลักฐานที่ดีขึ้นได้รับการพิจารณา มุมมองระบุว่าโอกาสในการปรับ EBA และ CBA ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น โดยการบูรณาการและ การจำลองแบบและการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคอื่น ๆ จำเป็นต้องมีการสำรวจ เพื่อเข้าถึงคนยากจน หลายล้านคนที่เผชิญกับอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สิ่งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับคนยากจนที่สุดในโลกที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เลวร้ายที่สุด และฟังก์ชันระบบนิเวศและบริการของพวกเขาด้วยเช่นกัน

Robson (2013) ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นฐานของชุมชน กรณีศึกษา โครงการสวน Chipembere ใน Zimbabwe ผลการวิจัย พบว่า การ ตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมในโครงการสวน Chipembere ได้ดำเนินการในหมู่บ้าน Rockvale หนึ่งในพื้นที่ส่วนกลางของ Sebakwe ในเขตมิดแลนด์ของซิมบับเว ในสาระสำคัญ

การศึกษาพยายามที่จะสำรวจว่าโครงการสวน Chipembere เป็นโครงการริเริ่มการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน (CBNRM) สะท้อนถึงและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังพยายามที่จะเสริมสร้างและเพิ่มความเข้าใจในการเรียนรู้ทางสังคมขององค์กรและเพื่อสร้างความคิดและคำแนะนำที่สามารถนำมาใช้ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในโครงการอื่น ๆ ของ CBNRM ภายในโครงการสร้างสวนของ Chipembere มีการโต้ตอบด้านการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งมีนัยสำคัญในการกำหนดโครงการที่กำลังพัฒนา นอกจากนี้การโต้ตอบเหล่านี้ได้รับการจัดสรรเป็นแรงผลักดันหลักของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ทางสังคมในหมู่ชาวสวนในสวนชุมชน Chipembere เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นของชุมชนและมีสุขภาพที่ดี

สรุปจากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเด็นการแก้ปัญหาชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของสมาชิก กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้แนวคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร การสืบทอดวัฒนธรรมของชาวสวน ที่มีลักษณะคล้ายงานวิจัยของผู้วิจัย เช่น งานวิจัยของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ งานวิจัยของพรทิพย์ อันทิวโรทัย และงานวิจัยของโชคธำรงค์ จงจอหอ แต่ยังคงขาดประเด็นการสืบทอดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเด็นในเรื่องของแนวทางการพัฒนาคน การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะกลุ่มชาวสวนผลไม้ ส้ม และทุเรียน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในสังคมเมือง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง 2) การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง และ 3) แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ
5. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล
8. การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่ศึกษา จำนวน 2 พื้นที่ เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่

1. กรุงเทพมหานคร จำนวน 8 เขต ได้แก่ จอมทอง ทุ่งครุ บางขุนเทียน ราษฎร์บูรณะ บางบอน ภาษีเจริญ บางแค และหนองแขม ผู้วิจัยเลือกสุ่มแบบง่าย (Simple sampling) จำนวน 3 เขต ได้แก่ ทุ่งครุ จอมทอง และบางขุนเทียน

2. นนทบุรี จำนวน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย อำเภอ บางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย ผู้วิจัยเลือกสุ่มแบบง่าย (Simple sampling) จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางกรวย และอำเภอปากเกร็ด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snowball) ได้แก่

1. ชาวสวนทั่วไปที่ประกอบอาชีพทำสวนส้ม และทุเรียน จำนวน 20 คน
2. ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพ จำนวน 13 คน
3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จำนวน 6 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 2 คน เจ้าพนักงานการเกษตร จำนวน 1 คน และนักวิชาการ จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structure interview) จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบสัมภาษณ์ สำหรับชาวสวนผลไม้ทั่วไป เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง ประกอบด้วย 2 ส่วน ต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

1. เพศ
2. อายุ
3. สถานภาพ
4. อาชีพ
5. ระดับการศึกษา
6. รายได้/ เดือน
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว
8. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ส่วนที่ 2 สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง เป็นคำถามปลายเปิด ประกอบด้วย ข้อประเด็นคำถาม จำนวน 16 ข้อ ได้แก่

1. ความเป็นมาของการทำสวนผลไม้เป็นอย่างไร
2. สาเหตุใดที่ทำให้ท่านกลับมาทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง
3. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการการทำสวนผลไม้อย่างไร
 - 3.1 ด้านการผลิต
 - 3.2 ด้านการบริโภค
 - 3.3 ด้านการตลาด

4. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการตนเองและสมาชิกในครอบครัวอย่างไร
 5. การทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง มีผลต่อสุขภาพของชาวสวนอย่างไร
 6. มีการสร้างเครือข่ายชุมชนของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมืองอย่างไร
 7. สัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัวของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง เป็นอย่างไร
 8. สัมพันธภาพของบุคคลในชุมชน เป็นอย่างไร
 9. การทำสวนผลไม้สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ท่านและครอบครัวอย่างไร
 10. ท่านเรียนรู้กระบวนการการทำสวนผลไม้
 11. วิถีชีวิตการทำสวนผลไม้แบบดั้งเดิมกับปัจจุบันแตกต่างกันอย่างไร
 12. ชาวสวนผลไม้ในยุคปัจจุบันต้องปรับตัวอย่างไร
 13. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน เข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนชาวสวนผลไม้อย่างไรบ้าง
 14. การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร
 15. แนวทางการพัฒนาการทำสวนผลไม้ในสังคมเมืองควรเป็นอย่างไร
 16. ปัญหาและอุปสรรคในการทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง
- ฉบับที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อตอบวัตถุประสงค์
- ข้อที่ 2 การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ประกอบด้วย
- 2 ส่วน ต่อไปนี้
- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่
1. เพศ
 2. อายุ
 3. สถานภาพ
 4. อาชีพ
 5. ระดับการศึกษา
 6. รายได้/ เดือน
 7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว
 8. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน
- ส่วนที่ 2 การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ประกอบด้วย ข้อประเด็นคำถาม จำนวน 17 ข้อ ได้แก่
1. ความเป็นมาของการสืบทอดการทำสวนผลไม้เป็นอย่างไร

2. สาเหตุใดที่ทำให้ท่านทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง แล้วประสบความสำเร็จ
3. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการการทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองอย่างไร
 - 3.1 ด้านการผลิต
 - 3.2 ด้านการบริโภค
 - 3.3 ด้านการตลาด
4. ท่านมีวิธีการสืบทอดการทำสวนผลไม้เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมเมืองอย่างไร
5. ท่านเรียนรู้กระบวนการการทำสวนผลไม้จากแหล่งเรียนรู้ใด
6. การปรับตัวของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองควรปรับตัวอย่างไร
7. ท่านมีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบันได้อย่างไร
 8. การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของท่านและครอบครัวอย่างไร
 9. การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร
 10. มีการสร้างเครือข่ายชุมชนของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองอย่างไร
 11. สัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัวของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง เป็นอย่างไร
 12. สัมพันธภาพของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร
 13. การทำสวนผลไม้สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ท่านและครอบครัวอย่างไร
 14. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน เข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนชาวสวนผลไม้อย่างไรบ้าง
 15. การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร
 16. แนวทางการพัฒนาการทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองควรเป็นอย่างไร
 17. ปัญหาและอุปสรรคในการทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง

ฉบับที่ 3 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ ข้อ 3 แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มีข้อประเด็นคำถามจำนวน 3 ข้อ ในประเด็นคำถามต่อไปนี้

1. บทบาทการส่งเสริม สนับสนุน ชาวสวนผลไม้ในการสืบทอดอาชีพทำสวนผลไม้ของหน่วยงานภาครัฐ เป็นอย่างไร
2. บทบาทการส่งเสริม สนับสนุน ชาวสวนผลไม้ในการสืบทอดอาชีพทำสวนผลไม้ของหน่วยงานภาคเอกชน เป็นอย่างไร
3. ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการทำสวนผลไม้ให้ยั่งยืนในสังคมเมืองเป็นอย่างไร

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างแนวคำถาม เพื่อการสัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายเปิด แบบมีโครงสร้าง ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน วิถีชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง
3. นำแบบสัมภาษณ์ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีพันธ์ ตรวจสอบความเหมาะสมตามโครงสร้าง ภาษาและเนื้อหา นำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา
4. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of item objective congruence) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบและปรับแก้ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีพันธ์ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ซึ่งจะคัดเลือกข้อความประเด็นคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence) 0.5 ขึ้นไป โดยทำหนังสือประสานขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน ได้แก่

4.1 รองศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะจันทมาก	คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
4.2 รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เสฐียร
เหลืออลงกต	วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ
มหาวิทยาลัยบูรพา
4.3 ดร.วรรณวิมล เมฆวิมล กิ่งแก้ว	วิทยาลัยสหเวชศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ศูนย์การศึกษาสมุทรสงคราม

จากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของแบบสัมภาษณ์ ผลปรากฏว่า

ฉบับที่ 1 มีทั้งหมด 16 ข้อ ได้ค่า IOC รายข้อทุกข้อ มีค่าเท่ากับ 1 ค่า IOC ฉบับที่ 1 มีค่าเท่ากับ 1 ดังนั้น แบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

ฉบับที่ 2 มีทั้งหมด 17 ข้อ ได้ค่า IOC รายข้อทุกข้อ มีค่าเท่ากับ 1 ค่า IOC ฉบับที่ 2 มีค่าเท่ากับ 1 ดังนั้นแบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

ฉบับที่ 3 มีทั้งหมด 3 ข้อ ได้ค่า IOC รายข้อทุกข้อ มีค่าเท่ากับ 1 ค่า IOC ฉบับที่ 3 มีค่าเท่ากับ 1 ดังนั้นแบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง

ตอนที่ 2 การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

ตอนที่ 3 แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

โดยดำเนินการ ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Document study)

เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่ศึกษา ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอด ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง ความหมายและแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีทางสังคม โดยทำการศึกษาจากข้อมูล เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่มีผู้รวบรวมและทำการศึกษาไว้

2. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มุ่งหมายเชิงลึกเพื่อการเรียนรู้ และความเข้าใจในระดับลึกในประเด็นการวิจัย โดยการซักถามพูดคุยระหว่างการสัมภาษณ์ ในประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ทั้ง 3 ฉบับ ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) และให้ผู้ให้ข้อมูลหลักแนะนำบุคคลอื่น (Snowball) จนกว่าข้อมูลอิ่มตัว (Russell, 2004, pp. 150-151, สุภางค์ จันทวานิช, 2561, หน้า 77)

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non participant observation) ได้แก่ การสังเกตการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ศึกษา จากเอกสาร ตำรา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2562

2. การเตรียมตัวเข้าสู่สนาม

2.1 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญและจำเป็นยิ่ง

2.2 ผู้วิจัยได้เตรียมความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ ตลอดจนเทคนิคการตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการเขียนรายงานผล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์

3. การติดต่อประสานงาน

3.1 ประสานงานคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ให้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ถึงเจ้าของสวนส้มบางมด เจ้าของสวนทุเรียนเมืองนนท์ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล และทำหนังสือถึงผู้อำนวยการเขตบางขุนเทียน ผู้อำนวยการเขตจอมทอง ผู้อำนวยการเขตทุ่งครุ เกษตรอำเภอเมืองนนทบุรี เกษตรอำเภอปากเกร็ด และเกษตรอำเภอบางกรวย หัวหน้าสำนักงานเกษตรพื้นที่ 3 หัวหน้าศูนย์วิจัยและบริการเพื่อชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.2 ประสานเจ้าหน้าที่ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตบางขุนเทียน สำนักงานเขตจอมทอง สำนักงานเขตทุ่งครุ เพื่อขอรายชื่อชาวสวนส้มที่ยังประกอบอาชีพทำสวนอยู่ และขอรายชื่อชาวสวนส้มที่ประสบความสำเร็จ ปลูกส้มได้ผลผลิตเพียงพอบริโภคในครอบครัว และสามารถบริหารจัดการด้านการตลาดและจำหน่ายเอง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snow ball) จนได้ข้อมูลอ้อมตัว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

3.2.1 ชาวสวนผลไม้ทั่วไป เขตบางขุนเทียน จำนวน 1 คน เขตทุ่งครุ จำนวน 4 คน เขตจอมทอง จำนวน 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 8 คน

3.2.2 ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ เขตบางขุนเทียน จำนวน 3 คน เขตทุ่งครุ จำนวน 1 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 4 คน

3.3 ประสานเจ้าหน้าที่ สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองนนทบุรี สำนักงานเกษตรอำเภอบางกรวย และสำนักงานเกษตรอำเภอปากเกร็ด เพื่อขอรายชื่อชาวสวนทุเรียนที่ยังประกอบอาชีพทำสวนอยู่ และขอรายชื่อชาวสวนทุเรียนที่ประสบความสำเร็จ ปลูกทุเรียนได้ผลผลิตเพียงพอบริโภคในครอบครัว และสามารถบริหารจัดการด้านการตลาด และจำหน่ายเอง มีผลผลิตทุเรียนจำหน่ายได้เอง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snow ball) จนได้ข้อมูลอ้อมตัว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

3.3.1 ชาวสวนผลไม้ทั่วไป อำเภอเมืองนนทบุรี จำนวน 6 คน อำเภอบางกรวย จำนวน 2 คน อำเภอปากเกร็ด จำนวน 4 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 12 คน

3.3.2 ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ อำเภอเมืองนนทบุรี จำนวน 8 คน อำเภอปากเกร็ด จำนวน 1 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 9 คน

3.4 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จำนวน 6 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 2 คน เจ้าพนักงานการเกษตร จำนวน 1 คน และนักวิชาการ จำนวน 1 คน

3.5 ผู้วิจัยโทรศัพท์นัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ โดยกลุ่มชาวสวนผลไม้ ทั่วไป และกลุ่มชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จจะนัดหมาย ขอสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลช่วงวันหยุดราชการ วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ ส่วนกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะนัดหมายเก็บข้อมูลในวันราชการ ช่วงที่ว่างตรงกันทั้งผู้วิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4. เตรียมอุปกรณ์บันทึกข้อมูล ดังนี้

4.1 เครื่องบันทึกเสียง

4.2 กล้องถ่ายภาพ

4.3 สมุดบันทึก

4.4 แบบสัมภาษณ์ต่าง ๆ

5. ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเองอย่างไม่เป็นทางการ พร้อมด้วยผู้ช่วยนักวิจัย ช่วยบันทึกเสียงและถ่ายภาพ และนำข้อมูลที่บันทึกได้มาถอดความตามเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้อง

6. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพ (Rapport) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ขออนุญาตเก็บข้อมูล เพื่อใช้ในการศึกษา โดยส่งหนังสือแนะนำตัวขออนุญาตเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัย

7. เก็บและรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หลังจากเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำแถบเสียงที่บันทึกมาถอดความ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อความ โดยแถบเสียงที่บันทึกผู้ให้ข้อมูลหลักมาฟังซ้ำหลาย ๆ รอบ เพื่อตรวจสอบความชัดเจนในข้อความ

2. การถอดแถบเสียง ถ้าพบประเด็นไม่ชัดเจนต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติม ผู้วิจัยทำเครื่องหมายไว้และนำกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลหลักใหม่ โดยการติดต่อทางโทรศัพท์ เขียนข้อสรุปจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล

3. เก็บข้อมูลจนอิ่มตัว (Saturate) คือ ไม่มีข้อมูลใหม่ ๆ เพิ่มเติม ได้ข้อมูลซ้ำ ๆ เดิม จึงหยุดการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

4. ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) (Creswell, 2007, สุธงศ์ จันทวานิช, 2561, หน้า 129-131) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบคือการสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ คือ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่ที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ และแหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากัน จะเหมือนกันหรือไม่

4.1 ในการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งสถานที่ ผู้วิจัยศึกษา 2 พื้นที่ คือ กรุงเทพมหานคร และนนทบุรี ซึ่งมีลักษณะร่วมที่เหมือนหรือคล้ายกัน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ จึงได้ข้อมูลที่ตรงกัน จึงเป็นการใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลได้เป็นอย่างดี

4.2 การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล โดยผู้วิจัยทำการศึกษาบุคคล คือ ชาวสวนผลไม้ ซึ่งอาศัยอยู่คนละพื้นที่ทำสวนผลไม้ต่างชนิดกัน อายุต่างกัน เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบุคคล คือ ชาวสวนผลไม้ ทำให้ข้อมูลที่ได้รับความสอดคล้องกัน

4.3 การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาต่างกัน วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ เวลาช่วงเช้า ช่วงบ่าย และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในกลุ่มชาวสวนผลไม้ และช่วงวันเวลาราชการในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แม้ว่าผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่มีช่วงเวลาต่างกัน แต่ข้อมูลที่ได้รับความสอดคล้องกัน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้คำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมในการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยเสนอโครงการคชภูนิพนธ์ ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และมีมติเห็นชอบรับรองโครงการวิจัยอนุมัติ เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2563

2. ผู้วิจัยได้ชี้แจงสิทธิของผู้ให้ข้อมูลและขออนุญาตในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 สิทธิในการให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสามารถไม่ตอบคำถาม ถ้ารู้สึกไม่สะดวกที่จะตอบ หรือสงสัยในเนื้อหาของการสัมภาษณ์ สามารถสอบถามและสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้
- 2.2 สิทธิในการปกปิดข้อมูล การไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลในการเผยแพร่ผลงานวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยทำการนำเสนอเป็นรหัสข้อมูลแทนการใช้ชื่อผู้ให้ข้อมูล และเพื่อความปลอดภัย ผู้วิจัยจะทำลายหลักฐานจากการสัมภาษณ์ทุกชนิด
- 2.3 การคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ ผู้วิจัยจะอธิบายสิทธิประโยชน์จากการเข้าร่วมให้ข้อมูล ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนทัศนคติและประสบการณ์ ที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง 2) การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง 3) แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง

ตอนที่ 2 ผลการศึกษากการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง

สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของชาวสวนผลไม้ และสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง แสดงดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของชาวสวนผลไม้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนของชาวสวนผลไม้

ข้อมูลทั่วไป	ชาวสวนผลไม้	
	จำนวน (n = 20)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	13	65
หญิง	7	35
รวม	20	100

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ชาวสวนผลไม้	
	จำนวน ($n = 20$)	ร้อยละ
อายุ		
น้อยกว่า 45 ปี	0	0
45-55 ปี	4	20
56-60 ปี	3	15
61 ปี ขึ้นไป	13	65
รวม	20	100
สถานภาพ		
โสด	3	15
สมรส	17	85
หม้าย/ หย่าร้าง	0	0
รวม	20	100
การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	12	60
ปริญญาตรี	5	25
สูงกว่าปริญญาตรี	3	15
รวม	20	100
รายได้ต่อเดือน		
ไม่แน่นอน	12	60
ต่ำกว่า 15,000 บาท	1	5
15,000-35,000 บาท	4	20
35,001 บาท ขึ้นไป	3	15
รวม	20	100

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ชาวสวนผลไม้	
	จำนวน (n = 20)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกครอบครัว		
คนเดียว	0	0
2-3 คน	9	45
4-5 คน	11	55
6 คน ขึ้นไป	0	0
รวม	20	100
ระยะเวลาอาศัยในชุมชน		
1-10 ปี	1	5
11-20 ปี	0	0
21-30 ปี	0	0
31 ปี ขึ้นไป	19	95
รวม	20	100

จากตารางที่ 1 พบว่า ชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง เป็นเพศชาย ร้อยละ 65 เพศหญิง ร้อยละ 35 อายุ 61 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 65 อายุ 45-60 ปี ร้อยละ 35 สถานภาพสมรส ร้อยละ 85 โสด ร้อยละ 15 การศึกษาค่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 60 ปริญญาตรี ร้อยละ 25 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 15 รายได้ไม่แน่นอน ร้อยละ 60 ต่ำกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 5 รายได้ 15,000-35,000 บาท ร้อยละ 20 สูงกว่า 35,000 บาท ขึ้นไป ร้อยละ 15 จำนวนสมาชิกครอบครัว 4-5 คน ร้อยละ 55 จำนวน 2-3 คน ร้อยละ 45 ระยะเวลาอาศัยในชุมชน 31 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 95 1-10 ปี ร้อยละ 5

2. สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง

สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง จำนวนพื้นที่การทำสวนผลไม้ลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากการทำเกษตรกรรม ไปทำธุรกิจบ้านจัดสรรแทน ส่งผลให้ ชาวสวนผลไม้ลดน้อยลง สภาพครอบครัว อยู่ร่วมกัน อาศัยในชุมชนมากกว่า 30 ปี การศึกษาค่ำกว่า ปริญญาตรี ยึดหลักความพอเพียง ประหยัด การแต่งกายเรียบง่าย ปลูกพืชแบบผสมผสาน มีรายได้ เลี้ยงตนเองและครอบครัว การคมนาคมในสวนใช้เรือ มีการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ มีความสุขในการทำ สวน มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ผลผลิตน้อยไม่พอจำหน่าย และขาดการบริหารจัดการที่ดี

ภาพที่ 6 สภาพพื้นที่ทั่วไปของสวนผลไม้ (พื้นที่กรุงเทพมหานคร และนนทบุรี) (Google map, 2020)

จากภาพที่ 6 พบว่า ปัจจุบันสวนถูกล้อมรอบด้วยบ้านจัดสรรพื้นที่สวนลดน้อยลง ถูกรุกแทนที่ด้วยเมือง พื้นที่การทำสวนผลไม้ สภาพพื้นที่ดั้งเดิม ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชได้ทุกชนิดไม่ต้องใช้ปุ๋ยเลย เดิมสวนติดคูคลอง ปัจจุบันสภาพพื้นที่สีเขียวลดลง สวนถูกล้อมรอบด้วยบ้านจัดสรร พื้นที่สวนลดน้อยลง ถูกรุกแทนที่ด้วยเมือง ดังคำกล่าวที่ว่า

“...สัมผัสดินแถวบ้านเรา ย่านชายทะเลชอบดินลึกลับลึกๆทำให้สัมผัส ร้อย มีรสหวานอมเปรี้ยว ชาวสวนสัมผัสบางมดที่มีชื่อเสียงเนี่ย เราไม่จำเป็นต้องเอากิ่งสัมผัสที่สวนนั้นสวนนี้มา ที่ไหนก็ได้ แต่พอมาปลูกที่นี่มีรสชาติอาหารที่สัมผัส แต่ตอนนี้ประสบปัญหาเจอน้ำเค็มก็หางยท้องไป น้ำท่วมมานานมาแล้ว 10 กว่าปี ในรอบ 12 ปี (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ชอบปลูกต้นไม้ตั้งแต่เด็ก ใจชอบปลูกต้นไม้ สภาพพื้นที่ ดินดี อุณหภูมิปลูกอะไรก็ขึ้น สมัยก่อนเป็นน้ำกร่อย ไม่ต้องใส่ปุ๋ย ปลูกส้ม 4 ปี ก็เริ่มออกลูกออกลูกเต็มต้นไม่ปลิดทิ้งเลย ต้นใบร่วงตายเลย สมัยก่อน สวนติดแม่น้ำคลอง ตอนนี้เป็นบ้านจัดสรรล้อมรอบ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

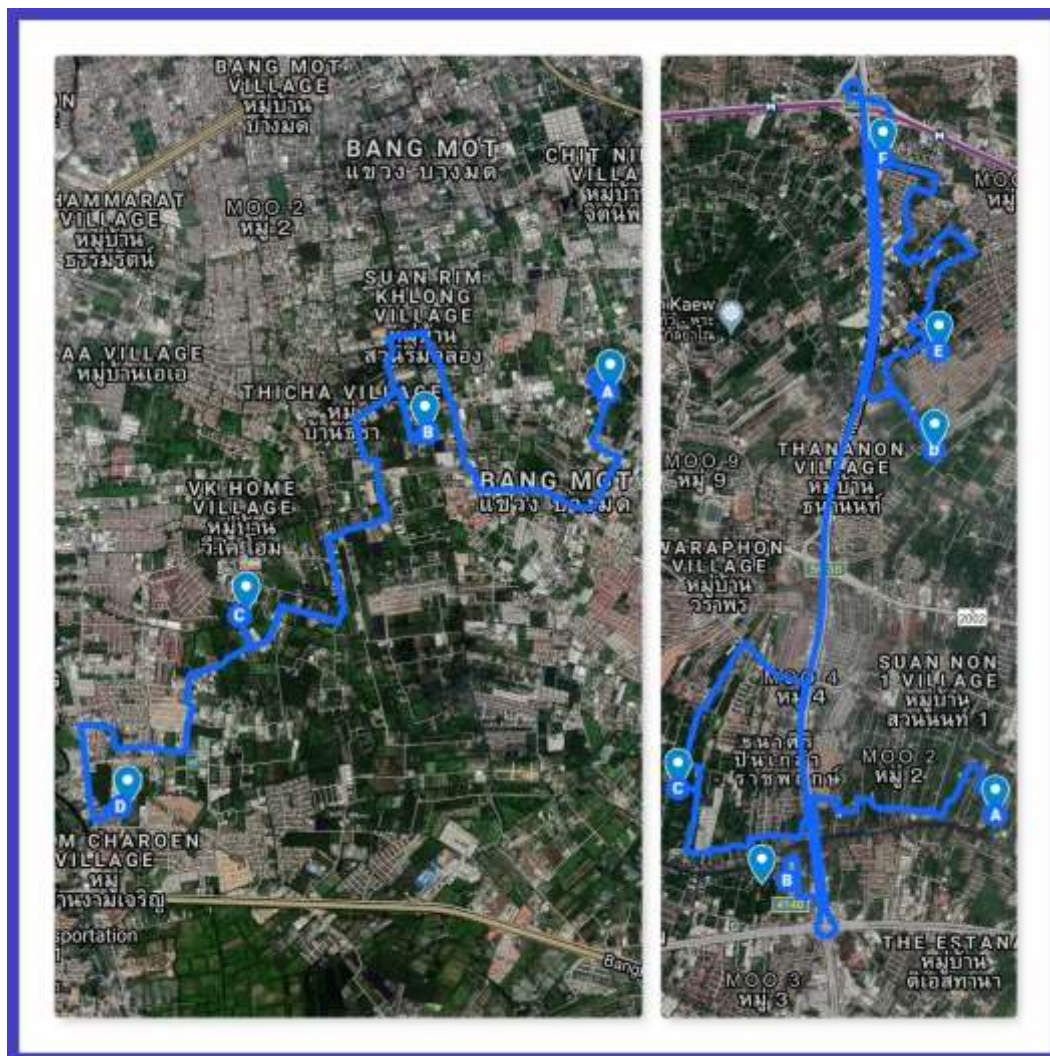
“...ที่ตรงนั้นเขากว่านซื้อเพราะจะเป็นผืนใหญ่ผืนเดียว เลยมาจิบเรา ที่อยากได้เรา เพราะเราใช้คลองอยู่ คลองเล็กเข้าไปข้างใน เขาต้องการทำสะพานข้ามคลอง ถ้าไม่มีคลองเขาจะได้อุณหภูมิผ่านเร็ว พอมีคลองก็เขาก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับเราก็พยายามให้เงินเรา เงินซื้อได้ทุกอย่าง ที่สวนคุณกัลยา คาดว่าจะขายแล้ว เพราะตอนนั้นไม่ได้ไปประชุมกับเรา ขายแล้วจะไม่ทำแล้ว เพราะตรงนั้นไม่ใช่ของตัวเองที่ทำสวน เขามีแค่ 200 ตารางวา ปลูกบ้าน ทำสวน ประชุม ส่วนใหญ่จะไม่ใช่ของตัวเอง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ทุเรียนยังไม่ได้ขาย ขายกล้วยหิวละ 20-30 บาท รายได้หลายพันต่อเดือน ขายที่บ้านแล้วแต่จะมี... ทำนา ราคา 6,000 กว่าบาท ต่อ畝เวียน ปลูกข้าวไว้ 30 ไร่ ที่ติดกับทุเรียน... ในตำบลนี้มีไม่ถึงร้อยไร่ ที่เหลือกลายเป็นบ้านจัดสรรหมด แถวนนทุเรียนมีข้าว ... ได้ขายที่ของตนไปบางส่วนบ้างแล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...พื้นที่ลดน้อยลง เมืองรุกเพิ่มขึ้น เมื่อก่อนครอบครัวหลายไร่ ตอนนี้เหลือ 1-2 ไร่ ทุเรียนต้องทำเป็นโลก อากาศถึงจะระบายนะ ช่วงปีแรกควรมีพืชหลาย ๆ อย่าง ช่วยสร้างรายได้และช่วยร่มเงา พอปีที่ 4-5 เอาออกได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...สวนเหลือน้อย เป็นหมู่บ้านจัดสรรหมดแล้ว เคยมาขอซื้อที่ไม่ขายอนุรักษ์ไว้ สวนติดกับบ้านจัดสรร กั้นคลองไว้ ไม่จันทะลุถึงนี้หมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

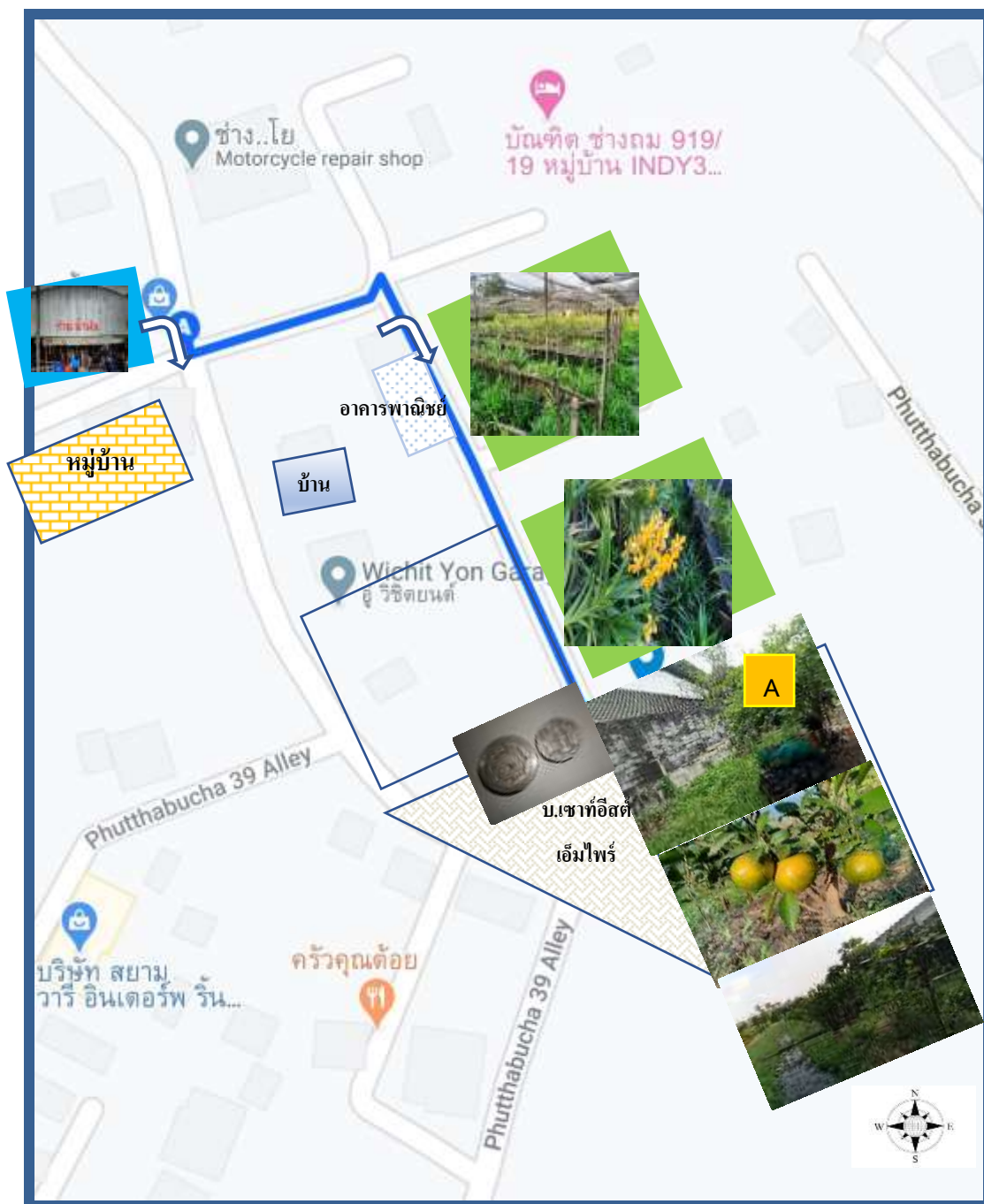
ภาพถ่ายทางอากาศในมุมมองกว้างของสวนผลไม้ในปัจจุบัน แสดงดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ภาพถ่ายทางอากาศภาพซ้าย (A คือ สวนส้มเขตทุ่งครุ B C และ D คือ สวนส้มเขตบางขุนเทียน) ภาพขวา (A B C D E และ F คือ สวนทุเรียนอำเภอเมืองนนทบุรี)
(Google map, 2020)

จากภาพที่ 7 ภาพถ่ายทางอากาศในมุมมองกว้างทำให้เห็นได้ชัดว่าปัจจุบันสวนผลไม้ถูกล้อมรอบด้วยบ้านจัดสรร เหลือพื้นที่สวนลดน้อยลง ถูกรุกแทนที่ด้วยเมือง เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงจัดทำแผนที่ขึ้นมาเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น แสดงดังหัวข้อถัดไป

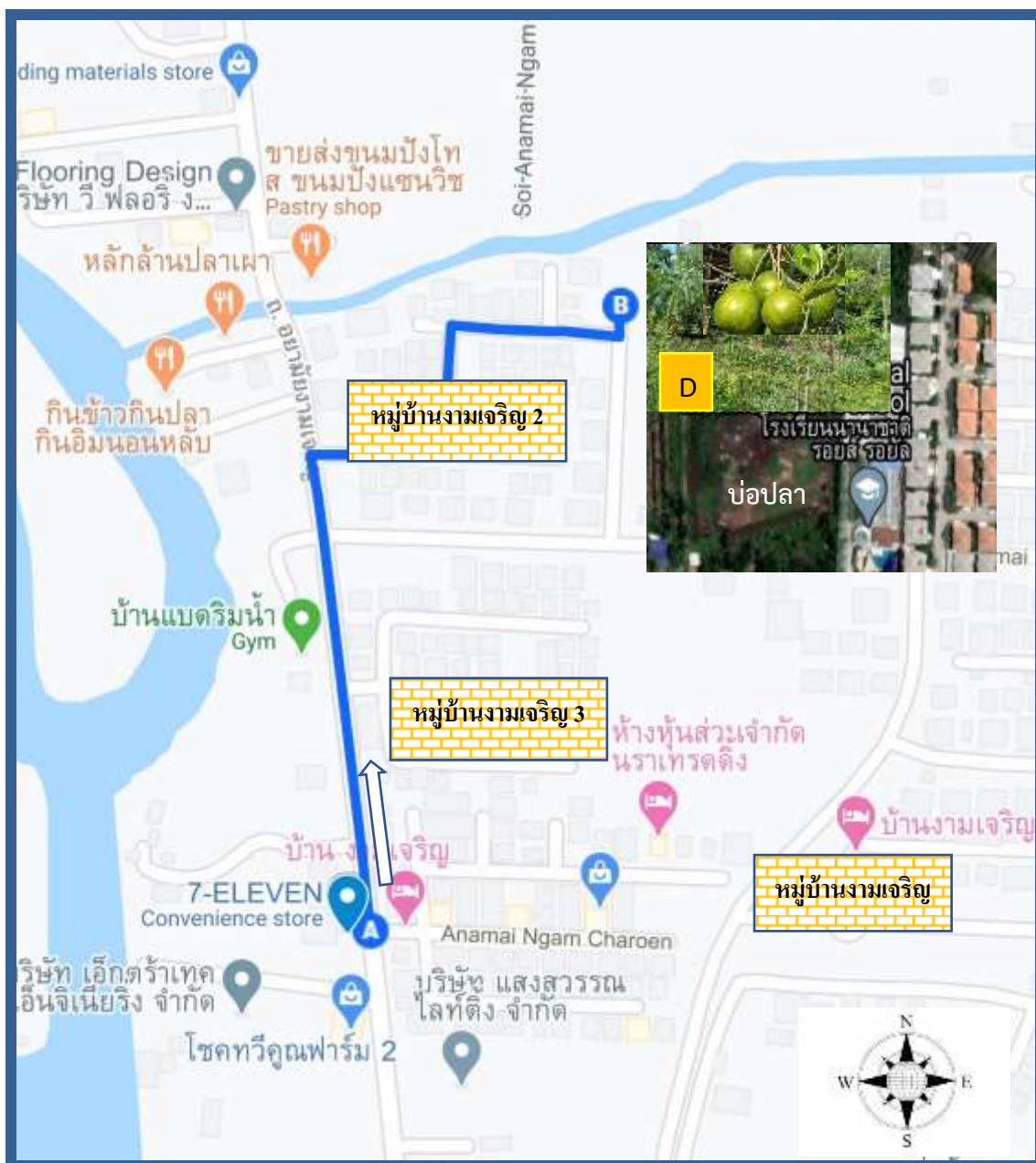
แผนที่สวนส้มตำแหน่ง A เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร แสดงผังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แผนที่สวนส้มตำแหน่ง A เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร (Google map, 2020)

จากภาพที่ 8 เริ่มจากร้านขายของ “น้ำฝน” ส่งตรงข้ามร้านเป็นหมู่บ้าน เดินเลี้ยวซ้ายไปตามถนนพุทธบูชา 39 ประมาณ 65 เมตร แล้วเลี้ยวขวา ทางขวาเป็นอาคารพาณิชย์ ถัดจากอาคารพาณิชย์เป็นอยู่ช่อมรถยนต์ ทางซ้ายเป็นสวนกล้วยไม้ เดินไปประมาณ 130 เมตร ถึงสวนส้ม ตรงข้ามกับสวนส้มคือ โรงงานหล่อโลหะ (บริษัทเซาท์อีสต์ เอ็มไพร์) กำแพงของโรงงานอยู่ติดกับสวนส้ม

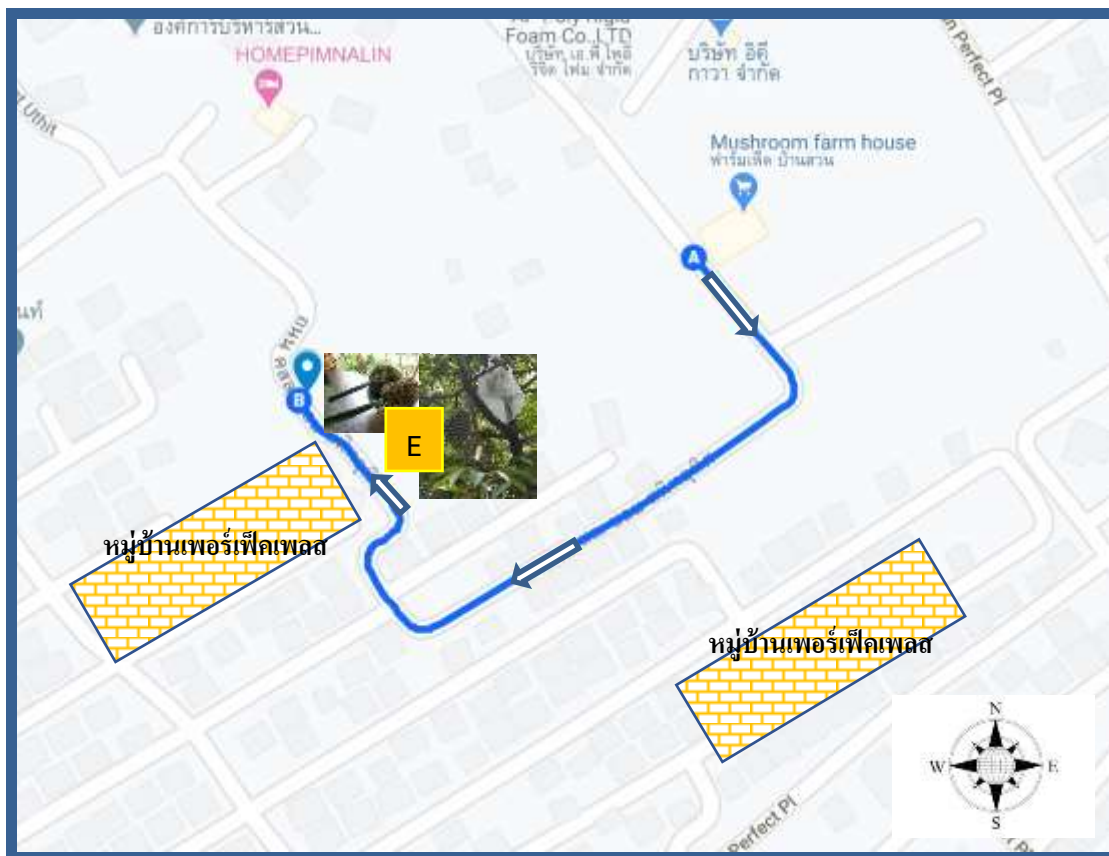
แผนที่สวนส้มตำแหน่ง D เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แสดงดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 แผนที่สวนส้มตำแหน่ง D เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร (Google map, 2020)

จากภาพที่ 9 เริ่มจาก 7-Eleven ตรงข้ามหมู่บ้านงามเจริญ ไปตามถนนอนามัยงามเจริญ ประมาณ 265 เมตร แล้วเลี้ยวขวาเข้าไปภายในหมู่บ้านงามเจริญ 2 ประมาณ 75 เมตร แล้วเลี้ยวซ้าย ประมาณ 70 เมตร เลี้ยวขวาอีกครั้งประมาณ 90 เมตร มีบ่อปลาขนาดใหญ่ ถัดจากบ่อปลาเป็น โรงเรียนนานาชาติ ทางด้านซ้ายของบ่อปลาคือสวนส้ม

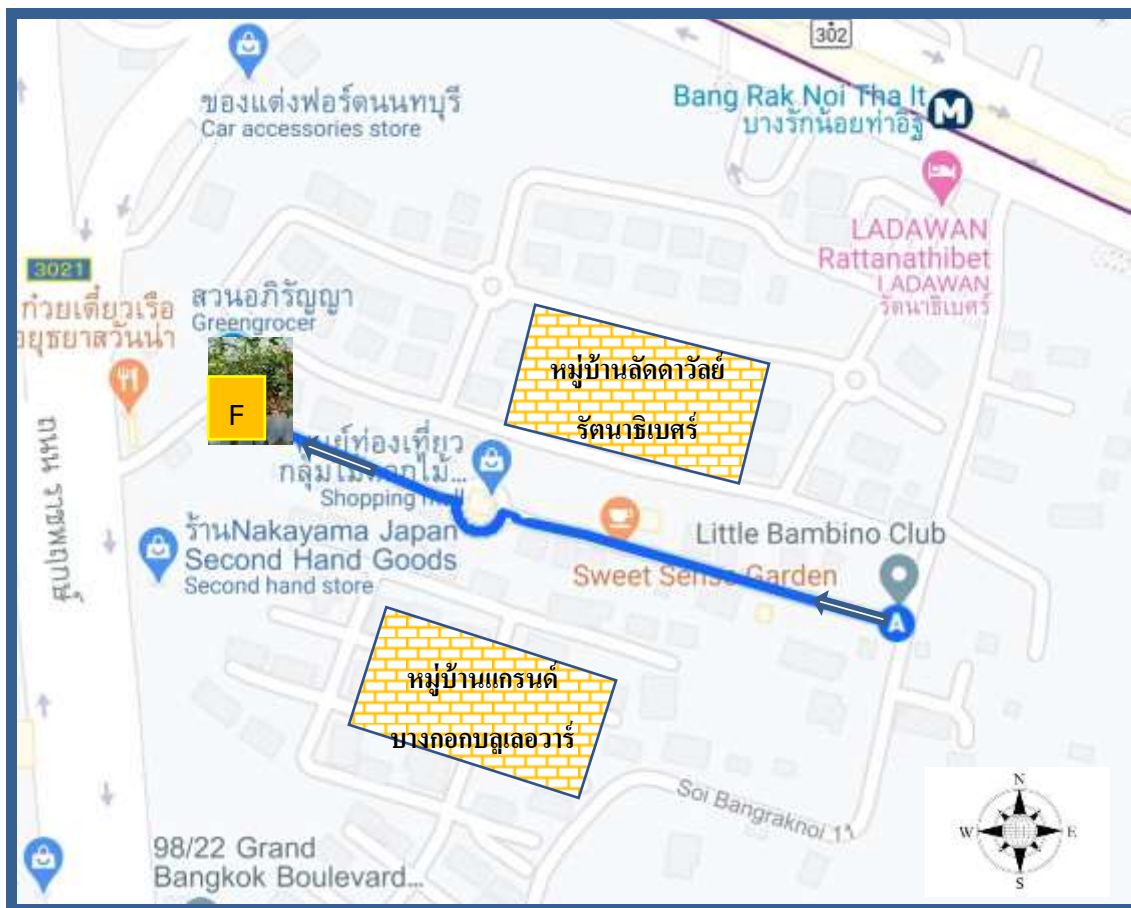
แผนที่สวนทุเรียนตำแหน่ง E จังหวัดนนทบุรี แสดงดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 แผนที่สวนทุเรียนตำแหน่ง E อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี (Google map, 2020)

จากภาพที่ 10 เริ่มจากฟาร์มเห็ดบ้านสวน ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ไปตามถนน คสล. สนิท อุทิศประมาณ 65 เมตร แล้วเลี้ยวขวาผ่านเข้าหมู่บ้านเพอร์เฟ็คเพลส ประมาณ 178 เมตร เลี้ยวขวาอีกครั้งประมาณ 35 เมตร เลี้ยวขวาอีกครั้งประมาณ 20 เมตร แล้วเลี้ยวซ้ายอีกประมาณ 62 เมตร ถึงสวนทุเรียน

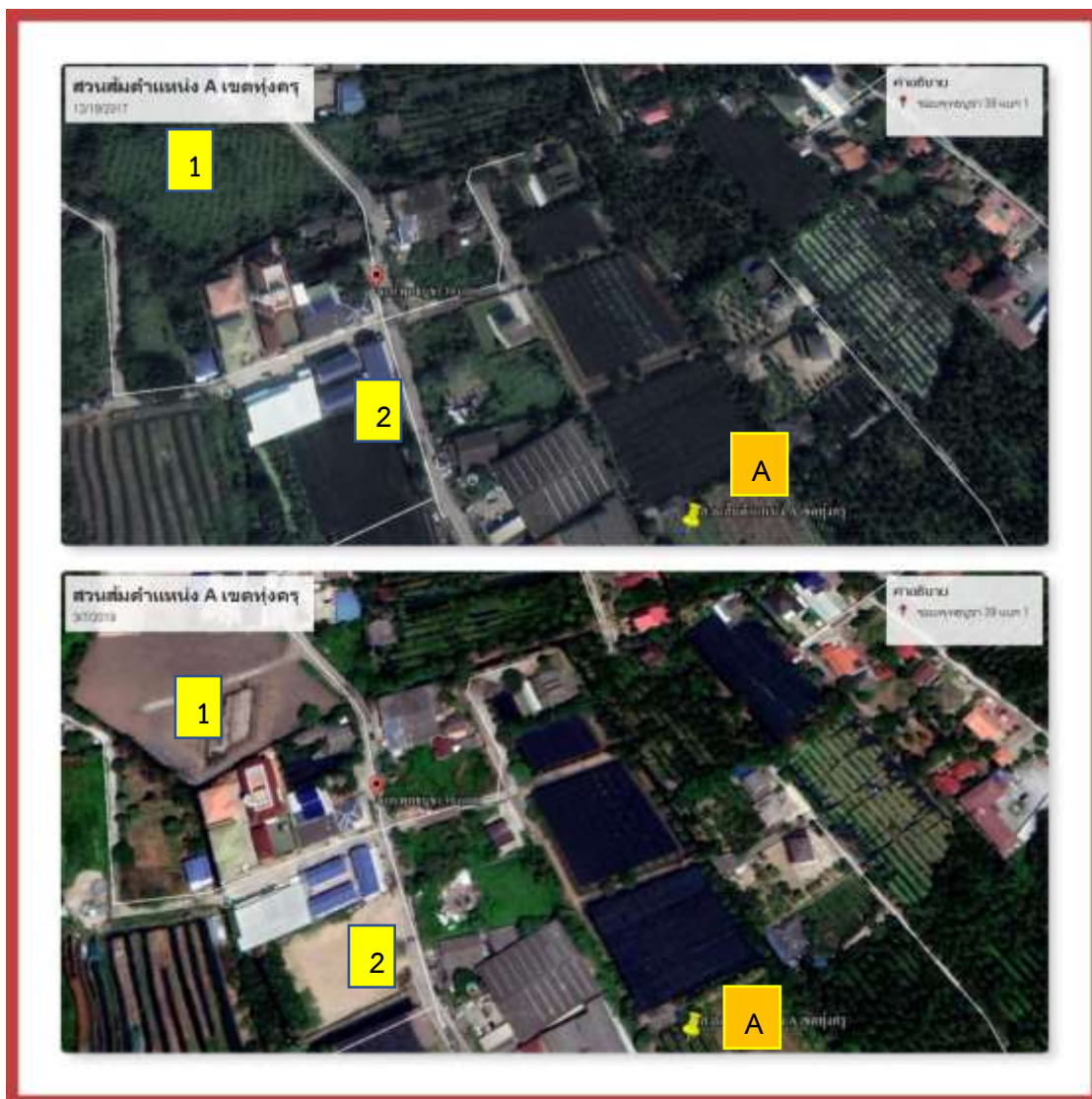
แผนที่สวนทุเรียนตำแหน่ง F จังหวัดนนทบุรี แสดงดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 แผนที่สวนทุเรียนตำแหน่ง F อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี (Google map, 2020)

จากภาพที่ 11 เริ่มจาก Little Bambino Club ไปทางตะวันตกเฉียงเหนือไปตามซอยข้างผ่านหมู่บ้านแกรนด์บางกอก บลูเลอวาร์ ประมาณ 230 เมตร จะถึงวงเวียนของหมู่บ้าน ให้อ้อมวงเวียนแล้วตรงไปอีก ประมาณ 140 เมตร ถึงสวนทุเรียน

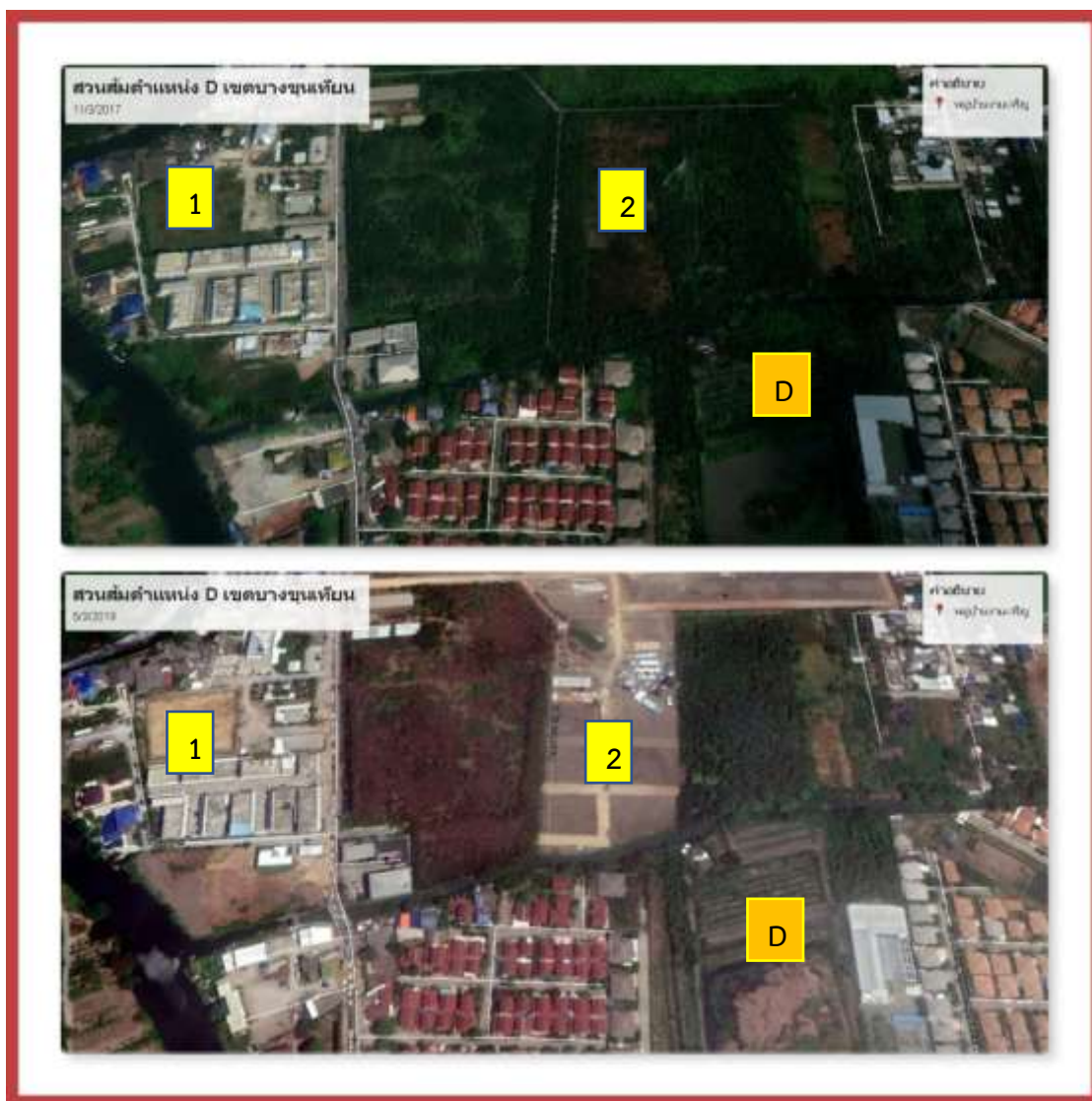
การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนส้มตำแหน่ง A เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ย้อนหลัง 3 ปี (2017-2019) แสดงดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนส้มตำแหน่ง A เขตทุ่งครุ
ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง) (Google map, 2020)

จากภาพที่ 12 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวที่ชัดเจน จำนวน 2 แห่ง คือ บริเวณ
หมายเลข 1 และ 2 โดยที่บริเวณหมายเลข 1 ในปี ค.ศ. 2017 ยังเห็นเป็นพื้นที่สีเขียว แต่พอถึงปี 2019
พื้นที่สีเขียวได้หายไปและมีการทำทางเข้าไป และเริ่มมีสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้น บริเวณหมายเลข 2
ในปี ค.ศ. 2017 ยังเห็นเป็นพื้นที่สีเขียว แต่พอถึงปี ค.ศ. 2019 พื้นที่สีเขียวได้หายไปกลายเป็นที่โล่ง

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนส้มตำแหน่ง D เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ย้อนหลัง 3 ปี (2017-2019) แสดงดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนส้มตำแหน่ง D เขตบางขุนเทียน ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง) (Google map, 2020)

จากภาพที่ 13 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวที่ชัดเจน จำนวน 2 แห่ง โดยที่บริเวณหมายเลข 1 ในปี ค.ศ. 2017 ยังเห็นเป็นพื้นที่สีเขียวหนาแน่น แต่พอถึงปี ค.ศ. 2019 พื้นที่สีเขียวได้หายไป บริเวณหมายเลข 2 ในปี ค.ศ. 2017 ยังเห็นเป็นพื้นที่สีเขียว แต่พอถึงปี ค.ศ. 2019 พื้นที่สีเขียวได้หายไปมีการทำทางเข้าไป แบ่งที่ดินเป็นแปลง ๆ และเริ่มสร้างหมู่บ้านมองเห็นได้อย่างชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนทุเรียนตำแหน่ง E อำเภอเมือง
นนทบุรี ย้อนหลัง 3 ปี (2017-2019) แสดงดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนทุเรียนตำแหน่ง E อำเภอเมือง
นนทบุรี ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง) (Google map, 2020)

จากภาพที่ 14 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวที่ชัดเจน จำนวน 1 แห่ง โดยที่บริเวณ
หมายเลข 1 ในปี ค.ศ. 2017 ยังเห็นเป็นพื้นที่สีเขียวหนาแน่น แต่พอถึงปี ค.ศ. 2019 พื้นที่สีเขียว
ได้ลดลง มองเห็นได้อย่างชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนทุเรียนตำแหน่ง F อำเภอเมือง
นนทบุรี ย้อนหลัง 3 ปี (2017-2019) แสดงดังภาพที่ 15

ภาพที่ 15 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวบริเวณใกล้เคียงสวนทุเรียนตำแหน่ง F อำเภอเมือง
นนทบุรี ปี ค.ศ. 2017 (ภาพบน) เทียบกับ ปี ค.ศ. 2019 (ภาพล่าง) (Google map, 2020)
จากภาพที่ 15 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวที่ชัดเจนจำนวน 1 แห่ง โดยที่บริเวณ
หมายเลข 1 ในปี ค.ศ. 2017 เห็นเป็นพื้นที่โล่งกำลังปรับที่ทำทางเข้า แต่พอถึงปี ค.ศ. 2019
กลายเป็นกำลังสร้างหมู่บ้าน มองเห็นได้อย่างชัดเจน

สภาพทั่วไปรอบ ๆ สวนผลไม้ในกรุงเทพมหานคร และนนทบุรี ประกอบไปด้วย
ร้านขายของ อาคารพาณิชย์ บ้าน แมนชั่น หมู่บ้าน อู่ซ่อมรถยนต์ พื้นที่กร้าง ร้านอาหาร โรงเรียน

และโรงงาน เป็นต้น ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา (2017-2019) บริเวณใกล้เคียงสวนผลไม้มีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวหลายแห่ง เช่น ถูกปรับให้เป็นที่โล่ง ปรับเพื่อสร้างบ้าน และปรับเพื่อสร้างหมู่บ้านขนาดใหญ่ เป็นต้น

วิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ แสดงดังภาพที่ 16

ภาพที่ 16 วิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้

จากภาพที่ 16 ชาวสวนใช้ชีวิตเรียบง่ายตื่นเช้ามาลงสวน สำรวจสภาพสวน ดูต้นไม้
สังเกตรอบ ๆ สวน รดน้ำ ทำสวน คายหญ้า จนสาย ๆ ก็เข้ามารับประทานอาหารเช้า ใช้ของที่มี
ในสวนมาประกอบอาหาร ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่อย่างพอเพียง ประกอบอาหารโดยใช้พืช ผัก สวนครัว
ที่ปลูกเองในสวน เป็นผักปลอดสารพิษ ปลูกพืชสวนผสม มีความสุขอย่างพอเพียง ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เช้าขึ้นมา ก็ลงสำรวจสวนก่อน แล้วหันกลับไปทำงานในบ้าน ดูแลเด็กบ้าง เย็นนี้
ก็ไปเที่ยวดู ปลูกตรงไหน เติมตรงไหน เก็บตรงไหนขายได้ เข้าไปตลาดจะได้ถือ ไปด้วย จะได้
สตางค์มา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...กิจวัตรประจำวัน พอตื่นนอนตอนเช้า ก็มาเข้าสวนก่อนตั้งแต่หกโมง ถ้ามีธุระก็ออก
8 โมง พอ 9-10 โมง แคร่ร้อน ก็ออกจากสวน ช่วงกลางวัน ร้อนไม่ได้ทำ น้ดลูก้ามาดูที่สวน
ตอนเย็น ๆ เลี้ยงแคด ประมาณ 4 5 โมงเย็น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...วิถีชีวิตทุกวัน ตื่น 05.00-05.30 น. แล้วลงทำสวนในถึง 11.00 น. รดน้ำดูแลสวน
พร้อมกับแม่บ้าน พอ 08.00 น. พักกินกาแฟ กินข้าวเช้าบ้าง ไม่กินบ้าง ทำถึงประมาณ 10.00 น.
เริ่มร้อนเข้าบ้าน กินข้าวเที่ยง สวดมนต์ 11.00-01.00 น. นั่งสมาธิ นอน 3-4 ชั่วโมง เต็มที่ 3 ชั่วโมง
โทรศัพท์เข้ามาดึก ๆ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้พืชผักในสวนครัวทำกับข้าวกินเอง ทานอาหารเจ
ตั้งแต่ปลายปี 2558 เพราะเป็นมะเร็งตับ กินพืชผัก โปรตีนเกษตร ผักพริก แกงคั่ว พริกแกง แกงส้ม
ต้มยำ แกงเผ็ดทำเองหมด ต่อสู้กับโรคมะเร็งตั้งแต่ ปี 2548 ปัจจุบันหายจากโรค หมอตรวจไม่พบ
เชื้อ... ไปเอ็กซเรย์ไม่พบ ทำให้หายจากโรค หายจากโรคความดัน เบาหวาน หันมากินผักตลอด...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ตื่นเช้ามาลงสวนรอบนึ่ง 8 โมง ไปกินข้าว แล้วออกมาอีกถึงเที่ยง บ่ายสามบ่ายสี่
กลับไปใหม่ มาถอนหญ้า คายหญ้า ไม่มีการปิดกั้น ให้ผสมตามธรรมชาติ ปัญหากระรอกเยอะมาก
โดนกัดกิน พื้นที่เป็นบ้านจัดสรรล้อมรอบ พื้นที่เป็นแอ่ง สีเขียว กระรอกเลยมาอยู่รวม ๆ กัน...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ปกติ ประมาณ 6.30 น. ลงสวน เปิดน้ำรดน้ำต้นไม้ดูเรียน เดินดูรอบ ๆ สวน เพื่อดูต้น
ใบ มีหนอนแมลงไหม ประมาณ 1 ชั่วโมง 7.30 น. กลับบ้าน ปกติลงสวนเช้ารอบเย็นรอบ บางวัน
3 รอบ ถ้าไม่มีงาน ถ้าไม่ได้ไปสวน จะรู้สึกหงุดหงิด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม
2562)

“...ตื่นเช้ามาลงสวน ดูแลการรดน้ำที่ รดไม่ถึง คายหญ้าตาม โขด ตามต้นไม้ สายๆ กลับไป
กินข้าวที่บ้าน เดินไป ประมาณ ร้อยเมตร ได้บ้านไม่ไกลจากสวน บ่าย ๆ เย็นมาสวนอีกรอบ...
มาสวนรู้สึกมีความสุขที่ได้มา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...เช้าตื่นมาลงสวนเลย ยังไม่ทานข้าว ตะวันขึ้นประมาณ 6-7 โมง ต้องรดน้ำ คูห้วย สปริงเกอร์มีจุดต้นใหม่ เดินให้ทั่วสวน ประมาณ 20-30 นาที รดน้ำ 15-20 นาที ต่อสวนหนึ่ง รดถึงครึ่งชั่วโมงจะแวะไป ถ้าแดดแรง โคนแห้ง ควรรดทุกวัน ฝนตกไม่ต้องรดแล้ว ทุเรียนชอบและไม่ชอบน้ำขังราก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ตื่นแต่เช้า 6 โมงยังไม่กินข้าว ถึงสวนแล้ว ถ้าสายกว่านี้แดดร้อนแล้ว กลับไปกินข้าวเช้า 8 โมง แล้วออกมาใหม่ กลับบ้าน 10 โมง-11 โมง ไปกินข้าว ดูแลถอนหญ้าใส่ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด ใช้เคมีบ้างรู้จังหวะใช้อินทรีย์เป็นหลัก ใช้เคมีบ้างเพื่อกระตุ้นบ้าง เย็น ๆ บ่าย ๆ สามโมงออกมาใหม่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...มาสวนทุกวัน ไม่มีธุระจะมาสวน ส่วนมากมารดน้ำ นำน้อยในท้องร่องน้อย ใช้แคลงรด ใช้น้ำฝนรด เป็นสวนเก่าชุดร่องไว้เยอะ น้ำเหลือใช้ตอนนี้ น้ำเค็มไม่เข้า ลูกถือฤกษ์วันไหนใครแต่งงานจะปลูกทุเรียน 1 ต้น คู่ไหนรอด ก็มีลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...มาสวนทุกวัน ออกจากบ้านเกือบ ๆ 6 โมงเช้า มาคนเดียว รดน้ำต้นไม้ เดินรอบสวนดูต้นไม้ ทำสวนเหนื่อยกว่าทำนาอีก ในร่องบางที่มีสาหร่ายต้องดึง ออก แพนบ่นมาได้ทุกวัน ...ถ้าไม่ฉีดยาเพลิงไฟกินยอดน้ำเลี้ยงหมดตาย สวนไม่มีหญ้ารก ไปดูที่อื่นหญ้าท่วมหัว เครื่องตัดหญ้าสองตัว ไม่จ้างเขาทำเองหมด ยาก็รดเอง น้ำหมัก พงค.2 กากน้ำตาล เปลือกผลไม้ 7 วัน ฉีดได้ ถ้าประเภทปลาหรือหอยต้อง 15 วัน ขึ้นไป (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ดี มีความสุขในครอบครัว ถ้าไม่มีหนี้สิน ...ค่อย ๆ ทำ ปกติวิถีชีวิต จะตื่นเช้าตี 5 ลงสวน รดน้ำ พอแดดร้อนพัก บ่าย ๆ ลงไปใหม่ เวลาได้ ๆ จริง ๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

การแต่งกายของชาวสวนผลไม้ แสดงดังภาพที่ 17 และ 18

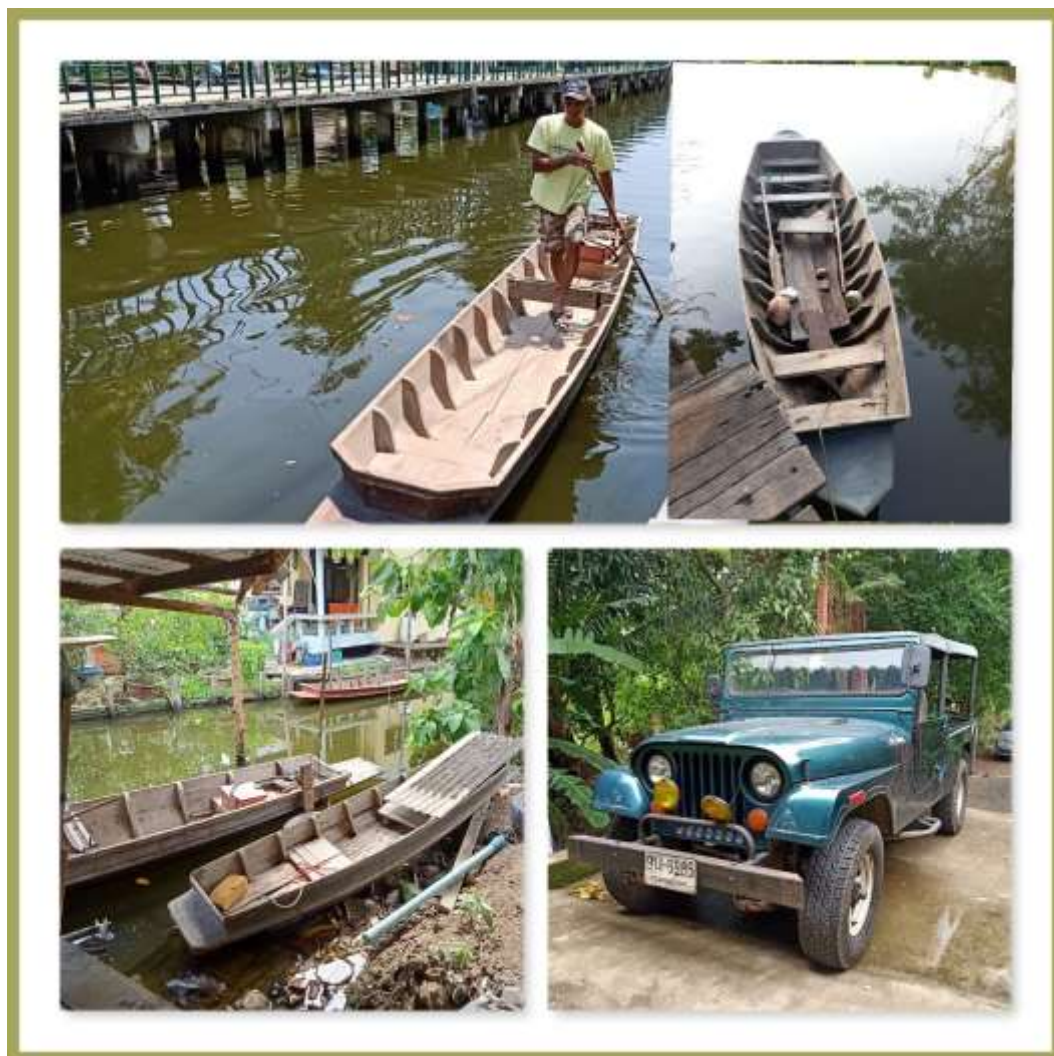

ภาพที่ 17 การแต่งกายของชาวสวนผลไม้

ภาพที่ 18 การแต่งกายของชาวสวนผลไม้

จากภาพที่ 17 และ 18 พบว่า ชาวสวนผลไม้แต่งกายเรียบง่าย ด้วยชุดทำสวนหรือชุดทำงานปกติ ใส่รองเท้าหรือเดินด้วยเท้าเปล่า เวลาไปสวน ชาวสวนหญิงจะสวมเสื้อแขนยาว กางเกง สีเข้ม ใส่หมวกปีกกว้างหรือจอบ ส่วนชาวสวนชายจะสวมเสื้อแขนยาว สีเข้ม หรือเสื้อม่อฮ่อม นุ่งกางเกงขาก๊วย หรือกางเกงสีเข้ม

ภาพที่ 19 การเดินทางไปสวน

จากภาพที่ 19 พบว่า ชาวสวน เดินทางไปสวน ด้วยเรือ รถยนต์ และเดินไป ถ้าสวน ไม่ไกลจากบ้าน เรือเป็นพาหนะสำคัญที่สุดสำหรับชาวสวนในสมัยก่อน สำหรับใช้ไปสวน นำผลผลิตไปจำหน่าย ใช้ติดต่อสัญจร แต่ในปัจจุบันสภาพเปลี่ยนแปลงไป มีการขยายเมือง ถมที่ ถมคูคลอง ตัดถนนผ่านสวน สร้างบ้านจัดสรร กีดขวางเส้นทางคมนาคมทางเรือ ชาวสวน ต้องเดินทางด้วยรถยนต์แทน

ภาพที่ 20 บ้าน ที่อยู่อาศัยชาวสวน

จากภาพที่ 20 พบว่า บ้าน ที่อยู่อาศัยชาวสวน มีหลายลักษณะ ทั้งชั้นเดียว สองชั้น ยกใต้ถุนสูง ตกทอดจากรรพบุรุษ และมีการปลูกสร้างใหม่ อยู่รวมกันหลายคน เป็นครอบครัวใหญ่

ลักษณะของสวนผลไม้แสดงดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 ลักษณะของสวนผลไม้

ภาพที่ 21 พบว่า ลักษณะของสวนผลไม้จะยกร่องขึ้นมา ชาวสวนปลูกพืชในหลายลักษณะ มีทั้งเชิงเดี่ยว สวนผสมปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ปลูกแทรกระหว่างต้น และบนคันดิน รอบ ๆ สวน มีการปลูกลงกะบะ หรือแข่ง ใช้น้ำในบ่อหรือในท้องร่องรดและใช้น้ำฝนหรือน้ำประปา รดน้ำต้นไม้ในช่วงหน้าแล้ง หรือช่วงน้ำเต็มเข้าสวน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ประธานอนุรักษ์สวนส้มบางมด ทางบประมาณมาช่วยสร้างกะบะปูนปลูกต้นไม้ เลยนำต้นส้มมาปลูกเพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืช สถานศึกษามาช่วยสนับสนุน พานักเรียนมาปลูก ชุมชน มัธยมศึกษาสุโขทัย ของบประมาณสนับสนุนกิ่งพันธุ์ส้มบางมด...นำมาปลูก 10 กิ่ง เริ่มปลูก

ปลายปี 2559 ได้กิ่งส้มลงปลูกในกะบะ ตอนนี้งามมากตอนขายได้ ให้นำเยอะ พอจำนวนปีได้ เริ่มไว้ลูกได้อัดน้ำเข้าไป เวลาใกล้ออกดอกให้กักน้ำ ปลูกกระเพราะได้ต้นส้ม ไล่แมลง... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...ทำสวนทั่วไปเชิงผสมผสาน เชิงเดี่ยวไม่ได้ทำ มันมีความเสี่ยงสูง ย้ายชั้นรดน้ำ ไม่มีสารเคมี ทำถึง 2485 น้ำท่วมส้มตาย เหลือ 30 ต้น ย้ำให้น้องเขยตอนให้แล้วปลูกอีก รายได้ดี ปลูกที่ตรงวัดพุทธบูชาและขยายมาถึงที่คลองสามัคคี...บางมดเฟื่องฟู รุ่งเรือง เต็มที่ ปี 2516 ขยายเต็มพื้นที่ จากจอมทอง ราษฎร์บูรณะ ทุ่งครุ ขยายถึงบางขุนเทียน...ปี 2526 น้ำท่วม...ปี 2534 ส้มหมดล้มสลายน้ำเค็มเข้ามา เกิดรากเน่า โคนเน่า...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...เป็นลูกชาวสวน ที่ย้ายปลูกส้ม มีอยู่ 7 ไร่ เป็นหลานชาวสวน ย้ำใช้ให้รดน้ำส้ม ขโมยกินก็ถูกตี เพราะมันเปรี้ยว ช่วยย่าทำสวน พอโตเป็นสาวก็ไปทำงานโรงงานอยู่พักหนึ่ง ทำบริษัทสหยูเนียน ได้ 3-4 ปี ก็แต่งงาน ปลูกส้มเขียวหวานสลัดมะเหมี่ยว ส้มเขียวหวานสลัด มะมะเหมี่ยว ๆ 200 กว่าต้น ปลูกสลัดชนิดกัน ชนิดละ 3 ไร่กว่า ๆ ส้มเขียวหวานปนอยู่กะส้ม กับมะนาว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...เจอน้ำเค็มเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ที่เก่า 7 ไร่ เป็นหลานชาวสวน ย้ายปลูกส้ม ตอนเด็ก ๆ ย้ำใช้ให้รดน้ำต้นส้ม ขโมยกินก็ถูกตีเรื่อย แต่มันเปรี้ยว ตอนโตเป็นสาวไปทำงานโรงงานพักหนึ่ง อยู่บริษัทสหยูเนียน ได้ 3-4 ปี แต่งงาน เลี้ยงลูกไม่ได้ทำงานประจำ มาอยู่บ้านแม่ แม่บอกแบ่งสวน ไปทำไหม อยากมีรายได้ เอาสวนไปทำ ก็มีอยู่ 4 ไร่ ทำสวนส้ม ผสมไปด้วย มีมะละกอ กกล้วย มีส้มเขียวหวาน 10 กว่าต้น แคปลูก ๆ ให้เห็นว่ามิไว้กิน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ถ้าจะให้ดี ใช้น้ำฝนที่ตกลงมาแล้วเราขังไว้ เราขังไว้ก่อน น้ำฝนจากหลังคา ลงถึงเก็บน้ำ โรงเรียนมีถังเก็บน้ำขนาดใหญ่ ถ้าน้ำฝนหมด เราก็ใช้น้ำประปา เอาไปขังไว้ก่อน ที่ผ่านมาน้ำฝนไม่พอต้องใช้ประปา มีถังเก็บน้ำ ค่าน้ำไม่แพง ส้มเขาก็ไม่ชอบน้ำเท่าไร...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...ส้มเขียวหวาน ถ้าใช้เคมีตลอดให้ไม่เกิน 5 ปี มันต้องให้อาหารที่เป็นธรรมชาติ เขาก็จะทน ตอนนี้อยากหันมาปลูกส้มเม็ด ต้นใหญ่เดี่ยวกว่ามะม่วงสัก 2 ไร่ เขามีลูกทั้งปี เป็นเม็ดขึ้นเอง ก็หันมาเพาะเม็ดเอง ตอนนี้อยู่สูง ตอนนี้มีพีชในพื้นที่ประมาณ 300 กว่าชนิด พยายามปลูกให้หลากหลาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2562)

“...การปลูก ระยะระหว่างต้นผมปลูก 5 เมตร ตามหลักวิชาการ 6 เมตร-8 เมตร สมัยก่อนปลูกไม้แซมระหว่าง ทุเรียน เช่น มังคุด แต่มังคุดแข็งแรงกว่าทุเรียน สมัยก่อนปลูกมังคุดแซม

ทุเรียน ปลูก ๆ ไป พอโตเบียดทุเรียนตายหมด วางแผนทำทางเข้าสวน ลูกค้าชอบเข้าชมสวน...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12 , สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ระยะห่างระหว่างต้น ขนาดหลุม 6*6 เมตร การดูแลรักษาส่วนมากปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยจี้หุม จี้วัว เคมีมีบ้าง หลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว เพราะไม่พิน ยังไงก็ต้องใช้ ถ้าไม่ลงเคมี มันจะไม่พิน พยายาม น้อยสุด แต่ยังไงก็ต้องใช้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...ปลูกระยะห่าง 7.20 เมตร ก่อนปลูกต้องวัดระยะห่างจากหัวร่อง มาท้ายร่องก่อน แล้วมำคำนวณ ความเหมาะสมของแต่ละต้น และพันธุ์ทุเรียน ทรงพุ่มทุเรียน แปลงนี้ 4 ร่อง (4 ร่อง ต้น 1 ร่องขวาง) มีทุเรียนพันธุ์ ชนิดสั้น มีหมอนทอง 21 ต้น ก้านยาว 2 ต้น ทองย้อยจักร 1 ต้น ชนิดยาว มีพันธุ์ ชะนี ก้านยาว กบสุวรรณ ทองย้อย ทับทิม นวลทองจันทร์ กบเล็บเหยี่ยว ก้านยาว วัดสัก เม็ดในก้านยาว กบแม่เต่า...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...เกษียณอายุ แล้วก็มาทำสวนเองขายหล้าเอง ถ้าไม่ไหวก็จ้างเขา ใจเรารัก จึงกลับมาทำ สวนใหม่ สวนมีคนมาขอซื้อไร่ละ 10 ล้านบาท ไม่ขาย ไม่เดือดร้อน รู้สึกผูกพันสวนมาก...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...มีพินที่อยู่แล้ว และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทุเรียนเมืองนนท์ไม่ให้สูญพันธุ์...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...ชอบต้นไม้ตั้งแต่เด็ก เรียนหนังสืออยู่กลับจากโรงเรียนมาก็ลงมาช่วยทำสวนตลอด ใจรัก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...เป็นอาชีพต่อจากพ่อแม่ ใจรัก ชอบ ขนาดโคนน้ำเค็ม น้ำท่วมตายก็ปลูกใหม่อีก ปลูกยาก ทำท่าย ผลผลิตมันแพงต่อลูก ราคาคุ้มกว่า ปีที่แล้วกะปีนี้ ได้ 11 ลูก เกษตรจังหวัดมาขอ ซื้อลูกละ 5,000 บาท แต่ไม่ขาย ทำทุเรียนน้ำกะทิ แจกชาวบ้านกินกัน ก่อนหน้าปี 54 ปลูกทุเรียน ปลูกง่าย ไม่มีปัญหาน้ำเค็ม น้ำท่วม ปลูกขึ้นให้ผลผลิตดี ก่อนโน้นไม่แพง ก้านยาว ลูกนี้ราคา 300-500 บาท (ประมาณ ปี 2521) ปี 54 โคนน้ำท่วม ปี 57 น้ำเค็มเข้าสวน ตายอีกบางต้น มีเหลือบ้าง ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ใจรักมากเลย ทำแล้วมีความสุข ไม่หวังผลประโยชน์เรื่องเงิน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...เตรียมตัวขายปีหน้า เพราะปลูกได้ประมาณ 7 ปีแล้ว กำลังจะได้ผลผลิต ทำสวนทุเรียน ต้องมีทุนและใจรัก ควบคู่กัน ถ้าไม่มีทุนไปปลูกพริก กลัว ไม้ที่ให้ผลผลิตเร็วจะดีกว่าเพราะทุเรียน ลงทุนสูง ดูแลยาก ต้องใช้ระยะเวลา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

ภาพที่ 22 แสดงการปลูกส้มในแข่ง

จากภาพที่ 22 พบว่า ด้านการผลิต ชาวสวนปลูกส้มในแข่งและขายกิ่งพันธุ์จำหน่าย ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกแบบผสมผสาน และเพิ่มรายได้โดยการขายกิ่งพันธุ์ ซึ่งได้ราคาดีกว่าขายผลผลิตโดยตรง และมีการสานทางมะพร้าว ทำเป็นกระเช้าใส่ส้มขาย และคั้นน้ำส้มขาย เพื่อเพิ่มรายได้ ชาวสวนมีส่วนร่วมใหญ่เป็นที่เช่า ไม่ใช่ที่ดินของตนเองประสบปัญหา เกิดน้ำท่วมใหญ่ปลายปี พ.ศ. 2554 สวนโดนน้ำท่วม ต้นทุเรียนถูกน้ำท่วมตายหมด เริ่มปลูกใหม่ หลังปี พ.ศ. 2554 ประมาณปี พ.ศ. 2555 กิ่งพันธุ์ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และ โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ และบางสวนก็ซื้อหากิ่งพันธุ์จากจังหวัดจันทบุรีเป็นส่วนใหญ่ และจังหวัดนครนายก มีการปลูกพืชหลายชนิด แบบสวนผสม เน้นใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...กิ่งพันธุ์ซื้อจากบางกอกน้อย มัดละ 1000 บาท 26 ต้น ประมาณปี 2559 ที่ดิน 112 ตารางวา ประมาณ 50-60 ต้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...ซื้อกิ่งพันธุ์จากโรงสกัดพันธุ์ดำเนิน เชียงรายกิ่งพันธุ์สายน้ำผึ้ง นครชัยศรีกิ่งพันธุ์ส้มบางมด สายน้ำผึ้งตายหมดเลย... โคนน้ำเค็มเข้าสวนคุณสปริงเกอร์รดน้ำ ปีก่อนเพิ่งเริ่มเป็นลูก กะว่าปีนี้ได้ เริ่มดีใจ น้ำเค็มเข้าตายเลย กิ่งสายน้ำผึ้ง กิ่งละ 200 บาท บางมด กิ่งละ 80 บาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...ก่อนหน้านี้ได้รับกิ่งพันธุ์แจกจากโครงการพระราชฯ อนุรักษ์พันธุ์ส้ม ได้มาประมาณ 75 กิ่ง ทอยแจกหลายรอบ ผมได้รอบท้าย ๆ แล้ว ตอนนี้องุ่นน้ำท่วม ตายบ้างเหลือ 10-20 ต้น ต้นเล็ก 10 กว่าต้น ต้นใหญ่หน้าบ้าน 1 ต้น และก็เริ่มตอนต้นใหญ่มาชำ ขยายพันธุ์ปลูกใหม่ ต้นใหญ่เป็นแม่พันธุ์ 2-3 ต้น เคยปลูกมีต้นนิ่งไม่เกิน 4 ปี ลูกเต็มต้น เสียขายไม่ปลิดทิ้ง เลยตายเลย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...การขยายพันธุ์ทำในช่วงโมงชมรม พาเด็กไปเรียนรู้ ให้เข้าใจเรื่องของส้ม รู้จักส้ม การตอนให้เด็กในชมรมทำเด็กตอนได้ เลือกกิ่งไม้แก่ ไม้อ่อน ก็ครอบ เตรียมขุมมะพร้าว ผ่าครึ่ง สมัยก่อนใช้ดินเหนียว สมัยนี้ไม่ใช่แล้ว ใช้กาบมะพร้าวหุ้มรากออกง่ายมาก ใช้ดินหุ้ม รากออกน้อย ใช้ระยะเวลาหลายเดือนเลย ไม่ได้ทาฮอร์โมนเร่งรากขึ้นตามธรรมชาติของมัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...พิจารณาแล้วแต่พืชไหนจะอย่างไร เช่น กล้วยหอมถ้ากอใหญ่จะแยกหน่อ ส้มก็เมื่อก่อนทำด้วยกิ่งตอน ตอนนี้อยู่เพาะเมล็ด คุณแล้วแข็งแรงแล้วจะทนกว่า ปลูกเพาะเมล็ดตอนนี้สูงขึ้นมาแค่ออกแล้ว เพราะย้ายมาปีเดียว มีหลายต้นอยู่ยังไม่สูงเท่าไร เดือนพฤศจิกายน จะ 1 ปีเต็ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...คุณแลสวนให้เจ้าของสวน ชื่อสวนประทุมทิพย์ เป็นสวนดั้งเดิมโบราณ น้ำท่วมปี 54 ต้นทุเรียนตายหมด เริ่มปลูกลงต้นใหม่ ปี 2554 เนื้อที่ 2 ไร่ เจ้าของสวนทำงาน ปตท. เกษียณมาแล้ว เป็นชาวสวนดั้งเดิม ปลูกพันธุ์หมอนทอง ก้านยาว สลับกับมังคุด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...เลือกพันธุ์ที่ถูกต้อง กิ่งพันธุ์ซื้อจากเมืองจันทบุรี เป็นที่ดินปลูกแถวนนทบุรีทำให้รสชาติดี กิ่งนี้เองลูก สองลูก เมืองจันทบุรี ก็มาเอากิ่งจากเมืองนนท์ไป กิ่งพันธุ์ละ 200-300 บาท คุณแลน้ำ ไม่ใช่สารเคมี ใช้น้ำส้มควันไม้ฆ่าแมลง เป็นสูตรการปลูกทุเรียนสลับกับมังคุดแก้ร้อนใน เปิดสปริงเกอร์รดน้ำ ใช้น้ำสูบน้ำจากคลองบางสีทอง รดน้ำวันเว้นวัน ครั้งละ 20 นาที พอขึ้น ๆ ทุเรียนไม่ชอบและใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ปุ๋ยอินทรีย์ พืชทองหลวงร่วงลงท้องร่อง เป็นปุ๋ย ปีนึงลอกคลองครั้งหนึ่ง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ซื้อกิ่งพันธุ์แถวบางกรวย ต้นประมาณ 250, 350, 450, ถึง 1000 บาท ขึ้นกับพันธุ์ และขนาดต้น ปีนี้ออกรุ่น 2 แล้ว ปีที่แล้วออก 6 ลูก ๆ ละ 10,000 บาท 2 ลูก 8,000 บาท ลดหลั่นลงมา เป็นพันธุ์หมอนทอง ตอนนี้มีพันธุ์พวงมณี หลวงลับแล หลิน โดยหมอนทอง ประมาณ 20 ต้น พื้นที่ 1 ไร่ 1 งาน ปีที่แล้วลูกสวยมากไม่ได้ปัด ปีนี้ปัดลูกไม่สวย ปีนี้ติด 10 ลูก ออกดอกเต็มต้น พออากาศร้อนดอกร่วงหมด ฝนตกอย่างเดียวไม่เป็นไร แต่ถ้าร้อนมาก แล้วฝนตกนี่จะเป็นเต่าเผา ร้อนกระทบความเย็น เนื้อแข็ง ๆ หน่อย เล็กจนได้ ทุเรียนหมื่นหนึ่ง กับกิโละ 180 บาท รสชาติต่างกันอย่างไร (ให้ประมาณ 5 พัน-6 พันพอได้) ขายเป็นลูก ทุเรียนนนท์ไม่ซังโล เฉพาะค่ากิ่งพันธุ์เป็นหมื่นแล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...น้ำท่วมตายหมด เหลือแถวบางรักน้อยไม่กี่ไร่ เพราะพันธุ์ใหม่ ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการจัดหากิ่งพันธุ์มาให้เกษตรกรเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ หลังน้ำท่วม กิ่งพันธุ์แจกพรี ซื่อหามาบ้างเล็กน้อยพันธุ์แปลก ๆ ที่อยากได้ อบจ. อบต. ส่งเสริมอนุรักษ์...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...กิ่งพันธุ์ซื้อจากสวนที่รอดจากน้ำท่วม ที่สวนตายหมดน้ำท่วม ปี 54 ไม่ได้ทำพักนี้ เริ่มต้นใหม่ ปี 57 เริ่มฟื้นฟูสวน และทุเรียนปลูก มีนาคม 2558 ประมาณ 4 ปีกว่า ออกลูกแล้ว เนื้อที่ 3 ไร่ รวมของพี่น้องที่ดูแลด้วย ทดลอง ทุเรียน 1 ไร่ 40 ต้น ทดลองปลูกอยู่ เริ่มลงใหม่ปีกว่า เดิมใช้น้ำในร่องไม่ได้ผลช่วงน้ำเค็มรุก เลยเริ่มทดลองใช้น้ำประปาช่วงน้ำเค็มเข้าสวน มี 40 ต้น ต้นเริ่มใหญ่แล้ว มีพันธุ์หมอนทอง ก้านยาว ชะนี กะคุม พวงมณี เม็ดในขายปราง ตอนนี้ หมอนทอง ออกดอกติดลูกอย่างเดียว กะคุมพืงออกดอก เป็นลูก 1 ต้น ทุเรียนปุยส่วนมากใช้อินทรีย์เยอะ บางครั้งยาฆ่าแมลง เหลือลง ช่วงระบาด ปุยหมักเอง มูลค่างควา มูลวัว หมักเอง ใส่ปุ๋ยเอง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...กิ่งพันธุ์ทุเรียนรับแจกมา ไม่ค่อยดี กระแตกมา รากเคลื่อน กิ่งพันธุ์ไม่สวย แทนที่จะให้เงินเรามาแล้วไปซื้อกัน ค่ากิ่งเป็นหมื่น กิ่งละ 200 300 บาท กับซื้อเองบ้าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2562)

“...กิ่งพันธุ์ซื้อที่จันทบุรี ทุเรียนดูแลยาก เลี้ยงเด็กอ่อน ยังง่ายกว่าเลย ลงทุนไป 50,000 กว่าบาท ซื้อกิ่งพันธุ์ หมอนทอง 20 ต้น ก้านยาว 20 ต้น ตอนนั้นต้นละ 200 บาท ให้ค่ารถ ค่าเช่าไปซื้อที่จันทบุรี ปลูกปี 55-56 ปี 57 น้ำเค็มมา ใช้สปริงเกอร์รดน้ำ ความไม่รู้ สปริงเกอร์ความเค็มกระจายทั่ว ลงทุนปลูกบ้าน เพื่อต้องการขอน้ำ ขอฟี มีเลขที่บ้าน ใช้น้ำประปา ลากสายรด พ่อแม่กรรมพีชกรรมพันธุ์ ทำสวนทุเรียนมาก่อน ทำให้เกิดความทะเยอทะยาน แพ้เขาไม่ได้ ต้องลงทุนตายแล้วปลูกใหม่ ๆ บางโคก 4 ต้น ผมมาทำงานอยู่ครึ่งวัน ดูแลสวน จ้างเขาทั้งหมด คายหญ้า

ลอกเลน ไม่จ้างอย่างเดียว คือ รดน้ำ ใช้สายยางลากสายแต่ต้องเดิน ในสวนพยายามไม่ให้คนเดิน พยายามไม่ให้คนเข้ามา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ปลูก ปี 55 เจาะน้ำเค็ม ปี 57 ตายเหลือไม่กี่ต้น ปลูกซ่อมแซมใหม่ ต้นที่โดนน้ำเค็ม ไม่ยอมโต เราต้องดูแลนิดยารบำรุง ดูแลมัน ต้องพรวนดินทุกปี ยกร่องขึ้นมาทุกปี ถ้าไม่มีเงินก็ 2 ปี ลอกที่ โครกโตตามทรงต้น ตาใบ กะตาดอก ออกมา กิ่งที่ไม่ติดลูกตัดออก เราเริ่มจะเป็นศึกษา พอมีดอกอย่าพึ่งรดน้ำ นับวัน 4 เดือนครึ่ง นับจากดอกออก เก็บได้ (4 เดือน 10 วัน กำลังสวย) สุกคาต้น ทุเรียนตุกแตกไม่สมบูรณ์ ขาดน้ำ อย่างเม็ดไม่ลีบ เม็ดไม่ตาย แต่ถ้าผสมกันเองเม็ดลีบ ทุเรียนระยอง จันทบุรี สู้ไม่ได้ ไม่ติดฝุ่นเลย กระจุกต้นเดียวออก 5 ลูก หมอนทองปลูก 5 ปี มีลูก 3 ลูก กะ 2 ลูก ปีนี้ออกปีแรก ค่าใช้จ่าย 1. ค่าน้ำประปา น้ำคลองใช้ไม่ได้ น้ำเนา น้ำเค็มตามฤดู 2. ค่าปุ๋ย-ปุ๋ยอินทรีย์ เคมี 3. ค่าค่ายหญ้า วัชพืช รอบ ๆ คายมือ 4. ค่าลอกเลน ลอกที่ร่อง 2 ปีครึ่ง ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...เริ่มปลูก 18 เมษายน 2555 ลงทั้งหมด 60 ต้น มีหมอนทอง ก้านยาว ก้านยาวสีน้ำตาล กระจุกสีน้ำตาล กบชายน้ำ กบสุวรรณ กบแม่เต่า ความภาคภูมิใจได้รับจากพระหัตถ์ท่านพันธุ กบทองคำ อยู่ในสวน โตแล้ว (ลงปลูกปี 57) ท่านพระราชทานคืนกลับมาให้ชาวสวนคนละต้น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ ปี 57 เสด็จส่วนพระองค์ คำนี้อ่องหู ประมาณบ่ายโมงฝนตกไม่ลืมหูลืมตา พอประมาณบ่ายสามโมงฝนหยุด และแดดเปลี่ยง 5 โมง ท่านเสด็จส่วนพระองค์ เดินให้กำลังใจ ชาวสวน 200 เมตร ได้ ตรัสว่า “สู้ นะ เราจะสู้ไปด้วยกัน เราจะก้าวไปด้วยกัน อย่าเพิ่งขาย” ท่านเสด็จมาที่สวน มืองศรีรักษ์เดินตาม รถขับตามมา ท่านไม่ขึ้นรถบอกทุกคนเขานั่งรอ ชั้นก็ต้องเดิน ท่านตรัส เราก็ผลอปากพูดไป ท่านสั่งฟ้า สั่งฝนได้ด้วยหรือฝนหยุดตก แดดก็ออก ท่านหันมายิ้ม “เราเก่งขนาดนั้นเชียวหรือ” คือบ้านจัดสรรมา ทุกคนขายแพง ถ้าสู้ก็เอา มันสู้ราคาไม่ได้ ก็ขับไป เส้นนั้นร่วม 100 ไร่ เส้นที่พระเทพเสด็จ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...หลังน้ำท่วมปี 54 ประมาณ ปี 55 ปลูกทุเรียนอย่างเดียว 60 ต้น มีพันธุ์หมอนทอง 55 ต้น และก้านยาว 5 ต้น (ปลูกยาก) (2 พันธุ์เอง) กิ่งพันธุ์ซื้อเองหมด รอหลวงซ่า ราคากิ่งละ 200 บาท ต้น 400 บาท รวมกิ่งพันธุ์ ค่าใช้จ่าย 10,000 บาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...เพิ่งออกรุ่นแรก ยังไม่บริโภครสเปรี้ยวอยู่ ยังไม่ถึง 3 ปี ต้อง 5 ปี รสชาติจะดี คนมาดูงานเยอะมาก ต่างประเทศ พวกแขกมาดูด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...กินทุกอย่างที่มีในสวน เช้าคิดจะทำอะไร เดินสำรวจดูในสวน บริโภคพืชผักในสวน มีเหลือจึงขาย...สวนเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ทุเรียนไม่พอบริโภค ไม่พอขาย ก่อนปี 54 ลูกละ 1000 บาท หลังปี 2554 หายาก สูญพันธุ์ ทุเรียนตายไปหมด หายาก ขายลูกละหมื่น ทุเรียนปราชญ์ใกล้เคียงเมื่อนนท์ จันทบุรี ดึกว่า ระยอง มังคุดบริโภคเองแก้ร้อนใน มีพอขาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ปีนี้ออกไม่กี่ลูก บริโภคในครัวเรือน ปีนี้เมล็ดในชัยปราการ 4 ลูกฉีกกินง่าย ยังมีกิน ในครอบครัว ยังไม่เหลือขาย พึ่งมีกินให้ลูกกิน บริโภคในครอบครัว ต้นยังไม่โตเต็มที่ ยังไม่ออกลูก ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ออกปีแรกรุ่นแรกยังไม่ได้ขาย ออกต้นนี้ 2-3 ลูก รวม 13-14 ลูก ยังไม่ขาย กินในครอบครัวก่อน ดูเนื้อก่อน ไม่รู้สภาพเป็นไง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...มีลูกครั้งแรก ปี 61 มีลูก 10 ลูก จากหมอนทอง 3 ต้น ได้ 3 ลูก ปีนี้ปี 62 ได้ 11 ลูก ออกลูกต้นเดิม (อายุ 7-8 ปีได้) ปลูกเมื่อปี 55 แล้วมีโดนน้ำเค็มบางส่วน ปี 61 ไม่ได้ขาย ปี 62 ก็ไม่ขาย เพราะไม่พอขาย เหนื่อยมาเยอะ กินกันก่อน ทำทุเรียนน้ำกะทิ ใครผ่านมาหน้าบ้านชวน กินหมด ทิ้งไว้หน้าบ้าน คาดว่าจะขายปีหน้า ปีนี้ยังมีน้อยบริโภคก่อน เก็บมาเนื้อทุเรียนดีหมด ไม่มี เสียด รสชาติเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง เหมือนตอนสมัยก่อนน้ำท่วม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ปีนี้เป็นปีแรก ก้านยาวสีน้ำตาล ออกลูก 1 ลูก/ หมอนทองออกมา 2 ปีแล้ว ปีนี้ 1 ลูก กระจุก สีน้ำตาล 1 ลูก รวมปี 62 ออกลูก 3 ลูก ทำบุญถวายพระ ให้บรรพบุรุษ กินในครอบครัว เนื้อเนียน รสชาติไม่เหมือนอดีต ในอดีตอร่อยกว่า แต่ถ้าเทียบทุเรียนทั่วไปเนื้อคนละเรื่อง ทุเรียนทั่วไป ไม่อร่อย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...หมอนทองออก ปีที่แล้ว 61 ขายไป 8 ลูก เหลือ 14 ลูก แจกญาติพี่น้อง ทำบุญ เาะกิน ในครอบครัวยังไม่ขายผลผลิตยังไม่เยอะ แต่ว่าปีนี้ไม่คิดเลยอากาศมันร้อนจัด เาะปีที่แล้วได้เป็นแข่ง ปีนี้ร้อนจัดไม่ออก ไม่ได้ขายเลย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ปลูกมา 7 ปี แล้ว ปี 57 ปัญหาน้ำเค็มเข้าสวน ตายบ้าง เหลือบ้าง ปลูกซ่อมแซมใหม่ ยังบริโภคในครอบครัว แจกลูก ๆ ทาน ยังไม่ขาย เริ่มออกลูกปีนี้เป็นปีแรก ปี 62 ประมาณ 10 กว่าลูก มีหมอนทอง 10 ลูก ะณี 6-7 ลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ขายอย่างเดียว มีน้อย ไม่บริโภคในครอบครัว นอกจากลูกไม่สวย กระจุกกะเทาะ ก็จะขาย นำมากินในครอบครัว (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

ภาพที่ 23 แสดงการจัดการจำหน่ายผลไม้

จากภาพที่ 23 พบว่า ด้านการตลาด ชาวสวนไม่ต้องไปวางขายตามที่ต่าง ๆ เนื่องจากมีลูกค้ามาซื้อที่สวนเอง และชาวสวนยังเพิ่มรายได้ให้กับตัวเองโดยขายผลผลิตอื่น ๆ ที่มีตามฤดูกาลในสวน ได้แก่ ผักสวนครัว กะหล่ำ มะนาว ขายกิ่งพันธุ์ น้ำผลไม้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ไม่ต้องออกไปขาย มีคนจองถึงสวน พอผลไม้แก่ได้เวลาเก็บก็จะโทรไปแจ้งคนที่จองไว้ให้ มาเก็บเองจากต้น จะได้เชื่อว่าเป็นของสวนจริง ๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ทำน้ำส้มสดใส่ขวด 100% ขายไม่ใส่น้ำตาล 40 บาท 250 ml. ส้ม 1 กิโลได้ มีโลโก้ผลิตภัณฑ์ มะนาวไม่มีเม็ด น้ำยอะ พันธุ์ทุลเกล้า (ไม่เน้นขายลูก เน้นทำน้ำส้มคั้นขาย เพราะมีร้านอาหารอยู่) เดิมคิดว่าจะขายให้เก็บถึงสวน ขายกาแฟด้วย คิดต่อเขตให้เขตพาคนมาซื้อถึงสวนตอนนี้ทำไม่ได้แล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...จำหน่ายเฉพาะกิ่งพันธุ์ ลูกส้มไว้แจกชิม ต้องดูแลรักษาส้มมันร่วง ส้มอายุ 5 ปีแล้ว . ขยายกิ่งส้มใส่ถุงดำ กิ่งละ 150 บาท ใส่ตะกร้าใหญ่ 500 บาท ตะกร้าใหญ่สุดพร้อมออกลูกออกผล 1000 บาท ต้นส้มใส่ตะกร้ามีลูกส้ม เอาไปชำแหล่งลงดินก็มีลูกเลย ขายได้ก็เอาไปซื้อดิน ซื้อปุ๋ย เป็นการช่วยเหลือเด็กในชมรม (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...ขายเท่าที่มี มีคนรอบ ๆ บ้าน เพื่อนบ้านมาถามหาเรื่อย ๆ ว่าในสวนมีอะไรบ้าง...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...อาทิตย์นึงไปขายที่ เก็บพริกชี้หูรวม ๆ ไว้ อาทิตย์นึงก็ไปขาย เหมือนไม่พอค่าอะไร ก็ยังได้ เช่น ได้หมูสักครึ่งโล ก็ยังดีนึ่ง มาผัดกะเพรา ผัดกับพืชผักที่มีในสวน ซื้อแค้กึ่ง กะหล่ำ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ได้ขายทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ออกจากสวนลูกละ 10,000 บาท เมื่อปี 2560 นอกจากนี้ มีพันธุ์กระดุม มังคุด โลมละ 500 บาท มังคุดเมื่อนนท์ รสหวานกว่ามังคุดทั่วไป ทุกอย่างของสวน จะมีคนเข้ามาขอซื้อเอง จอบกับเจ้าของสวน โดยตรงคนซื้อมาซื้อถึงที่ มาเอง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ลูกค้ำมาซื้อเองที่สวน จอบลูกไว้ 6.2 6.3 โล ปีนี้ลูกไม่สวย แพงสุดลูกใหญ่น่าจะ 6,000 บาท ไม่ถึง 10,000 บาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

ชาวสวนผลไม้มักประสบปัญหาในการทำสวน ดังนี้

1. น้ำ โดยเฉพาะปัญหาน้ำเค็มเข้าสวน ปัญหาน้ำเน่าเสีย จากบ้านจัดสรรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น น้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยน้ำทิ้งลงมาตามร่องสวน คุกคาม ปัญหาน้ำท่วม เพราะคลองถูกทับถมดิน ถูกกั้น ไม่มีทางระบายน้ำ ดังกล่าวที่ว่า

“...ปัญหาน้ำ น้ำไม่มีรากชะงัก บ้านจัดสรรขึ้นเยอะทำให้น้ำเน่าเสีย ใช้น้ำรดส้มไม่ได้...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ปัญหาอุปสรรคเรื่องน้ำอย่างเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“... ปัญหาหลักน่าจะเป็นน้ำ แต่ที่สวนพืชนก มีน้ำกร่อย น้ำเค็มมาด้วย ถึงปลูกส้มได้ที่สวนพืชนก ยังมีเหงือกปลาหมออยู่ ซึ่งเหงือกปลาหมอ ต้องใช้น้ำที่มีความเค็มทั้งหมดถึงจะอยู่ได้ มีสวนสมุนไพรด้วย มีหลายอย่างอยู่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2562)

“...น้ำขาด น้ำไม่พอรด เขตช่วยเอาน้ำมารดให้ เป็นน้ำบำบัด ใส่ ทั้งไว้พักไว้อาทิตย์นึง จะดำ เป็นน้ำเน่า มีตัวหนอน ตอนนี้อยู่ไม่ได้คิดเลย และปัญหาน้ำเค็ม ปกติ ใช้ Sprinkle รด 5-10 นาที ครั้ง รดเข้าเย็นดูจากบ่อน้ำ ไม่ได้วัดน้ำ ไม่มีเวลา ส้มเลยตาย ก็เกลือเกาะผลผิวส้ม...”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...ขาดน้ำ น้ำต้องถึง ถัดยามื่อแตกใบอ่อน ใส่งูยให้ตรงกับความต้องการของต้น
สูตรปุ๋ย แต่ละที่ไม่ตรงกัน ลองใส่งูยผิดถูก อันไหนงาม อันไหนไม่ขึ้น ...ปัญหาน้ำ สำคัญสุด ...ปัญหา
ตลาดไม่มีปัญหา สมัยก่อนนั่งเรือเท็กซ์ไปขาย 7-8 แห่ง ที่ปากคลองตลาดฯ ตอนนีปัญหาน้ำเน่า
มลภาวะ ทุเรียนแก่เร็ว สุกเร็วก่อนกำหนดเกินระยะเวลาที่คำนวณไว้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14,
สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...บ้านจัดสรรปล่อยน้ำเสียลงคูคลอง หน่วยงานราชการก็ยังไม่เห็นที่หมู่บ้านปล่อย
น้ำเสียลง ควรมีวิธีการดีกว่านี้ ทั่วประเทศไทยปล่อยน้ำเสียลงคูคลอง หมู่บ้านมาลง คลอง คู
ลงท่ากะโคง ไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยา โรงงานชุมชนทองแดง ปล่อยสารทองแดงเข้ามา หน่วยงาน
ราชการต้องเล็งเห็นว่า...ต้องรู้ว่า มีโรงงานชุมชนเกิด ทองแดง โครเมียม ให้อยู่ในหมู่บ้าน ไม่ได้
เพราะน้ำที่ชุมชน พอเสียก็ทิ้งลงคลอง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

2. ปัญหามลพิษ อากาศเสีย แดดแรง อุณหภูมิอากาศร้อนเกินไป เพราะล้อมรอบด้วยตึก
ไฟสว่างตลอด เป็นตึก โดยเฉพาะในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ปัญหาในการทำสวน ส่วนมากเกิดจากอากาศร้อนจัด น้ำเค็ม น้ำเสียเข้าสวน แก้ปัญหา
โดยใช้ประปรด ค่าน้ำประปา ประมาณเดือนละ 300 บาท เพื่อพุงทุเรียน พออยู่รอดได้ ไม่ตาย...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

3. ปัญหาการดูแลยาก โรค แมลง รบกวน โดยเฉพาะ โรครากเน่า โคนเน่า สัตว์รบกวน
พวกนก หนู กระรอก ค้างคาว นกเขา เจาะลำต้น ผึ้งไข่ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...การทำสวนส้มดูแลรักษายาก คนประสบความสำเร็จน้อยปลูกส้ม ดูแลรักษายาก ปลูกยาก
โรคเขอะ แมลง หนอน เพลี้ยทำลายง่าย ต้นส้มตายหมด อุปสรรคส้มเป็น โรคกรีนนิ่ง เป็น โรคคิดต่อ
ทำให้ตายง่าย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

4. ระบบนิเวศเสีย เสื่อมโทรมลง แมลงผสมพันธุ์ไม่มี ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ระบบนิเวศ เดิมมีชัน โรงเขอะ ผึ้งหลวงเขอะ ตอนนีไม่มี ลดน้อยลง การผสมเกสร
บางส่วนใช้เทคนิคปิดดอกช่วย ที่สวนเลี้ยงชันโรง เราต่อเอากล้วยน้ำว้าวางไว้ให้ชันโรงมาตอม
หัวปลีเวลาจะบานไม่ชัก ให้มันมาตอมมากขึ้น เอาท่อพีวีซีมาวางให้เขาอยู่ เขาจะมาเอง...”
(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

5. ปัญหาขโมยเข้ามาขโมยของในสวน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...บ้านจัดสรรขึ้นมาเยอะ ทำให้มีขโมยเกิดขึ้นมาก มาจากต่างถิ่น พวกคนงานก่อสร้าง
ของสวนหายบ่อยมาก เช่น ตั้งเครื่องสูบน้ำไว้เลี้ยงหาย... ตอนนีลมพัดขึ้น ปลายใบทุเรียนจะแห้ง
โรงไฟฟ้าพระราม 7 นำมีผล คลื่นไฟฟ้า ปลายใบทุเรียนไหม้ รัศมีถึงบางไผ่ บางกร่างบางส่วน รัศมี
ไม่ถึงไทรมา ไม่ได้ค่าชดเชย น้ำไม่เค็มแต่ปลายใบทุเรียนไหม้ เป็นตอนหัวลมขึ้น แก้วรอลมลงมา

ปลายใบหลุดไป ก็แตกใบใหม่มา ผ่นตกหนัก ๆ ล้างไป ใบใหม่หยุดการเจริญเติบโต ตลาคชวัณบางไผ่ ได้ค่าจับพอร์ดชุมชน เช่น แจกต้นพันธุ์ พาชุมชนไปเที่ยว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

6. ชาวสวนบางส่วน ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเช่าทำกิน พอเจ้าของที่ขายที่ดิน ทำให้ต้องเลิกทำสวนทำให้ไม่ต่อเนื่อง ต้องหาเช่าที่ดินใหม่ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เช่าที่ทำ ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องหาเช่าที่ดินทำใหม่ ถ้าตรงนี้ขายไป ...ปัญหา น้ำเต็ม น้ำเสีย ข้าง ๆ สวนมีโรงงานปล่อยน้ำเสียเข้ามาลงคลอง เป็นโรงงานที่เกี่ยวกับการปั้นหุ่่น หรือหล่อหุ่่น และ โรงงานลูกชิ้น...สมัยก่อนเดินเข้าออกสวนต่าง ๆ ได้ ปัจจุบันต่าง คนต่างอยู่ เดินเข้าสวนใครต่อใคร ไม่ได้ ของหาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

7. ปัญหาการสืบทอดลูกหลานไม่สนใจทำสวน แรงงานไม่มี คนรุ่นหลังไม่ทำสวนกัน รอขาย ดังคำกล่าวที่ว่า

“...มีที่ดินน้อย ปัญหาน้ำเต็ม แต่แก้ปัญหาได้ มีน้ำบ่อ ปัญหาการสืบทอดลูกหลาน ไม่สนใจทำสวนต่อ การทำสวนล้มเลิกอยาก คนประสบความสำเร็จน้อยปลูกส้ม ดูแลรักษาอยาก ปลูกยาก โรคเยอะ แมลง หนอน เพลี้ยทำลายง่าย ดันล้มตายหมด อุปสรรคส้มเป็นโรครินนึ่ง เป็นโรคติดต่อทำให้ตายง่าย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ในเขตจอมทองมีปัญหาหมู่บ้านจัดสรรรุกพื้นที่สวนเยอะ มักให้ราคาดี ไร่ละ 40 ล้านบาท ชาวสวนเกษตรกรทยอยขายที่ และชาวสวนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุ หาผู้สืบทอดยาก เด็กรุ่นใหม่ไม่ชอบประกอบอาชีพชาวสวนกัน เพราะทำสวนเป็นงานที่ลำบาก ...และครอบครัว ควรมีรายได้อื่นนอกจากเกษตรอย่างเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

ชาวสวนผลไม้ยุคปัจจุบัน ต้องปรับตัว ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านน้ำ อากาศ ดิน ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1. การใช้สวนเป็นแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากพื้นที่สวนลดลง บ้านจัดสรรมาแทนที่พื้นที่สวน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...มีหมู่บ้านจัดสรรเข้ามาเยอะมากกลับดี การทำสวนใช้เป็นแหล่งเรียนรู้รอบ ๆ ของ หมู่บ้านเขาต้องการกินผักปลอดสารพิษ ผักปลอดภัยในสวนนี้มีขายทุกอย่าง เขามาถามซื้อ ชาวสวน ไม่ได้ปรับตัวอะไร ทำเหมือนปกติทุกอย่าง ปลูกทุกอย่างตามธรรมชาติเหมือนเดิม ไม่ปรับตามเขาก่อนปลูกต้นไม้ทุกอย่างจะขอพระแม่ธรณี บอกขอพระแม่ธรณีลูกจะปลูกต้นไม้ ต้นไม้ทุกอย่าง เช่น ลูกส้ม บอกพระแม่ธรณีเจ้าเอ๋ยลูกขอปลูกต้นไม้ ขอพระบารมี ร.9 ร.10 และพระเทพ ลูกขอปลูกต้นไม้ไว้กินถ้ามีโอกาสจะถวายท่านอีก ทำอย่างนี้ทุกต้น ต้นไม้เจริญงอกงามดี (สิ่งเหนือธรรมชาติ อธิษฐานก่อนปลูก)...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ถ้าทำบ้านเสร็จก็จะปลูกได้มากขึ้น ก็จะเปิดรั้ว จะทำต่อเพราะมีคุณครูตาม รร. ประถม เริ่มมาแล้ว มากๆ จะให้เป็นที่ดูงาน แหล่งดูงานบ้าง สวนคุณกัลยาภิเคยไป ทำ Walk rally ตาม สวนสาธารณะ เล่าเรื่องส้มเขียวหวาน เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้เด็กฟัง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

2. การเลี้ยงปลาช่วยปรับสมดุลของน้ำ ไม่ให้น้ำเสีย ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เมื่อเยอะขึ้นปรับตัวอย่างไร หมู่บ้านล้อมสวน ไม่มีผลกระทบ น้ำหมู่บ้านจัดสรร ไหลลงคลอง เวลาเปิดเข้าสวน แต่ในสวนมีปลาช่วยปรับสมดุล ว่ายไปมาให้ น้ำใหม่-น้ำเก่า ผสมกัน ปรับตัวได้ แก้ได้ แต่สวนอื่นไม่รู้ ที่ร่องใหญ่ ลึก เพื่อน้ำขาด ...น้ำมาจากคลองและฝน หน้าฝน ไม่ต้องห่วง ไม่ต้องเซ็่น้ำในคลอง หน้าแล้งต้องเซ็่น้ำก่อนเข้าสวน เลี้ยงปลานิล ปลาตะเพียน ปลากะพง ใช้ไม้ไผ่ปักกันตลอดร่องไม่ให้กินคลุ้ง พวกปลาตะเพียน ปลากะพง ช่วยวัดน้ำ ถ้าลอยคอ คือน้ำเสียแล้ว ถ้าปลาอยู่ได้สวนส้มก็อยู่ได้ กินบ้างจำหน่ายบ้าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

3. การปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืช ปลูกพืชลงแข่งแทน เนื่องจากพื้นที่ขายให้บ้านจัดสรรไป ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ต่อไปพื้นที่ลดน้อยลง เพราะคนขายที่กั้นให้นายทุนทำบ้านจัดสรร ปลูกส้มลงพื้นดิน ไม่ได้ ก็ลงแข่งปลูก แต่รสชาติของส้มที่ปลูก อาจไม่เหมือนเดิม เพราะใช้ดินซื้อจากที่ต่าง ๆ เช่น ดินจากลพบุรี สระบุรี รสชาติส้มอาจจืด ๆ ไม่หวานเหมือนแต่ก่อน ซึ่งเดิมเป็นดินบางมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...พื้นที่ส่วนใหญ่เกษตรกรเช่าที่ดินทำกิน ความยังยืนยาก ถ้าเจ้าของขายที่ดิน เพราะที่ดินราคาแพงมาก ชาวสวนดั้งเดิมก็ขายที่ดินเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงการปลูกส้มในแปลง เป็นปลูกในแข่งแทน พื้นที่โดยรอบทุ่งครุ ตอนนี้เป็นบ้านจัดสรรเยอะ ถูกล้อมโดยหมู่บ้านจัดสรร การสูบน้ำบ่อปลาเสียงดังรบกวน ปัญหาน้ำเสียเยอะตามมา ส่วนพื้นที่ทำเกษตรในทุ่งครุเยอะขึ้น เพราะมีการทำบ่อปลาเยอะขึ้น ทำบ่อปลาแทนสวนส้ม ...ส้มบางมดจุด GI โดยเขตจอมทองดำเนินการ ทำให้ส้มแพง คนหันมาปลูกส้มเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะ GI เป็นส้มเฉพาะพื้นที่ ทำให้ส้มแพง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

4. ปัญหาน้ำเค็มเข้าสวน แก้ปัญหาโดยใช้น้ำบ่อ ซึ่งกักเก็บไว้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ที่ดินน้อย ปัญหาน้ำเค็ม แต่แก้ปัญหาได้มีน้ำบ่อ ปัญหาการสืบทอดลูกหลานไม่สนใจ ทำสวนต่อ การทำสวนส้มดูแลรักษายาก คนประสบความสำเร็จน้อยปลูกส้ม ดูแลรักษายาก ปลูกยาก โรคเยอะ แมลง หนอน เพลี้ยทำลายง่าย ต้นส้มตายหมด อุปสรรคส้มเป็นโรครินนิ่ง เป็นโรคติดต่อ ทำให้ตายง่าย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

5. ทำเกษตรผสมผสานที่เก็บขายได้ตลอดปี ไม่ปลูกพืชชนิดเดียว และควรมีรายได้อื่น ๆ นอกจากการเกษตร ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ปลูกพืชสวนผสม เพื่อลดความเสี่ยง จากการปลูกส้มอย่างเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ในเขตจอมทองมีปัญหาหมู่บ้านจัดสรรรุกพื้นที่สวนเยอะ มักให้ราคาดี ไร่ละ 40 ล้านบาท ชาวสวนเกษตรกรทยอยขายที่ และชาวสวนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุ หาผู้สืบทอดยาก เด็กรุ่นใหม่ไม่ชอบประกอบอาชีพชาวสวนกัน เพราะทำสวนเป็นงานที่ลำบาก ในความคิดเห็นส่วนตัวการทำสวนส้มให้ยั่งยืนนั้น ชาวสวนควรมีที่ดินเป็นของตนเอง มีทุนเพียงพอในการเลี้ยงชีพ เพราะการประกอบอาชีพทำสวนส้มเพียงอย่างเดียว รอผลผลิตจากส้มเพียงอย่างเดียวไม่พอ ควรทำเกษตรแบบผสมผสานพืชอายุสั้นเพื่อขายได้ตลอดปี และครอบครัวควรมีรายได้อื่นนอกจากเกษตรอย่างเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

“...หมู่บ้านจัดสรรมาเสนอราคาดี ๆ ให้ ผลผลิตของสวนไม่พอกิน คนที่อยู่ได้เพราะใจรัก ที่ว่าเป็นสมบัติของพ่อแม่ให้มา รักษาสมบัติของตระกูลไว้ รายได้จากสวนจริง ๆ ไม่มีอะไร เรามีอาชีพรองรับ ...ครอบครัวมีรายได้อื่นนอกจากเกษตร การทำสวนส้ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

“...พันธุ์ทุเรียน ตอนน้ำท่วม ไปกับลูก ได้เดินทางเอายอดทุเรียนไปเสียบที่ชุมพร รักษาพันธุ์ทุเรียนนันทแท้ไว้ได้ ที่ดินที่อยู่ปัจจุบัน 5 ไร่ รวมบ้าน เน้นการรักษาพันธุ์ เพื่อความอยู่รอด ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในสวนมีทุเรียน 45 ต้น พันธุ์ก้านยาวเยอะสุด พันธุ์ชมพูพานหายากมาก ทุเรียนปี 57 ตัดยอดต้นทุเรียนทำให้ต้นไม่ใหญ่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ตอนนี้ทุเรียนมีประมาณ 186 ต้น หมอนทอง ก้านยาว ครั้ง ๆ มังคุด 80 ต้น ปลูกตามรอบคันสวนนอกเขตทุเรียน ไม่ปลูกแซมระหว่างทุเรียน ทุเรียน 186 ต้น มังคุดรอบ ๆ สวน มังคุดแข็งแรงกว่าทุเรียน ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ปรประาย มีตารางบันทึกการปลูก มีรายละเอียดการปลูก ต้นนี้ชื่ออะไร ปีไหน เริ่มปลูกเอาถึงลง วันครู 16 มกราคม 2555 วันมงคล แต่ตอนนี้สภาพไม่สวย เพราะเพิ่งเก็บผลผลิตไป ตอนมีลูกคนมาถ่ายเยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

6. อากาศรอบ ๆ สวน เป็นพิษ เพราะสวนเปลี่ยนเป็นเมือง อากาศเสียมีมลภาวะ ต้องป้องกันตนเอง และปรับตัวกับอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เมืองรุกรมาเรื่อย ๆ ปรับตัวเรื่องสิ่งแวดล้อม น้ำเน่า น้ำเค็ม ปัญหาเรื่องชุมชน ตรงนี้เป็นกลุ่มคนทำสวน บางแปลง สวนอยู่ในชุมชนที่เปลี่ยนเป็นบ้านจัดสรรน้ำเน่า นกหนู มาอยู่สวนเราหมด แต่เดิมเข้าสวนอากาศสดชื่น ปัจจุบันต้องใส่ Mask เข้าสวน เพราะอากาศรอบ ๆ เป็นพิษ

ใช้ทางเลือกที่เลือกได้ ทำสวนที่ปากช่องเสาร์อาทิตย์ ปัจจุบันใช้เทคโนโลยีการทำสวนมากขึ้น ทำสวนตั้งแต่ตีห้าครึ่ง อีกสวนหนึ่ง ครึ่งวันมาทำที่นี่ กินอาหารซื้อบ้าง พืชผักสวนครัวปลูกเอง แม่บ้านทำกับข้าวไม่ซื้อกับข้าวถุง ไม่นั่งร้านหรือ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น อากาศ อุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลงไป (PM 2.5) ดิน โครงสร้างเหมือนเดิมยังไม่เปลี่ยนแปลง เพราะเป็นดินสะสมเรื่องแร่ธาตุมาตั้งแต่สมัย ดึกดำบรรพ์แล้ว ทางเหนือพัดลงมาเอามากองไว้ปากอ่าวไทย นนทบุรีก็อันดับ 1 ของทุเรียน มาบางมดก็อันดับ 1 ของส้มเขียวหวาน ไม่ว่าจะเปลี่ยนจี้ กระทบดินหมด เพราะดินมีแร่ธาตุ ความหวานไม่ต้องใส่ปุ๋ยหวาน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

7. ใช้น้ำประปราดต้นไม้แทน เนื่องจากน้ำเสีย ดังคำกล่าวที่ว่า

“... ต่างกัน เดิมเมื่อก่อนเป็นท้องร่อง ปัจจุบันเป็นแปลง ไม่มีร่อง ใช้เคมี ปนบ้าง มีจุลินทรีย์ ดินถม ใช้น้ำประปราด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

8. ใช้เทคโนโลยีช่วยในการรดน้ำแทนแรงงานคน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เดิมใช้เคมี ปัจจุบันใช้สมุนไพรรดน้ำ เดิมใช้เรือรดน้ำ ใช้น้ำใช้เรือลากซ้ายขวา ปัจจุบัน ใช้สปริงเกอร์รด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

9. การทำสวนสมัยก่อน ไม่ใช้ทุนเยอะ แต่สมัยปัจจุบันใช้ทุนเยอะ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...แตกต่างเยอะมาก การทำสวนดั้งเดิมไม่ต้องลงทุน ลงทุนน้อยมากถ้าคิดเป็น... แต่คนทำเกษตรรุ่นใหม่ลงทุนเกิน 50 เปอร์เซ็นต์ เพราะลงทุนเครื่องมือ ลงทุนสารเคมี ที่ร้ายที่สุดคือจ้างคน อย่างถ้าเราเกินแรงแล้วพอแค่ไหนแค่นั้น ทำแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่จำเป็นต้องไปเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มตรงนั้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น อากาศ อุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลงไป (PM 2.5) ดิน โครงสร้างเหมือนเดิมยังไม่เปลี่ยนแปลง เพราะเป็นดินสะสมเรื่องแร่ธาตุมาตั้งแต่สมัย ดึกดำบรรพ์แล้ว ทางเหนือพัดลงมาเอามากองไว้ปากอ่าวไทย นนทบุรีก็อันดับ 1 ของทุเรียน มาบางมดก็อันดับ 1 ของส้มเขียวหวาน ไม่ว่าจะเปลี่ยนจี้ กระทบดินหมด เพราะดินมีแร่ธาตุ ความหวานไม่ต้องใส่ปุ๋ยหวาน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในสังคมเมือง

1. ข้อมูลทั่วไปของชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน อาชีพ ของชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ

ข้อมูลทั่วไป	ชาวสวนผลไม้	
	จำนวน (n = 13)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	76.92
หญิง	3	23.08
รวม	13	100.00
อายุ		
น้อยกว่า 45 ปี	1	7.69
45-55 ปี	2	15.38
56-60 ปี	6	46.15
61 ปีขึ้นไป	4	30.77
รวม	13	100.00
สถานภาพ		
โสด	0	0
สมรส	13	100.00
หม้าย/ หย่าร้าง	0	0
รวม	13	100.00
การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	8	61.54
ปริญญาตรี	3	23.08
สูงกว่าปริญญาตรี	2	15.38
รวม	13	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ชาวสวนผลไม้	
	จำนวน (n = 13)	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือน		
ไม่แน่นอน	5	38.46
ต่ำกว่า 15,000 บาท	1	7.69
15,000-35,000 บาท	0	0
35,001 บาท ขึ้นไป	7	53.85
รวม	13	100.00
จำนวนสมาชิกครอบครัว		
คนเดียว	0	0
2-3 คน	3	23.08
4-5 คน	8	61.54
6 คน ขึ้นไป	2	15.38
รวม	13	100.00
ระยะเวลาอาศัยในชุมชน		
1-10 ปี	0	0
11-20 ปี	1	7.69
21-30 ปี	0	0
31 ปี ขึ้นไป	12	92.31
รวม	13	100.00
อาชีพ		
ผู้บริหาร	1	7.69
ค้าขาย	2	15.38
ข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	2	15.38
เกษียณอายุราชการ	3	23.08
เกษตรกร	5	38.46
รวม	13	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า ชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง เป็นเพศชาย ร้อยละ 76.92 เพศหญิง ร้อยละ 23.08 อายุ 56-60 ปี ร้อยละ 46.15 อายุ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 30.77 สถานภาพ สมรส ร้อยละ 100 การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 61.54 ปริญญาตรี ร้อยละ 23.08 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 15.38 รายได้ 35,001 บาทขึ้นไป ร้อยละ 53.85 ไม่นำนอน ร้อยละ 38.46 ต่ำกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 7.69 จำนวนสมาชิกครอบครัว 4-5 คน ร้อยละ 61.54 จำนวน 2-3 คน ร้อยละ 23.08 จำนวน 6 คนขึ้นไป ร้อยละ 15.38 ระยะเวลาอาศัยในชุมชน 31 ปีขึ้นไป ร้อยละ 92.31 11-20 ปี ร้อยละ 7.69 อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 38.46 เกษียณอายุราชการ ร้อยละ 23.08 เป็นข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ และค้าขาย ร้อยละ 15.38

2. การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

ผลการวิจัย พบว่า

การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มาจาก บรรพบุรุษ ครู ภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความพร้อมจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้ สมาชิกครอบครัว ช่วยกันทำงาน ครอบครัวอยู่ร่วมกัน มีรายได้มั่นคง มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาจัดการด้านตลาด และการประชาสัมพันธ์ มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ช่วยกันอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมชุมชนน่าอยู่ มีการปลูกผลไม้ในเชิง เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม และเพิ่มมูลค่า ทำให้ชาวสวนมีรายได้เพิ่มขึ้น และจำหน่ายกิ่งพันธุ์เพื่อเพิ่มรายได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เรียนรู้การปลูกส้มสีทองจากคุณปู่ สมัยก่อนอยู่ทางเหนือ ส้มสีทองลูกใหญ่ แต่รสชาติ สู้ทางนี้ไม่ได้เลยมาปลูกส้มบางมด มีใจรักเกษตร ชอบปลูกต้นไม้อยู่แล้ว ...ปลูกแล้วเห็นผล เห็นลูก มีคนมาซื้อกิ่งเรื่อย ๆ... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...ดั้งเดิม ตั้งแต่เด็กจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ เติบโตมากับการทำสวน...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...พันธุกรรม สายเลือด อันดับแรก 2. ศึกษาเองบ้างจากคุณหนู่ม 3. อ่านหนังสือบ้าง เขาพูดแง่ดี ศึกษาด้วยตนเองตามอัธยาศัย ตามแบบเราเอง ปู่อินทรียี่ซื่อเขาไม่ทำเอง...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...เป็นตระกูลเก่าแก่ที่ทำสวนทุเรียนเมืองนนท์มาอย่างน้อย 4-5 ชั่วคน พ่ออายุ 85 ปี มีที่ดินการทำงานตั้งแต่ปู่ ยา ตา ชวด ยังเท่าเดิม ของคนในครอบครัว 30 ไร่ ปลูกทุเรียน 8 ไร่ ที่เหลือสวนผสม ผลไม้ทั่วไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ทำสวนตั้งแต่รุ่นตาทวด พ่อของแม่ (เสียชีวิต 99 ปี) ทำงานไร่ ราย ปลูกทุเรียน และ ส้มเขียวหวาน พันธุ์ส้มบางมดเอาจากนนทบุรีไป จากนนท์ขายกิ่งพันธุ์ไป ส้มปีนังขายเสร็จก็ซื้อที่ หนึ่งไร่ หนึ่งไร่ หนึ่งไร่ ทำสวนพื้นที่ 10 ไร่ 3 งาน 40 วา 3 ชนิด ทุเรียน 200 ต้น คนแถวนนท์ ทำทุเรียนพื้นที่เกิน 10 ไร่ น้อยหายาก ส่วนมาก 2 ไร่ หนึ่งไร่ หนึ่งไร่ หนึ่งไร่ ไม่ถึงไร่...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...รวมทั้งหมด 20 ไร่ พื้นที่ทำร่วมกัน 400 กว่าต้น มังคุด 300 กว่าต้น ทำต่อจากพ่อแม่ บรรพบุรุษปู่ย่า/ ตายายเป็นชาวสวนมาตลอด สายเลือดชาวสวน รุ่นพ่อแม่ลำบากกว่าเราเยอะ 5 บาท 10 บาท กว่าจะได้ ดีใจเป็นลูกชาวสวน รักการทำสวน เหนื่อยกาย สบายใจ นั่งดูมีความสุข รุ่นพ่อแม่เหนื่อยกว่าเราเยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...พ่อแม่ และคุณานแลกเปลี่ยนงานเกษตรต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน ไม่เป็นวิทยากรที่ไหน เดิมบางมดส้มทั้งนั้น ตอนนี้อบหมูบ้านเข้า ขายที่กัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...ปลูกผักเกษตรอินทรีย์ แซมต้นส้ม ลูกชายที่จบอุเทนถวาย สถาปัตย์จะทำต่อจากพ่อ ดูพ่อเป็นตัวอย่าง พ่อทำได้ผมก็ทำได้ หลานชายคนเล็ก ขวบครึ่ง สนใจต้นไม้ เรียกจับถามต้นไม้ คือไร เดินดูต้นไม้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...สืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ เป็นที่ของตายายมาดั้งเดิมทำสวนส้มมาตลอด บางส่วนขาย หมูบ้านไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ด้วยตนเองจากบิดามารดา เป็นชาวสวนดั้งเดิม เห็นตั้งแต่ 14-15 ขวบ...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...เรียนรู้อย่างตั้งแต่เด็ก จากพ่อแม่ ไม่นิยมใช้สารเคมี ได้รับรางวัลจากในหลวง ร.9 หลายรางวัล การทำตามพระองค์ท่านมันดี ทำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง แต่ถ้าคุณไม่รักก็อยู่ไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...สืบทอดจากคุณพ่อ คุณแม่เป็นประธานชุมชน รุ่นทวด รุ่นปู่ รุ่นพ่อ ตัวเอง เป็นรุ่นที่ 4 จบปริญญาตรีรามคำแหง สาขารัฐศาสตร์ รับราชการพักหนึ่งแล้วจ้างเขาทำสวน ไม่ได้ตั้งใจ เลยปรึกษากับแม่มา ลาออก บรรจุแล้ว ส่งไปเป็นปลัด อบต.ที่แม่ฮ้องสอน ตอนนั้นถามว่าเสียขายไหม เสียขาย แต่ให้ยื่นไปรับราชการ ไม่ยื่น ทำประมาณ 1 ปีกว่า เป็นปลัด อบต.สอบได้ไกลบ้าน บรรจุให้ ไม่ไป อยากรออยู่ใกล้แม่ ทำสวนของตนเอง ตั้งแต่ปี 41 รับช่วงจากพ่อ แต่ก่อนพ่อดูแล ตอนนั้นพ่อเสียแล้ว เป็นพี่คนโต มีสวน 2 ไร่ ไร่ 8 ไร่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...ทำสวนต่อจากพ่อแม่ มาดั้งเดิม เป็นสวนของคุณตาคุณยาย ก็ทำสืบเนื่องกันมา พื้นที่สวนทุเรียน 2.5 ไร่ ช่วยพ่อแม่ทำมาตลอด นอกจากนั้นก็ทำนาด้วย ก่อนหน้านี้สวนนี้ปลูกส้มโอมาก่อน ไม่ได้ผล เล็กก็มาปลูกทุเรียน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ทำสวนต่อจากพ่อแม่ สมัยก่อนตอนเด็ก ก็ช่วยพ่อแม่ทำสวน ตอนทำงานเป็นข้าราชการ เวลาว่างก็ทำสวนไปด้วย พื้นที่ทั้งหมด 20 ไร่ มี 2 แปลง ๆ ละ 10 ไร่ (แปลงหน้าวัดป่าเลย์ไล่) สวนถูกน้ำท่วมเมื่อปี 2554 ตายหมด หลังน้ำท่วมได้พื้นที่ใหม่พัฒนาสวนใหม่อีกครั้งนึง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...การปลูกฝังจากการครอบครัว พ่อ แม่ ซึ่งเป็นชาวสวนดั้งเดิม กลับจากทำงานอื่น ๆ เสาร์อาทิตย์ ทำสวน ใช้ชีวิตเป็นเกษตรกรตั้งแต่เป็นนักเรียน ปิดเทอมอยู่บ้านต้นไม้ ห่อกระท้อน ทั้ง ๆ ที่ครอบครัวจบปริญญาตรี ปริญญาโท ทุกคน เป็นลักษณะการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย ทวด เห็นวิถีชีวิตเกษตรกรมาตลอด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ทำสวนมาตลอดช่วยพ่อทำ เป็นสวนเก่าดั้งเดิมที่พ่อทำ ไม่โดนน้ำท่วม ปลูกเสริม ไม่มีตาย ทุเรียนทั้งหมด 209 ต้น มีพันธุ์หมอนทอง ก้านยาว พวงมณี ชะนี กระจุกม นกหยิบ กระจุกม สีนาค ขายกิ้ง ลูก ไม้ผล ขายกิ้งพันธุ์เยอะสุด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...เดิมพ่อทำสวนมาก่อน...ผมจบมา พ่อถามอยากให้เป็นนายตนเอง ให้มาทำสวนใหม่ เรามีที่ดินเป็นทุนเดิม เดิมสวนทุเรียนพ่อทำก่อน ผมทำสวนส้ม เช่าที่ทำ และระหว่างนั้นก็ช่วยพ่อ ทำสวนทุเรียน เดิมที่อยู่ตรง ม.ราชพฤกษ์ มีทุเรียนแปลงนี้ ถนนตัดผ่าน สวนมีทั้งลุ่ม ตอน เลน สวนทุเรียนตรงนั้นเป็นที่เลน ตรง ม.ราชพฤกษ์ ที่ตอน ทำอะไรไม่ได้เลยตัดสินใจขาย มาซื้อที่ตรงนี้ เนื้อที่ 3 ไร่ 2 งาน 14 ตารางวา ซื้อเมื่อปี 56 ไร่ละ 4 ล้าน รวม 14 ล้าน ขายที่ได้ 90 ล้าน ก็ไปซื้อ ที่หมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...เรียนรู้ด้วยตนเอง การสังเกตจากเพื่อนบ้าน ดูเขาทำ สังเกตด้วยตนเอง...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ด้วยตนเอง จากบิดามารดา เป็นชาวสวนดั้งเดิม เห็นตั้งแต่ 14-15 ขวบ...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...และด้วยตนเองจากการลองถูกลองผิดด้วยประสบการณ์ตนเอง คัดแปลงจากเจ้าเก่า เช่น เจ้าเก่าบอก 3 ฝา เราใช้ 4 ฝา แล้วได้ผลดี (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...เรียนรู้ด้วยตนเอง จากพ่อแม่ ทุเรียนไม่ต้องการน้ำช่วงออกดอกระหว่างมีดอก โคนน้ำ ฝนตก พังเลย ไม่ชอบน้ำ ฝนตกไปเลยดอกห้ำม โคนน้ำ เรียนรู้เทคนิควิธีการผสมพันธุ์ ทุเรียน ดอกบานตอน 19.00-21.00 น ใช้ตาข่ายคลุมผลทุเรียน กันกระรอกกินผล...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...พันธกรรม สาย เลือด อันดับแรก 2. ศึกษาเองบ้าง จากคุณหนุ่ม 3. อ่านหนังสือบ้าง เขาพูดแง่ดี ศึกษาด้วยตนเองตามอัธยาศัย ตามแบบเราเอง ปุ้ยอินทรีย์ซื้อเขาไม่ทำเอง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

การเรียนรู้จากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน จากการอบรม แลกเปลี่ยนต่าง ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...พ่อแม่ และครูงานแลกเปลี่ยนงานเกษตรต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน ไม่เป็นวิทยากรที่ไหน เดิมบางมดสัมทั้งนั้น ตอนนี้จับหมู่บ้านเข้าชายที่กัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...เรียนจากคนเก่าแก่ที่นนทบุรี ปลูกอย่างไร ใช้จ่ายอะไร อ.แป๊ะ อ.หนอง เข้าปลูกทุเรียน ดั้งเดิม โกงเขาค้างตัวได้ ดิน โปร่งทุเรียนขึ้นดี ถ้าดินแน่น ๆ หายใจแยง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ถึงพันธุ์ได้ความอนุเคราะห์มา 10 กิ่ง ...โครงการฟื้นฟูสวนส้มบางมด ครู นักเรียน ภารโรง ช่วยกันดูแล ครูพาเด็กมาเรียนเกษตรที่นี่ ช่วยถอนหญ้า สถานศึกษามาให้ความรู้การปลูก ระยะปลูกแล้ว โตแค่ไหนให้เด็กทำเป็นกราฟ แล้วรายงาน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...การขยายพันธุ์ทำในช่วงโมฆกรรม พาเด็กไปเรียนรู้ ให้เข้าใจเรื่องของส้ม รู้จักส้ม การตอนให้เด็กในชมรมทำเด็กตอนได้ เลือกกิ่งไม้แก่ ไม้อ่อน กิครอบ เตรียมขุยมะพร้าว ผ่าครึ่ง สมัยก่อนใช้ดินเหนียว สมัยนี้ไม่ใช่แล้ว ใช้กาบมะพร้าวหุ้มรากออกง่ายมาก ใช้ดินหุ้ม รากออกน้อย ใช้ระยะเวลาหลายเดือนเลย ไม่ได้ทาฮอร์โมนเร่งรากขึ้นตามธรรมชาติของมัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...พาเด็กไปเรียนรู้ เหมือนห้องสมุดอย่างนึง ชมรมทำเอง เลือกกิ่งไม้แก่ ไม้อ่อน คั่น กิครอบ เตรียมเนื้อเชื้อ เตรียมอุปกรณ์ขุยมะพร้าว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...มีเข้ามาบ้าง หน่วยงานภาครัฐพวกเกษตรอำเภอ มาดูว่าเคื่อดร็อนเรื่องน้ำ เรื่องอะไรไหม ช่วงหน้าแล้งบางขุนเทียนช่วยเอาน้ำจืดมาลงให้...สถานศึกษา ทำสื่อโฆษณา ปฏิทิน นักศึกษาเทคโนโลยี ช่วยด้านประชาสัมพันธ์ ไม่ช่วยเรื่องการปลูก นักศึกษามาฝึกปฏิบัติทำสื่อในวิชาเรียน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ความรู้กับเด็กนักเรียนเข้าชม ต้องการให้ความรู้กับเด็ก ตรงกลาง ที่ว่างอาจจะขุดเป็นนาซึกหน่อย ปลูกข้าวให้นักเรียนดู เงินทองมีพอกินแล้วอยากแบ่งปันความสุขให้ อยากให้เขารู้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...พานักศึกษามา เขาก็เอากิ่งมาด้วย ของลุงข้าง ๆ มหาวิทยาลัย เขาพานักศึกษามาปลูก ได้ 12 ต้น พานักศึกษามาช่วยปลูกใช้นักเรียน ป.4 ป.5 ป.6 มาเรียนรู้บูรณาการเรื่องส้มบางมดกับ คณิตศาสตร์ ทั้งนักศึกษาและนักเรียน บูรณาการกับคณิตศาสตร์ก่อนเริ่มต้น การวัด การชั่ง การตวง การสังเกต เช่น เราจะปลูกส้มห่างกี่เมตร ปีที่แล้วเปิดไฟเขียวทำเต็ม ๆ เพราะว่าเด็กของเราจะได้รู้ซึ่ง รู้ลึก ครูของเราได้ไปสังเกตการจัดการเรียนการสอน ...มีชมรมส้มบางมดในโรงเรียน...”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...ชั้นอื่น ๆ ก็ได้เรียน เอาตารางเรียนของครูแต่ละวิชาทุกวิชา ต้องจัดการเรียนการสอน บูรณาการส้มบางมดไปด้วย อย่างวิทย์ ป.1 ครูจะบูรณาการเกี่ยวกับส้มบางมดอย่างไร คณิต ป.1 ไทย ป.1 วิทย์ ป.2 ไทย ป.2 คณิต ป.2 จะบูรณาการเกี่ยวกับส้มอย่างไร ทุกชั้นต้องมีการบูรณาการ การสอนเรื่องส้มบางมดเข้าไป แม้กระทั่งวิชาศิลปะ เช่น สีของส้ม ผลของส้ม ลักษณะของลูกส้ม ให้เขาทำแผนการสอนบูรณาการทุกวิชา แม้กระทั่งสังคมก็บูรณาการ...ตั้งกฎภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายผู้ปกครอง ตัวแทนผู้ปกครอง ผู้ที่มีความรู้เรื่องส้ม เข้ามาร่วมกิจกรรม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

“...ทุกห้องเรียนเรียนทุกชั้นเรื่องการปลูก อนุญาตให้ไปสังเกตต้นส้ม ใบของส้ม ฝักปะติด ลูกส้ม ภาษาไทย คำใดสะกดเหมือนคำว่าส้ม การดูแลรักษา การปลูก การตองกิ่งส้ม ภาษาอังกฤษ Orange การงานพื้นฐานอาชีพ ต้นส้มที่ตายเอามาสร้างฟาร์ม หรือเอามาทำอะไรได้อีก มีการสาธิต การทำน้ำส้ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2562)

การเรียนรู้นอกระบบ คือ การเรียนนอกระบบโรงเรียน การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ แต่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้ประชาชน กลุ่มต่าง ๆ ทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมี จุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐานแก่การดำรงชีวิต ความรู้ทางด้านทักษะ การประกอบ อาชีพและความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การจัดการศึกษามีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและ ประเมินผล ซึ่งเงื่อนไขความสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ โดยมีผู้จัดการเรียนการสอน วิทยากร การอบรม การประชุมสัมมนาเพื่อเสนอให้ความรู้ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการทำสวนผลไม้ โดยหน่วยงาน ราชการ ฝ่ายพัฒนาชุมชนฯ สำนักงานเขต สำนักงานเกษตร ศูนย์วิจัยและบริการเพื่อชุมชนและ สังคมฯ เป็นผู้จัดดำเนินการอบรมให้ ทำให้ชาวสวนได้เรียนรู้เทคโนโลยี สิ่งใหม่ ๆ มาพัฒนาใช้ ในสวนของตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เรียนรู้การทำสวนจากพ่อแม่ และมีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนงานเกษตรในหน่วยงานต่าง ๆ เรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ไม่ได้เป็นวิทยากรที่ไหน ...เดิมแถวบางมดปลูกส้มทั้งนั้น ตอนนี้จับหมู่บ้านเข้า ขายที่กัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...งบประมาณมีทั้งงบจังหวัด และงบประมาณของกรมส่งเสริมฯ เอง งบจังหวัดก็จะเป็นงบต่อเนื่อง มีกิจกรรมคราว ๆ เช่น มีอบรม อบรมเรื่องจีไอ อบรมจีเอพี อบรมเรื่อง ดิน เป็นต้น ปีละครั้ง สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร 6 อำเภอ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ กิ่งพันธุ์ สารชีวภัณฑ์ (ไตรโคโรโดมา) ไม่ใช่สารเคมี เหมือนเชอร์รา ยับยั้ง การเจริญเติบโตของเชอร์รา แต่จะช้าหน่อย เอาเชอร์ราที่มีประโยชน์ไปยับยั้งการเจริญเติบโตของเชอร์รา ...ส่วนใหญ่จะอบรมมากกว่าอบรมให้ความรู้ มีโครงการอื่นเข้ามา ไม่ใช่แค่ไม้ผล ไม้ผลอื่น ๆ ด้วยนอกจากทุเรียนช่วยชาวสวนทั้งหมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์ทุเรียนนนท์ มีมา 3 ปีแล้ว ปีแรกเขาแจกกิ่งพันธุ์ เริ่มปี 2560 ที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์...โดยปกติมีการจัดอบรมทุกปี ในปีนี้ทางเราจัดอบรมให้ความรู้เกษตรกร และได้จัดให้มีการศึกษาดูงานที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศึกษาดูการปรับปรุง แลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยี วิธีการต่าง ๆ เทคโนโลยี การดูแลแต่ละที่ไม่เหมือนกัน แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบ้านเรา... ได้แจกกิ่งพันธุ์ แจกปุ๋ยอยู่ มีต่อเนื่อง 3 ปี เป็นงบจังหวัด โครงการประจำปีจัดอบรมเกษตรกรในพื้นที่ มารวมที่สวน ประชาน ศพก. เป็นอาคารสอนเกษตร อยู่ใกล้ ๆ วัดบางนาสวนนี้อยู่ตรงข้ามทุเรียนลูกใหญ่ ๆ เป็นที่อบรมของเกษตรกรทั้งอำเภอ มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ทุกอำเภอ เราก็จะมีบลงอาคารอะไรให้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...ภาครัฐได้ดำเนินการ โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์อย่างยั่งยืน ปี 60 61 62 เกษตรแปลงใหญ่ทุเรียน โครงการงบประมาณจังหวัด กรมส่งเสริมการเกษตร งบจังหวัดต่อเนื่อง อบรมเกษตรกรทุกปี อบรมแต่ละปี จีไอ จีเอพี ปุ๋ย กิ่งพันธุ์ สารชีวภัณฑ์ ดิน และแจกอุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น แจกเครื่องวัดดิน เครื่องวัดน้ำเค็ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...ภาครัฐ ในส่วนของการส่งเสริม ได้ดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทุเรียนพันธุ์ดั้งเดิม หรือพื้นเมือง และการทำสวนแบบยกร่อง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของการทำสวนทุเรียน นนทบุรี ในส่วนของการสนับสนุน จัดให้มีการอบรม การถ่ายทอดความรู้เรื่องการลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต ส่งเสริมแบบเกษตรแปลงใหญ่ การสนับสนุน กิ่งพันธุ์พื้นเมือง เพื่อการอนุรักษ์ มาตรฐานการผลิต รับเอาจีเอพี และขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ทุเรียน กระท้อน และมะม่วงยายกล่ำ)...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

การเรียนรู้ตามอัชยาศัย เป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีหลักสูตรระยะเวลา ในการเรียนและสถานที่ที่แน่นอน เป็นการศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความพร้อม ความสนใจ ผ่านประสบการณ์ตรงที่ได้ประสบในชีวิตประจำวัน เรียนรู้จากบุคคลจากประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อต่าง ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...จำได้ตั้งแต่ปู่ย่า พ่อแม่ ช่วยพ่อแม่ทำตั้งแต่เด็ก เป็นสวนดั้งเดิม สืบทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า เป็นรุ่นที่ 3 แล้ว ก่อนหน้านี้ทำบริษัทเอกชนจนเกษียณ แล้วมาทำสวน ช่วยพ่อแม่ทำตั้งแต่เด็ก เป็นสวนพ่อแม่ดั้งเดิม เกษียณตั้งแต่อายุ 55 ปี เมื่อ 6-7 ปี ปู่ย่า ทำ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ทำต่อจากพ่อแม่ เป็นพื้นที่ดั้งเดิมสวนทุเรียนกับส้มเขียวหวาน ทำสวนควบคู่การทำงาน แต่ดั้งเดิม เลิกจากงานช่วยพ่อแม่ทำ ทำสวนทุเรียนกับส้มเขียวหวาน ไม่ค่อยได้ผลเลยให้เช่าที่ แถวละแวกนี้ก่อนปี 53 ปลูกพืชอื่น ๆ ทั่วไปอิหรอกเขกซัก ทุเรียนสูญพันธุ์ไปกว่า 10-20 ปีแล้ว ไม่มีปลูกทุเรียนกันเลย ละแวกนี้มันปลูกไม่ได้ตั้งนานแล้วตั้งแต่ปี 2.. กว่า ๆ มันทยอยตาย ๆ ไม่ได้ผล มาฮือฮาทำตอนโครงการสมเด็จพระเทพฯ ให้ปลูกรักษาพันธุ์ทุเรียนนนท์ คนเลยมา ฮือปลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2562)

“...ดั้งเดิม ตั้งแต่เด็กจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ เติบโตมากับการทำสวน...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...พันธุ์กรรม สายเลือด อันดับแรก 2. ศึกษาเองบ้าง จากคุณหนู่ม 3. อ่านหนังสือบ้าง เขาพูดได้ดี ศึกษาด้วยตนเองตามอัชยาศัย ตามแบบเราเอง ปู่ยอินทรีย์ซื้อเขาไม่ทำเอง...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...จากพ่อแม่ ...คุยกันในกลุ่มทุเรียนฟังเขา คิดเพิ่มปรับเปลี่ยนวิธีการ เช่น ทุเรียน มันจะตายจะออกดอกออกผล ทำช่วงฝนทิ้งช่วงใกล้ฝนตก กักน้ำทิ้งช่วงก่อนฝนตก ทุเรียนออกดอก แต่มีเหลือสมบูรณ์ ดิดลูกเยอะ ความคิดเขาสูงเป็นผู้นำ ตอนต้นปี พอออกดอกกลอกเลนเลยคนหวังดี บอกเดี่ยวลวงหมด แต่กลับกันได้ดอกสมบูรณ์ดีเลย (ตอนปี) ก่อนต้นปีก็ทุเรียน ออกดอก ลูกสาตเลน ช่วงผลิดอกใหม่ ๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...พ่อแม่ ศึกษาเองทำไมต้นไม่งาม เพราะอะไร 1. ต้นไม้เขียวชุ่มต้องการน้ำ ระบบ ทุเรียนถ้ำรดน้ำมาก รากจะเน่าแช่น้ำตาย คือถ้าฝนตกชุ่มชื้นดินดี ต้นไม้จะงามเร็ว รดน้ำจนชุ่ม จนรากเดินหากินได้ ไม่กลัวรากเน่าถ้าเน่า ๆ ไปนานแล้ว ที่สวนไม่ยกโลก ปลูกพอดีกับปากหลุม ขุดหลุม ยกโคกสมัยโบราณ เวลารดน้ำมันลงล่างหมดไม่ถึงโคน ที่สวน ขุดหลุม ฟันดิน พรวนดิน ปลูกเองหมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...คนรอบ ๆ ช้าง เริ่มทำ ปี 2524 เตี้ยเก่าแก่ชอบทำสวน แนะนำการทำสวน เรียกไปนอนด้วย กินอยู่กับเขา สอน เก้าแก่เริ่มปลูกส้ม เอากิ่งพันธุ์มาจากบางกอกน้อย เดิมเก้าแก่ก็มีส้มอยู่แล้ว ส้มอายุ 3 ปี ได้ เริ่มมีลูกสมัยก่อนต้นใหญ่ เก็บส้มได้มาซื้อที่แถวทับนาง ...พอปี 2523 ส้มล้มตลาค น้ำท่วม ขายเป็นลำเรือ ลำเรือละ 1,000 กว่าบาท ... เขาก็ทำ ตอนหลังเก้าแก่ซื้อที่เพิ่มจ้างคนงานทำ ทำส้ม 20 ไร่ ดายหมด รุ่น 2 ผมเข้าไปทำแทน ส้มงาม 20 ไร่ เก็บได้ 80 กว่าลำ พ.ศ. 2526 ขายลำละ 3,000 กว่าบาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...วิทยากร กับพ่อแม่ ไม่ดูใน YouTube สอบถามผู้รู้ มีชมรมทุเรียนบางกรวย คอยส่งข่าวบอกข้อมูลเรื่องทุเรียน ประชุมใหญ่ บางใหญ่ บางบัวทอง อบรมใหญ่ทุเรียน มังคุด พีชล้มลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...ส้มเขียวหวาน ถ้าใช้เคมีตลอด ให้ไม่เกิน 5 ปี มันต้องให้อาหารที่เป็นธรรมชาติ เขาก็จะทน ตอนนี้อยากหันมาปลูกส้มเม็ด ต้นใหญ่เดี่ยวกว่ามะม่วงสัก 2 ไร่ เรามีลูกทั้งปี เป็นเม็ดขึ้นเอง ก็หันมาเพาะเม็ดเอง ตอนนี้อยู่สูง ตอนนี้มีพีชในพื้นที่ประมาณ 300 กว่าชนิด พยายามปลูกให้หลากหลาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2562)

“...พิจารณาแล้วแต่พีชไหนจะทำอย่างไร เช่น กล้วยหอมถ้ากอใหญ่จะแยกหน่อ ส้มคือเมื่อก่อนทำด้วยกิ่งตอน ตอนนี้อยากเพาะเมล็ด ดูแล้วแข็งแรงแล้วจะทนกว่า ปลูกเพาะเมล็ดตอนนี้สูงขึ้นมาแต่อกแล้ว เพราะย้ายมาปีเดียว มีหลายต้นอยู่ยังไม่สูงเท่าไร่ เดือนพฤศจิกายน จะ 1 ปีเต็ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...การผสมพันธุ์ ใช้แปรงนี่ม ๆ ปัดเกสร ช่วยผสมพันธุ์ เกสรตัวผู้ตัวเมียเพื่อให้ติดมากขึ้น แต่ขึ้นกับสภาพลมฟ้า อากาศ ถ้าบานแล้วฝนตก โอกาสจะติดน้อยมาก แต่ถ้าอากาศหนาวแล้วบาน ติดเยอะมาก ต้องตัดทิ้งเลย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ปลูก ปี 55 ได้ 2 ปี ปี 57 โคนน้ำเค็มตาย ปลูกซ่อมโตไม่เท่ากัน ปลูกซ่อมมีนาคม 57 กิ่งพันธุ์ซื้อที่จันทบุรี ตายไปหลักสิบต้น ตายปลูกซ่อมไปเรื่อย ๆ บางต้นไม่ตาย ก็โทรมอยู่ กว่าจะฟื้นก็ 1 ปีกว่า เทคนิคผสมพันธุ์ โดยการปิดดอก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...ปลูกระยะห่าง 3 ไร่ ขุดหลุมเป็นวงกลม กว้างยาวลึก ประมาณ 1*1*1 เมตร แถวบางกรวย บางใหญ่ ปลูกบนพื้น การดูแลรักษาใส่ปุ๋ยอินทรีย์ รดน้ำโดยใช้น้ำประปราดต่อหัวก็อก ลากสายยางเข้าสวน ตัวก็อกน้ำในแต่ละร่อง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ส้มเขียวหวาน ถ้าใช้เคมีตลอด ให้ไม่เกิน 5 ปี มันต้องให้อาหารที่เป็นธรรมชาติ เขาก็จะทน ตอนนี้อยากหันมาปลูกส้มเม็ด ต้นใหญ่เดี่ยวกว่ามะม่วงสัก 2 ไร่ เรามีลูกทั้งปี เป็นเม็ดขึ้นเอง ก็หันมาเพาะเม็ดเอง ตอนนี้อยู่สูง ตอนนี้มีพีชในพื้นที่ประมาณ 300 กว่าชนิด พยายามปลูกให้หลากหลาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2562)

“...พิจารณาแล้วแต่พืชไหนจะทำอย่างไร เช่น กล้วยหอมถ้ากอใหญ่จะแยกหน่อ ส้มคือเมื่อก่อนทำด้วยกิ่งตอน ตอนนี้เพาะเมล็ด ดูแล้วแข็งแรงแล้วจะทนกว่า ปลูกเพาะเมล็ดตอนนี้สูงขึ้นมาแค่ออกแล้ว เพราะย้ายมาปีเดียว มีหลายต้นอยู่ยังไม่สูงเท่าไร เดือนพฤศจิกายน จะ 1 ปีเต็ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...แม่บอกสมัยก่อนรดน้ำทุเรียนแต่เช้า สมัยปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนไป 1. รดน้ำประปา ตั้งแต่บนยอดต้นลงมาด้านล่างเท่าที่แรงดันน้ำดันไหว รดน้ำทั้งวัน มีหลายขนาด ต้นใหญ่สูงมาก 4 เมตร แต่สปริงเกอร์ได้แค่ 3 เมตร รดให้ชุ่มทั้งวัน ช่วงเวลาต้องดูความร้อน อากาศร้อนด้วย น้ำพันกว่าบาท ใช้น้ำอื่นไม่ได้ ทุเรียนใช้ประปราย สมัยก่อนใช้เครื่องสูบน้ำรด ปัญหาแมลง ใช้ตาข่ายคลุม ลงทุนสูง ปีนี้ลองใช้ถุงพลาสติกคลุมปีแรก ใช้น้ำเปิด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...เมื่อก่อนทำสวนง่ายกว่านี้ ปัจจุบันยากขึ้น เพราะโรคภัย แมลงศัตรูพืชไม่เยอะ พอปี 54 น้ำท่วมน้ำพัดพา เชื้อโรคมากับ น้ำท่วมนาน เช่น รากเน่า โคนเน่า เชื้อรา ติดมากับน้ำ สมัยก่อนไม่ต้องดูแลมาก สาตโคลนอย่างเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...สมัยก่อนน้ำดี ไม่น่า ลอกเลนปีละครั้งใช้จากปุ๋ย ไบโม่ ไม่มีโรค แมลงเยอะเท่าปัจจุบัน สมัยก่อนน้ำท่วม กระจุกหนึ่งต้น 130 ลูก ขายลูกละ 6 บาท เหมาสวนเลย ใช้ขนาดแคลงรด ปัจจุบันใช้สปริงเกอร์แบบหมุน แต่ไม่คืนน้ำไม่ทั่วถึง แต่ถ้าลากสายรดจะทั่วถึงดีกว่า ต่อกกลางขัณฑ์รดน้ำ ได้ออกกำลังกาย น้ำหยดน่าจะดีกว่า...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ดิน ฟ้า อากาศ น้ำ แต่ก่อนไม่มีเขื่อน น้ำที่มามีปุ๋ยตามธรรมชาติ พวกเศษผัก เศษพืชเป็นปุ๋ย สมัยนี้ใช้น้ำเสีย ลุงเลยไม่บ่นลูกไม่ยากให้ลำบาก สมัยก่อนปุ๋ยมาตามธรรมชาติ สาตเลนรดน้ำสวนตามธรรมชาติ สมัยนี้ต้องทำปุ๋ยเอง ปุ๋ยชีวภาพ ตอนนี้ใช้น้ำประปา ก้น ต้องซื้อปุ๋ยใส่ปุ๋ยเอง ลงทุนเยอะ...สมัยก่อนทีม ๆ ปลูกก็ขึ้น ดินดี น้ำมาตามธรรมชาติ ตอนนี้ น้ำถูกกัก ตอนนี้ยากถึงทำให้ลูกทุเรียนไม่ติด ตอนนี้ทำเงินเดือนดีกว่าถึงเดือนได้เงิน แต่ทำสวนตอนนี้ถึงเดือนไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...เมื่อก่อนเดิมใช้น้ำในท้องร่องรดสาตโดยใช้แคลงรด ปัจจุบันใช้น้ำประปรายโดยตรง บางสวนใช้สปริงเกอร์ต่อประปา สมัยก่อนหลังจากเก็บเกี่ยว ใส่มูลค่างควาแล้ว สาตเลน ปัจจุบันไม่สามารถนำเลนมาสาตได้แล้ว ทองหลวงร่วงหมักน้ำในร่องใช้ไม่ได้แล้ว ยิ่งลึกลงไปความเค็มยิ่งเยอะ เพราะความเค็มมันออสโมซิสเข้ามา ต้องเก็บใบทองหลวงช่วยดึงไนโตรเจนในอากาศได้ดีที่ร่วงตามดิน มาวางสุ่มรอบ ๆ โคนต้นทุเรียน แล้วเอาต้นทองหลวงหรือต้นกล้วยใบกล้วยล้อมทับอีกที รดน้ำไปเรื่อย ๆ ให้ใบทองหลวงนำปุ๋ยลงไปที่ทุเรียน เพราะความเค็มในร่องแก้ไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...สมัยก่อนง่ายกว่า คุณแสง่าย ปลุกยัง ไรก็ขึ้น สมัยนี้คุณแสง่าย ต้องคุณแสง่าย มีโรค แผลง หนอง ไชตั้น อากาศร้อน เปลี่ยนแปลงง่าย ร้อนจัด แต่ก่อนใช้แคลงรดน้ำ สมัยนี้ใช้สปริงเกอร์ต่อ ประปาเท่านั้น ได้ชื่อถึงเก็บน้ำ 6,000 ลิตรไว้ เก็บประปาพักน้ำวันสองวันค่อยรด รดเลยไม่ได้ เป็นคลอรีน ทูเรียนอาจตายได้ ช่วงนี้ น้ำทะเลหนุน ใช้ประปารด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...แตกต่างกันเยอะ สมัยก่อน ไม่ต้องดูแลมาก ปุ๋ยก็ไม่ต้องใส่ เพราะน้ำมันเป็นธรรมชาติ น้ำในคลองสามารถดื่มได้เลย เดี่ยวนี้เน่าเสียเป็นสีเขียวหมด น้ำเขียวปลาตาย โรคมีเพ็ลล์ไฟ คุณน้ำ เลี้ยง ต้องฉีดยาช่วงใบผลิ ปุ๋ยสมัยก่อนก็ใช้ใบทองหลางร่วมาเป็นปุ๋ย แล้วก็สาดขี้มาดินดำดี แต่ก่อนนี้มะม่วงปลุกยัง ไรก็ติดลูก เดี่ยวนี้ถ้าไม่ฉีดยาไม่ได้เลย ไม่ได้กิน ต้องฉีดยาสมัยนี้ แต่ไม่รู้ว่ แรงแขนขาดไหน สะเคาะหมักได้ฉีดก็ดี ส่วนมากไม่ซื้ออะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ต่างกันเยอะ เดิมสมัยก่อนใช้น้ำในร่องสวนรดได้ ปัจจุบันใช้น้ำประปารด เพราะบ้าน จัดสรร โรงงาน รุกพื้นที่ สภาพสังคมเมืองรุกพื้นที่สวน สวนเปลี่ยนเป็นบ้านจัดสรร รอบ ๆ สวน เป็นโรงงาน บ้านจัดสรร สภาพพื้นที่รอบ ๆ เปลี่ยนแปลงไป และปีนี้ฝนน้อย วันไหนฝนตกก็จะ ไม่รดน้ำ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ทุเรียนนนท์ มีปัญหา 3 น้ำ คือ ภัยน้ำเค็ม ภัยน้ำเน่าเสีย เปิดเข้าสวนไม่ได้ ภัยน้ำท่วม หนักสุด เดือดร้อนสุด ตอนนี้แก้ปัญหาใช้น้ำประปารดแทนเลย ต่อตรงรดเลย ทุเรียนไม่แพ้คลอรีน ใช้น้ำในร่องด้วยโดยใช้เครื่องดูด มาช่วยรด มีนา เมษา น้ำแห้งน้ำทะเลหนุน เปิดท่อในท้องร่อง รับน้ำกักน้ำไว้ ความเค็มไม่เกิน 0.5 Ppt ลุงมีหน้าที่ส่งข่าวเข้า Line กลุ่ม แจ่ง เตือนกัน เช็คความเค็ม ก่อนเปิดน้ำเข้า ต้องวัดน้ำเค็มมีอยู่ที่ไม่เป็นไร รวมกลุ่มแลกเปลี่ยนข่าว กลุ่มทุเรียนนนท์เข้า ต้องวัด ค่าน้ำ ส่งเข้า Line กลุ่ม ทุเรียนกลุ่มแจ่งเตือนกัน การรดน้ำใช้เครื่องดูด มีเครื่องวัดน้ำเค็ม ไม่เกิน 0.5 PPT... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...คนมาซื้อถึงสวน ให้รู้ว่าเป็นส้มบางมดแท้ เพราะถ้าเอาไปขาย บางคนไม่เชื่อว่าเป็น ส้มบางมด เพราะเชื่อว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว แต่ถ้าลงเฟสบุ๊กไปแล้วจะได้รู้ว่ามีอยู่จริง ไม่ได้หลอก หลัก ๆ ให้เก็บจากต้นเลย มาเห็นจริงว่าเป็นส้มบางมดมีอยู่จริง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ขาย ออกปีแรก 10 ลูก ...ปุ๋ย ยา ต่าง ๆ ต้นที่วัดน้ำ ขายหอมทอง 3 ลูก 3 พัน 4 พัน 5 พัน ได้ 10,000 บาท หลานชายบอกโง่ ไม่ลงอินเทอร์เน็ต ปีหน้าคาดว่าลงอินเทอร์เน็ตให้ ขายลงเน็ตคนจะจองเยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ขายเองมีเว็บไซต์ ขายทุเรียนคุณภาพ ก่อนปี 54 หมอนทองลูกละ 2 พัน ก้านยาว ลูกละ พัน และขายตามงานส่งเสริมเกษตรของหน่วยงานนนทบุรี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ขายตรง เน้นให้ลูกค้ามาซื้อที่สวน 90% ลูกค้ามีมาจากอินเทอร์เน็ต และบอกต่อ ๆ กัน ช่วงเทศกาลเขาเชิญชวนไป มีเว็บไซต์สวนครูสวน มีเฟสบุ๊ค ลูกค้าให้ป็น้ำทำแพคเกจใส่กล่อง มีบริษัทโทรตามหลายครั้งแล้ว คิดเป็นลูก ชั่งโลเพื่อความเป็นธรรมแก่ลูกค้า ใช้สองอย่างประกอบกัน โลละ 1,000-1,500 บาท เล็กสุดหมอนทอง จริง ๆ ปีนี้ว่าจะแก้ปัญหาทางการเงินมัดจำ... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...มีไลน์กลุ่มชาวสวนเกษตรกร บอกข่าวน้ำเค็ม น้ำท่วม และมีการพบปะบ้าง บางครั้ง บางคราว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยกันทำในครอบครัว ใครว่างก็ทำ ลงสวนก่อน แล้วกลับมากินข้าว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ทำสวนส้มตั้งแต่เด็กสืบทอดจากทางครอบครัวซึ่งเป็นชาวสวนดั้งเดิม เดิมเป็น ชาวสวนก่อนแล้ว ...ตั้งแต่ ปี 2534 พ่อแม่ส่งเสริมให้ทำสวน เรียนก็ไม่ได้เรียน จบ ป.4 สมัยนั้น ทำสวนดี ...แล้วก็อนุรักษ์ ทำต่อเรื่อยมา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ปี 58 ปี 2559 มาเริ่มทำใหม่ ทำเองหมด จ้างแมคโคร 3 หมื่นกว่า ыр่องใหม่ พันดินเอง แม่บ้านช่วยกันดายหญ้า 2 คน ดายาย พื้นที่ 7 ไร่ ปลูกส้มจริง ๆ 2 ไร่ ปลูกพืชผักอินทรีย์ ทำเพื่อ อนุรักษ์ จากไม่เคยทำสวนมาก่อน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...กลับมาทำสวนส้มใหม่หลังจากหยุดไป 25 ปี เคยทำสวนส้มกับคุณพ่อ คุณแม่ มาก่อน ช่วงนั้นหยุดไป น้ำเสีย ยังไม่ได้สร้างประตุน้ำ ช่วงนั้นน้ำท่วม ทำส้ม 3 ปี พอจะเก็บได้ น้ำท่วม พอปีที่ 5 มีการกั้นเขื่อน กั้นประตุน้ำ จึงหันกลับมาทำสวนส้มอีกที ...เห็นน้ำกลับมาดีเลยมาทำใหม่ เป็นอาชีพของพ่อแม่ดั้งเดิม เคยทำสวนส้ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...แฟนทำเอง เป็นตัวหลักทำเอง หลังกลับจากทำงาน เนื้อที่ 112 ไร่ ทรว. รดน้ำ ฉีดยา ยกโขด พันดิน ปลูกเอง ทำเองหมด มีประมาณ 50-60 ต้น ปลูกแทรกด้วย มะละกอ ผักสวนครัว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...ช่วยกันทำสวนในครอบครัว ว่างก็ทำกัน ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชผักสวนผสม ในสวน ขุดบ่อเพื่อกักเก็บน้ำฝน ไร่รดต้นไม้ เลี้ยงปลาในกระชัง ให้เศษอาหารที่เหลือกิน ไม่ต้อง ใช้เงินซื้อพืช ผัก เก็บพืชผักในสวนรับประทาน กับปลาคูที่เลี้ยงไว้ เหลือก็ขาย มีคนมาขอซื้อ ในสวน มีมะพร้าว ปอกขูด ส่งร้านค้า...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ส่วนใหญ่ทำสวนเอง จะมีจ้างเขาก็พวกขุดดิน ลอกเลน ชาวสวนที่นั่นนิยมลอกเลน เพื่อธาตุอาหารส้ม ต้องมีการลอกเลน ปรับสภาพดิน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ช่วยทำกันในครอบครัว ลูกทำงานประจำหมดไม่มีเวลา ชายทั้งคู่ คนโตเป็นวิศวกร อยู่ ช.การช่าง ลูกคนเล็กเป็นทหาร ลูกช่วยบ้างถ้าบอกให้ช่วยทำอะไรที่ไม่'ไหว...'” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ครอบครัว สนับสนุน ช่วยเหลือ ส่งเสริม เทคโนโลยี เช่น ช่วยทำนามบัตร ลูกช่วยทำ ช่วยลงเฟสให้ หลาน ๆ หากลอง มีแพคเกจได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...สุขภาพดี สุขภาพจิตดี ได้ออกกำลังกาย มีกิจกรรมทำร่วมกันในครอบครัวช่วงวันหยุด เวลาว่าง พี่น้องช่วยเหลือกันในครอบครัว แต่พี่สาวไม่ชอบทำสวน แต่จะช่วยเหลืออย่างอื่น ทำกับข้าวให้ เรียกมากินกินเสร็จเก็บล้าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“... ไม่มีลูก บำนาญ 40,000 กว่า ทำคนเดียว มาสวนทุกวัน ช่วงเช้า ช่วงบ่ายนอน สวนแฟนปลูกให้เขา แต่ดูแลเอง แฟนแม่บ้านมีสวนหลังบ้าน ทำของเขามีที่ 2 ไร่กว่า เป็นคนนนท์ ดั้งเดิม ต่างคนต่างทำสวน ขายกล้วย เลี้ยงทุเรียน เครื่องึงกว่าจะได้หนัก หนึ่ย หนัก ให้พี่สะใภ้ ไปขาย คัดทุกพุดห้ส ได้ 140 เอามา 100 กล้วยต้องปลูกห่างทุเรียน ปลูกกล้วยหอมดีกว่า กล้วยน้ำว้า รากแตกเยอะกว่าทุเรียน ต้องมีกล้วย เพิ่มรายได้ 5 ปี กว่าทุเรียนโต...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ทุเรียนนนท์ ฟังคุณเล่าภูมิใจ มันสูง ดูหรุ คุณค่าสูง แต่ว่าผลผลิต รายได้ในการ ตอบแทนทั้งปี ได้ 3 ลูก ขณะที่สวนอื่นมี ได้ 300-400 ลูก แต่ลงทุนไปก็ล้าน ลงทุนเยอะ ใช้ปุ๋ยยาเยอะ ที่นี้ใช้ปกติทั่วไป... ใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง ทำเอง ใช้ไข่ไก่ น้ำปลา ผงชูรส ปุ๋ยอินทรีย์ใช้เกลบ จี๊วผสมกันหมักไว้ ตอนนี้ไม่มีเวลาหมัก ซื้อปุ๋ยอินทรีย์มา กระสอบละ 300 บาท คือกาลเวลาเปลี่ยน เด็กรุ่นใหม่รักสบาย ไม่ชอบมือดำ ดินพี่หนึ่งคนเดียวไม่ขาย แม่บอกแล้วแต่ น้องสาวก็จะขาย... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ชาวสวนได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการทำสวน จากคนในครอบครัวที่ใกล้ชิดที่สุด คือ พ่อแม่ ซึ่งเป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำสวน ตั้งแต่ ดั้งเดิม อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูกพืช และสืบทอดมาถึงรุ่นปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เป็นตระกูลเก่าแก่ที่ทำสวนทุเรียนเมืองนนท์มาอย่างน้อย 4-5 ชั่วคน พ่ออายุ 85 ปี มีที่ดินการทำงานตั้งแต่ปู่ ยา ตา ชวด ยังเท่าเดิม ของคนในครอบครัว 30 ไร่ ปลูกทุเรียน 8 ไร่ ที่เหลือสวนผสม ผลไม้ทั่วไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...เดิม พ่อแม่เป็นชาวสวนดั้งเดิม ผมเกิดมา มีทุเรียนใหญ่ขนาดต้นเสาแล้ว ต้นใหญ่มีลูกเป็นร้อย ๆ ลูก พออยู่มากคุณพ่อได้ทำไว้ให้เสร็จ คุณพ่อเสียชีวิตตั้งแต่จำความไม่ได้ คุณแม่บริหารสวนเรื่อยมา เมื่อก่อนเป็นลักษณะสวนผสม สวนทฤษฎีใหม่ของในหลวงปัจจุบัน ของหลากหลายในสวน ไปเป็นครูได้ 30 ปี พอเริ่มคิดว่าจะออกจากงาน ก็เลยวางแผนทำสวน รื้อฟื้นอีกครั้งนึง ถ้าทำในเชิงธุรกิจเนี่ย มันคุ้มทุนใช้เวลานาน แต่ทุเรียนคืออย่างที่นั่นที่ ราคาค่อนข้างแพง แล้วรายได้ค่อนข้างสูง การดูแลก็ยากเป็นเงาตามตัว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...เพราะอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ จังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่เหมาะแก่การปลูกทุเรียน ถ้าเป็นส้มโอนครชัยศรี ส้มเขียวหวานบางมด ทุเรียนเลือกสายพันธุ์ดี ๆ ที่เคยทานแล้วอร่อย เช่น สายพันธุ์ย่ามะหวาด เม็ดในยายปราง กบชาชน้ำ หมอนทอง ก้านยาว ชะนี เป็นสายพันธุ์ทางนนทบุรี สมัยก่อนคนจันทบุรีมาซื้อกิ่งตอนจากนนท์ กิ่งละ 15 บาท ใส่งาเรือไปจันทบุรี เพื่อไปปลูกต่อจากหมอนจากกิ่งตอนทุเรียนนนท์แท้เพาะแพร่ที่จันทบุรี จากหมอนนนท์แท้กิ่งตอน แล้วเทคโนโลยีทางจันทบุรี เขาพัฒนาขึ้นจากเมล็ดทุเรียนป่า มาเพาะเดือนสองเดือนแล้วเสียบยอด ทำครั้งนึงได้เป็นร้อย เป็นพัน เป็นหมื่นต้น ถ้าตอนได้น้อยไม่กี่ต้น 5 ต้น 10 ต้น 20 ต้น และกิ่งที่เหมาะสม การตอนมีไม่มาก ใช้ข้อสองข้อได้ ผิดกับเสียบยอดดีกว่า แล้วคลุม โปง แพร่ไปยังอีสาน อุดรดิษฐ์ พิษณุโลก โคราช...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...คนในครอบครัว จบปริญญาตรีทุกคน ลูกชายเรียนเศรษฐศาสตร์การเกษตร ม.เกษตร ได้สอนประสบการณ์ปลูกตั้งแต่วัยเด็กแล้ว ส่งเสริมอาชีพทำการเกษตร อีสระ ไม่ยึดติดต้องมาเซ็นต์ชื่อเหมือนข้าราชการ จบงานแล้วมาต่อยอดงานของพ่อต่อได้ ไม่ต้องทำงานบริษัทหาประสบการณ์ เพราะได้ถ่ายทอดลูกมาแต่เด็ก ๆ แล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

การรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ชาวสวนมีการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทางสื่อออนไลน์ และทางการประชุมพบปะกัน เพื่อช่วยส่งข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ หน่วยงานรัฐ รวมกลุ่มช่วยเหลือแจกกิ่งพันธุ์ชาวสวน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ดี/ มีการสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนทางไลน์ ช่วยส่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับน้ำเค็ม เพื่อแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้ง กั้นน้ำเค็มเข้าสวน ไม่เอาน้ำเค็มมารดน้ำต้นไม้ เป็นต้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...เห็นดีด้วย คนไม่ปลูกคือปัญหาเรื่องน้ำ น้ำประปาไม่ถึง ปลูกแล้วตาย ไม่ปลูกเลยชุมชนสนับสนุน เป็นสวนตัวอย่าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...สวนเหลือน้อย เป็นหมู่บ้านจัดสรรหมดแล้ว เคยมาขอซื้อที่ ไม่ขายอนุรักษ์ไว้สวนติดกับบ้านจัดสรร กั้นคลองไว้ ไม่งั้นทะเลถึงนี่หมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...มีคนมาขอความรู้ลุง ทูเรียนทวายทำยังไง ก็บอกเขาไป เช่น ถักน้ำแห้ง แต่เขากลับ
 ทูเรียนเขาตาย ขายทูเรียนทวาย ได้ที่อีกแปลง เป็นวิทยากร ให้ความรู้ Young Farmer...”
 (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ชุมชนน่ารัก แบ่งปันช่วยเหลือกัน ถึงกัน มีการแลกเปลี่ยนกัน บอกกันช่วยเหลือกัน
 เป็นวิถีเดิม ๆ อยู่ เช่น บอกน้ำเค็มมาแล้ว ทูเรียนจะสุกแล้วนะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์,
 1 กันยายน 2562)

“...วิทยากร กับพ่อแม่ ไม่ดูในยูทูป สอบถามผู้รู้ มีชมรมทูเรียนบางกรวย คอยส่งข่าวบอก
 ข้อมูลเรื่องทูเรียน ประชุมใหญ่ บางใหญ่ บางบัวทอง อบรมใหญ่ทูเรียน มังคุด พืชล้มลุก...”
 (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...ทุกคนหันกลับมาทำสวน เหมือนปลูกป่าให้ชุมชน ปลูกไม้ผลทูเรียน ในที่ 2 ไร่
 ...เกือบจะเลิก หันกลับมาทำใหม่ ...เกิดจากตัวเองเห็นสิ่งที่เราทำ เราทำให้เจ้าของสวน ...ปณิธาน
 ทำด้วยใจไม่หวังเงิน ให้ลูกน้องเต็มวันละ 500 บาท ก็พอ ตอนนี้อายุยาว ปัญหาคนทำสวนไม่มี ปัญหา
 ไม่มีความรู้ว่าจะทำอย่างไร ไม่มีคนทำสวน เราเป็นที่ปรึกษาการทำสวนให้ สิ่งที่ได้ประโยชน์
 จากชุมชน มองจุดรวม ทำไม่หน่วยงานภาครัฐเองไปทำสวนสาธารณะ ทำอย่างอื่น ทำไม่ไม่เอา
 บมาส่งเสริมเกษตรกรทำสวน เช่น ไม่เก็บภาษีที่ดิน อำนวยความสะดวก น้ำไม่มีจัดหาน้ำให้
 เขาจัดหากองน้ำให้จ้างช่วยทำสวน คนงานผมทำหน่วยราชการ เป็นเจ้าหน้าที่ กทม. เขตบางกอกน้อย
 ฝ่ายรักษาฯ รดน้ำกลางคืน อบต.บางกรวย คนเก็บขยะ อบต.บางคูคลอง คนขับรถอยู่ประจำ
 เก็บเงินเฉพาะวัน เป็นลูกหลานของที่บ้าน เป็นคนสวน แต่เดิมเป็นลูกจ้าง มีเงินเดือนประจำ วันละ
 500 บาท เขาเป็นลูกจ้างได้วันละ 300 บาท ยื่นหยุดการทำสวนโบราณ ส่งเสริมการทำสวน
 สมุทรปราการ ดินเค็ม น้ำเค็มปลูกไม้ไม่ได้ อดิตน้ำเค็มสามวันแล้วดี ปัจจุบันเค็มทุกวัน เค็มตลอด
 คุ่มระดับน้ำทะเลไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...รวมกันกลุ่มเล็ก ๆ ในตำบล ในหมู่บ้านของเรา เป็นกลุ่มอนุรักษ์ทูเรียนนนท์ โดยมี
 ประธานกลุ่ม เป็นเจ้าของกิ่งพันธุ์ที่เอาต้นไม้ไปเสียบยอดที่จันทบุรี มาช่วยกัน โดยรวมกลุ่ม
 แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แล้วมีกองทุนหมู่บ้าน มีร้านค้าประชารัฐเพื่อการเกษตร คนอื่นเขาทำ
 ตลาดน้ำ ฝักอาชีพ คุยกันเราต่อยอดดีกว่า ให้ชาวบ้านซื้อถังน้ำ 3,000 ลิตร โดยแบ่งเป็นงวด ๆ ละ
 250 บาทเป็นเวลา 3 ปี เพื่อกักน้ำประปาพักน้ำให้ตะกอนสะเด็ดไป วันเดียวก็สะเด็ดแล้ว การรดน้ำ
 วันละครั้งถ้าฝนไม่ตก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...พวก ๆ รอบ ๆ บ้าน มาดู มาชื่นชมในชุมชนบางมดนี้ มีสวนส้มตรงนี้ที่เดียว เป็นที่
 รู้จักของเพื่อนบ้าน ส้มบางมด แหวงบางมด เขตทุ่งครุ คือที่นี่ คนมีแต่พูดว่ามีลูกเมื่อไหร่พาคนมาชม
 เห็นด้วยที่ทำ ไม่มีใครค้าน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...ตอนนี้มีกลุ่มไลน์เกษตร ...ทำสวนต้องขยัน มีความอดทนเพราะผลผลิตไม่ได้วันสองวัน ต้องใช้เวลา (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“... มันจะเป็นเครือข่ายอยู่ ตอนนี้ทุกคนเหมือนขายไปเองบ้าง โคนเขาซอ้นซ้อบ้าง เพราะหมู่บ้านเข้ามา สาเหตุ คือ รถไฟฟ้ามันเข้ามา เนี่ยออกไปมองเห็นได้เลย... กว่าจะซื้อไปได้ 300 กว่าไร่ เก่งมาก ..มุมมองของเรา ถ้าอยู่รวม ๆ อยู่แบบเดิม ๆ คือ มันไม่มีสาธารณูปโภค แต่เขาบอกไปใหม่ ให้ไปอยู่รวมกัน มีถนนอะไรให้เสร็จ ให้เงินไปปลูกบ้านใหม่ ไม่เอาหรือ ที่เก่าถนนไม่มี ไม่มีอะไร ต้องไปเดินที่คนอื่นเขา พอไปปั๊บมีถนนผ่ากลาง แล้วไปอยู่เรียงกันใหม่ จัดระเบียบให้ใหม่ วิธีให้เงินเขาก็จะให้แบบเหลือใช้หน่อย เขาคำนวณให้เสร็จ ก็บางคนไปว่าเขา เพราะถ้าคุณอยู่แบบเดิม ๆ มีกลุ่มเนี่ยไม่ยอมไปอยู่เหมือนตกหลุม แล้วทุกวันนี้เสียทั้งหน้าบ้านคิดว่าถ้าบ้านเสร็จจะปิด เรื่องอะไรจะต้องมารับน้ำขึ้นน้ำเยียวจากคน 30 หลัง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ทุเรียนนนท์ มีปัญหา 3 น้ำ คือ ภัยน้ำเค็ม ภัยน้ำเน่าเสีย เปิดเข้าสวนไม่ได้ ภัยน้ำท่วมหนักสุด เดือดร้อนสุด ตอนนี้แก้ปัญหาน้ำประปาขาดแทนเลย ต่อตรงรดเลย ทุเรียนไม่แพ็คลอรีนใช้น้ำในร่องด้วยโดยใช้เครื่องดูดมาช่วยรด มีนา เมษา น้ำแห้งน้ำทะเลหนุน เปิดท่อในร่องรองรับน้ำกักน้ำไว้ ความเค็มไม่เกิน 0.5 กรัมต่อลิตร ลุงมีหน้าที่ส่งข่าวเข้าไลน์ กลุ่ม แจ้ง เตือนกัน เช็ควความเค็มก่อนเปิดน้ำเข้า ต้องวัด น้ำเค็มมีอยู่ก็ไม่มีเป็นไร รวมกลุ่มแลกเปลี่ยนข่าว กลุ่มทุเรียนนนท์เข้า ต้องวัดค่าน้ำ ส่งเข้าไลน์กลุ่มทุเรียนกลุ่มแจ้งเตือนกัน การรดน้ำใช้เครื่องดูด มีเครื่องวัดน้ำเค็ม ไม่เกิน 0.5 กรัมต่อลิตร...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...มีกิจกรรมหน่วยราชการจะมาร่วมกับผม ปีนี้ใช้กุสุโลบาย ทำบุญที่สวน คนไม่มามือปาว เอาของมาช่วยงาน ทำช่วงทุเรียนแก่ เป็นการประชาสัมพันธ์สวน ทำให้รู้ว่าคนเขาศรัทธาเราไหม บางคนให้ซอง ผมไม่รับ บอกมาร่วมทำบุญก็มาแล้ว ไม่ได้แจกการ์ด บอกทางไลน์ทางโทรศัพท์ คนมาช่วยกันเยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...มีกลุ่มไลน์ทุเรียน มีการอบรม แลกเปลี่ยนความรู้กัน เกษตรส่งไลน์ แจ้งประชุม เกษตรกรแลกเปลี่ยนความคิดเห็น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...มีชุมชนอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ อำเภอบางกรวย ชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ ระดับจังหวัด ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพสินค้าเกษตรระดับอำเภอ และระดับจังหวัด... และเป็นคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดนนทบุรี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...อบจ. แจกกิ่งพันธุ์ทุเรียน ต้องการกี่ต้นก็ให้เท่านั้น และซื้อกิ่งพันธุ์จากจันทบุรี ซื่อก่อนใครเขาช่วงน้ำท่วมก่อนน้ำลด กิ่งละ 50 บาท/ กิ่ง ลงปลูกหลังปี 54 หลังน้ำท่วมรีบไปซื้อ ก่อนใครเลย คนอื่นซื้อ 200 บาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชาวสวนสืบทอดการทำสวนมากกว่าหนึ่งรุ่น จากพ่อแม่
ดังกล่าวที่ว่า

“...ป่าเป็นรุ่นที่ 3 ต่อจากพ่อแม่และยาย เป็นสวนดั้งเดิม พื้นที่ทั้งหมด 4 ไร่ ตอนนี้
อาจไม่ถึงหย่อนไปบ้าง เพราะแบ่งพื้นที่ทำถนน สมัยก่อนก็ไม่แบ่งขาย เมื่อก่อนเป็นคันทาสวน
ระดมลงขันทุกชนิดช่วยกันทำถนน สวนละ 60,000 บาท แต่ก่อนเป็นคันทาสวนพื้นที่ติดกัน
ต้องขึ้นที่วัด ทำทางกันเอง อบต.มาช่วยทีหลัง หมาดไป 180,000 บาท สมัยก่อนแพง สวนอื่น ๆ
ก็ช่วย 20,000 บาท 30,000 บาท ตามกำลัง มีน้อยช่วยน้อย มีมากช่วยมาก ทำสวนแต่เล็กช่วยพ่อแม่
ทำตั้งแต่เด็ก สวนแถวนี้ไม่โดนน้ำท่วมปี 2526 ปี 2538 ปลูกดั้งเดิม ซ่อมแซมต้นไม้ที่ตายไป กั้นน้ำ
เอาอยู่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...ทำสวนตั้งแต่รุ่นตาทวด พ่อของแม่ เสียอายุ 99 ปี ทำจนรำรวย ปลูกทุเรียน และ
ส้มเขียวหวานพันธุ์ส้มบางมด เอาจากนนทบุรีไป จากนนท์ขายกิ่งพันธุ์ไป สัมปีนิงขายเสร็จก็ซื้อที่
ชนิดนี้ ขยายเสร็จก็ซื้อที่ชนิดนี้ ทำสวนพื้นที่ 10 ไร่ 3 งาน 40 วา 3 ชนิด ทุเรียน 200 ต้น คนแถวนนท์
ทำทุเรียนพื้นที่เกิน 10 ไร่ น้อยหายาก ส่วนมาก 2 ไร่ 1 ไร่ ไม่ถึงไร่...” (ผู้ให้ข้อมูล
คนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ชาวสวนไม่ได้ปรับตัวอะไร ทำเหมือนปกติทุกอย่าง ปลูกทุกอย่างตามธรรมชาติ
เหมือนเดิม ไม่ปรับตามเขา ก่อนปลูกต้นไม้ทุกอย่างจะขอพระแม่ธรณี บอกขอพระแม่ธรณี
ลูกจะปลูกต้นไม้ ต้นไม้ทุกอย่าง เช่น ลูกส้ม บอกพระแม่ธรณีเจ้าเอ๋ยลูกขอปลูกต้นไม้ ขอพระบารมี
ร.9 ร.10 และพระเทพ ลูกขอปลูกต้นไม้ไว้กินถ้ามีโอกาสจะถวายท่านอีก ทำอย่างนี้ทุกต้น ต้นไม้
เจริญงอกงามดี (สิ่งเหนือธรรมชาติ อธิษฐานก่อนปลูก)...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์
2562)

“...ช่วงแรก ๆ ถมที่ขอร่อง ปลูกส้ม เมื่อ 12 พฤษภาคม 2560 ตรงกับวันพีชมงคล
ปลูกคนเดียวชั่วโมงเดียวเสร็จ ทำดินให้ร่วนซุยทั้งร่อง พร้อมทั้งจะปลูก ๆ ตรงไหนก็ได้ออกหลุม
รอไว้ก่อน แล้วปลูกพร้อมกันวันเดียวปลูกเสร็จ ปลูกวันพีชมงคล พีชจะได้เจริญงอกงาม จำวันที่
ปลูกง่าย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ความเชื่อ ก่อนปลูกพีชมีการจัดรูป เทียน ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บอกเจ้าที่ เจ้าทาง ว่าจะขอ
ปลูกพีช บนที่แห่งนี้ ขอให้พีชที่ปลูก เจริญงอกงาม โตวัน โตคืน มีเครื่องไหว้ เช่น เป็ด บอกขอให้
ที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์ มีไม้เดือนมาอยู่เพื่อให้ดินสมบูรณ์ ร่วนซุย มีธาตุอาหารในดินสูง เหมาะสม
กับการเติบโตของพีชที่ปลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ตอนนี้ทุเรียนมีประมาณ 186 ต้น หมอนทอง ก้านยาว ครั้ง ๆ มังคุด 80 ต้น ปลูกตาม
รอบคันทาสวนนอกเขตทุเรียน ไม่ปลูกแซมระหว่างทุเรียน ทุเรียน 186 ต้น มังคุดรอบ ๆ สวน มังคุด
แข็งแรงกว่าทุเรียน ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ประปราย มีตารางบันทึกการปลูก มีรายละเอียดการปลูก

ต้นนี้ชื่ออะไร ปี ไหน เริ่มปลูกเอากิ่งลง วันครู 16 มกราคม 2555 วันมงคล...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...การปลูกต้นไม้ ความเชื่อ ปลูกวันแม่ วันแม่จำง่ายหน่อย ใช้หลักความสะดวก วันแม่ช่วยสาธารณประโยชน์ได้ จริง ๆ เป็นคนไม่ซีเรียสฤกษ์ยาม แต่เชื่อว่าถ้ามือไม่ทำ สมองไม่คิด รอฟ้าดินยาก ลงมือทำมากกว่า แต่ถ้าปลูกวันแม่ เวลาใครถาม เวลานั้นถึงก็จะจำง่ายหน่อย และให้เกียรติเจ้าของที่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...มาสวนทุกวัน ไม่มีธุระจะมาสวน ...น้ำเหลือใช้ตอนนี้ น้ำเค็มไม่เข้า ลุงถือฤกษ์ วันไหนใครแต่งงานจะปลูกทุเรียน 1 ต้น คู่ไหนรอดก็มีลูก พี่ชายของค์โสมปลูกแล้วไม่งามไม่ตาย แต่ลุงไม่งามแกรนขึ้น บางคู่ มีดั่งคี่ แต่งแล้วอยู่รอดดี ทุเรียนต้นนั้นก็เจริญออกมา ชื่อกิ่งปลูกวันที่คนแต่งงาน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...สมัยก่อน รดน้ำบอกหลวงพ่อโสธร รดน้ำตอนตี 1 จุฑรูปเทียนบอกหลวงพ่อ อยากรมีสตางค์เอาฤกษ์ชัย ให้มีผลผลิตดี ๆ ไปก่อนเขา รบกวนหลวงพ่อคนแรก จะได้ช่วยก่อน หลวงพ่อบอกขยันดีจะได้ช่วย เป็นความเชื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ ถ้าไปสายชาวสวนไปบนเยอะ เป็นร้อย ๆ หลวงพ่อจะไม่รู้ช่วยใครดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...วันไหนวันดี วันธงชัย วันอธิบดี ปลูกเยอะ ๆ ประเดิม วันไหนคนแต่งงาน ก็ปลูกซ่อมแซมด้วย ประเดิมไว้ จดบัญชีต้นไม้ที่ปลูกจากวันแต่งงาน ต้นไหนลูกตก คู่แต่งงานนั้นดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...ความเชื่อเหนือธรรมชาติ แต่เดิม ปลูกวันออกพรรษา ลูกจะตก สมัยก่อนตอนเด็กเห็นพ่อแม่ใช้น้ำมนต์หลวงพ่อโสธรมาใส่ในร่องสวน ไร่รดน้ำ ทำให้ลูกตก ตอนนี้อยู่แล้ว ปลูกไปเรื่อย ๆ ชื่อกิ่งพันธุ์มาลงพร้อมกันวันเดียว 2 ไร่ จ้างคนงานมาลงต้นไม้ ที่เห็นต้นเล็ก เพราะปลูกซ่อมแซมต้นที่ตายไป ตอนรุ่นผมร่องแคบกว่านี้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ทานอาหารเจตลอดชีวิต ถวายตัว ร.9 ปลูกพืชผักกินเอง เหลือขายกินทุกอย่าง ในครัวเรือน ปลูกพืชทุกอย่างแซมนอกจากส้ม เช่น ฝรั่ง มะละกอ มะเขือ พริก ก้อย มะละกอ อื่น ๆ กินอาหารเจ 1,500 บาทต่อเดือน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ทำพันธุ์ต้นทุเรียนขาย ปลูกกินเองก่อนในครอบครัว เหลือค่อยไปขาย ปี 53 หมอนทอง ขายลูกละ 2,000 ก้านยาวลูกละ 8,000 บาท ทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีการสำรองน้ำไว้ใช้รดน้ำต้นไม้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ทำเพื่ออนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชของสมเด็จพระเทพฯ คำขวัญกตม. ไหม่ ส้มบางมด ลิ่นจี บางขุนเทียน... เศรษฐกิจพอเพียง พระองค์ท่านมาเข้าฝัน แรงบันดาลใจ พระองค์ท่านมาเข้าฝัน ปี 41 47 และ ปี 2550 พระเทพเสด็จฯ คลองพิทยาลงกรณ์ 10 มิถุนายน 2550 ทรงตรัสฝากดูแลพื้นที่

สวนด้วยนะ ฝาก 2 คน คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือทำกินอยู่ในครัวเรือน เหลือใช้ นำไปขาย และ แจกจ่ายได้ ไม่รวย ไม่จน มีกิน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...เป็นทุเรียนพันธุ์ดั้งเดิมของเมืองนนท์ เหลือจากน้ำท่วมเยอะอยู่ รายย่อยเยอะ บ้านละไร่ สองไร่ 10-20 ต้น มีเยอะ ที่เหลือเกิน 5 ไร่ มีน้อย ปัจจุบันที่ทำเป็นเขยเมืองนนท์ เขยเศรษฐีขายที่ กทม.มาซื้อที่เมืองนนท์ อีกแบบเขยจากอีสานได้เมียเมืองนนท์ ไม่รู้เรื่องอะไรเลย ที่บ้านคุณอดิสรณ์ คุณซวดเป็นรุ่น 4 รุ่น 5 ทำสวน พี่น้องมีคุณอดิสรณ์ทำสวนคนเดียว พันธุ์ทุเรียนตอนนี้ มี 40 กว่าพันธุ์ เป็นพันธุ์ทุเรียนแท้ ขายราคาเท่ากันหมด 300 บาท ทำเป็นอาชีพ เราเผยแพร่เป็นเครือข่ายอนุรักษ์ พันธุ์ทุเรียน เช่น ที่ชัยภูมิ พันธุ์ย่าหวาด จะออกมันมากกว่าหวาน ทุเรียนในกทม.ปลูกได้แถบตลิ่งชัน เป็นแบบดั้งเดิม ทำเอง ผลิตเอง ขายเองหมด เจ้าของทำเองทั้งหมด บริหารจัดการเอง มีลูกจ้าง เป็นเพียงผู้ช่วย (ไม่ใช่จ้างคนปักคอก จ้างโยงลูก จ้างคนตัด) การทำงานเหมือนเป็นการออกกำลังกาย ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ที่สวน ปี 60 ออก 1 ลูก ทั้งสวนหอมทองให้คนแก่ในบ้านทาน ใส่บาตร 2 พู แบ่งในบ้านเป็นชิ้น ๆ ปี 61 ออก 3 ลูก ขาย 2 ลูก 15,000 บาท 3 โลกว่าต่อลูก อีก 1 ลูก ใส่บาตร แจกในบ้าน ปี 62 ออก 100 กว่าลูก ตัดลูกทิ้งไปครึ่ง ๆ ใบเริ่มร่วง ตัดลูกเพื่อรักษาต้นไว้ อากาศ ร้อนมาก ติดลูกเยอะมาก ล่วงออกเหลือ 20 ลูก แล้วคัดออกอีกให้เหลือ 10 ลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...เศรษฐกิจพอเพียง ดีที่สุดเลย มีความสุข อย่างน้อยก็สุขทางใจ นึกถึงเศรษฐกิจพอเพียง ก็มีความสุขมากเลย มีพี่น้องดี พ่อแม่ดี พอแล้ว บางคนทำไม่เป็น เช่น พี่สาวแต่เขาก็ทำอาหารให้ ทำเสร็จเรียกกิน แล้วก็เก็บให้ แล้วแต่ใครชอบทำอะไร ทำอะไรได้ก็ทำ แล้วมาเติมเต็ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...ไม่เคยกินก้านยาวสวนเลย พึ่งปลูกก้านยาว กระคุมตายเลยปลูกก้านยาวแทนได้กิน ครั้งแรกที่สวนนี้แหละ ไม่อยากแปรงฟันเลย รสชาติอร่อยมาก ขนาดใบไม่มี ยังอร่อย จาก 100 ให้ 85 คะแนน ออกธรรมชาติไม่ปีด ออก 2 ลูก หลุดไป ลูกทรงสวย 4 พูเต็ม ๆ ไม่กล้าขาย กลัวรสชาติ ทิ้งไว้ 5 คืนสุก ถ้าขาย ๆ 4500 บาท ทุเรียนทุกสายพันธุ์ไม่สมควรที่จะตัดแก่จัดเกิน สมควรตัดที่ มันแก่ ต้องตัดลงมาดิบทิ้งไว้ แล้วให้สุกข้างล่าง ค่อย ๆ ให้สุก ค่อยคายน้ำออกจากตัวมันเอง ตามธรรมชาติ ทุเรียนจะมีคุณภาพจะสุกสม่ำเสมอรสชาติ ปังไม่หลุด โอเค ก้านยาวตัดแก่จัดเกินไป เนื้อจะแข็งกินไม่ได้ เนื้อสากสาก ถ้าอ่อนเกินไปจะดำเนิน แก่ก็ไม่แก่ อ่อนก็ไม่อ่อนกึ่ง ๆ ต้องจด เขียนบันทึก ร่อง 1 ต้นที่ 1 คืออะไร ก้านยาวต้นนี้แล้วหอมทอง ร่องที่ 2 ต้นที่ 1 คืออะไร หอมทอง หมด ร่องที่ 3 หอมทอง ร่องที่ 4 ทองย้อยฉัตร 1 ต้นที่เหลือหอมทองหมด ร่องที่ 5 ร่องขวางมี 4 ต้น หอมทองหมด เวลาทุเรียนออกมาต้องจดบันทึก ถ้าไม่จดบันทึกบางทีจำไม่ได้สิ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...กินเองก่อน เหลือแล้วขาย ให้ลูก คนในครอบครัวกินก่อน มีความสุข เหลือแล้วขาย ลูกละหมื่น สองหมื่น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ปีนี้ออก 40 กว่าลูก กินเอง 10 กว่าลูก แจกคนงาน 2 ครอบครัว ถวายหมอนทอง 3 ลูก ถวายพระเทพฯ ต้นเดียว 3 ลูกเลย ออกปีแรก เปลือกบางมาก สวนอื่นเปลือกหนา... ที่อาคารชัยพัฒนาฯ จังหวัดชัยภูมิเข้าไป เขามาถาม ๆ สวนไหนดีมาถาม เคยถวายก่อนน้ำท่วม เคยไปกับ อบจ.ถวายเป็น 100 ลูก ของหลายสวน ต้องคัดไป ขายไปประมาณ 33 ลูก บริโภคในครัวเรือนก่อน พอเหลือขาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...บริโภคในครอบครัวก่อน ขายไป 40-50 ลูก ลูกละประมาณ 3,000-5,000 บาท ขายหมอนทอง ที่เหลือก็แจกญาติพี่น้อง พรรคพวก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2562)

“...การดูแลรักษาค่อนข้างยากมาก คนถอดใจเยอะ ปีนี้ขายได้แสนต้น ๆ ไม่ได้ขาย เต็มร้อย บางต้นรอดู บางต้นตัดมารอดูอยู่ได้ก็วัน ปีนี้หมอนทองออกเยอะ บอกไม่ได้ว่าจะมีกี่ลูก พันธุ์ไหนบ้าง ขึ้นกับสภาพอากาศ ทำบัญชีครัวเรือน บันทึกการปลูกต่าง ๆ ต้นไม้ไม่ได้ขายเต็มร้อย บางรุ่น ลูกก่อน 70-80 ลูก ขายได้ประมาณแสนกว่าบาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

มีเหตุผล ชาวสวนมีเหตุผล พอช่วงน้ำเต็ม หรือน้ำเสีย ชาวสวนใช้น้ำประปาดน้ำต้นไม้ และมีทุนในการทำสวน โดยใช้เงินจากดอกผล และรับประกันสินค้า ให้ลูกค้าเปลี่ยนผลผลิตหรือคืนเงินให้ถ้าผลผลิตที่ซื้อไปไม่ได้คุณภาพ ขายตามคุณภาพสินค้า 1 มีการรับรองสินค้าเป็น พีจีไอ ทำให้ผลผลิตมีราคาแพง เน้นคุณภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...จ้างคนงานดูแลสวน 1 คน เดือนละ 12,000 บาท ค่าน้ำประปา เดือนละประมาณ 20,000 บาท ค่าใช้จ่ายต่อเดือนรวม 3 หมื่น ใช้เงินจากดอกผล การถูกรางวัล จากสลากออมสิน และสลาก ธ.ก.ส.ที่ฝากไว้ 10 ล้านบาท...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...จ้างแรงงานทำสวนหมดเลย ต้นทุนทำสวน แปลง 2 ไร่ ค่าจ้าง 5000 บาท/เดือน แปลง 8 ไร่ ค่าจ้าง 15,000 บาท/เดือน รายได้ขายผลไม้ ขายกล้วย ค่าน้ำประปา 8 ไร่ ตก 2,000 กว่า ต่อเดือน ขณะที่ค่าน้ำประปา 2 ไร่ ประมาณ 700-800 บาท ไม่ใช้น้ำคลองเลยเพราะเค็ม กั้นไม่อยู่เลย น้ำออสโมซิสผ่านชั้นดินเข้ามา ความเค็มมันสะสม สวนอยู่เมื่องนนท์ ไม่ใช้น้ำเค็มมาตั้งแต่ปี 57 การปลูกทุเรียนต้องอาศัยใจรักอย่างเดียว เพราะใช้ทุนสูง คนสวนต้องเก็บทุกอย่าง อีกหน่อยจะอยู่ เฉพาะสวนใหญ่ ๆ ที่มีกำลัง สวนเล็ก ๆ รวมตัวขายอยู่ แต่ยังเอาเพียงอยู่ คือ รุ่นเด็กสุดที่ทำสวนคือ รุ่นนี้แล้ว 48-50 ปี รุ่นเด็ก ๆ ลงไป ไม่มีใครอยากทำสวนแล้ว เด็กรุ่นใหม่ไม่เอาเลย ไม่แตะ ไม่ทำ สวนเลย ไม่มีการสืบทอดแล้ว นอกจากเขาปลูกในเชิงธุรกิจ มียาปุ๋ย มีระบบน้ำ คือไม่ขาดแคลน เหมือนเดิม วิถีมันเปลี่ยน ฟ้าใช้สายยางลาก ให้คนงานทำ คนงานมี 2 ครอบครัว เหมาค่าแรงเป็น

งาน ๆ ไป การทำสวนทุเรียนนนท์ ทำเพื่อเศรษฐกิจ ทำเพื่อหวังผลกำไรยาก แต่ทำเพื่อใจรัก ความภาคภูมิใจ ทำได้ อย่างนี้กว่าทำสวนทุเรียนแล้วจะรวย เพราะค่าใช้จ่ายสูง หากความสุขจะดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...รุ่นหลังไม่ค่อยมี รุ่นก่อนน้ำท่วม ลูกอายุ 10 กว่าขวบ ไปขายทำนํานันจนถึงปี 2538 น้ำท่วมใหญ่เลิกตลาด แต่ไม่มากเท่าปี 54 น้ำท่วมใหญ่มาก ๆ เหลือไม่กี่จ้าว ไม่เท่าไหนมีการตั้ง ชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์กัน สมัยก่อนขายเป็นผลเหมือนกันแล้วแต่พันธุ์กระดุม ลูกละ 3-6 บาท ลวง 10-15 บาท กบ ะนี้ลูกละ 30 บาท หมอนทองยังไม่ออกสมัยก่อน เกิดที่บางรักน้อย เพิ่งมีรุ่นหลัง ตาเทียมเจ้าของเพาะเมล็ด เนื้อเหลือง ๆ หมอนทองทนโรค ทนต่อความบอบช้ำ ตัดไม้เต็มที่ ไม่เสีย คุณภาพใช้ได้ แต่ก้านยาวถ้าไม่เต็มทีคนซื้อไปกินไม่ได้เรื่อง ต้องเป๊ะกำหนดวันได้ ก้านยาว ต้องตัด 4 คืบ ถ้ากินไปไม่ได้เรื่อง หมอน 7 คืบก็ยังใช้ได้ ไม้ดีไม่เอาตั้งคัมมันแพง ของไม้ดีไม่อยากขาย เอามาเปลี่ยนใหม่ เอาทุเรียนมาให้ ขำตาแห้งไป ไม้ดีไม่ได้ ขายลูกละ 3000-5000 บาท (ก่อนปี 54 พันธุ์ก้านยาว) ...ของลุงแพงหน่อยถ้าไม้ดีเปลี่ยนให้ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ทุเรียนนนท์ ไม่ซังโล ขายเป็นลูก ขายตามคุณภาพของสินค้า เช่น ทุเรียนชิด โคนกิ่ง ไหม หรืออยู่ปลายกิ่ง ทุเรียนต้นนี้แตกใบอ่อนไหม ทุเรียนมีตำหนิไหม จะไม่ซังโลเด็ดขาด โคนกิ่ง รสชาติดีกว่า ปลายกิ่ง อะไรที่ติดแม่จะดี มีชนิดลูกค้าแต่ละประเภท ปลายกิ่ง โคนกิ่งขายใคร จะมีลูกค้าแต่ละกลุ่มอยู่ บางครั้งลูกใหญ่อาจถูกกว่าลูกเล็กเราเอาตามคุณภาพของทุเรียน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...ทุเรียน เขาถามมาแจ้งไป เขาจะทำสติกเกอร์ GI (Geographical indications) ให้ทุเรียน ต้นไหนพอออกลูกเยอะ ทนไม่ได้ ใบร่วง แมลงเข้า ต้องสอยลูกทิ้ง เอาไว้ไม่ได้ ขายไปต้องคืนตั้งค์เขา ต้องดูเอา ทุเรียน 1 ต้น ผลผลิตไม่ให้เกิน 10 ลูก ไร่เยอะต้นโทรม ลูกต้องพอสวย ๆ ขาย 3 พัน ราคา เป็นหมื่น ก้านยาว ราคาขุย ออกไม่เยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ทุเรียนนนท์ สาเหตุที่ราคาแพง เพราะ 1. สภาพพื้นที่ปลูกลดลง 2. ผลผลิตต่อต้นน้อย 3. ทุเรียนมีคุณภาพ เน้นคุณภาพ รากเดินตามแคมสวน ต้นนี้ไม่เกิน 10 ลูก รากไปไม่ไกล สลัดลูก ทิ้ง ถ้าเยอะเกินไปต้นโทรม พวกทุเรียนไร่รากหากินได้ไกลไว้ลูกเยอะ กิ่งเขาใหญ่กว่า ลำต้นทุเรียนเมืองนนท์อีก ขึ้นไปนั่งสบาย กิ่งยาว 5-8 เมตร ระบบรากต่างกัน สภาพพื้นที่ต่างกัน เขาไว้ได้เกิน 10 ลูก ทุเรียนนนท์ไว้กิ่งละลูก 10 กิ่ง 10 ลูก ก็ไม่ไหว ต้นโทรม ทำไม่ได้ ถ้ามีลูกมาก มันจะเห็นแก่ตัว ถ้าไม่ไหว สลัดลูกทิ้ง ลูกมันจะร่วงมาเอง ระบบที่รองรับของเรา แต่ของเขาระบบ พื้นไร่พื้นราบ ไว้ได้ 10-20 ลูก แต่เราอยากไว้แต่ทำไม่ได้ บางทีลูกเท่ากระป๋องนมสลัดทิ้งเลย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...ทุเรียนนนท์ ไม่เน้นปริมาณ จะอยู่ได้เมื่อลูกประมาณเดือน-เดือนครึ่ง เท่าเงาะกระป๋อง ส่วนใหญ่ประมาณ 80-90 เปอร์เซ็นต์ แล้วจะไม่ร่วงสูง ถ้าทุเรียนติดเยอะ คงไม่มีใครขายที่กิ่ง คงจะทำต่อ ไว้เยอะลูกก็ไม่โต ให้น้ำทางใบยังง สภาพมันไม่ได้ก็ไม่โต ตั้งโคกพรวนดิน ทุเรียนจนทำเป็นแปลงใช้เครื่องจักรลง เดิมจัดเป็น โคก ลดปัญหารากเน่า โคนเน่า...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...กินครึ่งขายครึ่ง กินทดสอบก่อนขายทุกครั้ง ต้นที่ออกประจำไม่ต้องทดสอบเล็ก ทุเรียนหอมทอง ก้านยาว จำนวนต้นครึ่ง ๆ (ปลูกเพื่อการค้า) หอมทองออกลูก ก้านยาวไม่ออก พันธุ์พื้นเมือง เล็กน้อย ได้แก่ กระจุม พวงมณี เม็ดในยายปราง กบชายน้ำ ย่ามะหวาด จดชื่อไว้ ปลูกเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไว้ ถ้าปลูกทำท่าจะตาย ถอนทิ้งเลย แล้วปลูกใหม่ หอมทองราคากลาง 1,500 บาท ก้านยาวราคากลาง กิโลละ 5,000 บาท คนอีกระดับ เงินเดือน 50,000 ขึ้น ชื่อกิน ก้านยาวลูกละ 15,000 บาท ขึ้น ไม่ต้องแค้นขาย มีคนแย่งซื้อ กลุ่มลูกค้าได้หวั่น จีน ต่างชาติชอบกินมาก คนมีดังอีกระดับหนึ่ง กลุ่มนี้จะซื้อ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ปลูกปี 55 เดือนกุมภาพันธ์ มี 80 ต้น 10 กว่าสายพันธุ์ ชื่อกิ่งพันธุ์ทุเรียนเองหมด จากจันทบุรี พยายามพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด ให้คนด้อยโอกาสกว่าเรา เลี้ยงเองหมด กิ่งพันธุ์ ทุเรียนแพงมาก 300-500 บาท เพราะเป็นที่ต้องการทั้งจังหวัดนนท์หลังน้ำท่วม มีพวกอยู่จันทบุรี เขามาส่งให้ รวมค่าขนส่ง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...วิธีทำให้ส้มออกลูก 1-3 ปีแรก จะมีแต่ต้นแตกแต่ใบ พอครบ 3 ปี ต้นแข็งแรงเริ่มไว้ ลูกได้ วิธีให้ออกผลผลิตดูต้นส้มใบแก่ เราทิ้งน้ำประมาณ 15-30 วัน พอใบสลดเราอัดน้ำให้เต็มใบ เขาจะแตก ...ส้มเขียวหวานเรียกตามพื้นที่ปลูก ส้มบางมด อร่อย ดินกร่อย รังสิตเรียกดินเปรี้ยว กำแพงเรียกดินจืด ส้มบางมดรสชาติดีเป็นที่ดินกร่อย เรื่องน้ำ ต้องมีเครื่องวัดความเค็มของน้ำ ความเค็มอย่าให้เกิน 2 ...เรื่องปุ๋ย ที่สวนกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ธรรมชาติ ใช้ยาเคมีอยู่บ้าง ตอนช่วงใบอ่อน ใกล้เคียงอินทรีย์ได้ ถ้าใช้อินทรีย์ช่วงใบอ่อนเอาไม่อยู่ ใบเสียหาย แต่ปุ๋ยใช้ปุ๋ยอินทรีย์...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ก่อนน้ำท่วม ทางราชการยังลงมาไม่เต็มตัว ผลิตเอง คัดจากสวนขายเอง หาดลาดเอง ก่อนนั้นมีเยอะ ราคายังไม่ดีเหมือนปัจจุบัน วังเรือขายเอง ขายเป็นลูก เมื่อปี 54 ขายหอมทอง 4 ลูก หมื่น (2,500 บาท) ขายตามขนาดเล็กใหญ่ พอตัดทุเรียนเสร็จ น้ำท่วมเลย ได้ปี 54 ปีเดียว ก่อนหน้านั้นราคาไม่ถึง ตอนนี้อย่าง อบจ.ตั้งราคากลางพันธุ์ทุเรียนนนท์ไว้ ถ้าหอมทอง กิโลละ 1,500 บาท ก้านยาว กิโลละ 3,000 บาท ไม้พื้นเมืองดั้งเดิม โลละ 1,000 บาท กระจุมกิโลละ 500 บาท ตั้งราคา กลางไว้ แต่ไม่ระบุตายตัวต้องขายราคานี้ ขายถูกหรือแพงกว่านี้ก็ได้ แต่ก่อนวังขายทางเรือ

เข้าคลองขุด คลองมหาสวัสดิ์ วิ่งออกดั่งชัน สมัยก่อนวิ่งถึงกันได้ สมัยนี้ ไม่ได้แล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...เมื่อ ปี 61 ขายไป 8 ลูก ลูกละ 4,000 บาท ได้ 32,000 บาท มาของที่สวน นายอำเภอ มาตัดเอง ทูเรียนเขาจะไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี ปรากฏว่าจนท.เกษตรอำเภอตั้งใจจะเอาไปให้นายอำเภอ นายอำเภอกับ จนท.เกษตรไม่ประสานกัน ปรากฏว่าเนื้อดีหมดไม่เสียเลย รสชาติเหมือนในอดีตเลย ทูเรียน ตจว.เนื้อหยาบ แต่ทูเรียนนนท์เนื้อนุ่ม หวานมัน ไม่ได้ผ่าเหมือนทูเรียนต่างจังหวัด คือเอามีดไปเจาะบีบ

“...ก้านยาวถ้าขาย ขายลูกละประมาณ 20,000 บาท ประมาณ 3 Kg หมอนทองลูกละ 3000-5000 บาท คาดว่าปีหน้าออกเยอะจะขาย ลูกค้ำก็จะเป็นคนที่เคยซื้อก่อนน้ำท่วมปี 54 สมัยก่อนตัดขายลูกละ 300 บาท วางขายหน้าสวน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ทำสวนเอง มีจ้างค้ายหญา สาตเลน ใช้นุ้ยอินทรีย์ พวงจี่หมู ใสรอบโคนพุ่ม 2 เดือน ครั้ง สลับปุ๋ยเคมี 16-16-16 ปุ๋ยเคมี ใหลหลังจากเก็บลูกแล้ว ทูเรียนถ้าขาย คาดว่าลูกประมาณ 3 โล จะขาย 3,000 บาท มีคนใหลเมื่อปีที่แล้วลูกละ 5,000 บาท แต่ไม่ขาย ที่เก็บมาซึ่งได้ประมาณ 3 โล จาก 10 ลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ปี 50 ...หมอนทองลูกละประมาณ 1,300 บาท ขายมิถุนายน ตัดขาย มิ.ย-ก.ค. มีผลผลิต 23 ตูลา น้ำท่วม น้ำท่วมเดือนครึ่ง ขายเป็นร้อยลูก ช่วงแรก 2 หนัก มี 70 ต้น ลงทุนใหม่ ขายคอนโด เมืองทอง ขายทอง ขายนาฬิกาโรแล็กซ์ จำนวน 8 หมื่น ถ้ายกขึ้น แสนนึ่ง โรเล็กบอยไซค์ คิงไซค์ 3 หมื่น มาลงทุนทำสวนทูเรียน เพราะทูเรียนลงทุนเยอะ คนถมดินแถวไทรน้อยหมดไปหลายล้านแล้วซื้อ รถดับเพลิงไปขนน้ำมาลงสวน รถดับเพลิงคันละล้าน ถึงเป็นหมื่นลิตร ไบละหลายหมื่นบาท ลงทุนหมดไปหลายล้านแล้ว ต้นทูเรียนก็ไม่ดี โทรมไป ทูเรียนเป็นพืชที่ลงทุนเยอะมาก ทูเรียนปลูกน้อย แมลงน้อย พอปลูกเยอะ โรคเยอะ แมลงเยอะ ต้องต่อสู้กับแมลงและโรคพืช ไบทูเรียนนำกินแมลงมา เพี้ยกระโดด เพี้ยไฟไรแดง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...กิ่งพันธุ์ซื้อจากจันทบุรีทั้งหมด ใสรอบเดียว กิ่งพันธุ์ช่วงนั้นราคาแพง แล้วแต่ขนาด ประมาณ 250-350 บาท ตามขนาดและคุณภาพของกิ่ง ถ้าซื้อที่จังหวัดนนท์ ราคากิ่งละประมาณ 600-700 บาท ผมขับรถไปซื้อเอง ผมมีคนทำสวนที่เก่งมากคนนึง ปลูกมาประมาณ 7 ปีแล้ว ออกลูก ครั้งนี้เป็นรุ่นที่ 3 ปลูก 4-5 ปี ออกลูกแล้ว รุ่นแรกออกมาแล้ว 2 รุ่น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...เดิม พ่อแม่เป็นชาวสวนดั้งเดิม ผมเกิดมาที่ทูเรียนใหญ่ขนาดต้นเสาแล้ว ต้นใหญ่มีลูก เป็นร้อย ๆ ลูก พออยู่มากพอได้ทำไว้ให้เสร็จ คุณพ่อเสียชีวิตตั้งแต่จำความไม่ได้ คุณแม่บริหารสวน เรื่อยมา เมื่อก่อนเป็นลักษณะสวนผสม สวนทฤษฎีใหม่ของในหลวง ปัจจุบันของหลากหลาย

ในส่วน ไปเป็นครูได้ 30 ปี พอเริ่มคิดว่าจะออกจากงาน ก็เลยวางแผนทำสวน รื้อฟื้นอีกครั้งหนึ่ง ถ้าทำในเชิงธุรกิจเนี่ย มันคุ้มทุนใช้เวลานาน แต่ทุเรียนคืออย่างที่นนท์ ราคาค่อนข้างแพง แล้วรายได้ค่อนข้างสูง การดูแลก็ยากเป็นเงาตามตัว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ตามที่เกษตรกรเขาแจกมา ไม่ซื้อปุ๋ยเอง รอเขาแจกอย่างเดียว แจกครั้งหนึ่ง 70-80 กระสอบ จะใส่ยังไหนหมด ของผม 3 ไร่ ได้ 80 กระสอบ งบเยอะซื้อปุ๋ยแจก... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ใช้ปุ๋ยอินทรีย์หมดเลย 5 ปีแรก ไม่มีต้นทุนทำตรงนี้เยอะ เหมิไม่จำเป็นต้องใช้ เพราะไม่รู้ว่ามีอีกกี่ปีจะได้ผลผลิต ผลประโยชน์ ถ้าเป็นเกษตรกรอื่น คงถอยหมดแล้ว มีทุเรียนอย่างเดียว ไม่มีกล้วยเก็บเกี่ยว ปลูกเนื้อที่ 4 ไร่ ใช้โคกเดิม หลุมเดิม ปลูกมาแล้ว 5 ปีครั้ง 7 ปีครั้ง รวมเป็น 12 ปีแล้ว ไม่ได้ปลูกอย่างอื่น สวนอื่นปลูกสลับ สวนอื่นมีพืชอื่นสลับ ใช้หลุมเดียวแทนที่ตายไป 5 ปีที่ผ่านมา ไม่เคยใช้ปุ๋ยเคมีเลย ปุ๋ยอินทรีย์ล้วน ๆ เพราะเราไม่มีทุนตรงนั้น แต่ด้วยการดูแลดินให้ดี ทำให้โตเร็ว พอเริ่มโตมีผลผลิต เริ่มรู้ขาดธาตุอาหาร ต้องมีธาตุเสริม เช่น ดินดোক ใช้แคลเซียมโบรอนมาเสริม อาหารธาตุเสริม ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ปลูกมังคุด 50 ต้น แซมต้นทุเรียน นอกจากนี้ ก็มีมะม่วงยายกล่ำปลูกบนคันรอบ ๆ สวน มีกล้วยหอม หมากร แซมทุเรียน ปลูกมา 7 ปีแล้ว (ปี 57 ปัญหาน้ำเค็มเข้าสวน ตายบ้าง เหลือบ้าง ปลูกซ่อมแซมใหม่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...มีรายได้ไม่แน่นอน มีพืชอื่นสร้างรายได้ประจำเดือนด้วย สมัยก่อนทุเรียนทวาย ขนไปขายทุกวัน ได้ราคาดี จนซื้อที่ซื้อทางได้ สมัยก่อนขาดผู้ใหญ่บ้าน เขามาขอให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะความขยันสูง และผลผลิตทุเรียนเยอะ ขายทุเรียนซื้อที่ได้หลายแปลง พอมีสตางค์คนจะมาขอยืม ก็เลยซื้อที่ไปเลย เป็นคนไม่ชอบโกหก มีเงินซื้อทั้งหมด ไม่ให้คนมายืมเงิน เพราะยืมไปไม่มาใช้เลยซื้อที่ให้หมด มีบ้านอีกหลังใหญ่กว่านี้ ข้าราชการสมัยก่อนแต่งตัวโก้ ดังค์ไม่มี แต่ลุงแต่งตัวมอซอ มีดังค์เยอะกว่า อนาคตคิดว่ารุ่นหลังมันขายหมดซังมันเถอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ชอบที่สุด ชอบจริง ๆ สวนส้ม ใจรัก ใจชอบ ทำสวนส้ม ส้มใครทำได้เป็นเงิน ได้เงินเงียบ ๆ เลขนะ เมื่อ ปี 47 ส้มต้นใหญ่ตาย เอาส้มไปขายโลละ 100 ...ออกรุ่นแรก ยังไม่ได้ที่ ไม่หวานมาก มีคนแห่มาแข่งไปเลย ช่วยดันไม่ให้หนักต้นเกินไป ส้มได้ที่เต็มที่ยขายได้เงินเงียบ ๆ ขาย 6 โมง 9 โมงกลับได้ ทรัพย์เงินที่ผ่านมาลุงแดงขายได้เงินเป็นล้าน โลละ 80 บาท จากสวนเก็บจากต้นสด ๆ เพราะอะไร รสชาติดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...ขายเองขาย... ร้านแม่ค้าชอยทำข้าม เหลือขาย... ตั้งราคาเอง ไม่ให้พ่อค้าแม่ค้าคนกลาง ตั้งราคา ค่าน้ำส่งโลละ 70-100 บาท กำละ 20 บาท 2 ซีด ๆ ละ 10 บาท ผักบั้งจีน โลละ 40 บาท กวางตุ้งโลละ 60 บาท ขายทั่วไปโลละ 40 บาท มะเขือโลละ 30 บาท พริกชี้หูสวน โลละ 150 บาท มะนาวส่งลูกละ 3 บาท มะละกอโลละ 20 บาท กล้วยหวีละ 20 บาท ตั้งราคาเองหมดทุกอย่าง สัมขายสมัยก่อน โลละ 35 บาท ขายปีใหม่ปี 61 ที่ผ่านมา ได้ 30 โล ๆ ละ 150 บาท ผอ.เขต บางขุนเทียน ให้ไป 3 โล เพราะทำสะพานให้ซ่อมสะพานให้ ทุกอย่างกำหนดราคาเอง ไม่อิงราคาข้างนอกไม่ดู เพราะสารเคมีที่สวนเป็นอินทรีย์ชีวภาพ บางที่กำหนดราคาต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป เพราะไม่เคยดูราคาข้างนอก คิดตั้งราคาเอง ...มีเท่าไรห่อหามาให้เด็กกิน สัมมีน้อยไม่พอกิน... ถ้าทำอะไรตรงไปตรงมาทุกฝ่ายร่วมมือกันจะสำเร็จ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...มาซื้อถึงที่สวน โลละ 100 บาท ...กิ่งพันธุ์กิ่งละ 100 บาท ชำแล้วใส่ถุงดำ 120 บาท ลงกระถางดำ 500 บาท ต้นใหญ่รอดแล้ว บางคนนำไปลงดิน บางคนลงบ่อปูน... (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...ทำเป็นสัมแข่ง ปลุกสัมลงแข่งขาย ผลผลิตไม่พอขายมีคนมาเรื่อย ๆ ขอชิมลูกละ 100 บาท เหลือ 8 ลูก ขายกัน 80-100 บาท/ กิโลกรัม สมัยก่อนเมื่ออายุ 20 ปี ผลผลิตเยอะ ขนสัมใส่เรือไปขายคลองมหานคร ชื่อเสียงเรื่องรสชาติดี ...ที่ขายกัน โลละ 80-100 บาท ขายได้ 5 แสนกว่าบาทได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ได้รายได้ปีละครึ่ง ขายออกจากสวนลูกละ 10,000 บาท เก็บผลผลิตได้ปีละครึ่ง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ได้ผลผลิตเป็นปีที่ 2 ปีที่แล้ว 50 ลูก ปีนี้มี 450 ลูก มากที่สุดในจังหวัด ปีที่แล้วติด 10 ต้น ปีนี้ติด 50 ต้น คาดว่าปีหน้าเกือบ 1,000 ลูก อีก 50 ต้นฝั่งโน้น ได้จีโอ สติกเกอร์ QR code ก้านยาวติด 3 ลูก มีคนจองหมด ปีที่แล้วขายออกจากสวนลูกละ 5,000 บาท ปี 61 เป็นหมอนทอง มองว่าผลผลิตออกเยอะถ้า 50-60 ลูก ขายได้ 5,000 บาท แต่ถ้าผลผลิตออกเยอะ 450 ลูก ต้องทำการตลาดใหม่ ให้คนมาจองเยอะ คงไม่ทัน ต้องทำการตลาดให้รวดเร็ว คิดว่าทำการตลาดแนวใหม่ จะตั้งเป็นกิโล ๆ ละ 1000 บาท ปี 62 เพราะว่าตอนจองลูกเล็กใหญ่ ตอนจองไม่รู้ไม่เท่ากัน เสียเท่ากันหมด ราคา 5 พันหมด คนซื้อถามทำไม 5 พันหมด เล็กใหญ่ไม่เท่ากัน เกิดความไม่เท่าเทียม เล็กใหญ่ หิวเท่ากันหมด 5 พัน ขายเป็นโล ๆ ละ 1000 บาท ลูกเล็ก ๆ ก็ขายหมด ทุนแค่นี้ สวนเดียวแค่ 2 เดือนจองหมดเกลี้ยง ใช้ทีมงานทำการตลาด เจ๊กิ้ง น้องอินพริเมียม ชมรมทุเรียน รับไปเยอะ ลดให้เขาไปขายต่อ 1200-1500 บาท/ กก. ขายได้ ทำการตลาด ไม่กักราคา ต่างคนต่างมีลูกค้าของ

ตนเอง มีคุณภาพ แบนด์ของตนเอง ความรับผิดชอบ บางคนเอาไปน้อย คนเอาเดี่ยว ๆ ผู้ใหญ่ มาจองที่สวน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ปีนี้ ปี 62 ผลิตรได้ประมาณ 200 ลูก ปีนี้จัดงานที่เซ็นทรัลเวสต์เกตต์ มีลูกค้าราชการ จังหวัดมาตัดที่สวน 2 ลูก เพื่อไปประมูล คิดในราคาลูกละ 4,000 บาท ผู้ว่าไปประมูลให้โรงพยาบาล ทรวงอก 600,000 บาท อีกลูกโรงพยาบาลปากเกร็ด ประมูล 270,000 บาท ส่วนต่างให้ รพ. ไป ลูกค้ำก็ได้จากเซ็นทรัลเวสต์เกตต์ มีทุเรียน ไปขาย ลูกค้ำขอเบอร์ไปก็ตามมาซื้อที่สวนมาจองที่สวน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ขายตรง เน้นให้ลูกค้ามาซื้อที่สวน 90% ลูกค้ามีมาจากอินเทอร์เน็ต และบอกต่อ ๆ กัน ช่วงเทศกาลเขาเชิญชวนไป มีเว็บ ไซค์สวนครุสถาน มีเฟสบุ๊ก ลูกทำให้ ปีหน้าทำบรรจุภัณฑ์ใส่กล่อง มีบริษัทโทรตามหลายครั้งแล้ว คิดเป็นลูก ชั่งโลเพื่อความเป็นธรรมแก่ลูกค้า ใช้สองอย่างประกอบกัน โลละ 1000-1500 บาท เล็กสุดหอมทอง จริง ๆ ปีนี้ว่าจะแก้ปัญหาวางเงินมัดจำ...” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ขายกิโล ๆ ละ 1000 บาท ตอนจองปีก่อนไม่รู้ขนาดลูก ทำไม่ใหญ่เล็กไม่เท่ากัน ราคา 5 พันหมด ที่อื่น ไม่ได้ ทำให้ขายได้หมดลูกเล็ก ๆ ต้นทุนน้อยอยากกิน เป็นสวนเดี่ยว 2 เดือนจอง หมดเกลี้ยง ใครเอาไปขายต่อซื้อเยอะ ลดราคาให้อีก ที่สวน 3 พัน ไปขายต่อจัดไปเยอะ ๆ 4-5 พัน ทำการตลาด มีเยอะต้องหาช่องทางออกไป บางสวนก็ทำแล้วขายเท่ากันไม่ได้ ปีหน้าติดพันลูก ขายปลีกห้อยตามต้น เหมาะต้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ตอนที่ประชุมอยากได้ทุเรียน 9 ลูก งานประมูลเซ็นทรัล สวนไหนจะสุกช่วงงาน บางคนเยอะ บางคนบริจาค บางคนคิดลูก ๆ 3 พัน 4 พัน งานนี้เงินบของจังหวัด บริจาคช่วย โรงพยาบาล ที่สวนนี้ลูกที่ 3 ประมูลไป 3 แสน ผู้ว่าฯ มาตัดไป ก้านยาวจากสวนป่าตัด (ขายไปลูก ๆ ได้ปกติ งานประมูลช่วยการกุศล) เป็นพิธี ประมูลมีของสวนลูกรัก 2 ลูก คนที่ประมูล ล้วนห้า ดร.แก้ว มาเอาหอมทอง 20 ลูก ก้านยาวอีก 2 ลูก ๆ ละ 15,000 บาท ประมูลได้ สุกว่าจะเอาไปให้ ที่บ้าน แกประมูลไป 2 ลูก ๆ แรก 270,000 บาท ลูกสุดท้าย 1,500,000 บาท และยังมาเอาที่สวนอีก ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“... ลูกค้ำมาจอง ปากต่อปาก เกษตรมาดู เพื่อนมา คนซื้อขนุนไปขาย ก็บอกต่อว่า มีทุเรียนนนท์ขาย ทำไว้นิดติดไว้ด้านหน้า ราคาขายจากสวน 5,000-8,000 บาท ตัดมาเยอะ ๆ กอง ๆ ไว้ตามราคา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...ประมูล 9 ลูกทุกปี ช่วยเหลือโรงพยาบาลในจังหวัดนนทบุรี เช่น โรงพยาบาล พระนั่งเกล้า รพ.ทรวงอก รพ. ไทรน้อย คนที่มาประมูลมีอยู่แล้วเขาอยากทำบุญกับ รพ.พระนั่งเกล้า

1.5 ล้านเขาลงขัน หารกันช่วย รพ.ลงประมวลหลายคน หาร 3 ไป อยากรทำบุญกับ รพ. ...”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...ลูกค้ามาเลือกซื้อและตัดเองที่ต้น ราคาขั้นต่ำลูกละ 5,000 บาท แพงสุดลูกละ 15,000 บาท พันธุ์ก้านยาว ปีนี้ผลผลิต ปีที่แล้วปริมาณใกล้เคียงกัน ตั้งแต่หน้าท่วมก็ได้ขายมาตลอด ราคาทุเรียนก่อนน้ำท่วม และหลังน้ำท่วมราคาไม่แน่ใจ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...ทุเรียนออก ลูกค้าเก่ามาซื้อเป็นลูกค้าก่อนน้ำท่วม โทรมมาถามทุเรียนออกยัง ออกแล้วบอกด้วย มาถาม มาจอง โทรจอง บางคนเอาไปทิ้งลูก บางคนแกะใส่กล่องไปให้ส่งให้ไปของต้องดีขอให้เป็นของดี ของสวน ส่วนใหญ่ที่เคยเห็นไม่มาดู เชื่อใจ มีต้นนิ่งแกะไปรสชาติไม่ดี เอากลับเลยขายไม่ได้ ทำน้ำกะทิ สาเหตุแตกใบอ่อน ไม่มีใบปรุงอาหารรสชาติไม่ดี ความหวานน้อยไปเพราะถ่ายใบอ่อน ทิ้งใบเก่า ออกใบใหม่ 4 ลูกไม่ได้ขายเลย ขายเป็นลูกหมอนทอง ตั้งแต่ลูกขนาดเล็กถึงลูกขนาดใหญ่ มีราคาตั้งแต่ 1,000 บาท ถึง 5,000 บาท (1kg กว่า-4 Kg กว่า) ดูด้วยสายตากะเอา เกษตรกรเป็นผู้ตั้ง ขึ้นกับความพอใจของผู้ผลิตกับผู้บริโภค แล้วแต่มุมมอง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...มีรายได้ ทำให้มีเงินส่งลูกเรียน 4 คน ช่วยกันทำในครอบครัว นอกจากนี้ยังทำอาชีพอื่นคือ ขายอาหารตามงาน หอยทอด ผัดไทย ก๋วยเตี๋ยว ข้าวขาหมู ข้าวหมูแดง ข้าวมันไก่ เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...ปีนี้ขายได้เงิน 71,500 บาท จาก 30 ลูก ราคาเฉลี่ย 2000 กว่าบาท/ ลูก กบสุวรรณขาย 2,000-3,000 บาท ต่อลูก กบแม่เต่า ขาย 2,000-3,000 บาทต่อลูก นวลทองจันทร์ ขาย 3,000-5,000 บาทต่อลูก ก้านยาวไม่ขาย ลูกประมาณ 1.5 kg ออกที่โคนกิ่ง ไม่มีใบ ใบของกิ่งนั้นไม่มีกิ่งอื่นมีใบอยู่ กลัวรสชาติไม่ดี เหมือนหมอนทอง 4 ลูก นั้น มี 4 พู แบ่งให้ชิมกัน ผมพ่อแม่ลูก 1 พู พ่อ 1 พู เกษตรตำบล 1 พู ลูกค้าคุณเล็กที่สั่งหมอนทอง ให้ชิม 1 พู ปรากฏว่า อร่อยมาก เปลือกบางถ้าขายก็ไม่ต่ำกว่า 4,500 บาท ก้านยาวเก็บไม่เกิน 115 วัน เก็บแก่จัดไม่ได้ ถ้าแก่จัดจะห้าว ...ทุเรียนมีทั้งพันธุ์เบา พันธุ์กลาง พันธุ์หนัก ...พันธุ์เบา เช่น กระดุม พราณพระศรี ระยะเก็บ 110-115 วัน พันธุ์กลาง ระยะเก็บ 115 วัน เช่น ก้านยาว พันธุ์หนัก ระยะเก็บ 120 วัน เช่น หมอนทอง ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพอากาศ เป็นตัวแปรสำคัญ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...ได้ออกกำลังกาย แข็งแรงขึ้น ปัจจุบันเป็น โรคความดันเบาหวาน ทำสวนได้เดินไปเดินมา ได้ออกกำลังกาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...แข็งแรง ใต้ออกกำลังกาย รดน้ำต้นไม้ ปกติ รดน้ำจัดเวร 2 วันรดที แบ่งเป็นล๊อค ๆ ถ้าฝนไม่ตก ต้องเวียนกัน 6 ไร่ ดูแลคนเดียว คายหญ้า ตักเลนข้างเขา ค่าแรงแพง รายจ่าย ลูกให้สูง ไม่เอา พ่อให้ดูขายทุเรียนได้เท่าไร ให้ลูกนับตั้งค์ จะได้ว่าทำราชการกับทำสวน รายได้ต่างกันไหม ในปี 54 ลูกขาย 5-6 หมื่นต่อเดือน ตอนปี 54 จะได้ว่าทำสวนกับทำงานรายเดือนต่างกันไหม ลูก ๆ คงภูมิใจในพ่อเขา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ต้องมีทุน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สมัยก่อนปลูกอย่างเดียวรดน้ำได้ตั้งค์แล้ว สมัยนี้ค่าปุ๋ย ค่ายา เขาไม่ทำกันเลยขายที่กันหมด แต่ลูกรู้จักเก็บรู้จักใช้ ถึงพันธุ์ชื่อเป็นหมื่น แต่ลูกรู้ทำตอนนี่เพื่อออก กำลังกาย ได้มันไม่ได้มัน ชั่งมัน เพื่อสุขภาพเราเอง ใต้ออกกำลังกาย ไม่ได้ใช้เงิน ลูกดูแลเอาใจใส่ พาหาหมอ อาหารการกินดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี มาตัดที่สวนนี้ไปประมูล เป็น 1 ใน 9 ลูก ทุกปี ได้เงิน 4,700,000 บาท สวนสุดใจ ให้ทุเรียนไปประมูลได้ 230,000 บาท ให้เด็กออกทัศนศึกษาให้ 10,000 บาท เราไม่เอาให้เลยจะได้พาเงินเข้าโรงพยาบาล ได้ทำบุญ ให้ รพ.พระนั่งเกล้า รพ.ไทรน้อย รพ.ทรวงอก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...สุขภาพดี สุขภาพจิตดี ใต้ออกกำลังกาย มีกิจกรรมทำร่วมกันในครอบครัวช่วงวันหยุด เวลาว่างพี่น้องช่วยเหลือกันในครอบครัว แต่พี่สาวไม่ชอบทำสวน แต่จะช่วยเหลืออย่างอื่น ทำกับข้าวให้ เรียกมากินกินเสร็จเก็บล้าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...ไม่เปลี่ยนปลูกวิธีเดิม ๆ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป มลพิษเยอะขึ้น สมัยก่อนกินน้ำฝน น้ำคลองได้ ปัจจุบันกินน้ำกรอง ทุเรียนปลูกยากขึ้น คายง่าย ต้องปลูกซ่อม ๆ ไปเรื่อย ๆ ปัญหา อากาศมลภาวะ ต้องใช้น้ำฉีดยอดล้าง ต้องรดค่าน้ำแก้มตลอดประมาณไม่เกิน 0.3 ใช้เครื่องวัด ความเค็มของน้ำ ต้องพัฒนาการปลูกเทคนิคต่าง ๆ ปลูกยากขึ้นสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...ดูแลทุเรียนเหมือนลูกอ่อน ดูแลใกล้ชิดมากกว่าเดิม ดูแลโรค ดูแลแมลง แก้ปัญหาได้ ทันท่วงที ใช้สารเคมีแก้ปัญหาโรค แมลงบ้าง ไม่ใช่ไม่ได้ ใช้ยาพ่นบ้าง พวกเปลี้ยทำให้ปลายใบไหม้ ต้องหาวิธีมาฉีดไม่จำเป็นทั้งต้น คายหมด โรคใบแห้ง ครึ่งใบใช้ยาพ่นเกิดจากเปลี้ยไฟไหม้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...สมัยก่อนใช้ มีทองกลางช่วยบรรเทา ใช้ทางมะพร้าวกันแดดให้ต้นทุเรียนเล็ก ๆ ตอนนี่ที่โล่งแจ้ง ใช้แสลมให้ความร้อนแก่ความร้อนแทนทองกลางร่วงเป็นปุ๋ย ลอกท้องร่อง เป็นปุ๋ย ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ไม่มีโรคแมลง ใช้จุลินทรีย์ผสมแกลบรด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...รองรับแก้ปัญหาอยู่แล้ว ตอนนี้น้ำเสียจากบ้านจัดสรร น้ำในคลองดำปี้ใช้ไม่ได้ ต้องใช้ประปารด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...ต้องศึกษาตลอดดูว่าทุเรียนเป็นอะไร เช่น ใบไหม้ กิ่งแห้งเป็นเพราะอะไร ไปถามเจ้าหน้าที่ที่ไปพูดก็ตอบไม่ได้เป็นเพราะอะไร เป็นแต่ทฤษฎี เราคิดเองบีบ เพราะอากาศร้อนจัด ต้นไม้ปรับไม่ทัน เดี่ยวอยู่ ๆ มาหนาวอีกแล้ว สาเหตุเยอะ อากาศแปรปรวน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2562)

“...แม่บอกลสมัยก่อนรดน้ำทุเรียนแต่เช้า สมัยปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนไป 1. รดน้ำประปา ตั้งแต่บนยอดต้นลงมาด้านล่างเท่าที่แรงดันน้ำดันไหว รดน้ำทั้งวัน มีหลายขนาด ต้นใหญ่สูงมาก 4 เมตร แต่สปริงเกอร์ได้แค่ 3 เมตร รดให้ชุ่มทั้งวัน ช่วงเวลาต้องดูความร้อน อากาศร้อนด้วย น้ำพังกว้างบาท ใช้น้ำอื่นไม่ได้ ทุเรียนใช้ประปารด สมัยก่อนใช้เครื่องสูบน้ำรด ปัญหาแมลง ใช้ตาข่ายคลุม ลงทุนสูง ปีนี้ลองใช้ถุงพลาสติกคลุมปีแรก ใช้ท้ายเปิด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...ที่สวนทุเรียน ออกปีนี้ปีแรก ลงปี 55 พออายุ 7 ปี ออกปีแรก มีหลายรุ่นในต้นเดียวกัน รุ่นแรกออกดอก ดอกบานเดือนมกราคม รุ่นสองดอกบานกุมภาพันธ์ รุ่นสามดอกบานเดือนมีนาคม (รุ่นคือในปีนี้) กำปั้นพวง กะหมอนทองที่ ออกลูกต้นเดียวกันมีหลายรุ่น แล้วแต่ดอกเค้าจะออก ก่อนออกหลังมาเอง เอาตามธรรมชาติ ไม่ใช่เทคนิคเร่งดอกใด ๆ ไม่ใช่สารเร่งใด ๆ ตามธรรมชาติ คนกินปลอดภัย เรากินอย่างไรก็อยากให้ลูกค้าได้กินแบบนั้น ตามธรรมชาติปลอดภัยจากสารเคมี ไม่คุ้ม เป็นอันตราย ทำไปทำไม รุ่นแรกไม่ดีเก็บหมดไม่ขายเลย พี่ชายสั่งเก็บหมดไม่รู้ดีก็ไมขาย ขายแพงเสียความรู้สึกของคนซื้อ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...หมอนทองเนื้อเยอะอร่อย สุก 3 วัน เนื้อยังไม่ละ ะนะ เนื้อละแค่สุก 2 วันก็แยแล้ว หน้าแล้ง น้ำแห้งละแห้ง ปลูกโหระพา ตะไคร้ น้ำท่วมบ้านปี 54 ถึงปากต้องเข่งอ แซ่ 22 ตุลาคม 5 ธันวาคม ไฟฟ้ามาตัดไฟ มีรอยคราบน้ำอยู่ต้นทุเรียน 1 ต้น ทั้งลูกไว้ประมาณ 9 ลูก ไม่ให้เกิน 10 ลูก อยู่ที่เจ้าของจะไว้แค่ไหน ต้องดูแลเยอะ 9 ลูก ถือว่าเยอะแล้ว ต้องคอยบำรุง น้ำต้องพอ ทำปุ๋ยชีวภาพ ไข่ดิบเอง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2562)

“...กิ่งพันธุ์ตัดยอดที่สวนแล้วไปให้เขาทำให้ที่ตราด จริง ๆ แล้วขายกิ่งพันธุ์เยอะสุด เริ่มตั้งแต่ 170 บาท จนถึงราคา 5,000 บาท ต้นอายุ 3 ปี 5,000 บาท ต้นอายุ 1.5 ปี 800 บาท กิ่งก้านยาว หมอนทองกิ่งพันธุ์ไซส์เล็ก ก้านยาวกิ่งละ 170 บาท ไซส์กลาง ก้านยาวกิ่งละ 250 บาท นกหีบ กิ่งละ 250 บาท ไซส์ใหญ่ก้านยาวต้นละ 800 บาท ราคาแล้วแต่ขนาดกิ่ง ขายไม้ผลอื่นด้วย ใช้ปุ๋ย อินทรีย์ ผสมเคมี ถ้าอินทรีย์เอาไม่อยู่ การดูแลมีการให้ปุ๋ย ให้อา ให้น้ำ ให้น้ำทุกวัน และก็ให้ปุ๋ย ให้อาตามระยะ Dose ของมัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2562)

“...การดูแลรักษา ใช้น้ำปุ๋ยอินทรีย์เป็นหลักหมักเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ปุ๋ยเคมีไม่ใช้ เกษตรสนับสนุนปุ๋ย ถ้าทำเองใช้สูตรแม่โจ้ 1 โครมแมลงใช้เคมีช่วย ฉีดยาฆ่าแมลงเป็นระยะ ๆ เท่าที่จำเป็น พวกที่คิดใบกัดราก ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ปลุกทองหลาง ตัดให้ต่ำเตี้ยกว่าทุเรียน ดินไม่ค่อยดี ใช้ระเบิดดิน ปลุกทองหลาง 4 แถว แล้วค่อย ๆ ทอยพินทิ้งได้ปุ๋ย จากใบ ต้น พินเป็นปุ๋ย รากทองหลาง มีไนโตรเจนสูง รากชอนไชพินที่เกาะกะทิง ลอกเลนปีละครั้ง จ้างตลอด เกะกะตัดเลยหรือรากใหญ่เกินจำเป็น ขุดโคนทองหลาง พินราวมัน สาตเลนบนร่อง ปลุกสั้บสั้บหว่างทุเรียนปลูกไว้กิน ไม่ขาย น้อยหน้ามี จังหะมีได้กิน อยู่กับทุเรียนได้เกื้อกูลกัน ชรรษาคิดคุมกันอยู่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ให้ปุ๋ยปีละ 3-4 ครั้ง ต่อปี ใช้อินทรีย์สลับเคมี ทุเรียนเล็กใช้น้ำปุ๋ยอินทรีย์จี้ค้างคาวก่อน ใส่ปุ๋ยต้องตัดหญ้าถางหญ้า ทุเรียนเล็กปุ๋ยเคมีใช้ 25-7-7 ทุเรียนโตให้ปุ๋ยเคมี 16-16-16 ให้สลับกันไปมากับจี้ค้างคาว ต้องดูจังหวะของที่มีเยอะ จี้ค้างคาวลูกละ 100 บาท ต้นละ 2,000 บาท ปุ๋ยเคมี โดละ 20 บาท กระจอบละ 1000 บาท เคมีแพงกว่าอินทรีย์...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...หลังเก็บเกี่ยวเดือนมิถุนายนแล้ว เก็บหมดแล้ว เราใส่ปุ๋ยฉีดอาหารทางใบให้ต้น เพื่อจะเรียกใบใหม่ออกมาให้ได้ถึง 3 ครั้ง เพราะใบเก่าถ้าไม่เรียกแล้วไปรอใส่ปุ๋ยเรียกดอกตอนปลายปีผลผลิตมาไม่ดีใบเก่าร่วงหมด ใช้ไม่ได้ ต้องเรียกใบอ่อนให้ได้ถึง 3 ครั้ง โดยใช้น้ำปุ๋ยอินทรีย์ร่วมเคมี 16-16-16 เพื่อจะเรียกใบหรือจะเป็นปุ๋ยไข่มูก ปุ๋ยยูเรีย 4-6-00 เรียกใบได้ช่วงนี้เราต้องการเรียกใบ ใส่ปุ๋ย ฉีดอาหารทางใบ พอเรียกใบอ่อนได้ 3 ครั้ง กรกฐา สิงหา กันยา พอตุลา ก็หยุดใบพวกนี้เสร็จ ก็สามารถจัด อาหารทางใบ คือสาหร่ายกับน้ำตาลทางด่วน พืชต้องการน้ำตาลทางด่วน และพวกสาหร่ายทะเล เป็นอะมิโน มีถึงสะพายฉีด สาหร่าย 20-30 ซีซี ต่อน้ำ 20 ลิตร ผสมกับน้ำตาลทางด่วน และใส่ปุ๋ยทางดินด้วย เร่งใบให้ได้ 3 รอบ รดน้ำด้วย สปริงเกอร์ ประมาณ 15 นาที เข้าหรือเย็น ทั้งวันไม่ได้ ถ้าฝนตกก็ไม่ต้องรด ถ้าดินแห้งกรังมาก หาใบกล้วย หรือ ฟางมาคลุมให้ชุ่มชื้น ถ้าแดดออก ดินแห้งหมด ต้องเอาฟางคลุมดิน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“... เมืองเยอะขึ้นปรับตัวอย่างไร หมู่บ้านล้อมสวน ไม่มีผลกระทบ น้ำหมู่บ้านจัดสรรไหลลงคลอง เวลาเปิดเข้าสวน แต่ในสวนมีปลาช่วยปรับสมดุลช่วยไปมาให้หน้าใหม่-น้ำเก่าผสมกันปรับตัวได้ แก่ได้แต่สวนอื่นไม่รู้ ที่ร่องใหญ่ ลึก เพื่อน้ำขาด ...น้ำมาจากคลองและฝน หน้าฝนไม่ต้องห่วง ไม่ต้องเช็คน้ำในคลอง หน้าแล้งต้องเช็คน้ำก่อนเข้าสวน เลี้ยงปลานิล ปลาตะเพียน ปลากระพง ใช้น้ำไม่ปนกันตลอดร่องไม่ให้กินตลิ่ง พวกปลาตะเพียน ปลากระพง ช่วยวัดน้ำ ถ้าลอยคือน้ำเสียแล้ว ถ้าปลาอยู่ได้สวนสั้บก็อยู่ได้ กินบ้างจำหน่ายบ้าง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองควรส่งเสริม 4 ด้าน ดังนี้

การพัฒนาคน: ตระหนักและเห็นคุณค่า, จริงจังต่อผู้บริโภค, มีจิตบริการ, การใช้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ผสมผสานกัน, การทำงานร่วมกัน, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น, สืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้จากครอบครัว สถานศึกษา สื่อ ตามความสนใจ และจัดอบรมความรู้และศึกษาดูงาน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...มีการติดต่อกัน มีความเข้าใจกันในครอบครัว ช่วยเหลือกันในครอบครัว เช่น ขับรถไปส่งขายผักให้ สร้างชื่อเสียงให้ครอบครัว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ครอบครัวชื่นชม มีกิจกรรมคั้นน้ำส้มขาย สัมพันธภาพดี คนในครอบครัวสนับสนุนให้ทำลูกสาวคั้นน้ำส้มขาย เพื่อนบ้านมาช่วยทำคั้นน้ำส้ม ทำชะลอมใส่ส้ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ไม่มีใครค้าน ทุกคนช่วยกันทำในครอบครัว ต่างคนต่างมีหน้าที่ รักกันดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...เป็นวิทยากรบรรยายที่ต่าง ๆ เยอะ ๆ เป็นวิทยาทาน คิดเป็นเงินไม่มีค่า มาบรรยายให้ฟรี มีคุณค่า ไปหาบรรยายในต่างจังหวัด ไปหาเขา เขาไม่ต้องมาหาเรา ๆ ไปหาคน 40 คน ดีกว่าให้คนมากมาหาคนน้อย ปี ๆ หนึ่ง มีคนเชิญเยอะ บริษัทไหนเชิญมาขายปุ๋ย ยา จะไม่ไป ดูว่าตรงกับทางเราไหม ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกทุเรียนกัน หันมาทำสวน หลังจากเกษียณ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...เรียนจากคนเก่าแก่ที่นนทบุรี ปลูกอย่างไร ใช้อย่างไร อ.แป๊ะ อ.หนอง เข้าปลูกทุเรียนดั้งเดิม โลกเขาคือตัวได้ ดินโปร่งทุเรียนขึ้นดี ถ้าดินแน่น ๆ หายใจแยง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ส่วนใหญ่ทุเรียนนนท์มีเจ้าของเกือบหมดจะไม่ตัดเองก่อน ที่ขายเวสเกต เป็นลูกค้าประจำที่นัดมาเอาที่งาน ถ้าทุเรียนตัดมาแล้วราคาเขาจะตกครึ่งหนึ่ง อาจดูเขาตัด แล้วไปรับ ส่วนใหญ่สวนเขาไม่ให้เข้าไปในสวนเขาแล้วเอากลับบ้านไป มีติดข้าวสติกเกอร์ให้เขา แกะมาไม่ดีก็คืน เขาจำทรงลูกเขาได้ ตัดไปแล้วประมาณ 3 วัน จะสุก สวนใหม่คุณภาพยังไม่นิ่ง บางคนเจ้าของใจร้อน คือทุเรียนมันต้องมีกลิ่น ที่นี้ใช้คม ไม่ใช่ไม้เคาะ ถ้ามันสุก คือ กลิ่นออกทุกพุ่มก็กินได้ พูเดียวถูกแกะที่เหลือก็จะไม่สุก ที่เหลือจะอ่อนไปโดยปริยาย เขามีวิธีการดูของเขา ภูมิปัญญาเขา วิธีการดูดมกลิ่น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“... จดบันทึกข้อมูล เอาหลักการเป็นจริงไปสอนนักศึกษา ให้นักศึกษาไปดูงาน ถ่ายทอด เป็นวิทยากรที่ต่าง ๆ เป็นหมอดินอาสา เกษตรอาสา คุรุบัญชียาอาสา ผู้นำศูนย์อพยพส. ผู้นำศูนย์เกษตร อินทรีย์...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...จอมทอง กำหนดส้มเป็นจีไอ ส้มต้องอร่อยจริง ๆ มันมีมูลค่าในตนเอง สวาน... ลูกละ 25 ได้ โคลละ 200 บาท ต้องอร่อยจริง เกษตรกรเขามีภูมิปัญญาของเขาในการทำส้มให้ออก ก่อนกำหนด ในช่วงเวลาต่าง ๆ มีเทคนิคในการทำสวนส้ม มันมีความละเอียดอ่อน เกษตรกรเก็บ ผลผลิตช่วงที่กำหนดได้ เช่น ให้น้ำเดือนนี้ ออกดอก ก.พ. กระแทกปุ๋ยตัวหลังเขอะ รดน้ำตอนนี้ เพื่อส้มหัด เพิ่มความหวาน เกษตรกรเก่งทุกคน มีการจัดอบรมเกษตรกร เชิญอาจารย์มหาวิทยาลัย ม.เกษตร มาบรรยายให้ฟัง จัด 2-3 ครั้ง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ไปประชุมกลุ่มผู้ทำสวนส้ม ให้ความรู้สามารถบังคับให้ออกดอก ออกผลผลิตช่วงที่ ต้องการ โดยให้จังหวะ การรดน้ำ การให้ปุ๋ย การฉีดยาเข้าลำต้นเพื่อรักษาโรค... ติดต่อกับตัวแมลง ใช้คูดาแก้อักเสบละลายน้ำหลายเม็ด แล้วฉีดที่ต้นส้ม โดยใช้สว่านเจาะต้นก่อน... คาเข็มไว้ที่ต้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...เป็นความรู้เดิม ๆ ที่ถ่ายทอดมา เช่น ให้น้ำที่วัน การให้ออกลูกทำอะไร ความรู้เดิม ไม่เคยอบรมเลย มีเกษตรอำเภอมา เกษตรจังหวัดมา เอาดินไปตรวจวัดให้ น้ำตัวเอง ตรวจสอบ มีเครื่องวัดน้ำ ดิน ไม่ค่อยได้ตรวจ ไม่เปลี่ยนแปลงเพราะมีการใส่ปุ๋ยตลอด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ปลูกให้ห่าง 3 เมตร ขอมเสียดันตี้ออกไปติดกัน ผลผลิตน้อย... การให้น้ำ ใช้น้ำประปา ไม่มีปัญหาน้ำเค็ม เปิดประปาใส่ถังไว้ หลีกเลี้ยงคลอรีนทำถังปูนใส่น้ำ เก็บเป็นเวลานานก่อนนำ มารด ใช้น้ำรด ขยายกิ่งพันธุ์ขาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...ปรับใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้ทันยุคสมัย เช่น ระบบน้ำมาใช้ในแปลง มีกรมวิชาเกษตร มาทำวิจัย เรื่อง การให้ระบบน้ำ มินิสปริงเกอร์ทุเรียน และได้เป็นผู้ร่วมวิจัยกับเขา นอกจากนี้ เป็นวิทยากรบรรยาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2562)

“...อบจ. เกษตรอำเภอ มาเยี่ยมเยียน ให้ปุ๋ย ให้กิ่งพันธุ์ 2-3 ปีที่ผ่านมา ให้คำแนะนำ ให้ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการปลูก การบำรุง การดูแลรักษา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

“...ภาครัฐได้มีการอบรมให้ความรู้ และพัฒนาขีดความสามารถ ทักษะแก่เกษตรกร เช่น การจัดการสวน การตลาด การพัฒนาต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร การช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา ที่เกษตรกรพบ เช่น โรคและแมลง ภัยพิบัติ ผลผลิตราคาตกต่ำ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...ภาครัฐ ในส่วนของการส่งเสริม ได้ดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทุเรียนพันธุ์ดั้งเดิม หรือพื้นเมือง และการทำสวนแบบยกร่อง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของการทำสวนทุเรียน นนทบุรี ในส่วนของการสนับสนุน มีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต ส่งเสริมแบบ เกษตรแปลงใหญ่ การสนับสนุน กิ่งพันธุ์พื้นเมือง เพื่อการอนุรักษ์ มาตรฐานการผลิต รับเอา GAP (Good agricultural practices) และขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ทุเรียน กระท้อน และมะม่วง ยายกล้า)...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...ภาครัฐ ได้ดำเนินการ โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์อย่างยั่งยืน ปี 60 61 62 เกษตรแปลงใหญ่ทุเรียน โครงการงบประมาณจังหวัด กรมส่งเสริมการเกษตร งบจังหวัดต่อเนื่อง อบรมเกษตรกรทุกปี อบรมแต่ละปี จีไอ จีเอพี ปุ๋ย กิ่งพันธุ์ สารชีวพันธุ์ ดิน สนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย กิ่งพันธุ์ สารชีวพันธุ์ ดิน และแจกอุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น แจกเครื่องวัดดิน เครื่องวัด น้ำเค็ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์ทุเรียนนนท์ มีมา 3 ปี แล้ว ปีแรกเขาแจกกิ่งพันธุ์ เริ่มปี 2560 ที่สวนสมเด็จพระฯ อบรมเสร็จ ฐานสุราษฎร์ คว้า และดูแลเปลี่ยนแปลงเรียนรู้กับเทคโนโลยี ไม่ใช่ ภูมิปัญญา คุปรับปรุง แลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ วิธีการต่าง ๆ เทคโนโลยีบางที่มัน ไม่เหมือนกัน การดูแลนำมาปรับใช้เอา คือ คุณภาพไม่เหมือนกัน การดูแลแต่ละที่ไม่เหมือนกัน คือ คุณภาพนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบ้านเรา แจกกิ่งพันธุ์ แจกปุ๋ยอยู่ มันต่อเนื่อง 3 ปี เป็นงบจังหวัด โครงการประจำปี อบรมเกษตรกรในพื้นที่ มารวมจุดกัน รวมที่สวนประชาชน ศพก. เป็นอาคารสอน เกษตร (อยู่ใกล้ ๆ วัดบางนา สวนนี้อยู่ตรงข้ามทุเรียนลูกใหญ่ ๆ) เป็นที่อบรมของเกษตรกรทั้งอำเภอมี ศูนย์ ศพก.ทุกอำเภอ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...สำหรับการสนับสนุนของหน่วยงาน ในเรื่องการลดต้นทุน ปัจจัยการผลิตที่ปลอดภัย ลดสารพิษ อบรม จัดเวทีให้ความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรให้เกษตรกรไปประยุกต์ใช้ มีการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ ศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น มีภาคีเครือข่าย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ดูงาน เป็นที่เรียนรู้ แลกประสบการณ์กัน สนับสนุนเอาของมาแจกมีน้อย ชาวสวน ทุเรียนนนท์ส่วนมากเลี้ยงดูตัวเองตลอด นาน ๆ เอาปุ๋ยมาแจก แต่ทุกคนก็ไม่กล้าใส่ ไม่รู้ความต้องการ เช่น ร่อง ราก ใบ แต่ปุ๋ยให้มาเป็นภาพรวมแจกทั้งจังหวัด เราต้องคิดเสริมเพิ่มเติมสูตรเอง พัฒนา ไร่ธาตุอาหารเพิ่มขึ้น ไม่ใช่แค่ 3 ตัว คนรุ่นเก่าบอกแนะนำยาก ใส่มาก ๆ 16-16-16 ต้องให้เขาเห็น ประสบการณ์จริง แต่ละวัน เดือน วันต่อวัน ต้องเรียนรู้เขา ใส่อะไรไม่เหมือนกันมีอย่างอื่นผสม มีความใส่ใจในต้นทุเรียนดูแลอย่างใกล้ชิด อยู่กับเขาดูแลรายละเอียดเขา ใส่น้อยมากน้อย ไม่เท่ากัน เร่งมากไปไหม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...ความเป็นมาสวนส้มในเขตจอมทอง... เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีการดำเนินการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช มีการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืชของเขตจอมทอง เป็นนโยบายของกรุงเทพมหานคร ซึ่งตอนนั้นเขตจอมทองเป็นเขตนำร่อง ...ซึ่งพืชตอนนั้น มี 2 อย่าง ให้ปลูก คือ ส้มบางมด และลิ้นจี่บางขุนเทียน (เมื่อก่อนจอมทองแยกมา จากบางขุนเทียน) ส่งเสริมให้ปลูกรักษา และปลูกเพิ่มเติม ได้สนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่ โดยการแจกกิ่งพันธุ์ส้มไปปลูก เกษตรกรบางส่วน ได้ดำเนินการซื้อกิ่งพันธุ์ส้มเอง และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ให้ความรู้เรื่องสารชีวภัณฑ์ แก่เกษตรกร เพื่อแก้ปัญหาโรคแมลง ส่วนมาก เกษตรกรเขาทำเขาเองได้ นาน ๆ ไข้เคมี ถ้าอินทรีย์ เอาไม่อยู่ ตอนแรก ๆ ได้คนละหลายต้น ปัญหาน้ำเค็มมีปัญหาทุกปีต้องปิดท่อระบายน้ำไม่ให้น้ำเข้า เกิดน้ำท่วมใหญ่ปี 2554 สวนส้มตายหมด เหลือเล็กน้อย ไม่กี่ต้น ชาวสวนเล็กทำสวนส้ม ร่วม 20 รายได้ น้ำไปหมู่บ้านจัดสรรมาแทนรุกกว้านซื้อที่เยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

“...อบจ. ให้ปุ๋ย ให้ต้นไม้ กิ่งพันธุ์ เทศบาล ไทรมา แจกมูลค้างคาว และสนับสนุนเรื่องน้ำ เอาน้ำประปามาให้ฟรี ๆ รถบรรทุกน้ำมาให้ใส่เป็นร่อง ๆ สวนช่วยชาวสวนทุเรียน เขาว่า สดง. ตรวจก็ตรวจไปดีกว่าทุเรียนตาย รดน้ำซื้อมา 2 คัน เพื่อให้ทันแล้งหน้า ตอนนี้ชาวสวนเริ่มซื้อแท่งค้ำน้ำเองแล้ว เอาน้ำใส่แท่งค้ำน้ำ บางครั้งน้ำประปาไหลอ่อน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2562)

“...สถานศึกษา สนับสนุนปุ๋ยจี้วัว ให้ทุกอย่างทำงานวิจัย กรมพัฒนาที่ดิน ให้กากน้ำตาล ถึง ปูนไดโนไมต์ปรับดิน สำนักงานเขต...เอาผลงานที่ผ่านมา ...พัฒนาที่ดิน เครื่องย้ายเข้ามาดูแล สำนักงานกรมตรวจสอบบัญชี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้กิ่งพันธุ์ส้มมา เกษตรจังหวัด กรุงเทพมหานคร เขตคลองจั่น ให้เงินค่าบรรยายเป็นวิทยากร...” ไปซื้อกิ่งพันธุ์ส้มหมด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ปัญหาน้ำเสียจากปัญหาการขยายตัวของเมืองทำให้เกิดน้ำเสีย ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนในด้านการส่งเสริมเข้าไปหาเกษตรกรให้ทำแผนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สวน ที่มีอยู่ให้เกษตรกรทำแผน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...สำนักงานเขต เคยส่งเสริม คือ เคยมีโครงการให้อุรักษ์พันธุ์ส้มบางมด โดยซื้อกิ่งพันธุ์ ให้เกษตรกรเพื่อเพิ่มปริมาณการปลูกในพื้นที่ เมื่อ 2-3 ปีที่แล้ว ใช้งบประมาณของสำนักงานเขต มีทั้งได้ผล และไม่ได้ผล และเกษตรกรซื้อเพิ่มเอง มีทั้งวิกฤติน้ำเค็มในพื้นที่ต้องดู ๆ กันไป จะเอาอย่างไร เขตซื้อกิ่งพันธุ์ที่บางขุนพรหมจะปลอดโรค... ส้มบางมดที่ดีที่แรก ต้องไปเอากิ่งพันธุ์จาก บางบอน คลองจั่น บางขุนพรหม แล้วมาปลูกบางล่าง คือ ทุงครุ ราษฎร์บูรณะ บางขุนเทียน จึงจะได้รสชาติดี นำมาแจกเกษตรกรคนละ 5-10 กิ่ง ตอนนี้อยู่ที่ดินแพงมากเป็นทองเลย คนขายที่เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ได้เข้าไปดูแล มีปัญหาโรค แมลงไหม ถ้ามีปัญหาแก้ไขไม่ได้ ก็จะประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรฯ ช่วยเหลือต่อไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

“...เขตสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรสวนส้ม แต่ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร เช่น กิ่งพันธุ์ แต่ไม่ได้ผลดี ส้มให้ผลผลิต 2 ครั้ง ครั้งที่ 3 อ่อนแอ เป็นโรคระบาด ทางเขตก็ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรฯ สถาบันการศึกษา มหาลัย หาแนวทางที่จะช่วยก็ยังหาแนวทางแก้ไขเรื่อง โรคระบาดไม่ได้ เขตแจกกิ่งพันธุ์ กิ่งเสียบยอดปลอดโรค ปัญหาน้ำเค็มเข้ามาในพื้นที่ ส้มอ่อนแอเรื่องน้ำเค็มมาก 3 ปีก่อน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

“...เจ้าหน้าที่เข้าไปส่งเสริมโดยการเยี่ยมเยียน เกษตรกรเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม นอกจากนั้นมีการประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชนอื่นด้วย จัดทำโครงการส่งเสริมให้ทำการเกษตรที่ดี และเหมาะสมสำหรับพืช และส่งเสริมการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใช้สารเคมีที่ปลอดภัย ส่งเสริมการใช้สารชีวพันธุ์ ส่งเสริมการใช้อินทรีย์วัตถุในการปรับปรุงบำรุงดิน สำหรับส้มเขียวหวาน บางมด...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ส่งเสริม สนับสนุน ปัจจัยการผลิต เรื่องอบรม การแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อม ขยายโละ 200 คนก็จะปลูกมากขึ้น แต่ควรปลูกผสมผสานแบบลุงสุพร ไม่ควรปลูกส้มอย่างเดียว... เรื่องการตลาดไม่มีปัญหา มีแต่ของไม่พอ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2562)

“...หน่วยงานประชาสัมพันธ์ถึงการส่งเสริมเข้ามา และหัวใจสำคัญที่สุดคือรักษาคุณภาพ น้ำ น้ำต้องไม่เค็ม ไม่เสีย และหาเกษตรกรรุ่นใหม่มาทำเกษตรทดแทน ซึ่งควรมีที่ดินของตนเอง มีน้ำ มีแหล่งเงินทุน อนาคตส้มบางมด จะไม่อยู่ในรูปการค้าขาย แต่จะเป็นในเชิงอนุรักษ์ รูปแบบการปลูกส้มเปลี่ยนแปลงไป เช่น ปลูกส้มในเชิง นอกจากนี้ หน่วยงานการศึกษาควรสร้างหลักสูตร การเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น โรงเรียนราชประชานุเคราะห์มีอุทิศ มีการปลูกส้มเชิง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2562)

การพัฒนาสังคม: สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อที่หลากหลาย, สร้างความน่าเชื่อถือในสินค้า, สร้างคุณค่าผลผลิต แหล่งเรียนรู้ และอัตลักษณ์ชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ความรู้กับเด็กนักเรียนเข้าชม ต้องการให้ความรู้กับเด็ก ตรงกลางที่ว่างอาจจะจุดเป็นนาซึกหน่อย ปลูกข้าวให้นักเรียนดู เงินทองมีพอกินแล้วอยากแบ่งปันความสุขให้ อยากให้เขารู้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...ภาครัฐให้งบประมาณไทยนิยมยั่งยืน ทำสวนส้มในชุมชน 100,000 บาท ภาคชุมชน ช่วยในเรื่องแหล่งเรียนรู้ ความคิดเห็น เขตเห็นดีด้วย ทำแล้วมีชื่อเสียง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ส่งเสริมกิ่งพันธุ์ ปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยา แจกฟรี ภาคเอกชนไม่มี ประปา ลดหย่อนค่าน้ำ หลังประกาศภัยน้ำเค็ม เดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน หลังจากใช้เงิน 50 หน่วยขึ้น ภาคชุมชน อบต.บางกร่าง แจกกิ่งพันธุ์ คูแลเยี่ยมเขียน ขาดเหลืออะไร ลงมาเป็นบางช่วง ตั้งแต่เราร้องขอ ไป เช่น หน่าน้ำ ต้องการกระสอบทราย กั้นน้ำ อบต.สนับสนุน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...มีการไฟฟ้าบางกรวย มีข้อตกลง เงื่อนไขว่า...กิโลเมตร รอบ ๆ โรงไฟฟ้าของเขา จะได้งบ มีบางตำบลที่ได้ เช่น บางไผ่ ส่วนใหญ่การไฟฟ้าทำ เกษตรกรรวมตัวเขียนโครงการ อนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์ทุเรียนนนท์ ประมาณ 200,000-300,000 บาท แจกกิ่งพันธุ์ ส่วนใหญ่โซนบางไผ่ แจกกิ่งพันธุ์พืชทุเรียน มะม่วง ส้มโอ เห็นมีทุกปี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...ตอนนั้นเจอภาวะน้ำเค็ม น้ำเค็มรุมนพื้นที่เกษตร เกษตรกรที่เพิ่งปลูกใหม่ได้ปีสองปี ต้นก็เสียหายอีก ตอนนั้นเรายังไม่รู้ว่าจะเกิดภาวะนี้ พอรู้แล้วก็มีการสร้างเครือข่ายที่ทางไลน์ ที่เดือนเกี่ยวกับเรื่องนี้ แล้วเกษตรกรก็ซื้ออุปกรณ์เครื่องวัดน้ำเค็ม ซื้อเอง บางอบต. ก็ซื้อให้ ขึ้นกับท้องถิ่น เพราะทางสำนักงานก็ไม่มียงบประมาณ ได้แต่จัดอบรมให้ความรู้ว่ามีภาวะนี้ขึ้นมา ตอนนั้นหลายจังหวัดที่โดนภาวะนี้ แต่ของจังหวัดนนท์แพง เพราะต้นทุเรียนมันแพง กิ่งพันธุ์ประมาณ 200 บาท ปี 2555 ชื่อที่ปราจีนบุรี มาลงใหม่ บางสวนดูแลตนเอง กั้นกันสูงขึ้น โดนน้ำเค็ม 2 ปีช้อนกว่าที่เกษตรกรจะตั้งตัวได้ อ้อ... เป็นภาวะน้ำเค็มนะ แล้วน้ำที่ค้างอยู่ในท้องร่องมันก็เค็ม เราก็ต้องสร้างการรับรู้ให้เกษตรกรก่อนว่า มีภาวะนี้ ทาง อบจ.กับทางจังหวัด การประปาก็มาช่วยเรื่องลดหย่อนค่าน้ำประปาในช่วงน้ำเค็ม น้ำประปาใช้ในการเกษตรกับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพราะเป็นพืชจืด ช่วงแรกมีขอน้ำประปาได้ ให้ขนน้ำเอง บางอบต.ก็ให้บริการรถน้ำ ขึ้นอยู่กับแต่ละ อบต. และเกษตรกรรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายเดือนกับน้ำเค็ม แต่ละหมู่บ้านมีอาสาสมัครเกษตร ช่วยวัดน้ำ ให้ข่าวสารข้อมูล เกษตรกรต้องกลายเป็นปลูกแล้ว ต้องปลูกใหม่อีก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...กรุงเทพมหานครต้องให้ความสำคัญต่อการทำการเกษตรที่เหลืออยู่ ต้องเห็นว่า เกษตรกรก็เป็นประชาชนของกรุงเทพมหานครเช่นเดียวกัน ต้องแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ระบบการผันน้ำเพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมในหนาน้ำ และการป้องกันน้ำเค็มจากน้ำทะเลหนุน ในหนาน้ำแล้ง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ต้องใส่ใจปัญหาเรื่องน้ำ ในเขต...ปัญหาน้ำเค็มเยอะ น้ำเสีย จาก ประชาชนทิ้งน้ำ โรงงานปล่อยน้ำเสีย ประชาชนไม่ใส่ใจดูแลคลอง ปัญหาน้ำเค็มเข้าสวน จากการเปิดประตูน้ำของ ตังค์ถ่ออื่นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ หน่วยงานระหว่างหน่วยงานไม่มีการประสานกันในการเปิด ประตูน้ำ ปล่อยน้ำเค็มเข้ามา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

“...เปิดศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้นแบบ เอาความถนัดของเราไปช่วยเสริม ความต้องการของเขากับของเราไปช่วยเสริม ทำเป็นขั้นตอน คือ 1) พูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย 2) วางแผน 3) สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม 4) วิเคราะห์ข้อมูล 5) ประชุมระดมสมอง 6) พัฒนาโครงการ/ จัดกิจกรรม 7) จัดเก็บข้อมูล 8) ประเมินความสำเร็จ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ปลูกทุเรียน ชุมชนก็ไม่ช่วยอะไร ของใครของมัน แต่มีบ้าง ชุมชนช่วยส่งข่าวสาร น้ำเค็ม น้ำท่วม ให้ความรู้ได้ทัน น้ำประปา ความเค็ม 0.09 เซ็นน้ำเค็มตลอดเวลาโดยมีเครื่องวัดจุ่มลง ไปเลย ก่อนเอาน้ำเข้าสวนต้องเช็คตรวจเวลา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2562)

“...เครือข่ายสวนส้มตามเขตต่าง ๆ เช่น อำเภอ ขวัญเมือง เจ้ห้วย สอนทุ่งครุ ประมวล แฉวราษฎร์บูรณะ หมอคิน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สอนบรรยาย เยี่ยมเยียนกัน ไปบางกระสอบ บางกระเจ้า สัมเทพรส ซอยเพชรหิ๊งส์ 22 ไปเดือนละครั้ง แล้วแต่เขาจะจัดบรรยาย ปีละ 10 ครั้ง...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของจอมทอง-บางขุนเทียน ส่วนมากมีการประชุมร่วมกัน มีเจ้าหน้าที่เกษตรมาแนะนำความรู้ทั่ว ๆ ไป ไม่นั่นสวนส้มอย่างเดียว รวม ๆ แนะนำการทำปุ๋ยด้วย ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...มีเครือข่ายสวนส้ม มีการประชุมศูนย์การเกษตรที่วัดพุทธบูชาทุกเดือน โดยฝ่ายพัฒนา ชุมชนรวมสวนทุกชนิด สวนทั่วไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เดือนละครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

“...มีเข้ามาบ้าง หน่วยงานภาครัฐพวกเกษตรอำเภอ มาดูว่าเดือดร้อนเรื่องน้ำ เรื่องอะไร ไหม ช่วงหน้าแล้งบางขุนเทียนช่วยเอาน้ำจืดมาลงให้...สถานศึกษาทำสื่อโฆษณา ปฏิทิน นักศึกษา เทคโนโลยี คือช่วยด้านประชาสัมพันธ์ ไม่ช่วยเรื่องการปลูก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

การพัฒนาเศรษฐกิจ: สร้างรายได้เพิ่ม, สร้างมูลค่าเพิ่ม, สร้างเครือข่ายการตลาด, วิถีชีวิตพอเพียง และปลูกพืชแบบผสมผสาน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ปลูกพืชผสมผสานที่เป็นพืชอายุสั้น แล้วเก็บขายได้เร็ว เพราะชาวเมืองต้องการรับประทานเลย เช่น ปลูกผักสวนครัว ตอนนี้มีสะเดามัน เกือบ 50 ต้น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2562)

“...เลี้ยงตัวได้ ถ้าไม่มีหนี้ 3 ปี ก็ได้ทุนคืนแล้ว มีมะพร้าว ใบเตย พริกกล้วยไม้ แซมหมุนเวียนเก็บเกี่ยวรายได้ สัมยังไม่ได้ที่ บางครั้งจ้างถ้าไม่ทัน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“...ปลูกพืชแซมหลาย ๆ ชนิด ...คนรุ่นหลังมีการปลูกเป็นในแนวอนุรักษ์มากกว่าการค้าปลูกที่ไหนก็ได้ คาดฟ้าก็ปลูกได้ ปลูกต้น สองต้น ก็พอ คำว่า อนุรักษ์ ยังไม่รู้จักกัน ตอนนั้นสัมบางมดเยอะ ฆ่าตอนตั้งกลุ่ม ปี 42...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ชาวสวนควรมีที่ดินเป็นของตนเอง มีทุนเพียงพอในการเลี้ยงชีพ เพราะการประกอบอาชีพทำสวนสัมเพียงอย่างเดียว รอผลผลิตจากสัมเพียงอย่างเดียวไม่พอ ควรทำเกษตรแบบผสมผสานพืชอายุสั้นเพื่อขายได้ตลอดปี และครอบครัวควรมีรายได้อื่นนอกจากเกษตรอย่างเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ส่งเสริม การถ่ายทอดให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ โรค แมลง การจัดการสวน พื้นที่ของเขา ของทุเรียนนนท์ก็จะเน้นจีไอ ขึ้นชื่อตามคำขวัญของเมืองนนทบุรี เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส่งเสริม ดูแล ให้คำแนะนำ ดูแลทุเรียน และไม้ผลอื่น ๆ ปลูกผสมผสานมีมากกว่าทุเรียน ส่งเสริมแนะนำพืชทุกอย่างในสวนของเกษตรกร พืชสำคัญหลัก มีทุเรียน มังคุด กะทอนห่อบางกร่าง มะม่วงยายกล่ำ มะม่วงปลูกตามคันสวน ส่วนใหญ่เป็นยายกล่ำ ทุเรียนแพงสุดในราคาทุเรียนแพงสุดในชนิดของเขา ทุเรียนทั่วไปข้างนอกลูกละ 500 บาท ทุเรียนนนท์ที่นี้ก็ประมาณ 5,000 บาท ขึ้นอยู่กับลูกและชนิดของเขา อย่างหมอนทอง 5,000 บาท กระจุม พวงมณี 3,000 บาท ก้านยาว 10,000 บาท แล้วแต่ ก้านยาวรอบที่แล้ว 15,000-20,000 บาท น้ำท่วมปี 54 แล้ว มีรอดอยู่ 2 สวน ทำให้ราคามัน โหด สวนยายค้อย สวนอภิรัญญา สวนลุงชาญ แก้วประดิษฐ์ 3 สวนนี้ อยู่ติดกัน รอดจากน้ำท่วม และใน 7 ปีนี้ สวนเล็ก สวนที่ได้ช่วงนี้เป็นสวนที่เกิดจากหลังน้ำท่วม เริ่มออกได้มา 1-2 ปีแล้ว แต่ลงมาจากเดิมหน่อยนึง ที่ว่าหมอนทองลูกละ 5,000 บาท เขาตั้งราคากลางไว้ตอนนี้ มีชมรมอนุรักษ์ทุเรียน เกษตรกรตั้งร่วมกัน ประชุมร่วมกัน หมอนทอง ประมาณ โหลละ 1,500 บาท เขาไม่ข่งให้เขาประมาณลูกละก็โล ดูคร่าว ๆ อาจจะ 5 พัน 6 พันบาท แล้วตามความพอใจของเขา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...ปลูกพืชสวนผสมบนคันสวน ยกแปลงให้สูง หนุนหลังเต่า ขื่อจำกัดเรื่องของดิน ดินยุบลง เนื่องจากเกษตรกรรมสูบน้ำออกจากที่ฝนตก ตะกอนไหลออก เนื้อดินจะน้อยลง คั้งเดิม สัมบามคมีน้ำเหนือไหลบ่านำดินตะกอนมา แต่หลังจากที่มีการทำเขื่อน สันนิษฐานว่าตะกอนดิน จะตกหน้าเขื่อน ทำให้ตะกอนดินที่มีแร่ธาตุอาหาร ไปไม่ถึงพื้นที่ตอนล่าง จะเห็นเป็นน้ำสีส้ม ๆ ภาษาวบ้านเรียกว่าน้ำอาบควาย...คือปลูกพืชผสมผสาน นอกจากนั้นแนวคิดขายส้มเป็นลูก ผลผลิตน้อยต้องขายเป็นลูก เหมือนทุเรียนเมืองนนท์ บรรจุกัณฑ์ใส่ถุง...หน่วยราชการสนับสนุน องค์การข้างเคียง ใกล้ ๆ นำผลผลิตมาจำหน่ายในพื้นที่ ให้จำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว องค์การ ในพื้นที่ วิสาหกิจชุมชน เวลาออกงาน เขตเจริญ ก็เอาส้มไปขาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...พื้นที่ลดน้อยลง เมืองรุกเพิ่มขึ้น เมื่อก่อนครอบครัวหลายไร่ ตอนนี้เหลือ 1-2 ไร่ ทุเรียนต้องทำเป็นโคก อากาศถึงจะระบาศิ ช่วงปีแรกควรมีพืชหลาย ๆ อย่าง ช่วยสร้างรายได้ และ ช่วยร่มเงา พอปีที่ 4-5 เอาออกได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ทำสวนผสม เพิ่มรายได้ ปลูกพืชหลาย ๆ ชนิด ไม่ต้องรอผลผลิตจากพืชหลัก ซึ่งให้ ผลผลิตปีละครั้ง ปลูกพืช ผัก ที่อายุสั้น เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไว จะได้ขายได้ตลอดปี มีเงินทุน หมุนเวียน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2562)

“...ปลูกพืชแซมอื่น ๆ เดิมปลูกมะนาว พันมะนาวทิ้งไป มีหลายพันธุ์ คนมาเก็บกิน หมดยาย แต่ทุเรียนไม่หาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...การทำสวนผสม พืชอายุสั้น เช่น ตำลึง พริก เก็บขายได้ทุกวัน ปลูกพืชผสมผสาน ใช้เกษตรอินทรีย์ได้ราคา เพราะตลาดอยู่ใกล้ สวนคุณภาพ เป็นตัวอย่างที่ดี อุปสรรคบ้านจัดสรร มาซื้อที่ที่เจ้าของสวนที่ถือไว้ เลยลำบาก ไม่ยั่งยืน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ปลูกพืชสวนผสม ไม่รอทุเรียนอย่างเดียว ปีละครั้ง ปลูกแฝก ตามแนวพ้อหลวง พืชคลุมดิน กันชะล้างหน้าดิน ยึดดินไม่ให้แคะร่องพัง กันแนว ตัดแฝกคลุมโคนต้นทุเรียน กันชะล้างหน้าดิน พัฒนาที่ดินสนับสนุนให้มาต้องขอตัดสด ๆ คลุมดินเลย ยังมีใบทองหลาง ใบกล้วยด้วย ใช้เป็นปุ๋ย เอามากองรวมกันเอาน้ำรด ค่าดินควรมีค่า 5.5-6.5 อย่าต่ำกว่า 5.5 เป็นกรด สูงกว่า 0.5 เป็นด่าง ลงชุดดินเป็น โคนเอง ควร 6-8 เมตร ลึกกันรากเข้ามา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2562)

“...ภาครัฐส่งเสริม ดูแล แนะนำชาวสวน เรื่อง ทุเรียน และไม่ผลอื่น ๆ ซึ่งมีมากกว่า ทุเรียน พืชทุกอย่าง ทุเรียน มังคุด กะท้อนห่อบางกร่าง มะม่วงยายกล่ำ มีจีไอ ปลูกคู่กัน มีการกำหนด ราคากลางทุเรียนหมอนทอง ราคาประมาณ 1,500 บาท ไม่ตัดเองก่อน ทุเรียนตัดราคาตก นอกจากนี้

มีการจัดงานทุเรียนที่เซ็นทรัล งบประมาณจัดงาน และยังมีโครงการอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนนนท์ เริ่มประมาณ ปี 2560 ดำเนินการอบรม คู่มือสวนสุราษฎร์ เน้นเทคโนโลยี แจกกิ่งพันธุ์ มีการแจกปุ๋ย ใช้งานจังหวัด มีการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ที่สวนสมเด็จพระเทพฯ ปลูกทุเรียนนนท์ ปากเกร็ด และ ศูนย์เรียนรู้การปลูกทุเรียนฯ โครงการพระเทพฯ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...การตลาด มีนาคมเซ็นทรัลเวสต์เกต งบหลวง เป็นล้าน งบจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด เกษตรกรไม่เสียเงินเซ็นทรัล ช่วยตอนช่วงประมุลทุเรียน จัดที่เซ็นทรัล เพราะถูกกลุ่มเป้าหมาย คนมีดั่งค์ พกเงิน 4000 5000 บาท ใช้ QR code ข้อมูลทุเรียน พร้อมเพย์ จ่ายเงินได้เลย บางคนพกมา เป็นก้อน ได้เลย คุณตลาดของลูกค้า ...ปลูกเชิงอนุรักษ์ มีสวนสมเด็จพระฯ ปลูกเชิงอนุรักษ์ ปลูกทุเรียน ทุกพันธุ์ อยู่ที่อำเภอปากเกร็ด เป็นโครงการพระเทพฯ เทศบาลปากเกร็ด คู่มือเป็นร่อง มีทางเดินให้ดู ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...เตรียมตัวขายปีหน้า เพราะปลูกได้ประมาณ 7 ปีแล้ว กำลังจะได้ผลผลิต ทำสวนทุเรียน ต้องมีทุนและใจรัก ควบคู่กัน ถ้าไม่มีทุนไปปลูกพริก กล้าย ไม้ที่ให้ผลผลิตเร็วจะดีกว่าเพราะทุเรียน ลงทุนสูง คู่มือยาก ต้องใช้ระยะเวลา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...เกษตรกรกลุ่มจิตอาสา พยายามผลักดันเรื่องน้ำเค็ม ทางลัดหลวงให้งบประมาณ ซ่อมแซมประตูน้ำ ตอนนีปัญหา น้ำเค็มเริ่มเข้ามารอบ ๆ เกษตรกร มีแนวคิดของเขา มีน้ำจืดมาจาก คลองมหาสวัสดิ์ คือ ช่วยปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้ปลูกส้มด้วย ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีสนับสนุน กิ่งพันธุ์ส้มเชิงให้ปลูก ปัญหา น้ำเค็ม โรคระบาด ปัญหาการเช่าที่แทบ 100 เปอร์เซ็นต์ บางสวน ต้องนั่งเรือเข้าไป เรื่องการตลาด ไม่มีปัญหา ขอให้ผลผลิต ผู้ใหญ่ชาติส้ม 90% โลละ 200 ลูกแดง ส้ม 100% โลละ 80 ขายตอนปีใหม่ ตรงสวนกุหลาบ ลูกสมจิตร ไม้เน้นขายลูก ปลูกส้มลงแข่งขาย ยกต้น นายกซื้อไป 3 ต้น ๆ ละ 1,500 บาท นายกให้ 5,000 บาท ใช้เกษตรกรอินทรีย์ช่วย บางครั้งเคมี นิดหน่อยถ้าอินทรีย์เอาไม่อยู่ ใช้ร่องแห้ง ไม่มีน้ำ ทางบางขุนเทียนใช้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ส้มบางมด ...คนรุ่นใหม่ แนวเกษตรใหม่ ขายทางอินเทอร์เน็ต คล้าย ๆ ทุเรียนเมืองนนท์ เน้นไปจอง ก่อนล่วงหน้าได้ แยกกำหนดราคาเองได้...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2562)

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม: อนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว, ขุดบ่อน้ำ ไว้ใช้, ทำปุ๋ยชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้, ส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ความสุข, สุขภาพดี, ปลอดภัย บริโภค ผักปลอดสารพิษ, อนุรักษ์พันธุ์ส้มบางมดและทุเรียนนนท์ให้คงอยู่คู่ชุมชน และส่งเสริมการปลูกส้ม ในแง่ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...อนุรักษ์ใส่โอ่ง คุ่ม ปลูกเชิงอนุรักษ์ จากเดิม 40,000-50,000 ไร่ เหลือ 200 ไร่...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ปลูกในบ่อปูนซิเมนต์ น้ำจะได้ไม่ท่วมขัง ระบายน้ำได้ดี น้ำไม่ขังมากเวลาฝนตก ใช้น้ำจืดในทรีปีใส่บำรุงดิน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562)

“...สมัยนี้การปลูกส้มแบบอ่างมะนาว ดูแลง่ายกว่า น้ำท่วมก็ไม่เดือดร้อน ทุกบ้าน ควรปลูกส้มบางมัด เพื่ออนุรักษ์...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2562)

“...ภาครัฐประชุมร่วมกันกับเกษตรกร เหมือนกับที่ตรงนี้เป็นแอ่งกะทะ ที่ลงของน้ำ ปัจจุบันปลูกอนุรักษ์ในแอ่ง 10 กว่าตัน ถ้าที่ปูนปลูกที่บ่อซิเมนต์ดีกว่า กว้างกว่า ไว้เทียบเคียงกับ ร่องเคยเดิมเดินเข้าไป...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2562)

“...ส้มเขียวหวานให้ผลผลิตไว ในปีที่ 3 ปีที่ 4 ให้ผลผลิตมาก มีเกษตรกรปลูกอนุรักษ์ รักษา ทดแทนต้นเดิม หรือสร้างสวนใหม่ปลูกส้มเขียวหวานขึ้นใหม่ เป็นทั้งสวนเดี่ยว และสวนผสม ...แต่ละพื้นที่ไม่มากนัก เนื่องจากน้ำเค็มเข้าสวน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...โครงการฟื้นฟูส้มบางมัด งบประมาณกองทุนฟื้นฟูกรุงเทพฯ เรารวมเกษตรกรทั้งหมด 50 หลังคาเรือน แจกคนละ 2 ต้น พร้อมบ่อซิเมนต์และดิน เป็นการอนุรักษ์ส้ม 3 ปี เกือบ 4 ปี ออกลูก น้ำท่วมส้มส้มเช่นน้ำ อาทิตย์นิ่งตาย... เดิมเอากิ่งพันธุ์มาจากบางกอกน้อย ...ทำในเชิงขาย ส้มหวานมาก ลูกแดงขายโลละ 50 บาท ...ครั้งแรกได้กินส้มบางมัดแล้วเห็นพื้นที่จริง ๆ ของลูกแดง ลูกเล็ก ผิวหลาย ๆ หวานมาก แรก ๆ ดอกออกเยอะฝนตกหนัก ดอกร่วงหมดเลย ลูกแดงเข้าที่ 9-10 ไร่ สู้ทำใหม่หลายครั้ง ฟื้นฟูส้มมาตลอด ...ชุมชน 50-52 หลังคาเรือน ที่ดินของตนเอง ปลูกอนุรักษ์ ในแอ่ง/ บ่อซิเมนต์/ บ้านละ 2-3 ต้น หน้ามัสยิดการุสอิบาดะ ใจกลางชุมชน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2562)

“...ทำอะไรก็ได้ให้บ้าน 1 หลังมีทุเรียน 1 ต้น บ้านจัดสรรรุกพื้นที่เยอะจริง ๆ แล้วแต่เจ้าของโครงการว่าเงื่อนไข คือ บ้านเดี่ยวมีทุเรียน 1 ต้น ในบ้าน พื้นที่ปลูก 2*2 เมตร 2*4 เมตร หรือแล้วแต่หมู่บ้านจัดสรรเขามีพื้นที่สาธารณะของเขาอยู่ ก็ส่งเสริมเขาได้ บ้านเดี่ยวปลูกทุเรียน ต้นนี้ไว้ลูกไม่เกิน 10 ลูก ไม่เหมือนทุเรียน ระยอง จันทบุรี ไว้ลูกที่ เป็น 100 ลูก ที่ว่าออกมาเยอะๆ ล้นไหม มันไม่ล้น เพราะต้นนี้กินในบ้านก็หมดแล้ว ออกลูกสองลูกก็เก่งแล้ว ถ้าไม่ใช่มีอาชีพ ที่มีปัญหาคือขายไม่ได้เพราะเขาไม่เปิดตัว เปิดตัวตอนทุเรียนล่วงเกือบหมดแล้วมาบอก...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...สำหรับการสืบทอดอาชีพทำสวนผลไม้ ...เป็นอาชีพที่เกษตรกรมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถที่จะต่อยอดสู่คนรุ่นหลังได้ เพราะเกษตรกรเดิมอาชีพทำสวนส้มเขียวหวานเป็นอาชีพหลัก เป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงต่อพื้นที่ต่อไร่ แต่ในปัจจุบันส้มเขียวหวานในท้องตลาดมีราคาสูง มีความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง มีแหล่งจำหน่ายในเมือง ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ปัจจุบันส้มเขียวหวานมีความต้องการของผู้บริโภคสูงขึ้น แต่ผู้ปลูกมีน้อยลง...การสืบทอดเป็น
ในรูปการอนุรักษ์ เกษตรกรมีพื้นที่ของตนเองทำสวนส้ม...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์,
7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ส้มเขียวหวานให้ผลผลิตไวในปีที่ 3 ปีที่ 4 ให้ผลผลิตมาก มีเกษตรกรปลูกอนุรักษ์
รักษา ทดแทนต้นเดิม หรือสร้างสวนใหม่ปลูกส้มเขียวหวานขึ้นใหม่ เป็นทั้งสวนเดี่ยว และ
สวนผสม ...แต่ละพื้นที่ไม่มากนัก เนื่องจากน้ำเค็มเข้าสวน...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์,
7 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ควรพัฒนาดิน ปรับปรุงดินที่ซื้อมาจากแหล่งต่าง ๆ ให้มีธาตุอาหารเหมือนดินบางมด
เดิม ใส่ถุขชายหรือทำดินบางมดขายเพิ่มรายได้ เป็นทางเลือกแก่ผู้ต้องการปลูกส้มในกระถาง
ในแง่เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไว้...ตอนนี้ปัญหาน้ำเค็ม ดินเสีย แต่เราสามารถแก้ไขได้โดยใช้น้ำฝนชะล้างดิน
แล้วปรับปรุงดินให้ดีขึ้น มีแร่ธาตุอาหารมากขึ้น โดยใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักเข้าไปใหม่...” (ผู้ให้ข้อมูล
คนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“... ทำแบบธรรมชาติ ชื่อดังเพราะเกษตรกรธรรมชาติล้วน ๆ ไม่มีอะไรเจือปน ทุเรียนนนท์
ปกอกแกะง่าย แกะดูค และดูชนิดเดียวออก เนื้อเยอะ เนื้อหนา ใสีใหญ่ มี 2 จำพวก รักที่ใจรัก กับรัก
สบาย ที่ทำก็ทำ ที่ไม่ทำก็ปล่อยให้ขาย เพราะทำต้องลงทุนเยอะ ลงไปไม่รู้จะได้ป่าว ลูกมีทุน
เลยให้คิดว่าทำเพื่อออกกำลังกาย ปลูกก้านยาวสัก 10 ต้น ก็พอแล้ว ต้นละ 10 ลูก 10 ต้น ก็ล้านแล้ว
ให้คิดว่าทุเรียนเป็นผลพลอยได้ เพื่อนบ้านว่าออกกำลังกายยังงี้ได้เงินบานเลย แต่ทำแล้วแข็งแรง
เพื่อสุขภาพ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

“...ภาครัฐ ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์การปลูกทุเรียน โดยถ้าชาวสวนหรือประชาชนที่สนใจ
ในการปลูกทุเรียนแต่มีพื้นที่จำกัดก็จะส่งเสริมการปลูกแบบอนุรักษ์ แต่ถ้ามีพื้นที่เยอะก็จะส่งเสริม
การปลูกแบบวิถีนนท์ และการแนะนำด้านความรู้และเทคโนโลยีด้านการดูแลการผลิต ตลอดจน
โรคและแมลงและการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการจัดการน้ำ การจัดการป้องกันปัญหาน้ำเค็ม
การลดหย่อนค่าน้ำประปา...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

“...สุขภาพดี ห่างจากโรคมะเร็งตับ ร่างกายแข็งแรง ครอบครัวมีความสุขมาก เข้าใจ
กันดีในครอบครัว อารมณ์ดี...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

“...ดีขึ้นกว่าเดิม ครอบครัวชื่นชม ภูมิใจ หลัก ๆ ส้มบางมดยังอยู่ ทำให้เป็นที่รู้จัก
มีกิจกรรมทำร่วมกัน คั้นน้ำส้มขาย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562)

“...ดี มีความสุขในครอบครัว ถ้าไม่มีหนี้สิน ...ค่อย ๆ ทำ ปกติวิถีชีวิต จะตื่นเช้าตี 5
ลงสวนรดน้ำ พอแดดร้อนพัก บ่าย ๆ ลงไปใหม่ เวลาได้ ๆ จริง ๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์,
20 พฤษภาคม 2562)

“...การสร้างองค์ความรู้ ใช้สมุนไพรไล่แมลง เอามาหมักเอง ไม่เป็นอันตราย... ปลุกพืชผสมแทน แปลง 4 ไร่ ยังมีมะนาวอยู่ แปลง 1 ไร่ สัมคายหมด ไม่ทำต่อแล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

“... เขตตำบลไคให้ ...ช่วยส่งเสริม สนับสนุน ป้ายสวย ๆ วิสาหกิจชุมชนความรู้ดีบาคะห์ ซึ่งทำการแปรรูปทางการเกษตร อยากทำเรื่องการท่องเที่ยว แต่เราไม่มีงบประมาณ ซึ่งเรามีเกษตรอยู่แล้ว เลยทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร... มีสวนส้มบางมด มีผสมผสาน ภูมิวิถีชีวิตชุมชนกินแบบไหน พานักท่องเที่ยวกินแบบนั้น ไม่นั่นเป็นตลาดน้ำ เน้นคนในชุมชนขายกันเอง มีผักขายผัก ที่มีอยู่แล้ว มาแปรรูป พวกขนมกล้วย มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอยู่แล้ว เช่น สบู่นมแพะ โลชั่นนมแพะ ทองม้วนนมแพะ และก็ได้ฟื้นฟูส้มบางมดแล้ว ที่นี้น้ำท่วมเมื่อปีกลาย ปี 2560 ประกาศภัยพิบัติเขตทุ่งครุ ชอง 3 มาถ่ายทำรายการ สัมในกระถาง ทำโครงการปลูกบ้านละ 2 ต้นในชุมชน ปลูกในบ่อซีเมนต์ จากเงินงบประมาณ ปลูกอยู่ไม่ได้ทุกบ้าน เลี้ยงยาก ต้องถึงยาเคมี ยังไงต้องมีเคมีปนบ้าง ...แปรรูปวิสาหกิจมากกว่า มีคนมาดูงานจากต่างจังหวัด มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เลยจัดทริปท่องเที่ยวเกษตรกร 250 บาท ลงเรือ 11.00 น. นมแพะ ให้อาหารปลา ผักบุ้ง มะละกอ เก็บของสวนมาขาย เหมือนพานักท่องเที่ยวมาซื้อถึงสวน เป็นการท่องเที่ยวผลิตภัณฑ์เกษตรกร วิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น แกงหอยขม เก็บหอยตามธรรมชาติมาขาย ซึ่งไม่ค่อยมีแล้ว ชุมชนฟาร์มแพะติดขยะ เลยชวนชุมชนข้าง ๆ จับมือกันเป็นท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังไม่เยอะ ยังน้อย ยังไม่ติดตลาด แปรรูปวิสาหกิจทำมา 10 ปีแล้ว ...ท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวบ้าน เห็นด้านเกษตร เราประชาสัมพันธ์ไม่เป็น...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2562)

“...ในส่วนของชาวบ้านเก่งมีภูมิปัญญาเดิมคืออยู่แล้ว แต่ควรได้รับความรู้เพิ่มเติม ซึ่งทางหน่วยงานราชการ นักวิชาการ ควรเอาวิชาการไปเติม เสริมความรู้เพิ่มเติมเพื่อแก้ปัญหาดินเค็ม แก้ปัญหาน้ำเค็ม นอกจากนี้ควรทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดึงดูดนักท่องเที่ยว หน่วยงานประชาสัมพันธ์ ดึงการส่งเสริมเข้ามา และหัวใจสำคัญที่สุด คือ รักษาคุณภาพน้ำ น้ำต้องไม่เค็มไม่เสีย...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2562)

“...อยากทำสวนให้สมบูรณ์เชิงธุรกิจได้ เช่น ร้านอาหารในสวน จัดกิจกรรมให้คนเข้ามาดูในสวน เพื่อให้รุ่นลูกมีแนวคิดจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงเกษตร ให้คนมากินอาหารในสวน ทำทางเดินชมสวน เราขายทุเรียนไม่ได้ เด็กรุ่นหลังแนะนำ ต้องขายเรื่องราวด้วย ผมได้เก็บอุปกรณ์การทำสวนแคลงรุ่นเก่า ซึ่งราคาค่อนข้างสูง ทำคล้าย ๆ พิพิธภัณฑการเกษตร...” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

“...การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคง ส่งเสริมเกษตรกร การมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการลดการใช้สารเคมี ส่งเสริมผลิตภัณฑ์การสร้างเกษตรกร

รุ่นใหม่ เข้ามาสืบทอดอาชีพการทำสวนไม้ผล (ทุเรียน) ส่งเสริมสนับสนุนพื้นที่ไม้ผล ในแนวชีวิต
เพื่อท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเมือง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2562)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง 2) การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง และ 3) แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) โดยพื้นที่ที่ศึกษา จำนวน 2 พื้นที่ เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จำนวน 8 เขต ได้แก่ จอมทอง ท่งครุ บางขุนเทียน ราษฎร์บูรณะ บางบอน ภาษีเจริญ บางแค และหนองแขม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มแบบง่าย (Simple sampling) จำนวน 3 เขต ได้แก่ ท่งครุ จอมทอง และบางขุนเทียน และนนทบุรี จำนวน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย อำเภอ บางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มแบบง่าย (Simple sampling) จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางกรวย และอำเภอปากเกร็ด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snowball) ได้แก่ ชาวสวนทั่วไปที่ประกอบอาชีพทำสวนส้ม และทุเรียน จำนวน 20 คน ชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพ จำนวน 13 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จำนวน 6 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 2 คน เจ้าพนักงานการเกษตร จำนวน 1 คน และนักวิชาการ จำนวน 1 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) จำนวน 3 ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง จำนวนพื้นที่การทำสวนผลไม้ลดลง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากการทำเกษตรกรรม ไปทำธุรกิจบ้านจัดสรรแทน ส่งผลให้ชาวสวนผลไม้ลดน้อยลง สภาพครอบครัวอยู่ร่วมกัน อาศัยในชุมชนมากกว่า 30 ปี การศึกษาดำกว่าปริญญาตรี ยึดหลักความพอเพียง ประหยัด การแต่งกายเรียบง่าย ปลูกพืชแบบผสมผสาน มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว การคมนาคมในสวนใช้เรือ มีการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ มีความสุขในการทำสวน มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ผลผลิตน้อยไม่พอจำหน่าย และขาดการบริหารจัดการที่ดี

2. การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มาจากบรรพบุรุษ ครู ภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความพร้อม จากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้ สมาชิกครอบครัว ช่วยกันทำงาน ครอบครัวอยู่ร่วมกัน มีรายได้มั่นคง มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาจัดการด้านตลาด และการประชาสัมพันธ์ มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมชุมชนน่าอยู่ มีการปลูกผลไม้ในเชิง เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม และเพิ่มมูลค่า ทำให้ชาวสวนมีรายได้เพิ่มขึ้น และจำหน่ายกิ่งพันธุ์เพื่อเพิ่มรายได้

3. แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ควรส่งเสริม 4 ด้าน ดังนี้

การพัฒนาคน: ตระหนักและเห็นคุณค่า, จริงใจต่อผู้บริโภค, มีจิตบริการ, การใช้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ผสมผสานกัน, การทำงานร่วมกัน, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น, สืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้จากครอบครัว สถานศึกษา สื่อ ตามความสนใจ และจัดอบรมความรู้และศึกษาดูงาน

การพัฒนาสังคม: สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อที่หลากหลาย, สร้างความน่าเชื่อถือในสินค้า, สร้างคุณค่าผลิตภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ และอัตลักษณ์ชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจ: สร้างรายได้เพิ่ม, สร้างมูลค่าเพิ่ม, สร้างเครือข่ายการตลาด, วิถีชีวิตพอเพียง และปลูกพืชแบบผสมผสาน

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม: อนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว, ขุดบ่อน้ำไว้ใช้, ทำปุ๋ยชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้, ส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ความสุข, สุขภาพดี, ปลอดภัย บริโภคผักปลอดสารพิษ, อนุรักษ์พันธุ์สัมบางมดและทุเรียนนนท์ให้คงอยู่ชุมชน และส่งเสริมการปลูกส้มในเชิง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง จำนวนพื้นที่การทำสวนผลไม้ลดลง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากการทำเกษตรกรรม ไปทำธุรกิจบ้านจัดสรรแทน ส่งผลให้ชาวสวนผลไม้ลดน้อยลง สภาพครอบครัวอยู่ร่วมกัน อาศัยในชุมชนมากกว่า 30 ปี การศึกษาดำกว่าปริญญาตรี ยึดหลักความพอเพียง ประหยัด การแต่งกายเรียบง่าย ปลูกพืชแบบผสมผสาน มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว การคมนาคมในสวนใช้เรือ มีการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ มีความสุขในการทำสวน มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับพรทิพย์ อันทิวโรทัย (2545) ศึกษาเรื่อง บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี

ผลการวิจัย พบว่า ชาวสวนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ยึดถือแบบแผนประเพณี มีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น เอื้อเพื่ออาหารต่อกัน เลื่อมใสในพุทธศาสนา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในรอบปี ตั้งสมณูปัชฌายาสืบทอดกันมา การทำสวนมีลักษณะเฉพาะ คือ ยกร่อง และทำสวนผสม มีทั้งสวนไม้ผล สวนผัก และสวนไม้ดอกไม้ประดับ

2. การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง มาจากบรรพบุรุษ ครู ภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความพร้อมจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้ สมาชิกครอบครัว ช่วยกันทำงาน ครอบครัวอยู่ร่วมกัน มีรายได้มั่นคง มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาจัดการด้านตลาด และการประชาสัมพันธ์ มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมชุมชนน่าอยู่ มีการปลูกผลไม้ในเชิง เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม และเพิ่มมูลค่าทำให้ชาวสวนมีรายได้เพิ่มขึ้น และจำหน่ายกิ่งพันธุ์เพื่อเพิ่มรายได้ สอดคล้องกับสิทธิชัย ละมัย (2550) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ที่พบว่าการจัดการศึกษาเพื่อให้ชุมชนช่วยตนเอง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา การใช้เครือข่ายการเรียนรู้ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน การเสริมสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนในชุมชน การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน การเข้าถึงการศึกษาทุกคนโดยไม่จำกัดวิธีการ การจัดการศึกษาที่สนองต่อความต้องการของบุคคล และชุมชน และการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับชาคริต อาชาวอำรุง (2554) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ผลการวิจัย พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ มนุษย์ต้องมีการเรียนรู้ ที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลของบุคคล สังคมและธรรมชาติ จึงจะเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การเรียนรู้เกิดจากการรับประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส แล้วใช้ประสบการณ์นั้นเป็นข้อมูลในการพัฒนาชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีปัจจัยหลายประการที่นำไปสู่การเรียนรู้ด้านผู้จัดการศึกษา ให้แนวทางสำหรับผู้จัดการศึกษา 5 กลุ่ม คือ พ่อแม่ ครูอาจารย์ รัฐและสังคม สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน ด้านกระบวนการจัดต้องมีการพัฒนาฉันทะ ฝึกการคิด โดยเฉพาะจากปัญหาและสิ่งที่พบในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาต่าง ๆ ฝึกระเบียบวินัย และสอนให้เกิดความรักธรรมชาติ สอดคล้องกับพจนาน เอื้องไพบูลย์ (2546) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การศึกษาแบบพหุกรณี ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกัน ที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา พบปะหารือและประชุม การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอด

ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ และ การเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน

3. แนวทางการสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง ควรส่งเสริม 4 ด้าน ดังนี้

การพัฒนาคน: ตระหนักและเห็นคุณค่า, ใจดีต่อผู้บริโภคร, มีจิตบริการ, การใช้เทคโนโลยี แบบดั้งเดิมและแบบใหม่ผสมผสานกัน, การทำงานร่วมกัน, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น, สืบทอด ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้จากครอบครัว สถานศึกษา สื่อ ตามความสนใจ และจัดอบรม ความรู้และศึกษาดูงาน

การพัฒนาสังคม: สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อที่ หลากหลาย, สร้างความน่าเชื่อถือในสินค้า, สร้างคุณค่าผลิตภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้และอัตลักษณ์ชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจ: สร้างรายได้เพิ่ม, สร้างมูลค่าเพิ่ม, สร้างเครือข่ายการตลาด, วิถีชีวิต พอเพียง และปลูกพืชแบบผสมผสาน

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม: อนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว, ชุมชนน่า ไว้ใช้, ทำปุ๋ยชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้, ส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ความสุข, สุขภาพดี,ปลอดภัย บริโภค ผักปลอดสารพิษ, อนุรักษ์พันธุ์สัตว์บางชนิดและทุเรียนนนท์ให้คงอยู่ชุมชน และส่งเสริมการปลูกส้ม ในแข่ง สอดคล้องกับสาธิต บูรณโกศล (2561) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมทัศนคติต่ออาชีพทำสวน ผลไม้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออก ผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมทัศนคติ ต่ออาชีพทำสวนผลไม้ 4 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงในอาชีพ ด้านความพึงพอใจในอาชีพ ด้านความ เป็นแบบอย่างในอาชีพ และด้านสัมพันธภาพในอาชีพ ลักษณะกิจกรรมมี 4 รูปแบบ ได้แก่ กิจกรรม โรงเรียนเป็นฐาน กิจกรรมครอบครัวเป็นฐาน กิจกรรมผู้ประกอบการเป็นฐาน และกิจกรรมท้องถิ่น เป็นฐาน การเรียนรู้ทัศนคติประกอบด้วย การสร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างความตระหนัก การสร้างการเห็นคุณค่าและประโยชน์ และการปฏิบัติ สอดคล้องกับชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ (2555) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ส่วนปัจจัยหรือเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้ ได้แก่ 1) การมี สินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) การส่งเสริมและสนับสนุนของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3) การร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ 4) อัตลักษณ์และความแตกต่าง 5) การมีส่วนร่วม 6) การบริหารจัดการ และ 7) การประชาสัมพันธ์ สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยว ตลาดน้ำภาคใต้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินการ 10 ประการ ได้แก่ 1) กิจกรรม สินค้า บริการและโครงสร้างพื้นฐาน 2) เครือข่ายการท่องเที่ยว 3) ฐานทรัพยากร 4) อัตลักษณ์ 5) การมีส่วนร่วม 6) การประชาสัมพันธ์ 7) กระบวนการเรียนรู้ 8) การบริหารจัดการ

9) วัฒนธรรมชุมชน และ 10) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับทิพย์สุดา พุดจระ (2556) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนในด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Hannah (2016) ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของระบบนิเวศและชุมชน: การเรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ผลการวิจัย พบว่า การปรับตัวตามระบบนิเวศและการปรับตัวตามชุมชนได้รับส่งเสริมอย่างบูรณาการ การเรียนรู้ที่ดีขึ้นจากสาขาการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการวางแผนและบูรณาการการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคอื่น ๆ สอดคล้องกับ Graham (2013) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน: กรณีสองตัวอย่างของเวสเทิร์นออสเตรเลีย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความพยายามในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อให้ได้มาซึ่งความยั่งยืนของสภาพภูมิอากาศที่ยั่งยืนนั้น ได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างมีประสิทธิภาพในระดับชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ควรถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการทำสวน ทักษะ เทคนิคต่าง ๆ ให้ลูกหลาน และมีการจดบันทึกเรื่องราว เพื่อไม่ให้องค์ความรู้สูญหายไป ทั้งในครอบครัวและสถานศึกษา
2. จัดตั้งแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราววิถีชีวิต ชาวสวนผลไม้ และผลผลิตในท้องถิ่น
3. ควรมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ระหว่างสมาชิกของชุมชน โดยการพูดคุยถึงประเด็นปัญหาที่ประสบในระหว่างการทำกรเพาะปลูก หรือทำเกษตรอินทรีย์ แล้วร่วมกันหาทางแก้ไข
4. มีการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่ายระหว่างกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
5. ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ อนุรักษ์ อาชีพทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
6. ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดและอนุรักษ์อาชีพชาวสวนผลไม้ในสังคมเมืองให้คงอยู่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการพัฒนา รูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ของชาวสวนผลไม้ พืชเศรษฐกิจในสังคมไทย
2. ควรศึกษาวิจัยที่ส่งผลต่อการทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2551). *คู่มือนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สัมเจียวหวาน*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2555). *แผนการปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน The center for our common future และสมาคมเพื่อชีวิต และสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กระทรวงมหาดไทย. (2540). *พื้นที่แขวงบางมด และแขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ*. (2540, 24 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 137-139.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549). *สื่อพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์สู่ภาวะชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- เกศยา โอสธานุเคราะห์. (2544). *วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร: ศึกษาที่ชุมชนสถานีรถไฟหัวลำโพง*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เกสร มณีวรรณ. (2550). *วิถีชีวิตที่ส่งเสริมสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒิ. (2552). *ต้นทุนเรียนของชาวนนท์*. กรุงเทพฯ: หมอนทอง.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ม.ป.ท. จามะรี เชียงทอง. (2549). *สังคมวิทยาการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, ประไพร์ วิริยะสมบูรณ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์, สุดาภิรมย์แก้ว และสุรพันธ์ เพชรภา. (2548). *สังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- จรีพร กาญจนการุณ. (2551). สวนสัมบางมดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนเกษตรกร
ชาวบางมด. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 21(1), 65-75.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมศรี ราชนาจันทร์. (2553). *ปรากฏการณ์ชีวิตของเยาวชนผู้เสพยาบ้า*. คุษณินพนธ์ปรัชญาคุษณิน
บัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ. (2555). *การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้เพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุษณินบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยศ อิมสุวรรณ. (2543). *การพัฒนาแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตร์คุษณินบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาคริต อาชาวอรุณ. (2554). *การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
การศึกษานอกระบบ โรงเรียน, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชคธำรงค์ จงจอหอ. (2549). *วิถีชีวิตของเกษตรกรชาวสวนสัมบางมด*. รายงานการศึกษาวิชา
ปัญหาพิเศษ, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรชีวภาพ, คณะทรัพยากรชีวภาพและ
เทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- โชคธำรงค์ จงจอหอ. (2551). *แนวการพัฒนาสวนสัมบางมดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ
ทรัพยากรชีวภาพ, คณะทรัพยากรชีวภาพและเทคโนโลยีร่วมกับคณะศิลปศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ทิพย์สุดา พุฒจร. (2556). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุษณินบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทศนา เขมมณี. (2558). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพราช รังสิต. (2549). *นัยสำคัญของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาระหว่าง
ประเทศ, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชนากร สังขเป. (2555). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทพร ศรีสุทธะ. (2544). *วิถีชีวิตชุมชนกับการเกิดโรคเบาหวาน กรณีศึกษาชุมชนบ้านจัว ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2540). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2543 ก). การระดมสรรพกำลังเพื่อการเรียนรู้. *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*, 4(27), 21-27.
- ประเวศ วะสี. (2543 ข). “ปฐมกถา” การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด. ม.ป.ท.
- ประเวศ วะสี. (2547). *จุดเปลี่ยนกระบวนทัศน์สุขภาพไทย*. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ประเวศ วะสี. (2548). *การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรมราชบัณฑิตยสถาน.
- ปริญานุษ พิบูลสรารุช. (2550). “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ในตัวอย่าง *หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อทดลองใช้สำหรับการศึกษานอกระบบ*. กรุงเทพฯ: คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ.
- ฝ่ายพัฒนาสังคม กองส่งเสริมคุณภาพชีวิต. (2554). *แผนปฏิบัติงาน โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทุเรียนนนท์ ปี พ.ศ. 2554*. นนทบุรี: องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี.
- พจนา เอื้องไพบูลย์. (2546). *การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การศึกษาแบบพหุกรณี*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ สุขอดิษฐ์. (2557). *วิถีชีวิตและแนวทางการมีสุขภาพของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พรทิพย์ อันทิวโรทัย. (2545). *บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *การพัฒนาที่ยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

- พวงเพชร สุรัตน์กีฎกุล และเมธมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. (2545). *มนุษย์กับสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). *แนวคิดทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2552). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตคูสิต*
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สถาบันวิจัยและพัฒนา.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2552). *เอกสารการสอนชุดวิชาพืชเศรษฐกิจ สาขาวิชาส่งเสริม
การเกษตรและสหกรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มานิต กิตติจุงจิต. (2555). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิถีชีวิตแห่งความสมดุล*. กรุงเทพฯ: กิจอักษร.
มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). *เศรษฐกิจพอเพียง*. เข้าถึงได้จาก
http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/1309-2010-06-03-09-50-07.html
- รัตนะ บัวสนธ์. (2558). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค.
รุ่งรัตน์ ทองสกุล. (2549). *การจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของจังหวัดภูเก็ต ฟังงาและกระบี่*. เข้าถึงได้จาก www.ttresearch.org.html
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). *แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. เข้าถึงได้จาก
http://learningofpublic.blogspot.com/2015/11/blog-post_18.html
- วาสนา มานิช, พรรณปพร กองแก้ว และมงคล ปลั่งศรีนนท์. (2553). *การจัดการเทคโนโลยีการปลูก
ส้มบางมดรูปแบบเกษตรสังคมเมืองอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและบริการ
เพื่อชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ร่วมกับสำนักงาน
เกษตรเขตตลิ่งชัน สำนักงานเกษตร กรุงเทพมหานคร.
- วาสนา มานิช. (2550). *รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการ
ศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานของสวนส้มบางมด พื้นที่ทุ่งครุ-บางขุนเทียน ศูนย์วิจัยบริการ
เพื่อชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2558). *ภูมิปัญญาในงานพัฒนาศึกษา. วารสารสังคมพัฒนา, 5(กันยายน-ตุลาคม),
10.*

- สนิท สมัครการ. (2544). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2549). *การเดินทางรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียงช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สมพร แสงชัย. (2550). *สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง* (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- สาลินี บูรณโกศล. (2561). *การส่งเสริมทัศนคติต่ออาชีพทำสวนผลไม้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออก*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). *รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี 2546 ของ สศช. เรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). *การประชุมสัมมนาเรื่องมองให้ไกล ไปให้ถึงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. ในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2547). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานส่งเสริมเกษตรจังหวัดนนทบุรี. (2549). *ชุมชนต้นแบบแห่งความดี จังหวัดนนทบุรี*. นนทบุรี: สำนักงานส่งเสริมเกษตรจังหวัดนนทบุรี.

- ดิทธิชัย ละมัย. (2550). การวิเคราะห์แนวคิดการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ
ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขศิริ บุญเรือง. (2546). การปลูกไม้ดอกไม้ประดับกับวิถีชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาย่านตลาด
ตำบลตลาดอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุนทรินทร์ บินไทยสงค์. (2557). การเมืองของการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากรณี อำเภอเชียงของ
จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา ซาติบัญญัติชัย. (2549). กระบวนการเรียนรู้ แนวคิด ความหมายและบทเรียนในสังคมไทย.
กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซ็ท.
- สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). ทฤษฎีสังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี หวังพุดิ. (2546). ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อนุช อาภาภิรม. (2545). การพัฒนาอย่างยั่งยืน คำตอบอยู่ในความหลากหลาย. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิศูนย์สื่อเพื่อพัฒนา.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2549) กระบวนการเรียนรู้ และจัดการความรู้ของชุมชน ด้านการพัฒนา
การเกษตรแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิสิทธิ์ พึ่งพร. (2553). การพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน
กะเหรี่ยงในพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา,
คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2557). วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ...สู่ความยั่งยืน.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อาชญญา รัตนอุบล. (2559) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทย. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2561). การวิจัยทางการศึกษา:แนวคิดและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เอกวิทย์ ฌ กลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: สุโขทัยธรรมาธิราช.
- Charles, M. P. (2011). *An investigation of community learning through participation in integrated water resource management practices*. Master of Education (Environmental Education) At Rhodes University.
- Coser, L. A. (1977). *Masters of sociological thought: Ideas in historical and social context*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). California: Sage.
- Garcia, M. B. (1985). *Sociology of development: Perspectives and issues*. Manila: Navotas Press.
- Graham James Thompson. (2013). *Monitoring community engagement in social learning for sustainability in natural resource management: Two western Australian examples*. Doctor of Philosophy of Curtin University.
- Hannah, R. (2016). Ecosystem-and community-based adaptation: Learning from community based natural resource management. *Climate and Development*, 8(1), 4-9.
- Marx, K. (1961). *Economic and philosophic: Manuscripts of 1844*. Moscow: Foreign Language Publishing House.
- Michael, H., & Carolyn, J. K. (2009). *Sociology the core* (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Parson, T. (1965). *The social system*. New York: The Free Press.
- Robson, M. (2013). *Social learning in community based natural resource management project (CBNRM). A case study of Chipembere gardening project in Zimbabwe*. Master of Education (Environmental Education) at Rhodes University.
- Russell, K. S. (2004). *Investigating the social world* (4th ed.). USA: Sage.
- Spencer, H. (1981). *The study of sociology*. New York: Appleton.
- Stephen, M. (2010). *Sustainability a biological perspective*. Cambridge University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
- รายชื่อชาวสวนทั่วไป
- รายชื่อชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ
- รายชื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะขันหมาก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีลพบุรี
2. รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
3. ดร.วรรณวิมล เมฆวิมล กิ่งแก้ว วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาสมุทรสงคราม

รายชื่อชาวสวนทั่วไป

ผู้ให้ข้อมูล	ที่อยู่
คนที่ 1	142/ 2 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
คนที่ 2	145 แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
คนที่ 3	161 ซอยพุทธบูชา 39 แยก 3 แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
คนที่ 4	46/ 2 หมู่ที่ 11 แขวงจอมทอง เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
คนที่ 5	ซอยประชาอุทิศ 72 แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
คนที่ 6	224 ซอยประชาอุทิศ 72 แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
คนที่ 7	35 หมู่ที่ 11 แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
คนที่ 8	483 แขวงจอมทอง เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
คนที่ 9	สวนประทุมทิพย์ 47/ 9 หมู่ที่ 4 ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 10	61/ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 11	หมู่ที่ 7 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 12	7/ 2 หมู่ที่ 7 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 13	หมู่ที่ 2 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 14	บ้านสุขใจ 70/ 4 หมู่ที่ 2 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 15	48/ 2 หมู่ที่ 1 ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 16	สวนพีหนึ่ง หมู่ที่ 6 ตำบลไทรม้า อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 17	หมู่ที่ 3 ตำบลคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 18	หมู่ที่ 3 ตำบลคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 19	77/ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 20	สวนกะชามาศ 52 หมู่ที่ 5 ตำบลบางตะไนย์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รายชื่อชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ

ผู้ให้ข้อมูล	ที่อยู่
คนที่ 1	20 ซอยอนามัยงามเจริญ 25 แยก 2-6 ตำบลท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
คนที่ 2	51 หมู่ที่ 1 ซอยอนามัยงามเจริญ 25 แยก 4 ตำบลท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
คนที่ 3	ซอยอนามัยงามเจริญ 33 แยก 1-3 ตำบลท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
คนที่ 4	11/ 1 ซอยพุทธบูชา 39 แยก 1 แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
คนที่ 5	สวนตาก้าน 92/ 1 ซอยบางกร่าง 63 หมู่ที่ 2 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 6	สวนทุเรียนนนท์ ป่าด้อย-ลุงหมู หมู่ที่ 3 ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 7	หมู่ที่ 6 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 8	สวนครูประสาน หมู่ที่ 1 ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 9	สวนยายละม้าย หมู่ที่ 6 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 10	97/ 2 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 11	74/ 23 หมู่ที่ 3 ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 12	หมู่ที่ 2 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
คนที่ 13	104 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รายชื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูล	ตำแหน่ง
คนที่ 1	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรพื้นที่ 3
คนที่ 2	ผู้ช่วยนักวิจัย 4 ศูนย์วิจัยและบริการเพื่อชุมชนและสังคม สังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
คนที่ 3	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สังกัดสำนักงานเขตทุ่งครุ
คนที่ 4	เจ้าพนักงานการเกษตรชำนาญงาน ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สังกัดสำนักงานเขตบางขุนเทียน
คนที่ 5	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สังกัดสำนักงานเขตจอมทอง
คนที่ 6	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองนนทบุรี
คนที่ 7	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองนนทบุรี
คนที่ 8	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี
คนที่ 9	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอปากเกร็ด
คนที่ 10	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอบางกรวย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ ฉบับที่ 1

สำหรับชาวสวนผลไม้

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปี
3. สถานภาพ
 - โสด สมรส
 - หม้าย/หย่าร้าง อื่น ๆ โปรดระบุ.....
4. อาชีพ
 - ผู้บริหาร ค้าขาย
 - ข้าราชการ อื่น ๆ โปรดระบุ.....
5. ระดับการศึกษา
 - ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา
 - ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
6. รายได้/ เดือน..... บาท
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว..... คน
8. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน..... ปี

ส่วนที่ 2 สภาพวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง ดังต่อไปนี้

2.1 ความเป็นมาของการทำสวนผลไม้ เป็นอย่างไร

.....

.....

2.2 สาเหตุใดที่ทำให้ท่านกลับมาทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง

.....

.....

2.3 ท่านมีวิธีการบริหารจัดการการทำสวนผลไม้อย่างไร

- ด้านการผลิต.....

.....

.....

- ด้านการบริโภค.....

.....

.....

- ด้านการตลาด.....

.....

.....

2.4 ท่านมีวิธีการบริหารจัดการตนเองและสมาชิกในครอบครัวอย่างไร

.....

.....

2.5 การทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง มีผลต่อสุขภาพของชาวสวนอย่างไร

.....

.....

2.6 มีการสร้างเครือข่ายชุมชนของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมืองอย่างไร

.....

.....

2.7 สัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัวของชาวสวนผลไม้ในสังคมเมือง เป็นอย่างไร

.....

.....

2.8 สัมพันธภาพของบุคคลในชุมชน เป็นอย่างไร

.....

.....

2.9 การทำสวนผลไม้สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ท่านและครอบครัวอย่างไร

.....
.....

2.10 ท่านเรียนรู้กระบวนการการทำสวนผลไม้อย่างไร

.....
.....

2.11 วิธีชีวิตการทำสวนผลไม้แบบดั้งเดิมกับปัจจุบันแตกต่างกันอย่างไร

.....
.....

2.12 ชาวสวนผลไม้ในยุคปัจจุบันต้องปรับตัวอย่างไร

.....
.....

2.13 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน เข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนชาวสวนผลไม้ อย่างไรบ้าง

.....
.....

2.14 การทำสวนผลไม้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร

.....
.....

2.15 แนวทางการพัฒนาการทำสวนผลไม้ในสังคมเมืองควรเป็นอย่างไร

.....
.....

2.16 ปัญหาและอุปสรรคในการทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง

.....
.....

.....
.....

ส่วนที่ 2 การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

2.1 ความเป็นมาของการสืบทอดการทำสวนผลไม้ เป็นอย่างไร

.....

.....

2.2 สาเหตุใดที่ทำให้ท่านทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง แล้วประสบความสำเร็จ

.....

.....

2.3 ท่านมีวิธีการบริหารจัดการการทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองอย่างไร

- ด้านการผลิต.....

.....

- ด้านการบริโภค.....

.....

- ด้านการตลาด.....

.....

2.4 ท่านมีวิธีการสืบทอดการทำสวนผลไม้เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมเมืองอย่างไร

.....

.....

2.5 ท่านเรียนรู้กระบวนการการทำสวนผลไม้จากแหล่งเรียนรู้ใด

.....

.....

2.6 การปรับตัวของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองควรปรับตัวอย่างไร

.....

.....

2.7 ท่านมีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบันได้อย่างไร

.....

.....

2.8 การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของท่านและครอบครัวอย่างไร

.....

.....

2.9 การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

.....

.....

2.10 มีการสร้างเครือข่ายชุมชนของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองอย่างไร

.....

.....

2.11 สัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัวของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง เป็นอย่างไร

.....

.....

2.12 สัมพันธภาพของบุคคลในชุมชน เป็นอย่างไร

.....

.....

2.13 การทำสวนผลไม้สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ท่านและครอบครัวอย่างไร

.....

.....

2.14 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน เข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนชาวสวนผลไม้ อย่างไรบ้าง

.....

.....

2.15 การทำสวนผลไม้ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร

.....
.....

2.16 แนวทางการพัฒนาการทำสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมืองควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.17 ปัญหาและอุปสรรคในการทำสวนผลไม้ในสังคมเมือง

.....
.....
.....

ฉบับที่ 3 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ประกอบด้วย

1. บทบาทการส่งเสริม สนับสนุน ชาวสวนผลไม้ในการสืบทอดอาชีพทำสวนผลไม้
ของหน่วยงานภาครัฐ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. บทบาทการส่งเสริม สนับสนุน ชาวสวนผลไม้ในการสืบทอดอาชีพทำสวนผลไม้
ของหน่วยงานภาคเอกชน เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการทำสวนผลไม้ให้ยั่งยืนในสังคมเมืองเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

คำแนะนำสื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม โทร. ๒๐๖๗
 ที่ ศธ ๖๒๑๘/ทศ๓๒ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เสถียร เหลืองอลงกต

ด้วยนางสาวจุฑาภรณ์ อยู่ทิม นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว ๕๗๘๑๐๑๓๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชลี มาพุทธ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)
 รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน
 คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ที่ ศธ ๖๒๑๘/๖๒๗๔๙

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๑

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร เตชะขันหมาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คำโครงการบับย่อ จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสาวจุฑาภรณ์ อยู่ทิม นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว ๕๗๘๑๐๑๓๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชลี มาพุทธ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย ในกรณีนี้คณะศึกษาศาสตร์ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ ๐ ๓๘๑๐ ๒๐๖๗

โทรสาร ๐ ๓๘๓๙ ๑๐๔๓

ที่ ศธ ๖๒๑๘/๑๒๗๕๙

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๑

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.วรรณวิมล เมฆวิมล กิ่งแก้ว

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คำโครงฉบับย่อ จำนวน ๑ เล่ม

๒. เครื่องมือ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสาวจุฑาภรณ์ อยู่ทิม นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว ๕๗๘๑๐๑๓๓ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชลี มาพุทธ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ ๐ ๓๘๑๐ ๒๐๖๗

โทรสาร ๐ ๓๘๓๙ ๑๐๔๓

ภาคผนวก ง

- ประกาศกรมทรัพย์สันทางปัญญา
- ภาพประกอบ

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ส้มบางมด

ทะเบียนเลขที่ สช 61100102

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบ
บริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส้มบางมด คำขอเลขที่ 60100157 ทะเบียนเลขที่
สช 61100102 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 1 มิถุนายน 2560

ประกาศ ณ วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. 2561

(นายทศพล ทังสุบุตร)
อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ส้มบางมด

(1) เลขที่คำขอ	60100157	ทะเบียนเลขที่	สช 61100102
(2) วันที่ยื่นคำขอ	1 มิถุนายน 2560	วันที่ขึ้นทะเบียน	1 มิถุนายน 2560
(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน	วิสาหกิจชุมชนจอมทองพัฒนา
ที่อยู่ 13 ถนนพระรามที่ 2 ซอย 25 แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร		
(4) รายการสินค้า	ส้มบางมด		

(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ส้มบางมด (Bang Mod Tangerine) หมายถึง ส้มพันธุ์เขียวหวาน ที่มีลักษณะผลทรงกลมมนหรือแป้นเล็กน้อย ผิวส้มมีรอยแตกเป็นเส้นลาย เปลือกบาง ขานนิ่ม ปอกง่าย กลีบแยกออกจากกันง่าย ผนังกลีบบาง มีรกลน้อย เนื้อสีส้ม รสชาติหวานอมเปรี้ยว ซึ่งปลูกในพื้นที่ 8 เขต ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตจอมทอง เขตทุ่งครุ เขตราชบุรีบูรณะ เขตบางขุนเทียน เขตบางบอน เขตภาษีเจริญ เขตบางแค และเขตหนองแขม

ลักษณะของสินค้า

(1) พันธุ์ : ส้มเขียวหวาน

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- รูปทรง ทรงผลกลมมนหรือแป้นเล็กน้อย
- เปลือก ผิวเรียบ เปลือกบาง บางผลอาจมีรอยแตกเป็นเส้นลาย
- เนื้อ เนื้อสีส้ม ฉ่ำน้ำ
- รสชาติ หวานอมเปรี้ยว

(3) ลักษณะทางเคมี

- ค่าความหวานอยู่ในช่วง 13 – 18 องศาบริกซ์

กระบวนการผลิต

การปลูก

- (1) กิ่งพันธุ์ที่นำมาปลูก เป็นกิ่งพันธุ์จากในพื้นที่แหล่งผลิตเอง และกิ่งตอนจากอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่มีความแข็งแรงสมบูรณ์
- (2) ฤดูที่เหมาะสมในการปลูก คือ ช่วงต้นฤดูฝน เดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- (3) สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูก คือ พื้นที่เป็นดินร่วนปนตะกอน และมีสภาพเป็นดินลึกจัดลึกเต็ม
- (4) ปลูกแบบยกร่อง เป็นร่องดินสลับกับร่องน้ำ ท้องร่องมีความลึก 1 เมตร กว้าง 1 เมตร ความกว้างของร่องอก 4 เมตร พรวนดินให้เป็นสันนูนแบบหลังเต่า และขุดโชตยาว 2 เมตร โดยทิ้งไว้ 1 เดือน ก่อนปลูก

เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 สำนักเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร เข้าร่วมสนองพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นเขตนาร่องในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และได้จัดทำ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสวนส้มบางมด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และได้เชิญชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ ทำให้เกษตรกรสนใจและปลูกส้มบางมดมากขึ้น รวมถึงส่งเสริมให้สวนส้มบางมดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางตำแน่ง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอีกด้วย ปัจจุบันมีพื้นที่การปลูกใน 8 เขต ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตจอมทอง เขตบางขุนเทียน เขตทุ่งครุ เขตราชพฤกษ์ เขตบางบอน เขตภาษีเจริญ เขตบางแค และเขตหนองแขม

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การปลูกส้มบางมด ครอบคลุมพื้นที่ 8 เขต ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตจอมทอง เขตทุ่งครุ เขตราชพฤกษ์ เขตบางขุนเทียน เขตบางบอน เขตภาษีเจริญ เขตบางแค และเขตหนองแขม รายละเอียดตามแผนที่

(8) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) ส้มบางมด ต้องปลูกในเขตพื้นที่ที่กำหนด และตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนผู้ปลูกส้มบางมด รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

(9) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุม ทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด
- (2) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส้มบางมด
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียนจะต้องจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส้มบางมด

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ สัมบางมด

ขอบเขตพื้นที่การปลูกสัมบางมด ครอบคลุมพื้นที่ 8 เขต ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตจอมทอง เขตทุ่งครุ เขตราษฎร์บูรณะ เขตบางขุนเทียน เขตบางบอน เขตภาษีเจริญ เขตบางแค และเขตหนองแขม

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา
เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ทุเรียนนนท์
ทะเบียนเลขที่ สช 55100042

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครอง
 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ยาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบ
 บริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
 (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนนนท์ คำขอเลขที่ 53100070
 ทะเบียนเลขที่ สช 55100042 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 11 พฤษภาคม 2553

ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. 2555

(นางปิยฉิมา ชนสินศิริ)
 อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

		ทุเรียนนนท์	
(1) เลขที่คำขอ	53100070	ทะเบียนเลขที่	ศร 55100042
(2) วันที่ยื่นคำขอ	11 พฤษภาคม 2553	วันที่ขึ้นทะเบียน	11 พฤษภาคม 2553
(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน	จังหวัดนนทบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ชมรมอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนนนท์ ที่อยู่ ศาลากลางจังหวัดนนทบุรี ถนนรัตนวิบูลย์ ตำบลบางกระสอบ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000		

(4) รายการสินค้า ทุเรียน

(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ทุเรียนนนท์ (Nont Durian) หมายถึง ทุเรียนพันธุ์ก้านยาว พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุมทอง และพันธุ์พื้นเมือง ที่มีรสชาติ หวาน มัน หอม เนื้อละเอียด สีเหลือง ปลูกในเขตพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย อำเภอบางบัวทอง อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี

ลักษณะของสินค้า

(1) พันธุ์ทุเรียนนนท์

- พันธุ์ดั้งเดิม ได้แก่ พันธุ์ก้านยาว พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุมทอง และพันธุ์พื้นเมือง
- พันธุ์การค้า ได้แก่ พันธุ์ก้านยาว พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี และพันธุ์กระดุมทอง

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- เปลือกผล เปลือกบาง สีเข้ม ปลายหนามแห้งแหลมคม
- ก้านช้ำ ค่อนข้างเล็ก สีน้ำตาลเข้ม จับแล้วรู้สึกสาก (ระคายมือ)
- เนื้อทุเรียน สีเหลืองเข้ม ผิวมันเงา เนื้อแห้ง ละเอียด เนียน กลิ่นอ่อน
- รสชาติ หวาน มัน หอม

(3) ลักษณะเฉพาะของแต่ละพันธุ์

- พันธุ์ก้านยาว ผลกลม ก้นผลกลมใหญ่ ด้านข้างมน ร่องพูไม่เด่นชัด เปลือกมีสีเขียว ก้านผล (ไม่รวมปลิง) มีขนาดยาวกว่าพันธุ์อื่น เนื้อสีเหลืองอ่อน ละเอียดนุ่ม รสหวานมัน กลิ่นไม่ฉุน
- พันธุ์หมอนทอง ผลกลมยาว ค่อนข้างใหญ่ เนื้อหนา สีเหลือง รสหวานจัด มีกลิ่นน้อยกว่าพันธุ์อื่นๆ
- พันธุ์ชะนี ผลทรงกระบอกหรือทรงไข่ ปลายแหลม กลางผลป่อง ก้านมีาน ร่องพูปรากฏชัด เนื้อละเอียดและเหนียวไม่หนา รสหวานมัน กลิ่นแรง
- พันธุ์กระดุมทอง ผลกลมเล็กถึงปานกลาง มีไหล่ผล ด้านข้างค่อนข้างกว้าง ร่องพูปรากฏชัดเจน เปลือกบาง เนื้อสีเหลืองเข้ม ละเอียดไม่เหนียวบาง รสหวานจัด กลิ่นค่อนข้างแรง

กระบวนการผลิต

การปลูก

- (1) ยกร่องสวนกว้างประมาณ 6 เมตร ซูลดินกลางร่องกว้าง 4 เมตร ยาว 4 เมตร ลึก 2 เมตร หรือตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่
- (2) นำดินไปถมบนคันสวน ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 ปี ยกพื้นดินให้สูงขึ้นเรียกว่า "ยกโคก" ฐานประมาณ 80 เซนติเมตร ยอดบ้านประมาณ 40 เซนติเมตร ยกโคกให้สูงจากปากหลุมประมาณ 50 เซนติเมตร หรือตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

(3) ใส่ปุ๋ยอินทรีย์รองกันหลุม และนำดินผสมใบไม้หรือปุ๋ยคอกใส่หลุมอัดให้แน่นพอควรว นำต้นพันธุ์ลงปลูกยึดกับหลักเพื่อกันต้นล้ม

(4) ระยะปลูกห่างประมาณ 6-12 เมตร หรือตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ รดน้ำให้ชุ่มวันละครั้ง นำทางมะพร้าวมาปักบังแดด และปลูกต้นทองหลาง ต้นหมาก สลับกับต้นทุเรียน เพื่อให้พรางแสง บังแดด บังลมให้กับต้นทุเรียน

(5) ใบทองหลางที่หั่นลงท้องร่องเป็นเลน ในแต่ละปีให้ลอกเอาเลนขึ้นมาถมโคนทุเรียน เพื่อเพิ่มอาหารให้กับต้นทุเรียน พร้อมทั้งขุดดินรอบพุ่มของต้น เอาปุ๋ยผสมใบทองหลางหรือหญ้าแห้งใส่ให้เต็มหลุมรอบๆ ต้นทุเรียน นำดินกลบและรดน้ำให้ชุ่ม รากของทุเรียนได้รับน้ำและปุ๋ยทำให้ต้นทุเรียนโตเร็วขึ้น วิธีการนี้เรียกว่า "การต่อรากหรือวางโคน" จะใช้กับต้นทุเรียนที่อายุไม่เกิน 4 ปี

การเก็บเกี่ยว

- (1) ในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายน
- (2) ตัดเหนือปลิงของก้านผลด้วยมีดคม และสะอาด
- (3) โดยการนับอายุผล
 - พันธุ์ก้านยาว ประมาณ 120-135 วัน
 - พันธุ์หอมทอง ประมาณ 140-150 วัน อาจคลาดเคลื่อนเล็กน้อย ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ ถ้าอากาศร้อนและแห้งแล้ง ทุเรียนจะแก่เร็วขึ้น ถ้าฝนตกชุกความชื้นสูง ทุเรียนจะแก่ช้า
- (4) โดยการสังเกตลักษณะผล
 - สีเปลือก จะเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีน้ำตาลหรือเขียวแกมเทา แต่ผลที่อยู่นอกทรงพุ่มโดนแสงแดดมากจะมีสีน้ำตาลมากกว่าผลที่อยู่ในทรงพุ่ม
 - ก้านผล เป็นสีน้ำตาลคล้ำ สาก ตรงรอยต่อระหว่างก้านผลบนกับก้านผลล่าง (ปลิง) จะบวมใหญ่ เห็นรอยต่อชัดเจน
 - ปลายหนาม แห้งและไหม้จากปลายหนามมายังโคนหนาม มีสีน้ำตาล หนามกางออก ร่องหนามค่อนข้างห่าง รอยแยกบนพูจะเห็นเป็นเส้นสีเหลืองใต้ชัดเจน ยกเว้นพันธุ์ก้านยาว จะเห็นไม่ชัด
 - ทุเรียนแก่จัด เมื่อตัดขั้วหรือปลิงออก จะพบน้ำใสๆ ไม่ขุ่นเหนียว ชิมจะมีรสหวาน เมื่อเคาะเปลือก จะมีเสียงดังพลบๆ

การบรรจุหีบห่อ

- (1) รายละเอียดบนฉลากให้ประกอบด้วยคำว่า "ทุเรียนนนท์" และ/หรือ "Nont Durian"
- (2) ให้ระบุ ชื่อพันธุ์ทุเรียน ชื่อสวนเกษตรกร ที่อยู่ติดต่อได้

การเคลื่อนย้าย กองเก็บและการส่งมอบ

- (1) การเก็บรักษา ผู้บรรจุหีบห่อจะต้องดูแลรักษาอุปกรณ์ และสถานที่ในการบรรจุให้สะอาดถูกสุขลักษณะ
- (2) ห้ามวางผลทุเรียนบนพื้นดินในสวน เพราะจะทำให้เกิดเชื้อรา เป็นสาเหตุของโรคผลเน่า ควรวางในเชิงหรือภาชนะที่จัดเตรียมไว้
- (3) การขนส่ง อุปกรณ์ และพาหนะในการขนย้ายต้องสะอาด

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนนทบุรี มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านในแนวเหนือ-ใต้ ทำให้สภาพดินในพื้นที่มีแร่ธาตุที่สำคัญมารวมกัน สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ดินค่อนข้างเหนียวปากแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้กับทะเลมีน้ำท่วมถึง ดินเป็นดินตะกอนที่เกิดจากการพัดพาของน้ำ ตกตะกอนทับถมเป็นเวลานานเป็นดินเหนียวเนื้อละเอียด ชั้นบนเป็นดินร่วนซุย มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุตามธรรมชาติ จึงเหมาะสมต่อการทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะสวนทุเรียน ทำให้ทุเรียนที่ปลูกในพื้นที่มีคุณภาพดี และรสชาติหวานอร่อย

สภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ระหว่างเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม พัดมาจาก บริเวณมหาสมุทรอินเดีย ทำให้เกิดฝนตก และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน – มีนาคม พัดมาจาก บริเวณแผ่นดินในทวีปเอเชีย นำความหนาวเย็นและความแห้งแล้งมา อากาศมีลักษณะค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดพื้นที่

ประวัติความเป็นมา

การปลูกทุเรียนในภาคกลางของไทย มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เชื่อว่าเข้ามาทางภาคใต้ของไทย พระยาแพทย์ พงศาสิทธิราชธิบดี (สุน สุนทรเวช) ได้กล่าวว่าการแพร่กระจายพันธุ์ทุเรียนจากนครศรีธรรมราชเข้ามายังพระนคร ประมาณปี พ.ศ.2318

เมื่อปี พ.ศ.2330 นายสาย ฉิมคล้าย ได้ถูกเกณฑ์ไปกับกองทัพสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ที่ยกไปตีเมืองตะนาวศรี และเมืองมะริด นายสาย ได้นำเอาเมล็ดทุเรียนที่เก็บจากในป่ามาแจกจ่ายเพื่อนฝูง และได้นำเมล็ดบางส่วนไปปลูกที่สวนโกสัดัดัก อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่ปีพ.ศ.2397 มีการทำสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี ตำบลบางกร่าง ในคลองบางกอกน้อยตอนใน ระยะแรกเป็นการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ต่อมามีการพัฒนาขยายพันธุ์โดยการตอนกิ่ง และต่อมาได้ขยายการปลูกทุเรียนในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดนนทบุรี

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรีร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี จัดงาน“วันทุเรียนนนท์” ในช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปีอย่างต่อเนื่อง และได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไป แม้ว่าราคาจำหน่ายค่อนข้างสูง ชาวสวนบางรายได้รับการสั่งจองล่วงหน้า ด้วยความพิเศษและเป็นที่นิยมของผู้ที่ชอบบริโภคทุเรียน จึงทำให้ทุเรียนนนท์มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคตลอดมา

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การปลูกทุเรียนนนท์ อยู่ในเขตพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมดของ 6 อำเภอในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางเกริก อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย รายละเอียดตามแผนที่

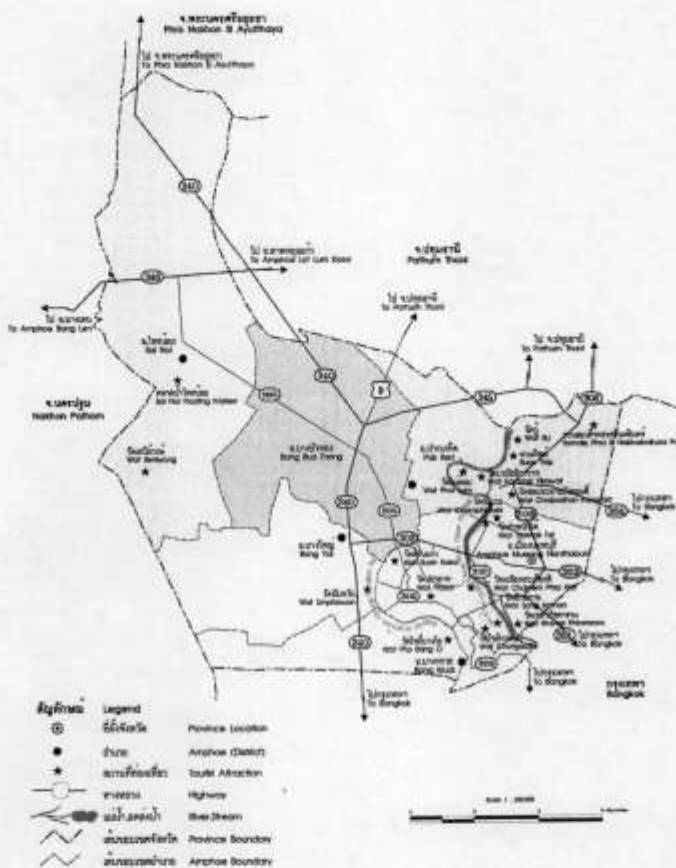
(8) เว็บบไซต์ที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนนนท์
- (2) ผู้ขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า จะต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนนนท์ และดำเนินการตามแผนการควบคุมตรวจสอบ ทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิต และระดับจังหวัด

(9) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) ทุเรียนนนท์ จะต้องมีการปลูกในเขตพื้นที่ 6 อำเภอในจังหวัดนนทบุรีตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ ทุเรียนนนท์

ขอบเขตพื้นที่การปลูกทุเรียนนนท์ครอบคลุมพื้นที่ รวม 6 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอไทรน้อย ของจังหวัดนนทบุรี